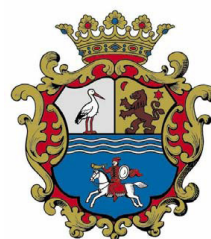

I.

HELYZETFELTÁRÁS

Egyeztetési anyag

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Területfejlesztési Konceptió

Készítette:
Város-Teampannon Kft

Közzitára bocsátotta:
a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés
195/2013.(III.27.) KH számú határozatával

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYE

TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ

TÁRSADALMI, GAZDASÁGI, KÖRNYEZETI HELYZETELEMZÉS

MEGBÍZÓ:	Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzati Hivatal 5000, Szolnok Kossuth Lajos u 2.
KÉPVISELŐJE:	Kovács Sándor Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés Elnöke
GENERÁLTERVEZŐ:	Város-Teampannon Kft. 1053 Budapest, Veres Pálné u. 7.
KÉPVISELŐJE:	Koszorú Lajos

TERVEZŐK	KOSZORÚ LAJOS TR 01-1346	területrendező tervező	Város-Teampannon Kft.
	Szántó Katalin TR 01-2054	területrendező tervező	Város-Teampannon Kft.
	Tábori Attila TR 01-0402	területrendező tervező	Város-Teampannon Kft.
	Tóth Helga	környezetgazdálkodási mérnök	Város-Teampannon Kft.
	Polgár Judit	szociológus	Üzenet Kft.
	Zöldi Péter	tervező	Város-Teampannon Kft.
	Skorka Lajos	tervező	Város-Teampannon Kft.
	Gyabronka Péter	tervező	Város-Teampannon Kft.
	Lakatos István	irodavezető	Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzati Hivatal,
	Galó Anita	irodavezető-helyettes	Térségfejlesztési és Külügyi Iroda Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzati Hivatal,
	Mészáros János	megyei főépítész	Térségfejlesztési és Külügyi Iroda Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzati Hivatal,
			Térségfejlesztési és Külügyi Iroda

MUNKATÁRSÁK:	Szilágyi Eszter	gyakornok
	Mészáros Dóra	gyakornok
	Balla Viktória	gyakornok
	Fintha Máttyás	gyakornok

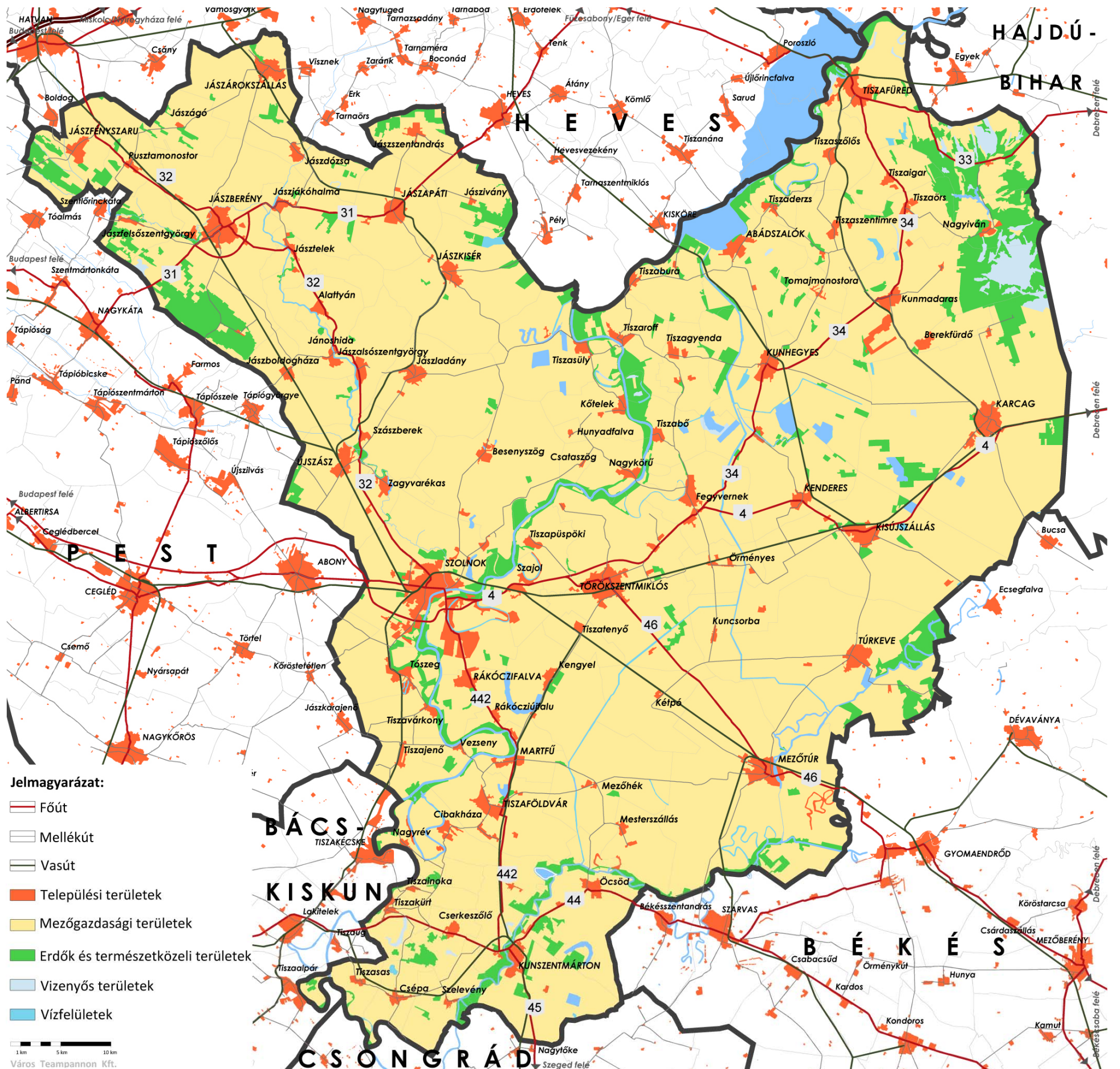
Város-Teampannon Kft. 2012.

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ

Helyzetfeltárás és Előkészítő munkarészek

HELYZETFELTÁRÁS	5
1. Nagytérségi pozíció	5
1.1. Adottságok, erőforrások nemzetközi és hazai összehasonlításban	5
1.2. Nagytérségi összefüggések.....	11
2. Természeti-táji erőforrások, környezeti állapot és infrastruktúra	15
2.1. Természeti-táji adottságok, természeti erőforrások.....	15
2.2. Környezeti tényezők állapota, környezetterhelés	24
2.3. Kommunális infrastruktúra	30
2.4. Települések jellemző lakásviszonyai	35
2.5. Épített környezet állapota, örökséggazdálkodás.....	36
3. Gazdaság, Társadalom, humáninfrastruktúra	41
3.1. Gazdasági környezet.....	41
3.2. Társadalom.....	54
3.3. Települések intézményi felszereltsége	58
4. Térszerkezet, térszerveződés, tájhasználat	62
4.1. Településhálózati adottságok: hierarchia, kapcsolatok, munkamegosztás.....	62
4.2. Közlekedési infrastruktúra	67
4.3. A térszerkezet időbeli alakulása, területfelhasználás változásai.....	72
4.4. Táj terhelése és terhelhetősége	75
ELŐKÉSZÍTŐ MUNKARÉSZEK	79
5. Tervezési-fejlesztési környezet	79
5.1. Európai unió terve, stratégiái	79
5.2. Országos tervek és stratégiák.....	81
5.3. Szomszédos megyék, kiemelt térség koncepciói, programjai.....	82
5.4. OTrT és a megye területrendezési tervének fejlesztési vonatkozásai.....	82
5.5. 20 ezer lakosnál népesebb városok koncepciói, programjai.....	83
5.6. Hatályban lévő megyei (térségi) ágazati tervek, programok	83
5.7. A tervezést érintő egyéb jogszabályok.....	83
6. A tervezési folyamat partnerségi terve	84
7. A területfejlesztés eszköz- és intézményrendszere	86

7.1.	<i>A területfejlesztés forrásai</i>	86
7.2.	<i>A területfejlesztés intézményrendszere</i>	89
7.3.	<i>A területfejlesztés hatékonysága</i>	90
8.	Szintézis	91
8.1.	<i>Helyzetértékelés</i>	91
8.2.	<i>Lehetséges fejlesztési irányok, cselekvési területek</i>	94

HELYZETFELTÁRÁS

1. NAGYTÉRSÉGI POZÍCIÓ

1.1. ADOTTSÁGOK, ERŐFORRÁSOK NEMZETKÖZI ÉS HAZAI ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN

A megye, a régió és az ország főbb összehasonlító adatait az 1.1.a. melléklet tartalmazza.

1.1.1. NÉPESEDÉSI VISZONYOK VÁLTOZÁSA

Jász-Nagykun-Szolnok megye népesedési viszonyai a **kilencvenes években** az országos trendnél némileg kedvezőbben alakultak: az országos 1,7 százalékos visszaesésével szemben a megyében csak 1,2 százalékkal mérséklődött a népesség. Ezzel az ütemmel a megye a középmezőnyben helyezkedett el, ugyanis nyolc megyében és különösen Budapesten ezt meghaladó volt a népességvesztés üteme.

Az ezredfordulót követően a megye népességvesztésének üteme mind a megelőző évtized megyei üteméhez képest, mind pedig az ezredfordulót követő országos ütemhez képest **rendkívül felgyorsult, s napjainkhoz közeledve egyre gyorsul**. 10 év alatt 8 százalékkal esett vissza a népesség. Ez az ütem az országosnak mintegy négyszerese, a megelőző évtized megyei népességcsökkenésének pedig közel hétszerese.

A megye népességvesztésének felgyorsulását elsősorban a belső migrációs tendenciák felerősödése, a lakosság egyre tömegesebbé váló elvándorlása okozta. Kisebb részben pedig a természetes demográfiai folyamatok alakulása: az élveszületések számának az országos ütemet meghaladó-, a halálozások gyakoriságának pedig az átlagos ütemtől elmaradó csökkenése idézte elő. (1.1.1.a. melléklet: A megyék népességszámának alakulása 1970 és 2011 között)

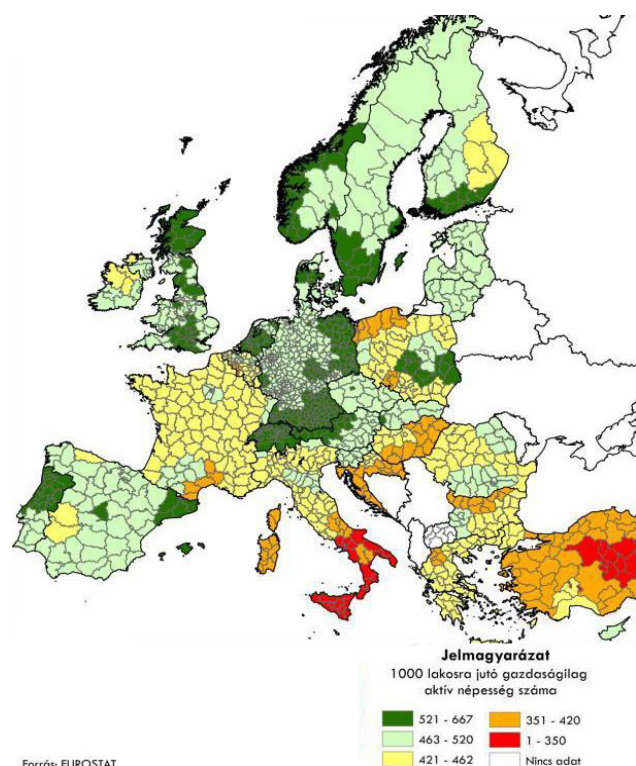
Az ezredfordulót követően felgyorsult és az azonos időszak országos dinamikáját is meghaladóan alakult a megye lakosságának előregedése. 2001-ben az ún. öregedési index országos szinten még 100 alatt maradt, vagyis több volt a gyermekkorúak száma az össznépelességen belül, mint az időskorúaké. Jász-Nagykun-Szolnok megye akkor még az országosnál kedvezőbb mutatóval rendelkezett ezen a téren. Az elmúlt évtizedben azonban 88,1-ről, 121,5-re romlott a megye öregedési indexe, mialatt az országos mutató 91,3-ról, 116,6-ra változott (KSH STADAT 6.1.6.). A megye népességének átlagéletkora nők esetében 3 évvel (43,9 évre), férfiak esetében 2,3 évvel (39,5 évre) emelkedett ebben az időszakban.

A népesség KSH által becsült várható átlagos élettartama 2001. óta számottevően emelkedett mind megyei (2011-ben nők: 77,79; férfiak: 70,05), mind országos (2011-ben nők: 78,23; férfiak: 70,93) szinten. Kedvezőnek ítélnélhető, hogy a férfiak és nők várható átlagos élettartama közötti különbség valamelyest csökkent. Ugyanakkor a Budapesten becsült legmagasabb várható átlagos élettartamhoz (2011-ben nők: 78,92; férfiak: 72,48) mért elmaradottság – fél-háromnegyed évvel – emelkedett országosan és a megyében egyaránt.

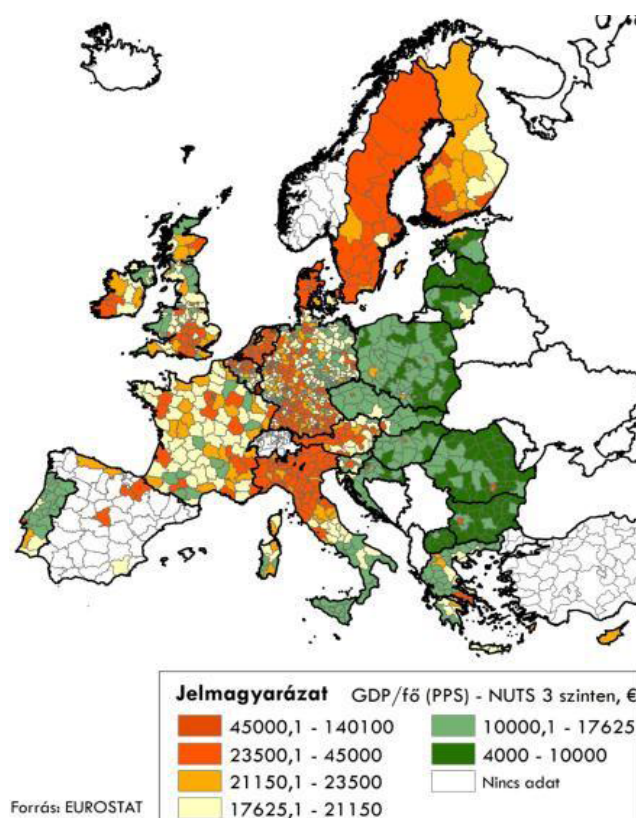
1.1.2. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS¹

A születéskor várható átlagos élettartam tekintetében a kelet-közép európai országok a kilencvenes évek elején 5–6 évvel voltak elmaradva a régebbi uniós tagországoktól. 1990-től 2006-ig mindkét térségben elég jelentősen és lényegében azonos mértékben emelkedett a várható élettartam, a különbség globálisan alig változott. Szembetűnő, hogy térségünkben ez a mutató országonként sokkal jobban szóródik, mint a nyugati országokban. Ráadásul másfél

1 A KSH Jelenti 2009/11. www.ksh.hu; Helyünk és jövőnk Európában – ESPON eredmények magyar szemmel, BM és VÁTI Budapest, 2011

1.1.2.1. ábra: Gazdasági aktivitás, 2010. (forrás: NTH szakmai háttéranyag)

1.1.2.2. ábra Egy főre jutó GDP (PPS), 2009. (forrás: NTH szakmai háttéranyag)

évtized alatt az országok közti eltérés Kelet-Közép-Európában nagyobb lett (az 1990. évi 4,6 évről 7,4 évre nőtt), miközben a régi tagországokban a kiegyenlítődés felé haladt, 3,5 évről 2,7 évre csökkent a legmagasabb és a legalacsonyabb mutatójú országok közti különbség. A kelet-közép európai tíz ország közül egyikben sem éri el a várható élettartam a 15 régi uniós ország átlagát, de még az azok közötti legalacsonyabb mutatójú országét sem. 2008-ban, az Európai Unóban a férfiak 76, a nők 82 év élettartamra számíthattak, ami a férfiak esetében 7, a nőknél 4 évvel hosszabb, mint az Észak-Alföldön.

Az Európai Unió 27 tagországában 2009. január 1-jén félmilliárd ember élt, 4,3 millió km²-nyi területen. Ebből a tíz új tagállam területe 1 millió km², ahol valamivel több, mint 102 millió ember, az uniós állampolgárainak ötöde lakott. Ebben a tíz országban egy km²-nyi területen 95 fő élt, ami jelentősen elmarad a többi 17 uniós ország 122 fős átlagától. A tíz országon belül számottevő különbségek vannak, mivel a legkisebb és legnagyobb népsűrűségű két államban – Észtországban és Csehországban – egy km²-nyi területre átlagosan 30, illetve 133 fő jutott. Magyarország a sűrűbben lakott államok közé tartozik, hazánkban 2009. január 1-jén 108 ember élt egy km²-nyi területen (Jász-Nagykun-Szolnok megye népsűrűsége 72 fő/km²!) Az elmúlt tíz évben a népességszám ezekben az államokban összesen közel két és fél millió fővel (2,4%) lett kevesebb. Arányaiban Bulgáriában, Lettországban és Litvániában csökkent leginkább a népesség. 2009. január 1-jén Magyarországon 10 millió 31 ezren éltek, 2,2%-kal, 220 ezerrel kevesebben, mint tíz évvel korábban. Ezzel szemben három államban: Csehországban, Szlovákiában és Szlovéniában emelkedett a lakosságszám 1999 óta, összességében 280 ezerrel. A többi uniós tagországban – Németország kivételével – növekedés következett be, 17 országban összesen közel 21 millióval, 5,4%-kal emelkedett a lakosság száma ebben az időszakban. A népesség előregedésének mértéke az uniós átlagnak megfelelő hazánkban.

A globális gazdasági válság az Unión belül megszakította a hosszú távú gazdasági növekedés és a területi kiegyenlítődés trendjét. A válság kirobbanásának hatására az Európai Unióban 2008 folyamán kétmillió munkahely szűnt meg. 2009-ben az elbocsátások üteme tovább növekedett. Németország az egyetlen állam, ahol 2010-ben kedvezőbb volt a foglalkoztatottak helyzete, mint a válság előtti esztendőben (2007). A legnagyobb mértékű romlás a balti államokban és Spanyolországban

következett be. Magyarország a középmezőnyhöz tartozik e tekintetben, a 2007. évi 7 % alatti munkanélküliség 2010-ben közel 11%-ra emelkedett. A heterogén képet mutató megyék között Jász-Nagykun-Szolnok megye munkanélküliségi rátája közepesen súlyos, nagyjából az országos átlaggal megegyező. A munkanélküliség mértékénél is nagyobb probléma a magyar gazdaság teljesítménye szempontjából, a rendkívül alacsony foglalkoztatási arány. Az ezer lakosra jutó gazdaságilag aktív népesség száma az ország megyéinek túlnyomó többségében (kivétel: Nyugat- és Közép-Dunántúl, valamint Közép-Magyarország régió megyéi) 351 és 420 között van, ami egyes dél-olaszországi területeket leszámítva a legalacsonyabb az Unión belül. (ld. 1.1.2.1 ábra)

Az 1.1.2.2. ábra látványosan mutatja, hogy az Unió keleti tagállamai az egy főre jutó GDP tekintetében sokszoros elmaradásban vannak az északi és nyugati államokhoz képest. Magyarország megyéinek többsége – idetartozik Jász-Nagykun-Szolnok megye is – a második legalacsonyabb kategóriába tartozott, míg öt megyében az egy főre jutó GDP a legalacsonyabb sávban van az Unión belül. A szélsőértékek közötti különbség az Unió határain belül, akár harmincszoros is lehet.

Az európai országokat és régiókat különbözőképp sújtotta a gazdasági krízis. Sokkal érzékenyebben érintette a válság azokat a régiókat, amelyek high-tech iparágakkal rendelkeznek, erősen beágyazódtak a globális gazdasági körforgásba, továbbá döntően exportorientált gazdasági tevékenységet folytatnak. Őket különösen érintette a visszaeső globális kereslet, és itt volt megfigyelhető európai és nemzeti összehasonlításban a legnagyobb GDP csökkenés. Azok a régiók, amelyek a globális gazdaságnak és fogyasztási hálózatoknak kevésbé voltak a részesei, a válság hatásait sem érezték olyan markánsan. Ez arra is visszavezethető, hogy a helyi gazdaságra való építkezés rugalmasabb és fenntarthatóbb fejlődést biztosít, azaz a hely-alapú megközelítésmód fontosságának hangsúlyozása a válság hatására újra napirendre került. Magyarország kis és nyitott gazdasága jelentős mértékben függ a többi európai ország gazdaságától. Az unió lassuló növekedése a magyar gazdaság fejlődési lehetőségeit és munkahelyteremtését is negatívan befolyásolja. Ugyanakkor a válság jelentős, strukturális változások elindítója is lehet, amelyek a hosszú távú fenntarthatóságot javíthatják. Az Európai Területi Tervezési Megfigyelő Hálózat (ESPON) eredményei alátámasztják, hogy azok a régiók képesek a válságokon túljutni, amelyek a megújulás képességével, magas szintű innovációval rendelkeznek. Az eladósodottság következtében a nemzeti és a helyi gazdaságélénkítési lehetőségek szűkösek, éppen ezért következetes, helyi adottságokra építő, és a megújulást segítő politikák hozhatnak sikert. Az európai régiók sokszínűségéből adódóan a helyi adottságok szerepe felértékelődik, melynek hasznosításában a regionális, helyi szintnek kulcsszerepe lehet.

1.1.3. TÁRSADALMI ÉS FOGLALKOZTATÁSI VISZONYOK VÁLTOZÁSA

1.1.3.a. táblázat: A 15-64 éves népesség foglalkoztatási rátája, 2009² (forrás: EUROSTAT)

Megnevezés	Észak-Alföld	Magyarország	EU-27	Az EU-27 szélső értékei
Férfi	53,2	61,1	70,7	51,4 – 87,4
Nő	43,2	49,9	58,6	26,3 – 75,4
ÖSSZESEN	48,1	55,4	64,6	40,8 – 80,2

Nemzetközi összehasonlításban Magyarország, és azon belül Észak-Alföld foglalkoztatási rátája igen alacsony. Jász-Nagykun-Szolnok megye foglalkoztatási aránya ugyan kedvezőbb a régiós átlagnál, de elmarad az országostól. **1990 és 2001 között** az országos átlagot mintegy 30 százalékkal meghaladó ütemben esett vissza a foglalkoztatottak száma a megyében, miközben megkétszereződött a munkanélküliek és az inaktív keresőké. Különösen a mezőgazdasági, az ipari, építőipari foglalkoztatottak számának az országos átlagot meghaladó – 43 illetve 40 százalékos – visszaesésének volt jelentős hatása, de számottevően csökkent a vezető állásúak, értelmiségiek és az egyéb szellemi foglalkozásúak száma is, míg a szolgáltatásban foglalkoztatottak száma csak az országos dinamikával megegyezően emelkedett. Átlagot meghaladó ütemben esett vissza 1992 és 2001 között a megye egy lakosra jutó adózott jövedelme. Az *ezredfordulót követő időszakról* rendelkezésre álló információk szerint **2001-től a gazdasági válság kezdetéig a megye az ország egyik viszonylag folyamatosan felzárkózó megyéje volt.**

² Észak-Alföld az Európai Unió régiói között, KSH 2011. március

A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Területfejlesztési Konceptió I. Vizsgálat c. kötetének 1.11. alfejezetében a 2001. évi Népszámlálás és a 2005-ös Mikrocenzus adatai alapján elvégzett összehasonlító elemzést³ a 2011. évi népszámlálás adatainak ismeretében ki kell majd egészíteni.

A 2001. évi Népszámlálás és a 2005. évi Mikrocenzus adatainak fent említett összehasonlító elemzése szerint az évtized első felében csak Nógrád, és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye felzárkózása volt erőteljesebb. **2001 és 2005 között felszámolódott a megye megelőző évtizedének relatív fejlődési vesztesége. A munkaképes korú népesség foglalkoztatottsága mintegy 17 %-kal gyorsabban emelkedett, mint országosan,** miközben a munkanélküliség országos növekedési tendenciájától 29 %-kal elmaradva növekedett a megyei munkanélküliség. A foglalkoztatottak ágazatok közötti megoszlásának szerkezete átalakult: az általános trendet mintegy 34 %-ot meghaladóan emelkedett a szolgáltatásban foglalkoztatottak száma, ugyanakkor az országos ütemet mintegy 41 %-kal meghaladóan esett vissza a mezőgazdasági, 17 %-kal pedig az ipari foglalkoztatottak száma.⁴

Az országos dinamikát lényegesen felülmúló ütemben folytatódott a települések, ill. a lakások kommunális ellátottságának, civilizációs viszonyainak fejlesztése. Különösen dinamikus növekedett a vezetékes gázzal-, a közcsatornával-, a hálózati vízvezetékkel-, a meleg vízzel-, a vízöblítéses wc-vel ellátott lakások aránya. Például a vezetékes vízzel ellátott lakások aránya 85 %-kal, a vízöblítéses wc-vel ellátottaké 76 %-kal, a közcsatornával ellátottaké 69 %-kal, a vezetékes gázzal ellátottaké 43 %-kal az országos ütemet meghaladóan növekedett ebben az időszakban. A lakásépítés üteme azonban mintegy 20 %-kal elmaradt az országos átlagtól.

A népesség átlagos képzettségi színvonala ugyancsak a felzárkózás irányába mozdult el, de a magasabban képzett népesség arányának növekedése elmaradt az országos ütemtől.

1.1.4. A GAZDASÁGI VÁLSÁG HATÁSA

2008-ban a foglalkoztatottak száma országos szinten, 3 millió 879 ezer fő volt, ami 67 ezerrel, 1,7%-kal több a 2011. évi adatoknál. A foglalkoztatási ráta 2011-re országosan is 50% alá süllyedt. **A munkanélküliek létszáma** 468 ezer főt tett ki 2011-ben, ami 139 ezerrel (42%-kal) meghaladta a 2008. évi átlagot. A munkanélküliségi ráta országos szintje 2008-hoz képest 7,8%-ról 10,9%-ra emelkedett 2011-ben.

1.1.4.a. táblázat: Foglalkoztatottság alakulása (*A hazai statisztika a 14-74 éves népesség foglalkoztatási rátáját közli)

Mutató	Terület	2008	2011	különbség %
Foglalkoztatottak száma, ezer fő	Ország	3.879.4	3.811,9	- 1,7
	J-N-Sz. megye	149.3	139.3	- 6,7
Foglalkoztatási arány*, %	Ország	50,3	49,7	- 1,2
	J-N-Sz. megye	49,2	47,5	- 3,5
Munkanélküliek létszáma, ezer fő	Ország	329. 2	467.9	+ 42,1
	J-N-Sz. megye	13.9	17.3	+ 24,5
Munkanélküliségi ráta, %	Ország	7,8	10,9	+ 39,7
	J-N-Sz. megye	8,5	11,1	+ 30,6

1.1.5. A MEGYE GAZDASÁGI HELYZETÉNEK ALAKULÁSA

1990 előtt a megyében jelentős iparosítás zajlott le, és ennek pozitív hatása még ma is érezhető. Emiatt több ipari mutató, valamint a foglalkoztatási arány és a munkanélküliség tekintetében Jász-Nagykun-Szolnok a megyék átlagánál valamelyest jobb adatokat mutat. Ennek ellenére a gazdaság egészének helyzete nem jó, amit jelez, hogy az egy főre eső átlagjövedelem elmarad a régiós átlagértéktől is, valamint a vállalkozások fajlagos száma is kedvezőtlen alakul.

A megye egészének helyzete a kevés vállalkozás és az országos átlagtól jóval elmaradó egy főre jutó GDP miatt kedvezőtlen, annak ellenére, hogy ipari termelése magas, munkanélkülisége pedig nem kedvezőtlenebb az országos átlagnál. A Jászberényi kistérségben valamint a Szolnoki kistérségben sűrűsödnek a megye cégóriásai. A Top 50 cégből

3 Jász-Nagykun-Szolnok megyei Területfejlesztési Konceptió I. Vizsgálat – Város-Teampannon Kft. 2010. június

4 Jász-Nagykun-Szolnok megye területrendezési terve Helyzetelemzés I. Város-Teampannon kft. 2009.

24 a Jászberényi, 19 a Szolnoki kistérségben található. Az 50 legnagyobb cég realizálta a megye teljes üzleti forgalmának háromnegyed részét 2010-ben, ezen belül is a Jászberényi kistérségben működő cégek teljesítménye emelkedik magasan a többi kistérség fölé. A Top 50-be tartozó cégek több mint 21 000 embert foglalkoztattak a megyében, ebből a Jászberényi kistérségre jutott több mint 14 000 fő. Húzóágazatok: gépgyártás, autóalkatrész gyártás, élelmiszer nagykereskedelem, hús feldolgozás.

A környezeti tényezők a megye helyzetét nem segítik, mivel jelentős természeti erőforrások – a kedvező talajadottságokon túl - a térségben nem található, a turizmus fejlődésének lehetőségei a természeti és az épített környezet kevés attrakciója miatt korlátozottak.

A megye az ország középső területén fekszik, de területének nagy része távol található a főforgalmi útvonalaktól és a nagyvárosoktól. A gyorsforgalmi úthálózat kiépülése már egyre kevésbé fog komparatív előnyt jelenteni más megyékkel szemben – hiánya azonban rontja a megye helyzetét. A megye egészének gyorsforgalmi út kapcsolata csak Szolnok városának bekapcsolása esetén (M4) sem lenne jónak mondható, tekintve, hogy a megyeszékhely Jász-Nagykun-Szolnok megye nyugati szegletében helyezkedik el. A megye egésze szempontjából a gyorsforgalmi út jelentősége a megye területére eső teljes nyomvonal kiépülésével tudna kiteljesedni, mivel ezzel a **legelmaradottabb térségek is felértékelődnének. A megyeszékhely korábbi logisztikai pozíciójának visszaszerzése szempontjából ugyanakkor már a Szolnokig történő kiépülés is nagy jelentőséggel bír.**

Jobb a helyzet vasúti közlekedési szempontból, hiszen **a területet átszeli két vasúti főfolyosó is:** a Budapest-Szolnok-Debrecen-Nyíregyháza- Záhony (100) fővonal, illetve a Budapest-Szolnok- Békéscsaba-Arad (120) fővonal. Mindkét vasútvonalon jelentős fejlesztések zajlanak, illetve várhatóak a közeljövőben. A közlekedés fejlesztése szempontjából **a vasúti fővonalaktól távol eső települések jó vasútvonalra csatlakoztatása alapvető fontosságú lenne, ami ma a Volán és a MÁV együttműködésének hiánya miatt csak esetenként és kiszámíthatatlanul valósul meg.**

1.1.5.a. táblázat: A kistérségek részesedése a megye összes vállalkozásaiból ágazatonként (KSH, Regisztrált vállalkozások, 2010 adatállományából saját számítás)

Kistérség	Regisztrált vállalkozások száma			
	Mezőgazdaság	ipar, építőipar	szolgáltatás	Összesen
	Ágban			
Jászberényi	24,6%	24,8%	17,8%	21,1%
Karcagi	12,7%	12,1%	9,5%	11,1%
Kunszentmártoni	13,7%	7,3%	6,0%	9,2%
Mezőtúri	9,7%	7,9%	6,4%	7,8%
Szolnoki	18,2%	32,8%	46,4%	33,6%
Tiszafüredi	11,2%	7,6%	7,7%	9,0%
Törökszentmiklósi	9,8%	7,6%	6,7%	8,0%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

1.1.5.b. táblázat: A regisztrált vállalkozások ágazati megoszlása kistérségenként (KSH regisztrált vállalkozások, 2010 adatállományából saját számítás)

Kistérség	Regisztrált vállalkozások száma			
	Mezőgazdaság	ipar, építőipar	szolgáltatás	Összesen
	Ágban			
Jászberényi	44,9%	11,9%	43,1%	10 624
Karcagi	44,2%	11,0%	44,8%	5 593
Kunszentmártoni	57,3%	8,0%	34,7%	4 638
Mezőtúri	47,6%	10,3%	42,1%	3 940
Szolnoki	20,9%	9,9%	69,2%	16 893
Tiszafüredi	47,6%	8,5%	43,8%	4 542
Törökszentmiklósi	47,3%	9,6%	43,1%	4 037
Összesen	38,6%	10,2%	51,3%	50 267

A megye igazán jelentős természeti erőforrásának a mezőgazdasági termőterületek mérete és minősége tekinthető. Jász-Nagykun-Szolnok megye Magyarország 2. legjelentősebb mezőgazdasági régiójának részét képezi. A megyében található a régió termőterületének 31,7%-a (34,4 %-a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, 33,9%-a pedig Hajdú-Bihar megyében), tehát a termőtáj közel egyenlő arányban oszlik el a régió megyéi között.

A vállalkozások mindhárom ágazaton belül – mezőgazdaság, ipar- építőipar, szolgáltatás – a Szolnoki és a Jászberényi kistérségben sűrűsödnek. Legkevesebb vállalkozás a Mezőtúri, a Törökszentmiklósi és a Tiszafüredi kistérségben működik. A megye összes regisztrált vállalkozásának 34%-a a Szolnoki kistérségben működött 2010-ben.

1.1.6. A MEGYE KÖRNYEZETI HELYZETE

Jász-Nagykun-Szolnok megye az Alföld, középső részén helyezkedik el. A megye adottságai hasonlatosak a környező megyék, valamint Heves megye JNSZ megyével érintkező részeinek adottságaival. Az alföldi sík vidék alapvetően meghatározza e térség terület-felhasználását és gazdasági lehetőségeit. A fő tevékenység a területek mezőgazdasági művelése, a művelés jellegét a területek termőhelyi adottságai határozzák meg. Jász-Nagykun-Szolnok megye nagy részén kiválóak a talajadottságok (legfőképpen csernozjom talajok és azok altípusai, közép-kötött talajok fordulnak elő), mely Bács-Kiskun megye (jelentős futóhomok területek) kivételével a szomszédos megyékre is jellemző. Bár a kevesebb csapadék és a klímaváltozás mindegyik megyét sújtja, megvannak az adottságok és lehetőségek a vízutánpótlásra: a megyék folyók völgyében helyezkednek el, területüket sűrűn behálózza a csatornarendszer.

A **termőföldhasználatot** vizsgálva Jász-Nagykun-Szolnok megyében a szántóföldi növénytermesztés az egyeduralkodó, a szőlő- és gyümölcsstermesztés elenyésző. A gyepeként, erdőként hasznosított földterületek tekintetében Jász-Nagykun-Szolnok megye középen helyezkedik el, ennél több gyepterület Hajdú-Biharban (Hortobágyi puszták), nagyobb erdőterületek pedig Bács-Kiskunban találhatóak. Jász-Nagykun-Szolnok megyében kevesebb a természetes és természetközeli terület (így kevesebb védett terület) található, mint a szomszédos megyékben. Jász-Nagykun-Szolnok megye és a környező megyék érintkező területein a mezőgazdasági termelés az elsődleges, jelentős ipari tevékenység csak a nagyobb városokban található. A levegő minőségét a közlekedés illetve a helyi ipari tevékenységek határozzák meg, így inkább lokális (települési szintű) a hatásuk.

Általában jellemző, hogy a felszíni vizek minősége a diffúz és a koncentráltan bevezetett terhelésektől függ. Ezek a terhelések keletkezhetnek elsősorban a mezőgazdasági földhasználat során, illetve a koncentráltan jelentkező tisztított/tisztítatlan szennyvizek bevezetéséből következően. A Tisza folyó vízminőségét jelentősen befolyásolhatja még az országhatáron kívülről érkező vizek minősége is. Ez nem csak a megyére, hanem a környező megyékre is jellemző. A Tisza vízminősége általában tűrhető (III. kat. a megyébe lépve és megyéből kilépve is), de egyes folyók vízminősége ennél rosszabb pl. a Heves megyéből érkező Zagyva (V. kat), vagy a Hajdú-Bihar megyéből érkező Hortobágy-Berettyó esetén (III.-IV. kat.), a bevezetett szennyvizek miatt.

A hulladékgazdálkodás tekintetében Jász-Nagykun-Szolnok megye előkelő helyen van a térségben, hiszen a regionális hulladéklerakók már működnek, a korábbi települési hulladéklerakók többségét pedig rekultiválták, illetve rekultiválásukra támogatást nyertek az érintett kistérségek. A felszín alatti vizek esetén ki kell emelni, hogy sérülékeny ivóvízbázisok csak elvétve találhatóak Jász-Nagykun-Szolnok megyében (Jászfelsőszentgyörgy, Jászberény, Pusztamonostor, Jászberény). Ezek mindegyikénél megtörtént a biztonságba helyezés. Az Alföld területén jelentős számban találhatóak hévízkutak, amelyek lehetőséget adhatnak a geotermikus energia különböző célú hasznosítására: ebben az adottságban nincsen eltérés Jász-Nagykun-Szolnok megye és a környező megyék között.

Az energiaforrások esetén a síkvidékekre általában jellemző kőolaj és földgáz található. Nemcsak Jász-Nagykun-Szolnok megyében, hanem a környező megyékben (nagyobb számban Csongrád és Békés megyében) is találhatóak működő szénhidrogén bányaterületek. A megújuló energiaforrások közül a víz erejét hasznosító létesítmény Kiskörén található, azonban általánosságban elmondható, hogy a síkvidéki természetes vizek kis esése miatt a víz, mint energiaforrás kevésbé hasznosítható. Jó eséllyel lehet kihasználni a biomasszát, hiszen az Alföldön jelentős a mezőgazdasági termelés. Nagy lehetőségek vannak a geotermikus, a nap és a szélenergia kihasználására. Ez utóbbiak energiaforrásként való használatát nagymértékben befolyásolja az időjárás, de egyre nagyobb teret hódítanak Magyarországon.

1.2. NAGYTÉRSÉGI ÖSSZEFÜGGÉSEK

Jász-Nagykun-Szolnok megye nagytérségi összefüggésrendszerének fő meghatározói:

- Budapest és a **Budapest nagyváros-térség közelsége**, Szolnok a nagyváros-térség keleti kapuja,
- az ország két legnépesebb városát – Budapest-Debrecen – illetve Budapestet Nagyváraddal és Kolozsvárral összekötő **kelet-nyugati közúti folyosó** menti fekvés
- a Kárpát-medence északkeleti (Bp-Szolnok-Debrecen-Záhony-Ungvár) és délkeleti (Bp-Szolnok-Békéscsaba-Arad-Temesvár) térségeit **Budapesttel összekötő vasúti folyosók**, illetve az **Ukrajna-Szerbia között** (inkább potenciális) kapcsolatot biztosító Záhony-Debrecen-Szolnok-Kecskemét-Szeged-(Szabadka) vasúti folyosó menti fekvés, Szolnok forgalmi csomóponti szerepe
- a kelet-magyarországi súlyponti fekvés és ebből következően a **7 másik megyével való közvetlen határhelyzet és nyílt hálós kapcsolat**,
- a **Tisza völgyén belüli központi elhelyezkedés, a Tisza-völgy több kiemelkedő jelentőségű tranzitfolyosója** szeli át a megyét (4-es, 33-as, 44-es főutak).

A megye fekvéséből és az alföldi-alföld peremi városhálózati sűrűsödések történelmi alakulásából következően a megyeszékhely térszervező funkcióját több más nagyvárossal, urbanizációs térséggel kell megosztania:

- a megye északnyugati része, a Jászság peremterületei, **Budapesthez** vonzódnak, illetve egyre inkább integrálódnak az **M3-as menti Gyöngyös-Hatvan-Gödöllő-Budapest urbanizálódó tengelybe**;
- a megye északkeleti pereme, Tiszafüred és térsége az **M3-M30-as autópályákra szerveződő Miskolc-Mezőcsát-Mezőkövesd-Füzesabony, illetve Miskolc-Tiszaújváros-Polgár-Debrecen urbanizálódó térség** peremén elhelyezkedő kiemelt üdülőövezet, de felfűződik az **ország kiemelkedő turisztikai vonzerőit felfűző Bükk-Eger-Tisza-tó-Hortobágy-Debrecen folyosóra** is.
- a megye legdélebbi része, a **Tiszazug települései, a 44-es főút közvetítésével Kecskemét térségéhez** is vonzódnak.
- Karcag és térsége Debrecen és Szolnok között félúton fekszik, s bár Debrecen vonzereje a város nagyságánál fogva Szolnokénál jelentősebb, hagyományos kulturális-vallási stb. gyökerek e térséget (legalábbis ma még) inkább Szolnokhoz kötik.

A megye egy igen jelentős térsége számára – néhány regionális szervezésű nagyvárosi funkció kivételével (pl. egyetem) – gyakorlatilag Szolnok „a nagyváros” (Kunszentmárton-Mezőtúr-Kisújszállás-Kunmadaras-Abádszalók, illetve a Jászság déli része). Szolnok, azáltal hogy megyehatárnál fekszik, fontos ellátó és munkaerő-piaci központ szerepet tölt be a Pest megyei Abony és kistérsége települései számára is.

Tágabb térségi összefüggésrendszerben jelentős tartalékok rejlenek egy **45 km-nyi kitűnő közúti és vasúti kapcsolattal felfűzött 150 ezer lakosú Cegléd-Abony-Szolnok-Törökszentmiklós térségben**, melynek centrumaiban Kelet-Magyarország meghatározó észak-déli kapcsolatai futnak össze. Az Országos Területfejlesztési Koncepció tervezetében felvázolt országos térszerkezeti jövőkép e térséget – Szolnok központtal – egy **Budapestet tehermentesítő Székesfehérvár-Kecskemét-Szolnok-Jászberény-Salgótarján-Esztergom-Tatabánya-Székesfehérvár logisztikai-ipari gyűrű részeként** képzelel el. E gyűrű részeként értelmezett az M8 tervezett Kecskemét-Szolnok közötti szakasza, melynek megvalósulása már belátható időn belül várható.

Az ország térszerkezetének ez az újraírása a megyét a tervezési statisztikai regionális pozíciójánál kedvezőbb összefüggésbe helyezi. **A régiók kialakítása óta eltelt időszak tapasztalatai ugyanis azt mutatják, hogy Jász-Nagykun-Szolnok megye számára a jelenlegi regionális tagolás nem egyértelműen kedvező.** Az országosan és az Alföld viszonylatában is súlyponti megye a régióban perifériális szerepet tölt be, ami többek között annak is köszönhető, hogy a megyeszékhely távolsága a régióközpont Debrecentől kétszer akkora, mint Debrecen és Nyíregyháza között. **Ilyen módon az az élő, napi kapcsolat, ami Debrecen és Nyíregyháza között működik, Szolnok esetében nehezebben érvényesül.** A megye hagyományos közlekedési kapcsolata ugyanakkor ma még kétségtelenül Hajdú-Bihar megyével a legjobb.

A nagytérségi összefüggésrendszerben egykor kiemelkedő szerepet töltött be a Tisza, ez a szerepe az elmúlt két évszázadban fokozatosan visszaszorult. Ez visszavezethető arra, hogy – szemben a Dunával – a folyóval párhuzamos közlekedési útvonalak vagy ki sem alakultak, vagy igen alárendelt szerepet játszottak az ártér nehéz átjárhatósága

következtében. A Budapest-centrikus hálózatfejlesztés következtében ezek a kapcsolatok akkor sem épültek ki, amikor a vízrendezés ezt már lehetővé tette volna. Amikor a Tisza, mint szállítási útvonal, elvesztette jelentőségét a vasúttal, majd a közúttal szemben, a Tisza térség alárendelődött a folyót keresztező tengelyek mentén szerveződő térségeknek, városspároknak.

1.2.1. ábra: Jász-Nagykun-Szolnok megye pozíciója a Kelet-magyarországi makrorégióban

Ez a folyamat most több szempontból is megfordulni látszik. A Tisza és mellékfolyóinak nagytérségi kapcsolati funkciója növekvő jelentőségű vízgazdálkodási szempontból (Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése (2003), Magyarország első Vízyűjtő-gazdálkodási Terve (2010)). A Tisza térségére, a Tisza vízgyűjtő területére készült számos, a vízgazdálkodás szűk szakterületén túllépő, területfejlesztési és -rendezési, vidékfejlesztési, integrált tájgazdálkodási irányultságú tervdokumentum igazolja, hogy a Tisza és mellékfolyói árterét (tágabban pedig vízgyűjtőterületét) nem lehet közigazgatási határok mentén szétszabdalt területrendezési egységekként kezelni. A folyó nagytérségi szerepét erősíti, hogy Európai egyik legjelentősebb ökológiai folyosója, ami a Kárpátoktól a Fekete-tengerig biztosít kapcsolatot, mellékfolyói pedig a tágabb térség kiemelkedő élőhelyeivel (Bükk, Zemplén, Hortobágy, Borsodi-Mezőség, Körös-

Maros Nemzeti Park stb.) kapcsolják össze a folyó térségét. A Tisza-tónak, a megye legfontosabb turisztikai vonzerejének relatív pozíciója, nemzetközi ismertsége a Balatonhoz és a Velencei tóhoz képest erősödött, amit az elmúlt időszak fejlesztései mellett segít az a tény is, hogy a Tisza-tó kapcsolódik a nemzetközi jelentőségű Hortobágyhoz. A folyó a holtágaival rendkívül nagy tartalékokkal bír a turisztikai iparban növekvő szerepű aktív és természetközeli turizmus terén. Szolnoknak, mint a Tisza fővárosának pozicionálása hitelesnek mondható.

Fontos kiemelni a térségben lévő Tisza-tó és öntöző rendszereinek funkcióját is, amelyek jelentős mértékben csökkentik, csökkenthetik a vízhiányból eredő károkat. A létesítmény rendszer jelentős szabad vízkészlettel rendelkezik. A Tisza-Körös-völgyi Együttműködő Vízgazdálkodási Rendszer (TIKEVIR) Európa egyik legnagyobb összefüggő vízgazdálkodási rendszere (a megyén kívül Hajdú-Bihar, Békés megyére és kis részben Heves megyére terjed ki). Célja a Tiszából történő vízátervezéssel (Nagykunsági Öntözőrendszeren keresztül) a vízhiányos térségek (Körös-völgy a Tisza-völgy) vízkészletének pótlása. Szakszerű üzemeltetéssel és vízkormányzással az Alföldre jellemző időjárási szélsőségek vízkészletben mutató negatív határát csökkenteni lehet. Hasonló céllal tervezett a Jászsági öntözőcsatorna meghosszabbítása is, amellyel a Zagyva és a Tarna vízfolyások vízpótlását lehetne megvalósítani.

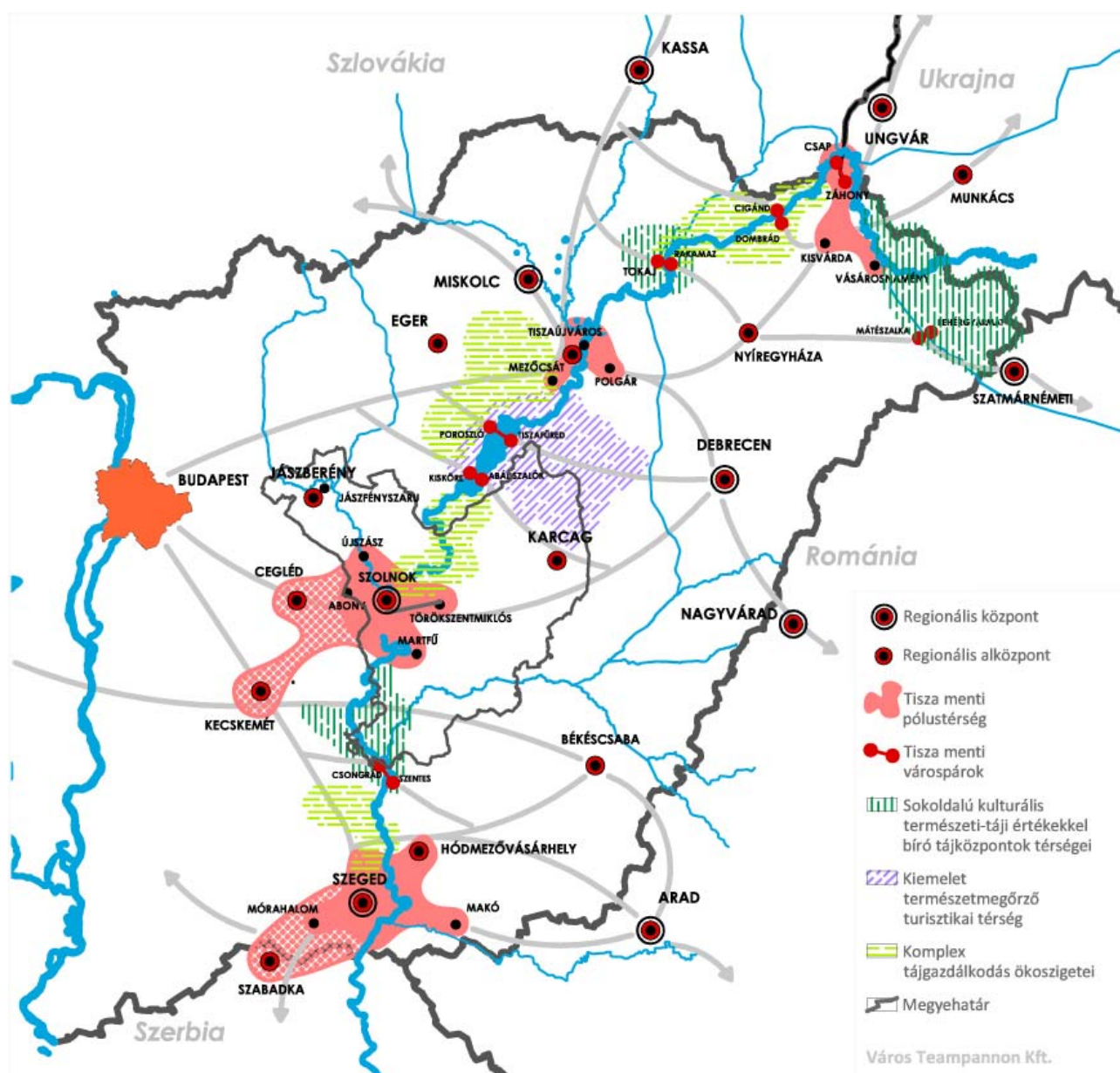
1.2.1 A KÖZLEKEDÉSI HÁLÓZAT ÉS A GAZDASÁGFEJLESZTÉS SZÍNTEREI

Jász-Nagykun-Szolnok megye kapcsolatrendszere a Budapest és Románia (Nagyvárad és Kolozsvár térsége) közötti főközlekedési folyosón alapul, melyen Szolnok, jellegzetes hídfő-település, tiszai átkelőhely, a megye központi települése.

A főközlekedési folyosóban közel párhuzamosan fut a vasút és a közút, utóbbit szakaszonként települési elkerülőutak erősítik meg, melyek összességében a jövőben az M4-es autópályát fogják alkotni. Ezzel az autópályával a megye várhatóan visszanyeri az M3-as autópálya Debrecenig történt kiépülésével elvesztett tranzit egy részét, jóllehet, az „eredeti” állapot az M3-as autópálya és a romániai A3-as autópálya Nagykerekinél tervezett csatlakozása miatt már nem fog helyreállni. Így a (Budapest)-Szolnok-Püspökladány-Nagyvárad –kapcsolat alárendeltebb szerepet fog játszani, melynek azonban – a környezeti terhelés csökkenése, áthelyeződése miatt – előnye is a megyében jelentkezik.

A magyarországi autópálya-építések miatti áramlat-átrendeződések során így Szolnok „leszakad” a korábban hagyományosnak tekintett Debrecen-Nyíregyháza (-Záhony) – útvonalról és az e szempontból szintén „vesztes” Nagyváradal (az észak-erdélyi autópálya a Szilágyságon át, Nagyváradot elkerülve halad Magyarország felé) kerül szorosabb távolsági kapcsolatba. Ugyanakkor az elkerülőút-szakaszokból „majd valamikor” összeálló autópálya-nyomvonal számos problémával küzd. Területfejlesztő hatása az építés mozaikossága miatt csak a teljes elkészülése után lesz észrevehető. Az új nyomvonal összességében lassan, szakaszosan, töredékesen válik fejlesztési tengellyé, megvalósítása is költségesebb, sok átmeneti hálózati megoldással jár. Ráadásul az M3-as és M5-ös autópályák olyan sokrétű, kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkeznek (vagy az aktuális tervek alapján fognak rendelkezni), ami erősen kérdésessé teszi, hogy Szolnok valaha is visszanyerheti korábbi szerepét. Az új útfejlesztések még egy jó ideig kizárólag forgalomtechnikai előnyt jelentenek, a hozzájuk kapcsolódó, elvárt gazdaságélénkítő hatás kimerülhet annyiban, hogy a településeket elkerülő új útszakaszok a beépített területek, ezen belül különösen az ipari-logisztikai területek helyi növekedését gerjeszthetik.

Az M3-as autópálya kiépülése az északi megyehatár mentén belső változást is eredményezett a megyében, ami a megye nagytérségi kapcsolatainak elemzésekor nem hagyható figyelmen kívül: ez pedig **Jászberény relatív pozíciójának erősödése** Szolnokhoz képest, **illetve a Jászság egészének gazdasági erősödése (különösen Jászfényszaru és Jászárokszállás)**. Meg kell jegyezni, hogy a II. világháború előtt Szolnok és Jászberény város nagysága között jóval kisebb volt a különbség, mint jelenleg, népességük tekintetében lényegében azonos nagyságrendű városok voltak, mégha Szolnok közlekedésföldrajzi-településföldrajzi pozíciója mindig is erősebb volt. Jászberény belül esik azon a virtuális körön, amelyen belül egy (megfelelő kapcsolatrendszerrel bíró) autópálya gazdasági növekedést gerjesztő hatása – egyéb kedvező adottságok megléte esetén – érvényesülni tud. A megye ezen északi peremének településeit tehát az autópálya olyan új vonatkoztatási rendszerbe helyezte, ahol azok budapesti (vagy akár nemzetközi) kapcsolatai sokkal jelentősebbek, mint a hagyományos, a megyeszékhelyhez kötődő kapcsolat. Ez a jelenség tovább erősíti Szolnok város (korábban már tárgyalt) kiszakadását az ország hagyományos kapcsolatrendszeréből és felveti egy új szerepkör kidolgozásának szükségességét.

1.2.1.1. ábra: A Tisza-mente nagytérségi összefüggérendszer

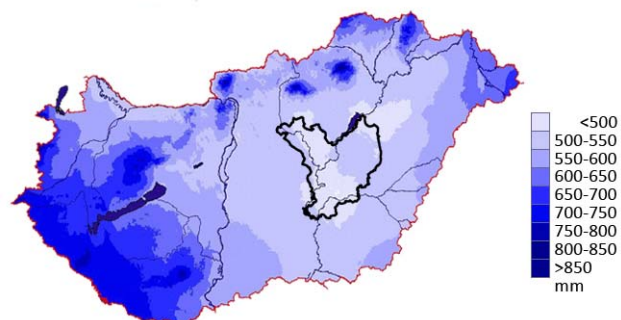
2. TERMÉSZETI-TÁJI ERŐFORRÁSOK, KÖRNYEZETI ÁLLAPOT ÉS INFRASTRUKTÚRA

2.1. TERMÉSZETI-TÁJI ADOTTSÁGOK, TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK

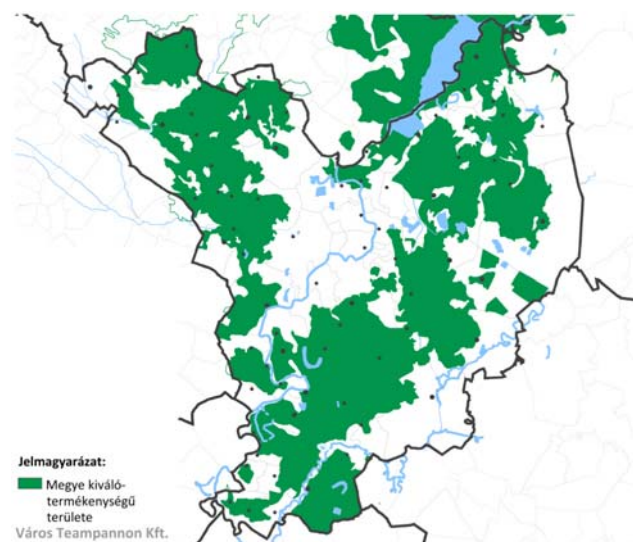
2.1.1. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK

Jász-Nagykun-Szolnok megye **éghajlata** zömében **mérsékelt meleg-száraz, a középső területeken meleg-száraz**. Az átlagos hőmérséklet az északi területeken 9,5-10,0 °C, a középső és déli területeken 10,0-10,5 °C között váltakozik. Az évi csapadékösszeg a megye legnagyobb részén 500-550 mm, viszont a megye középső részein helyezkednek el **hazánk legszárazabb vidékei**, ahol ez az érték az 500 mm-t sem éri el. Elsősorban szárazságtűrő, hosszú tenyészidejű és magas hőigényű növényfajták termesztésére alkalmas a terület, ahol megnő a vízvisszatartás és öntözés jelentősége. A megye felszíne egyenletesen sík, ezért a **gyakori aszályok** mellett belvizek is sújtják területét. Az elmúlt 30 évben az **extrém meleg időjárási helyzetek gyakoribbá váltak**, az évi középhőmérséklet 1,5 °C-kal növekedett a térségben 1980 és 2009 között.

Az OMSZ értékelése szerint az elmúlt 50 évben az éves csapadékmennyiségben nem történt szignifikáns változás, ugyanakkor napi mennyisége, valamint a száraz periódusok hossza jelentősen növekedett. A klímaváltozásra utaló jelek sokasodnak, az extrém időjárási helyzetek növekedő tendenciát mutatnak, ezért egyre sürgetőbb az éghajlatváltozáshoz történő alkalmazkodás. Igen jók a megye talajadottságai: zömmel jó termékenységű talajok (elsősorban csernozjomok) találhatóak a Jászságban, a Tiszafüredi-Kunhegyesi-sík és a Szolnok-Túri-sík területén. Összefüggő alacsony termékenységű talajok a megye középső részein, a folyóvölgyben (főképpen öntés talajok), valamint a megye keleti határvidékein (elsősorban szikesek) találhatóak. Általánosságban megállapítható, hogy a megye területe száraz, gyér lefolyású, **erősen vízhiányos terület. Jelentős folyói** a Tisza és Hármas-Körös, kis vízhozamú vízfolyás a Zagyva, a Tarna, valamint az erősen módosított, vagy mesterségesen épített belvíz és öntöző csatornák (főművek, társulati kezelésű üzemi művek, magán vagy önkormányzati kezelésű üzemi művek). A síkvidéki jelleg miatt a **csatorna sűrűség jóval meghaladja az országos átlagot**. Ezek a csatornák általában a vízelvezetést szolgálják, jelentős hosszban kettős rendeltetésűek van, a mezőgazdasági öntözési igények kielégítésére. A megye középső és keleti részében **számos állóvíz** található, melyek nagy része mesterséges, gazdasági érdekből kialakított halastó, kisebb részben belvíztározó, de a folyók mentén (a mentett és a hullámtérben) a szabályozásból eredően a holtágak száma is magas. A talajvíz mélysége változó: általában 2-4 m az évszakonkénti ingadozás mellett a déli területeken 4-6 m közötti. Mértékadó belvízi helyzetben azonban főleg Karcag, Kisújszállás, Mezőtúr térségében megközelíti a talajfelszínt is. A rétegvizek mennyisége elegendő a vízigények kielégítése szempontjából. A rétegvizek speciális típusa, a 30°C-ot meghaladó hőmérsékletű vizek, vagyis a termálvizek aránya magas.

2.1.1.1 ábra: Átlagos éves csapadékösszeg (Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat)

2.1.1.2 ábra: A megye kiváló termékenységű területei (Forrás: Agrotopográfiai térképek, FÖMI)

2.1.2. TERMŐFÖLDEK TERÜLETNAGYSÁGA, MENNYISÉGE

A megye alapvető adottsága a jó minőségű termőföld. A földhasználat sajátossága ebből következően a **mezőgazdasági területek 91%-os aránya**, ezen belül pedig a **szántó területek igen magas aránya (közel 79%)**, ami a 2010-es adatok szerint az országos átlagot jóval meghaladja. Sem a gyümölcsös, sem a szőlőterületek aránya nem jelentős, területük együttesen sem éri el az 1%-ot. Ehhez képest jelentősebb a gyepterületek és az erdőterületek használatának aránya (11,08% és 7,77%) a megyében, bár országos szinten a térségben található a legkevesebb erdőterület. A termőföldek területnagysága, mennyisége szorosan összefügg a mezőgazdasággal és a jellemző tájhasználattal, ezért ez a témakör részletesen a **3.1.3. és a 4.4 fejezetben** kerül bemutatásra.

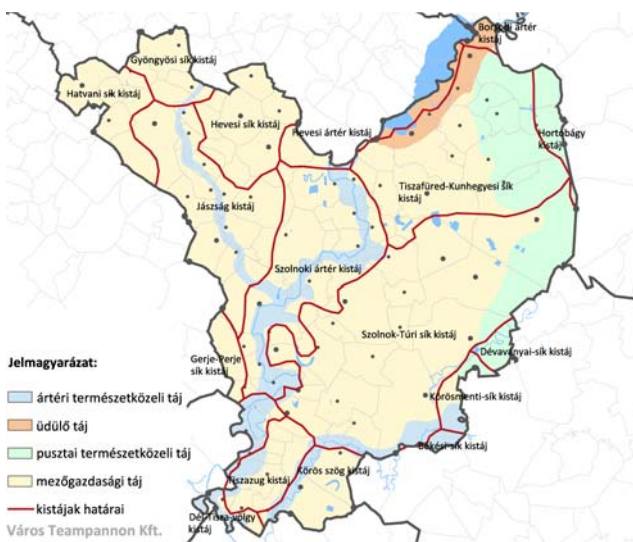
2.1.3. A TÁJ JELLEMZŐI

A megye nagyobb részére jellemző az ártéri síkság, a csatornahálózattal mentesített ártér, ahol túlnyomórészt a **nagy, egybefüggő táblák** dominálnak, és legfeljebb a dűlőutak mentén és táblák között található mezővédő erdősáv, fasor, mezsgye. A végeláthatatlan kultúrtájat néhol telepített akácos, a laposabb, szikes területeken rét-legelő, esetleg ligeterdők szakítják meg. A folyókhoz, árterekhez, illetve a mélyebben fekvő területekhez közeledve ezt a homogén tájképet a mozaikosabb jelleg váltja fel. Így a Tisza völgye, ártere, a Hármas-Körös, valamint a Tisza-tó környékének ártéri ligeterdői kapnak meghatározó szerepet a tájképben. A megye jelentősebb kistájai a következők: Jászság, Szolnoki ártér, Tiszafüred-Kunhegyesi sík, Hortobágy, Tiszazug, Szolnok-Túri síkság, Hatvani-sík, Gyöngyösi-sík, Hevesi-sík. Figyelemre méltó tájváltozási folyamat, hogy a Tisza-tó létrejötte után a környező kistajak peremvidékeinek átalakulásával egy teljesen új szerves üdülőtáj kialakulása zajlott.

A megye tájhasználatára meghatározóan a mezőgazdasági termelés jellemző, ennek ellenére természetvédelmi, tájképvédelmi, vízgazdálkodási, vízvédelmi és turisztikai szempontból kiemelhetők olyan tájegységek, amelyek eltérnek a hagyományos mezőgazdasági tájhasználatától. A megye tájszerkezetét az eltérő természeti adottságok az ökológiai, természetvédelmi érzékenység és a hagyományos tájhasználat alapján a következő tájegységekre oszthatók: **ártéri táj, üdülő táj, pusztai táj és mezőgazdasági táj.**

Ártéri táj a Tisza-tótól délre a Tisza, a Zagyva és a Körös hullámtere, ártere, az ahhoz szervesen kapcsolódó holtágakkal, morotvákcal, természetes és természetközeli élőhelyekkel. Az ártéri táj területén meghatározóan fontos a felszíni vizek védelme, az árvízvédelem, a holtágak többfunkciós vízgazdálkodása. A hullámtéri területek és az azokhoz szervesen kapcsolódó természetközeli élőhelyek az ökológiai hálózat kiemelt jelentőségű részei. Ez a folytonos, vagy

folytonossá tehető ökológiai rendszer teszi változatosá a megye meghatározó mezőgazdasági tájhasználatát. A három folyó ártéri területe közül a Tisza térségének turisztikai jelentőségét is ki kell hangsúlyozni. A vízi turizmus, továbbá a vízhez kötődő üdülés szempontjából a megye jelentős tájpotenciállal rendelkezik a Tisza-tó üdülőkörzete mellett a Tisza közvetlen térségében. A Tisza jobb és bal partjára felfűződő települések gazdaságfejlesztésében meghatározó szerepe van a turizmusnak. A megyében létezik egy ártéri tájgazdálkodási mintaterület is, a 2004-ben alakult Tisza Tájközpont Kht. által kidolgozott és vezetett Nagykőrüi Tájgazdálkodási Program, mely jelentős eredményeket ért el tudományos és gyakorlati területen is. A program az ártéri gazdálkodás felújításával az egész Tisza vidék komplex agrárstrukturális, környezetvédelmi és vidékfejlesztési mintaprogramjává válhat. (bővebben: tiszatajkozpont.uw.hu/)

2.1.3.1 ábra: A megye tájszerkezete (Forrás: Jász-Nagykun-Szolnok megye Területrendezési Terve - módosítás, Előkészítő fázis, Lázár Tibor, Környezetterv Kft. 2011)

A Megye kiemelkedő táji adottsága a felszíni vízhálózat, azon belül is a legnagyobb Tisza folyó, mely nem csak a védművek közé szorított hullámtérrel együtt értendő táji elem, hanem fontos kapcsolódó területe az ún. Újholocén meder. Utóbbi az Újholocénben kialakult, a szabályozás előtti meanderező Tisza által érintett, geológiai-talajtani-hidrológiai adottságai alapján jól lehatárolható terület, mely a térség alapvetően észak-déli irányú gerince: az ún. „ökosztráda”. Vízgazdálkodási és ökológiai értelemben a különféle térszerkezeti rendszereket keresztezően szerves egységben működik a meder, a hullámtér, a töltés zónája az azon kívüli holtágak, morotvák, védett és kapcsolódó mezőgazdasági területek mélyen fekvő belvizes zónák együttese. Ez az ökosztráda egy korszerű, tájgazdasági klaszter térbeli megalapozása lehet.⁵

A Tisza menti ártéri tájhoz hasonlóan összetett a **Tisza-tó üdülőkörzet** megyei településeinek tó menti térsége, az **üdülő táj**. Ezen belül található a Tiszafüred térségi madárrezervátum, a Hortobágyi NP kiemelten érzékeny védett természeti területe, amely egyben a Natura 2000 madárvédelmi és természetmegőrzési területe is. Tiszafüred, Tiszaszőlős települések esetén a turisztikai, üdülési fejlesztést össze kell hangolni a természetvédelemmel. Az abádszalóki öblözet az üdülőkörzet üdülés és vízi turizmus szempontjából legmeghatározóbb területe.

A Tisza-tó környezetében a táj változatosságát, tájképi értékét, biológiai aktivitását, sokféleségét növelő zöldfelületek, erdőterületek aránya meglehetősen alacsony. A megyei területrendezési terv a féktelen erdősítéssel szemben a történeti tájhasználatához jobban alkalmazkodó, rugalmasabb tájfejlesztést lehetővé tevő vegyes területfelhasználást alkalmaz Abádszalók, Tiszaderzs, Tiszaszőlős térségében.

Az Alföld területére sajátosan jellemző **pusztai tájak** rendszerében kiemelt jelentősége van a Hortobágyinak, amely területének nagy része nemzeti parkként, az UNESCO világörökségi területeként és az Európai Unió Natura 2000 madárvédelmi területeként, természetmegőrzési területeként egyaránt védett. Ez a kultúrtörténeti, táj- és természetvédelmi, ökológiai szempontból országos és nemzetközi jelentőségű pusztai táj kiemelt érzékenysége miatt egyedi megközelítést igényel. Ebbe a tájszerkezeti egységbe sorolható a Körös-Maros NP részét képező Túrkeve térségi pusztai védett területe is. A megyei területrendezési terv kiemelten kezeli a pusztai tájat, mint sajátos komplex tájgazdálkodási térség, ahol fontos a legelők és rétek fenntartása, a külterjes, környezetkímélő, hagyományos állattenyésztés megőrzése, a vizes élőhelyek rehabilitációja, a pusztai táj szerves részét képező, tájba illeszkedő tanyák, pusztai épületek fenntartása. Folyamatban van a pusztai táj és pusztai élet fenntartását, a génmegőrzést, az ismeretterjesztést, az ökológiai turizmust egyaránt szolgáló fogadóközpontok, tájgazdálkodási központok kialakítása.

A megye területének meghatározó része hagyományosan árutermelő gazdálkodást szolgáló **mezőgazdasági táj**, ahol az alföldi folyók szabályozása óta a szántóföldi növénytermesztés a meghatározó. A mezőgazdasági táj elválaszthatatlan a településektől, hiszen a települések fejlődésében, városiasodásában a mezőgazdaságnak meghatározó szerepe volt. Ma már a foglalkoztatásban az egyes gazdasági ágazatok fontosságában a mezőgazdaság háttérbe szorult ugyan, de a táj fenntartása szempontjából, továbbá a tájhasználatban meghatározó aránya miatt jelentősége távlatban is fontos marad. A térség jelentős része kiváló termőhelyi adottságú szántóterület, de a többi területrész is kedvező termőhelyi adottságú. A térség területén a nagyüzemi melioráció következményeként a rétek, legelők a belvizes területekre szorultak vissza. Ezen mozaikos természetközeli élőhelyek nagy része Natura 2000 természetmegőrzési terület, tehát itt fontos a természetvédelmi érdekek érvényesítése a tájfenntartás során.

2.1.4. TERMÉSZET ÉS TÁJVÉDELEM

TERMÉSZETVÉDELEM

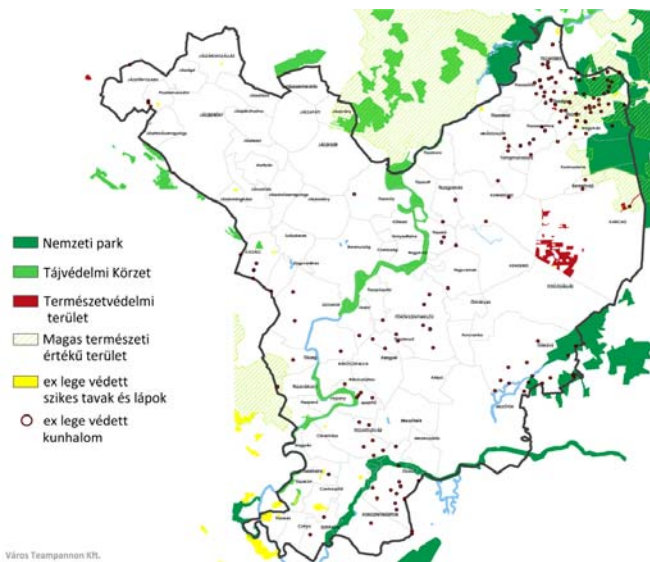
A megye területén jellemzően a szántóföldi növénytermesztés dominál, azonban a tájat több helyen szakítják meg vizenyős területek, illetve árterek és igen rossz termékenységű sziki puszták, rétek, legelők. A kevésbé bolygatott területeken megőrződött a természetes élővilág, melyeket különböző jogszabályok nyilvánítottak védetté. Így a megye területén megtalálhatók a védett természeti területek, a NATURA 2000 természetmegőrzési területek, a NATURA 2000

⁵ Forrás: Tisza Stratégia megalapozása I. ütem, Horváth Benő, Szántó Katalin.

madárvédelmi területek, valamint az érzékeny természeti területek. **A Hortobágyi Nemzeti Park – A puszta (melynek része a Tisza-tavi madárrezervátum) – UNESCO világörökségi terület és Ramsari terület is.**

ORSZÁGOS JELENTŐSÉGŰ VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLETEK

A megyében található országos jelentőségű védett természeti területek a 2001-es vizsgálatok óta nem változtak, területük nem növekedett. A megye peremterületeit három nemzeti park (Hortobágyi, Körös-Maros, Kiskunsági NP) érinti. Heves megye területéről pedig a Hevesi Fűves Puszta Tájvédelmi Körzet nyúlik át a megye területére. A megye legjelentősebb védett területe a nemzeti parki területeken kívül a Közép-Tisza vidéki Tájvédelmi Körzet.

2.1.4.1 ábra: Védett természeti területek (forrás: KvVM)

A védett területek a peremterületeken és a folyók hullámterén koncentrálnak. A természetközeli vizes élőhelyek, rétek, lápok kis területre zsugorodtak az 1960-as 70-es évek nagyüzemi meliorációjának következményeként. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. Tv. a lápok és a szikes tavakat **ex lege** védetté nyilvánította. Az ex lege védett lápok és a szikes tavakat a 8005/2001. (MK. 156.) KöM tájékoztató tartalmazza. A felsorolás nem tartalmazza a más jogszabályok alapján országos jelentőségű védett természeti területen fekvő lápok és szikes tavakat. Tiszaderzsén és Tiszafüreden található ex lege lápterületek. A szikes tavakat a 8006/2001. (MK. 156.) KöM tájékoztató tartalmazza. A felsorolás nem tartalmazza a más jogszabályok alapján országos jelentőségű védett természeti területen fekvő szikes tavakat. Csépa, Cserkeszőlő, Karcag, Kunszentmárton, Tiszaföldvár, Tiszafüred, Tiszainoka, Tizsakürt, Tizsasas és Újszász településeken található ex lege szikes tavak. (2.1.4.a melléklet)

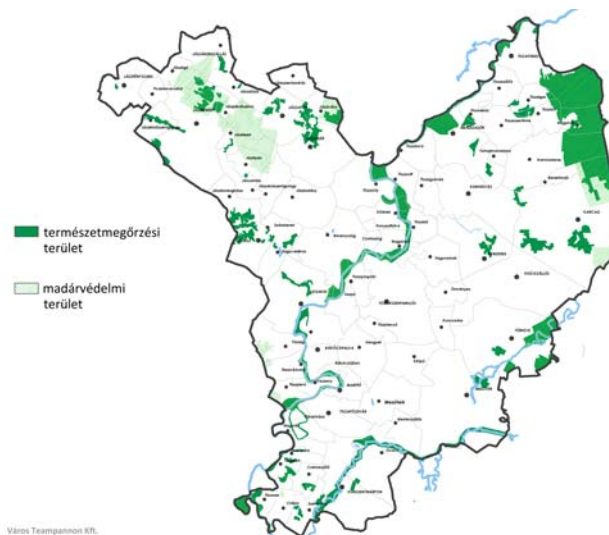
NATURA 2000 TERÜLETEK

Az EU csatlakozás pillanatától Magyarországra is érvényes a két uniós direktíva, a Madárvédelmi- és az Élőhelyvédelmi Irányelv. Ezek értelmében hazánk köteles volt közösségi jelentőségű természetes élőhelyei, valamint állat- és növényfajai védelmében területeket kijelölni, amelyek így az EU ökológiai hálózatának, a Natura 2000 hálózatnak a részeivé váltak. A Natura 2000 területeket: a **különleges madárvédelmi területeket és a különleges természetmegőrzési, illetőleg a kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területeket** az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X.8.) Kormányrendelet jelölte ki. Utóbbi területek fokozottan veszélyeztetettek és védelmük elsőbbséget élvez. Az érintett földrészteteket a 14/2010. (V.11.) KvVM rendelet tartalmazza. A Natura 2000 hálózat nem helyettesíti, hanem kiegészíti a természetvédelem hazánkban korábban is alkalmazott eszközeit (a nemzeti parkokat, tájvédelmi körzeteket és természetvédelmi területeket). Az eddig nem védett területen „a Natura 2000 terület kijelölésének célja az azokon található, kijelölésük alapjául szolgáló fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetének megőrzése, fenntartása, helyreállítása, valamint a kijelölésük alapjául szolgáló természeti állapot és az azt létrehozó, illetve fenntartó gazdálkodás feltételeinek biztosítása”. Tehát a Natura 2000 területek létrehozásának célja és indoka kizárólag a jelölő EU jelentőségű fajok és élőhelytípusok védelme, ami eltér a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 28-29.§ szerinti hagyományos természetvédelmi oltalomtól. A Kormányrendelet 8.§ (2) bek. értelmében „a Natura 2000 terület céljának elérését nem veszélyeztető vagy nem sértő tevékenység korlátozás nélkül folytatható”, vagyis a Natura 2000 területeken automatikus kizáró akadály semmilyen tevékenység esetén nem áll fenn. Azokon a területeken, ahol a természeti értékek állományai a jelenlegi kezelés mellett megmaradtak, ott a megfelelő kezelés az addigi gyakorlat fenntartása is lehet. Új területhasználati elképzelés esetén azonban mindenképpen meg kell vizsgálni, hogy annak milyen hatásai vannak a kijelölés alapját

jelentő fajokra és élőhelyekre. A termelésszerkezet jelentős megváltoztatásának eseti, hatósági, a jogszabályi követelményeken felüli előírása miatt járhat kártalanítás a Natura 2000 területeken.

Külön támogatási rendszer került kidolgozásra a Natura 2000 gyep (legelő) hasznosítású területeire, 2012-től pedig már az erdőterületekre is. E területeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatást a 128/2007. (X. 31.) FVM rendelet és a 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet szabályozza. Ezen kívül számos agrár-vidékfejlesztési támogatás esetén a Natura 2000 területeken gazdálkodók plusz pontokat kaphatnak a támogatásigénylés elbírálása során.

A Natura 2000 területek védelmében tehát különösen hangsúlyos a gazdálkodók, a fenntartó, hagyományos gazdálkodási módok szerepe. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a Natura 2000 hálózattal a rezervátumszerű védelem helyett a társadalmi, kulturális, gazdasági és természetvédelmi érdekek összehangolására alapozó megóvás került előtérbe. A Natura 2000 területet érintő tevékenység, beruházás esetén az engedélyezési terv részeként hatásbecslést kell lefolytatni. Konfliktus lehet bányászat, vízügyi kezelés, belvízcsatornázás, útépítés, felújítás esetén. (2.1.4.b melléklet)

2.1.4.2 ábra: Natura 2000 területek (forrás: KvVM)

HELYI JELENTŐSÉGŰ VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLETEK

Az országos védettség mellett a települési önkormányzatoknak lehetőségük van helyi jelentőségű védett természeti területek kijelölésére is. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény részletesen szabályozza a védetté nyilvánítási eljárást. A helyi jelentőségű védett természeti területek országos nyilvántartását a természetvédelemért felelős tárca vezeti, ennek a megyére vonatkozó részlete látható a mellékelt táblázatban. (2.1.4.c melléklet)

A minisztérium 47 helyi védett természeti területet tart nyilván a megyében (2011.09.09-i állapot szerint), melynek háromnegyede természetvédelmi terület (1153,54 hektár). Természetvédelmi terület az ország jellegzetes és különleges természeti értékekben gazdag, kisebb összefüggő területe, amelynek elsődleges rendeltetése egy vagy több természeti érték, illetve ezek összefüggő rendszerének a védelme. Természeti emlék valamely különlegesen jelentős egyedi természeti érték, képződmény és annak védelmét szolgáló terület. Természeti emlék lehet védett forrás, víznyelő, kunhalom, földvár, de faszor és egyedi fa is. A megye természeti emlékei között található fecsketelep, park, egyedi fa, faszor és kunhalom is.

A megyei önkormányzatok fő feladata a helyi védett területekkel kapcsolatos települési önkormányzati feladatok összehangolása. A települési önkormányzatok feladata, hogy az illetékességi területükön található helyi jelentőségű védett természeti területek fenntartására tervet készítsenek, melyeknek összhangban kell lenniük az országos és regionális tervekkel. A tervet az önkormányzat képviselő-testülete rendelettel fogadja el. A tervek előterjesztéséhez a működési területe alapján érintett nemzeti park igazgatóság előzetes véleménye szükséges.

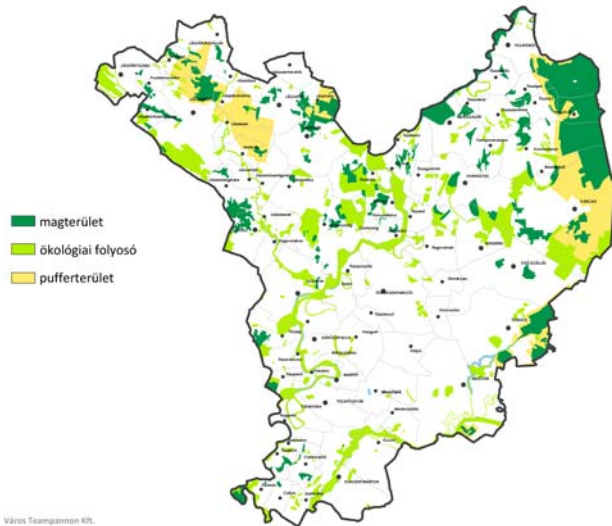
ÉRZÉKENY TERMÉSZETI TERÜLETEK (ÉTT)

Az érzékeny természeti területeket (ÉTT) a 2/2002. (I.23.) KöM-FVM együttes rendelet jelölte ki azzal a céllal, hogy a természeti, ökológiai szempontból érzékeny földrészleteken természetkímélő gazdálkodási módokat őrizzenek meg, és ösztönző támogatással biztosítsák az élőhelyek védelmét, a biológiai sokféleség, a tájképi és kultúrtörténeti értékek összehangolt megőrzését. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program által kijelölt Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT) rendszer ezt felülírta, a támogatható területek számát csökkentette.

Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtott agrár-környezetgazdálkodási támogatások igénybevételének részletes feltételeiről szóló 61/2009. (V.14.) FVM rendelet 6. számú melléklete szerint a megye területét a Hevesi-sík, a

Gerje-Perje-sík és a Hortobágy Magas Természeti Értékű Területe érinti, vagyis a Hajta és Tápió-mente, Bihari-sík, Gyula-Dobozi ártér települései már nem tartoznak a programhoz, valamint a Homokhátság és Dévaványa környéke már nem érinti a megye területét.

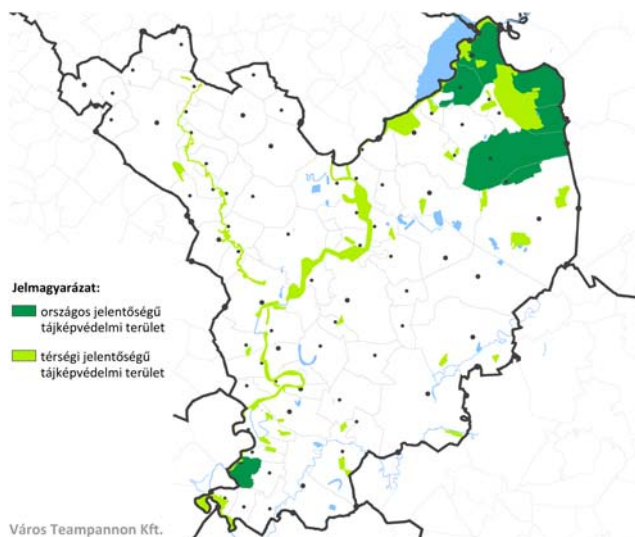
Az MTÉT-en belül a következő zonális programokra lehet támogatást szerezni: szántóföldi célprogramokkal (Kék vércse, túzok élőhelyvédelmi előírások, vadlúd és daruvédelmi előírások, madár és apróvad élőhelyfejlesztési előírások, vízerózió, szélérozió elleni védekezés előírásainak betartásával), gyepgazdálkodási célprogramokkal (túzok élőhelyfejlesztési előírások betartásával, természetvédelmi/környezetvédelmi célú gyeptelepítéssel). (2.1.4.d melléklet)

2.1.4.3 ábra: Országos ökológiai hálózat (forrás: Jász-Nagykun-Szolnok megye Területrendezési Terve - módosítás, Lázár Tibor, Környezetterv Kft., KvVM)

ORSZÁGOS ÖKOLÓGIAI HÁLÓZAT

Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. tv. jelöli ki az országos ökológiai hálózat területét. A megyei területrendezési terv az országos ökológiai hálózat alapján magterület, pufferterület, ökológiai folyosó övezeteket jelölt ki. Az ökológiai hálózat megyét érintő területei a folyók (Tisza, Körös, Zagyva) térségében a Hortobágy és a Jászság térségében koncentrálnak. Az ökológiai hálózat övezeteinek kijelölése során a védett területek mellett meghatározó jelentősége volt a Natura 2000 madárvédelmi területeknek és természetmegőrzési területeknek is. Ez az oka például annak, hogy a Hortobágy megyét érintő területein kijelölt magterület jóval nagyobb, mint a HNP védett területe. A megye jászsági és tiszántúli területeinek meghatározóan az északi felében mozaikosan kijelölt magterületei is elsősorban a Natura 2000 természetmegőrzési és madárvédelmi területek rendszerének ismeretében értelmezhető. Karcag területének közel fele ökológiai folyosó, ahol a város szennyvíztisztítója, és hulladéklerakója is található, utóbbit ráadásul 10 hektárral szeretnék bővíteni.

2.1.4.4 ábra: Országos és térségi jelentőségű tájképvédelmi övezetek (forrás: JNSZ megye Területrendezési Terve - módosítás, Lázár Tibor, Környezetterv Kft.)

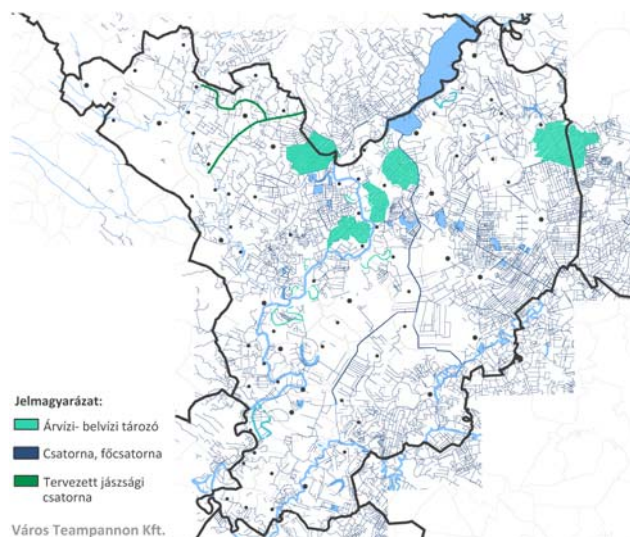
TÁJKÉPVÉDELEM

Magyarország kistájainak katasztere az egyes kistájakkal kapcsolatban részletes leírást ad, melynek főbb megállapításait a vizsgálat korábbi fejezete tartalmazza. Az OTRT kijelölte az országos tájképvédelmi terület övezetét. Az övezet érinti Kunmadaras, Berekfürdő, Nagyiván, Tiszafüred, Tiszaszőlős, Tiszakürt közigazgatási területét. A megyei területrendezési terv módosítása az országos mellett térségi jelentőségű tájképvédelmi övezetet is kijelölt. Ennek alapján a település és a táj harmonikus egységének megőrzése, a tájképi értékek halmozott jelenléte, a természeti értékekben való gazdagság és természetvédelmi érzékenység, illetve kulturális örökségi adottságok figyelembevételével kijelölésre került a Tisza és a Körös menti települések folyók menti térsége és a Tisza-tó Üdülőkörzet teljes térsége.

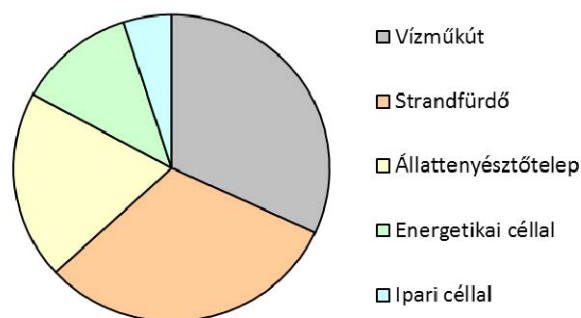
2.1.5. FELSZÍNI ÉS FELSZÍN ALATTI VÍZKÉSZLETEK

A megye felszíni vízkészlet-gazdálkodásában elsősorban a folyóknak és a Tisza-tónak (Kiskörei-víztározó) van jelentős szerepe. A folyók a tavaszi és nyár eleji időszakokban bővízűek, nyáron viszont igen kicsi a vízkészletük. A Tisza-Körös-völgyi Együttműködő Vízgazdálkodási Rendszer (TIKEVIR) Európa egyik legnagyobb összefüggő vízgazdálkodási rendszere, melynek célja a vízhiányos térségek vízkészletének pótlása a Tiszából történő vízátvétellel (Nagykunsági Öntözőrendszeren keresztül). Szakszerű üzemeltetéssel és vízkormányzással az Alföldre jellemző időjárási szélsőségek vízkészletben mutatkozó negatív hatását csökkenteni lehet. Kisvíz esetén e rendszeren keresztül történik a Körös és Hortobágy-Berettyó vízpótlása is. Tervben van a Jászsági főcsatorna meghosszabbítása, mely a Zagyvái és Tarnái vezetve jelentősen enyhítheti a Jászság vízhiányát. A már kiépített öntözőrendszerek közül a Nagykunsági öntözőrendszer hatásterülete a legnagyobb (124 350 ha), közel 340 km-nyi csatorna látja el a térséget öntözővízzel. A Nagykunságban az öntözőrendszer hatásterületén kívül jelentkező öntözési igényt a kettős hasznosítású belvízcsatornák biztosítják. E csatornák üzemeltetése az érdekek különbözősége miatt nagy koordinációt igényel. Ehhez szorosan kapcsolódik az 1970-90 között nagy költséggel kiépített tábla szintű meliorációs rendszerek (drénezés) működtetése, mely az ingatlantulajdonosi szerkezet átalakulásával felszabdaldóttak, emiatt a fenntartásuk a legtöbb helyen megszűnt és mára üzemeltetésre alkalmatlanok. Az öntözőrendszer további kiterjesztésére van szükség, melyhez a Jászsági-főcsatorna meghosszabbítása mellett, a meglévő belvízelvezető rendszer átalakítására van szükség (csatornarendszer, üzemeltetés módosítása, megcsapolás csökkentése, belvíztározók létesítése stb.). Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás az előbbieken túl a komplex tájgazdálkodás fokozatos bevezetését (pl. mozaikos termelési szerkezet kialakítása, mélyebb fekvésű, vizenyős/belvízes területek művelésből való kivonása), meliorációs rendszerek felélesztését, szárazságtűrő fajták ültetését, stb. is igényli.

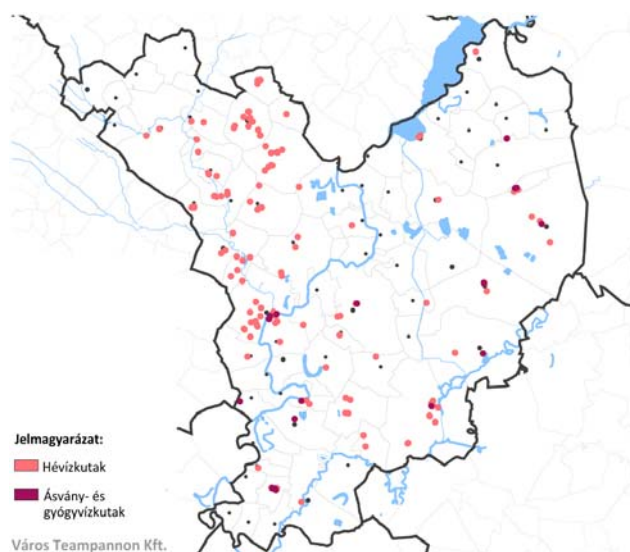
A talajvíz szintje rendkívül változó a megyében (lásd 2.1.1 fejezet), mennyisége nem számottevő (Dövényi, 2010). Ezért is fontos kérdés az öntözés. A megyét két sekélyrétegű víztest (talajvíz) érinti: a megye déli részén elhelyezkedő víztest gyenge, az északi részen fekvő pedig jó állapotú, de gyenge kockázatú minősítést kapott, elsősorban a csökkenő vízmennyiség ökoszisztémákra gyakorolt negatív, ill. bizonytalan következményei miatt. Kiemelt szerepe van a rétegvizeknek, mivel Szolnok és

2.1.5.1 ábra: Belvízelvezető rendszer, tározók

2.1.5.2. ábra: Hévizek hasznosítási módja (Forrás: www.kotikovizig.hu)

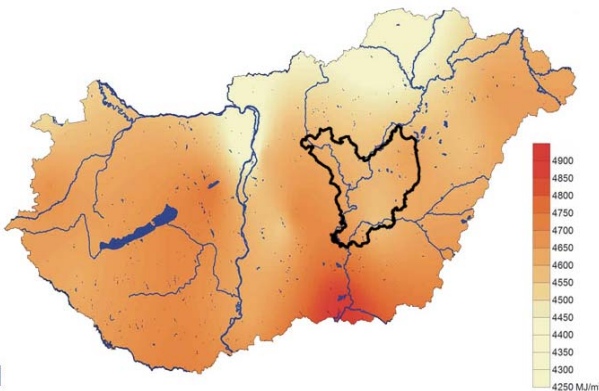

2.1.5.3. ábra: Hévízkutak – (Forrás: KÖTIKÖVIZIG)

térségének kivételével ezeken a vízkészleteken alapul a közcélú, ipari és nem öntözési célú mezőgazdasági vízellátás. Az ivóvízkutak mellett számos hévízkút, gyógyvízkút és néhány ásványvízkút is található a megyében. A területen nincsen komoly mennyiségi probléma a réteg és hévízkészletekkel, annak ellenére sem, hogy a mélyebb víztartókban a nyomásszintek csökkenést mutatnak. A vízkészletek csökkenésének fő oka az utánpótlódás mértékét meghaladó, évtizedek óta tartó túlzott kitermelés. A vízgyűjtő-gazdálkodási tervek szerint a Kunhegyes-Jászberény vonaltól északra a rétegvizek mennyiségi állapota jó, ugyanakkor e vonaltól délre már kisebb a mennyisége. A rétegvizek jó mennyiségi állapotának megtartását szolgálja a felhasznált szennyeződésmentes vizek jogszabályban előírt kötelező **visszatáplálása** az energiatermelő tevékenység során (147/2010. (IV. 29.) Korm. rendelet 10. § (3) bek.), melyre az eddig ismert adatok szerint nincs példa a megyében (létesítési engedélyes, kivitelezés alatt álló kút van). A visszatáplálási kötelezettség főként az alacsony tőkújú, a termálvizet energetikai célra használó mezőgazdasági üzemek esetén lehet probléma, mert ez nagy anyagi terhet ró a vállalkozásokra. A megfelelő megoldás érdekében a kormányzat 2015 közepéig tolta ki a kötelezettség véghatáridejét.

2.1.6. ENERGIAFORRÁSOK

Az alföldek jellegzetes nyersanyaga a földgáz és a kőolaj, így a megye területén is megtalálható. A KSH adatai szerint az ország termelése 2000 és 2010 között folyamatosan csökkent, földgáz évi 3,5 milliárd m³-ről 2,6 m³-re, a kőolaj évi 1136 tonnáról 723 tonnára. Az energiaellátás 60%-ban külföldről biztosított, s e függőség a kimerülő készletekkel növekedni fog.

2.1.6.1 ábra: A globálisugárzás (MJ/m²) átlagos évi összege Magyarországon (Forrás: www.met.hu)

A Magyarország 2010-től 2020-ig érvényes Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terve (Nemzeti Cselekvési Terv: NCsT) szerint az ország bruttó energiafogyasztásának 14,65 %-t megújuló energiából vállalja előállítani. A „zöld-energia” ágazatot egyben a gazdasági fejlődés egyik kitörési irányának is tekinti a kormányzat (új munkahelyek). Felhasználási módjukat tekintve a megújuló energiák részarányát 2010-től 2020-ig a fűtés-hűtés terén 9 %-ról 18,9 %-ra, a villamos-energiában 6,7-ről 10,9 %-ra, a közlekedésben pedig 4,6-ről 10,0 %-ra kell emelni.

A helyzetelemzés adatgyűjtésének lezárásáig beérkezett adatok szerint látható, hogy egyre nagyobb az érdeklődés a megújuló energiaforrások iránt. Elsősorban a biomassza felhasználás a jellemző, de megjelent a napenergia, a szél- és geotermikus energia felhasználás is. Az energiatermelés általában kis teljesítményű és lokális, csak nagyobb rendszerek esetén haladja meg az 1MW-t teljesítményt.

A biomassza potenciálon belül ösztönzést kap a tervek szerint a melléktermékek és hulladékok nagyobb arányú felhasználása mind a **biogáz**, mind a tüzeléstechnikai alkalmazás területén. Külön figyelmet érdemel a **kettős hasznosítás, amely során a keletkező zöldáram mellett a zöldhő is hasznosul**, például közvetlen felhasználásra. Az **energiafarm-rendszerek** szintén kedvezményezettek lesznek a jövőben, ahol a **bioetanol, a biogáz, az állattartás és a szántóföldi növénytermesztés integrált rendszerei** összehangolódnak. Elképzelhető, hogy a vezetékes gázhálózat nélküli települések, külterületi lakott helyek, tanya-csoportok szilárd biomasszán alapuló energia-ellátási rendszert építenek ki támogatással.

2.1.6.2 ábra: Szélerőmű elhelyezéséhez vizsgálat alá vonható terület (Forrás: JNSZ MTRT)

A megye területén általában 2000 óránál is több a napsütéses órák száma, ezért kiváló lehetőség adódik a **napenergia** hasznosítására. A hő közvetlen hasznosítása eddig is jellemző volt a mezőgazdaságban hagyományosan a fóliasátor és az üvegház üzemeltetésével. A nap hőenergiája közvetlenül a többnyire tetőre szerelt napkollektorok alkalmazásával történhet. Legeredményesebben a távhőszolgáltatási rendszerek, vagy autonóm rendszerek kiegészítésére szolgálhat ez az energiatípus a legnagyobb besugárzási időszakban (melegvíz-előállítás, medence-fűtés), de **komplex módon, a többi megújuló energiatípussal összehangoltan alkalmazva egész évben** eredményesen kihasználható. A nap energiája villamos energia termelésére is használható napelemek, naperőművek telepítésével. A napelemek telepítése, az energia akkumulátorok segítségével jól tárolható, ugyanakkor elterjedését a magas ár gátolja. A napkollektorokhoz hasonlóan autonóm rendszerként épületek egyedi energiaellátását is biztosíthatja, így ez megoldást jelenthet az elektromos-energiával ellátatlan területeken. Nagyobb kapacitású naperőművek közvetlenül a hálózatba is betáplálhatnak. Kisebb naperőműveket csak elvétve, s csak helyi léptékben – épületeken – helyeznek el (pl. Megyeháza), nagyobb léptékű fejlesztések jelenleg nem ismertek.

Földtani okok következtében hazánkban (elsősorban Észak- és Dél-Alföldön) kiválóak a geotermikus adottságok. A megtermelt geotermikus energia az Energia Nonprofit Kft. adatai szerint 4130 TJ (terajoule) volt 2010-ben. Termásvíz energetikai célra (üvegház, fóliasátor vagy közintézmény fűtésére), fürdők táplálására, állattartó telepek vízellátására, ipari célra egyaránt használnak, de bizonyos körzetekben nélkülözhetetlen szerepe van az ivóvízellátásban is. Bár 80 évvel ezelőtt jelentős lépések történtek Szolnokon a termásvíz komplex hasznosítására (fűtés, használati meleg víz), de a KÖTIKÖVÍZIG adatai szerint ez továbbra sem jellemző a megyében (Tisza-szálló: fürdő, központi fűtés; Szigligeti Színház, néhány lakóépület: használati meleg víz). Az EU Víz Keretirányelv, illetve az ennek megfelelő magyar szabályozás a felszín alatti vizek jó mennyiségi állapotának követelményeként írja elő, hogy a felszín alatti vízkivételek hatására a felszín alatti víztől közvetlenül függő szárazföldi ökoszisztémák nem károsodhatnak, nem következhet be az áramlási viszonyokban, a vízmozgás irányában olyan változás, amely jelentős és tartós vízminőség romlást okoz, valamint nem következhet be jelentős mértékben vízkivételhez kapcsolódó tartós süllyedés. A megye területét érintő porózus termál víztestek közül a pt.2.1 Dél-Alföld és pt.2.2 Észak-Alföld víztestek mennyiségi állapota gyenge, melynek oka a kimutatott vízszintsüllyedés. A **gyenge mennyiségi állapotú felszín alatti víztestek esetében** a 147/2010. (IV. 29.) Korm. rendelet záró rendelkezései alapján a visszatáplálási kötelezettség alól a kizárólag energiahasznosítás céljából termásvíz kitermelő vízjogi engedélyes legkésőbb **2014. december 22. napjáig** mentesül. Ugyanakkor a **mezőgazdasági termelők esetében átmeneti megoldásként 2015. június végéig felfüggesztik** a visszasajtolási kötelezettséget, így a köztes időszakban a Vidékfejlesztési Minisztérium átgondolja a termásvizek mezőgazdasági hasznosításának szabályozását, figyelembe véve a fenntarthatósági szempontokat is. A megye területét – annak keleti peremét – érintik a pt.2.3 Délkelet-Alföld és pt.2.4 Északkelet-Alföld porózus termál víztestek is, melyek mennyiségi állapota jó. A vízgyűjtőgazdálkodási tervekben **jó mennyiségi állapotúnak minősített** felszín alatti víztestek esetében a visszatáplálási kötelezettségre vonatkozó mentesség véghatárideje **2020. december 22.**

A geotermikus energia fűtési felhasználását a Cselekvési Terv 2020-ra a meglévő magas bázisról indulva is háromszorosára kívánja növelni, amelynek egyik eleme továbbra is a **gyógyturisztikai lehetőségekkel (wellness) kombinált fürdő-rekonstrukciós és-fejlesztési program**. Várhatóan megjelenik a **villamosenergia-termelésre történő hasznosítás** is.

A **szélenergia** ipari méretű hasznosítása az ország energia-ellátási biztonságának növelése érdekében az utóbbi években az energiapolitika részévé vált: 2005 és 2010 között rohamosan növekedett a megtermelt szélenergia mennyisége (36 TJ-ról közel 2000 TJ-ra), elsősorban a Kisalföldön telepített szél-turbinák hatására. A 2009-ben a Magyar Energia Hivatal által meghirdetett, majd a vonatkozó jogszabályok módosítását követően 2010 júliusában visszavont 410 MW-nyi új szél-erőmű kapacitás jelentősen hozzájárult volna Magyarországnak és az EU 2020-ra kitűzött környezetvédelmi és energiapolitikai céljainak megvalósulásához. Új pályázatot azóta nem írtak ki. A természeti adottságokon túl (szélviszonyok) számos feltétel vonatkozik a szél-erőművek elhelyezésére, hiszen figyelembe kell venni pl. a természeti területek, erdők, táji értékek, nyomvonalas elemek, települési területek stb. elhelyezkedését is. Szélenergia a villamos energiává alakítás mellett közvetlen mozgási energiává alakítható (pl. szélmalom öntözésre, vízszivattyúzásra). Kis léptékben (1-3 kW) megfontolandó szélmotorok, szélgenerátorok telepítése, mely jelentősen segítené az ellátatlan lakóépületek, lakóközösségek villamos energiával történő ellátását. Önmagában alkalmazva kevésbé megbízható az időjárás viszonyok változékonysága miatt, ezért napelemmel kiegészítve lehet fokozni a kisebb ellátórendszerek ellátásbiztonságát. Jelenleg Törökszentmiklóson és Mezőtúron működik szél-erőmű, de Kisújszálláson is tervezik szél-erőmű építését.

2.2. KÖRNYEZETI TÉNYEZŐK ÁLLAPOTA, KÖRNYEZETTERHELÉS

2.2.1. KÖRNYEZETI TÉNYEZŐK ÁLLAPOTA

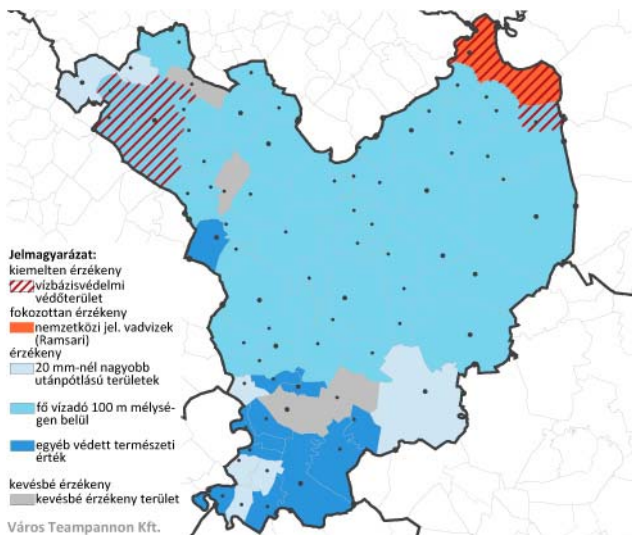
TALAJ ÉS FELSZÍN ALATTI VÍZ ÁLLAPOTA

A talajt, annak állapotát, szerkezetét, összetevőit, termékenységét elsődlegesen az antropogén tényezők befolyásolják, a közlekedés, ipar, mezőgazdaság, a szennyvíz- és hulladék-elhelyezés megoldatlansága, de közvetetten antropogén okokra vezethető vissza a szél és a víz pusztító hatásaként kialakuló erózió. A megye jelentős része, több, mint 88%-a mezőgazdasági művelés alatt áll, ezért fontos a talajvédelemben a helyes talajművelés és növénytermesztés. A talaj romlásához vezet a **szélerózió** is, melynek kialakulásában a talajfizikai és egyéb éghajlati adottságok mellett szerepet játszik az agrotechnika is. Tiszafüred, Abádszalók, Jászfényszaru, Jászberény és Cserkeszőlő környékén vannak olyan szélerózióra érzékeny homoktalajok, homokos vályog talajok, láptalajok, kotuk, ahol a megfelelő agrotechnika alkalmazása, a kisebb művelési táblák kialakítása, a deflációs terület hosszának csökkentése (pl. mezővédő erdősáv telepítése) segít a megelőzésben.

Mezőgazdasági eredetű szennyeződés lehet potenciálisan a **túltrágyázás** (mely egyben a talajvizet is veszélyeztetheti), de a rendszerváltás óta ennek a veszélye csökkent, azonban a magasabb talajvízzel rendelkező ill. belvizes területeken a kimosódással kevesebb szennyeződés is könnyen bejuthat a talajvízbe. Az **állattartó telepek** szennyvizének elhelyezése is jelentős szennyezőforrás lehet, de ezek nem érintenek nagyobb térséget. A mezőgazdasági tevékenységgel függ össze a talajszennyező **nitrát**. A **nitrátérzékeny területekkel** érintett településeket a vizek mezőgazdasági eredetű nitrát-szennyezéssel szembeni védelemről szóló 27/2006. (II.7.) Kormányrendelet jelölte ki. A vizek védelme, továbbá a termőföld védelme érdekében egyaránt fontos, hogy a megye mezőgazdasága fejlesztésére irányuló koncepciók, térségi fejlesztési programok, a településfejlesztési koncepciók, rendezési tervek a kormányrendelet szerinti szabályok figyelembe vételével, továbbá az 59/2008. (IV.29.) FVM rendelet által meghatározott cselekvési programban foglaltakkal összhangban készüljenek. A rendelet szerint a Jászság és a Tisza-tótól keletre fekvő területek nitrátérzékenyek.

A talajvizek általában erősen szennyezettek (gyakoriak a fekáliás eredetű szennyeződések) a belterületen. A már bezárt hulladéklerakók környezetében gyakori a magas nitráttartalom. Külterületeken helyenként ivóvíz minőségű talajvizek is előfordulnak.

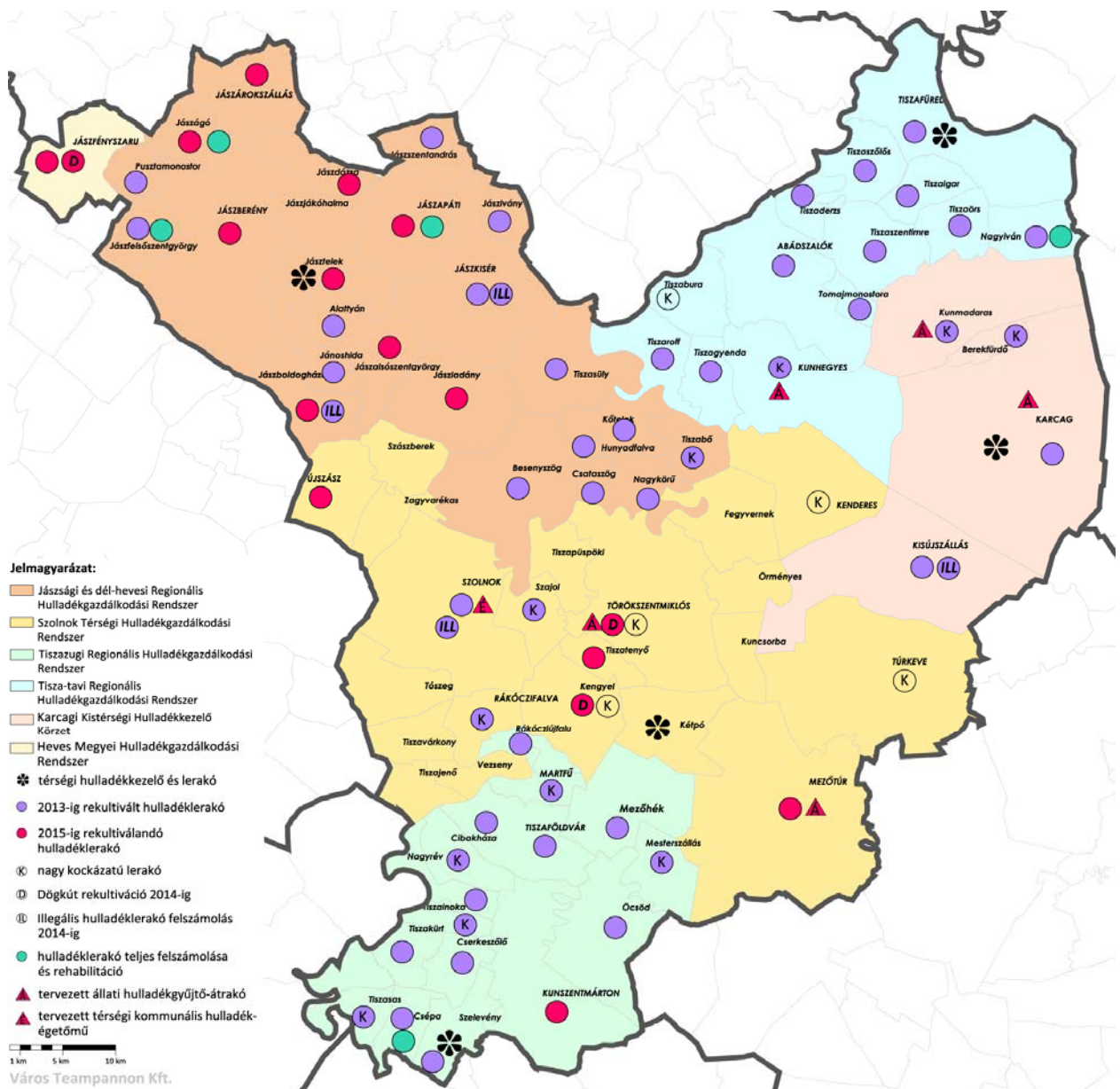
A felszín alatti vizek védelmére a 219/2004. (VII.21.) Korm. rendelet vonatkozik, mely biztosítja a jó állapot elérését és fenntartását, a szennyezések fokozatos csökkentését és megelőzését, a fenntartható vízhasználatot és a földtani közeg kármentesítését, továbbá a 2. melléklete határozza meg a 3 érzékenységi kategóriát. A 7/2005. (III.1.) KvVM rendelettel módosított 27/2004. (XII. 25.) KvVM rendelet sorolja be a megye településeit a felszín alatti víz állapota szempontjából **fokozottan érzékeny, érzékeny, kevésbé érzékeny, valamint a kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi területen** lévő települések kategóriába. A megye 78 településéből 71 település, azaz a megye **jelentős része az érzékeny kategóriába tartozik** (20 mm-nél nagyobb utánpótlódású területek, fő vízáadó réteg 100 méteren belüli elhelyezkedése miatt).

2.2.1.1 ábra: Felszín alatti vizek szempontjából érzékeny területek (Forrás: 219/2004 (VII.21.) Korm. rendelet 2. melléklete - 3b. Települések besorolása alkategóriák szerint)

A **hulladékgazdálkodás** terén jelentős változás történt a regionális hulladékgazdálkodási rendszer kiépítésével. Megépültek az új regionális hulladéklerakók, és megkezdődhetett a bezárt települési hulladéklerakók rekultiválása. A hulladék-elhelyezés és az ebből származó környezetszennyezés felszámolása folyamatos a megyében. Ez év végéig a nyertes KEOP pályázatnak

köszönhetően 46 településen befejeződik a beruházás. A Szolnoki térségben a legelmaradottabb a rekultiváció, 22 településből csupán 6 lerakót rekultiválnak 2014 év végéig. A VGT elemzésében a Felügyelőség jellemzése alapján több nagy és közepes kockázatú lerakó található a megyében, melyek szigeteletlenek, magas talajvízállású területen, homoktalajon, valamint lakott terület, védett természeti terület, holtág közelében található. Ezek közül 5 lerakó rekultivációja bizonytalan. Több lerakónál (pl. túrkevei, fegyverneki, tiszaföldvári) veszélyes hulladék illetve szennyvízürítés is történt, ezért sürgető megszüntetni a talajvízszennyezést okozó tényezőket. A legtöbb hulladékkal borított terület közel 20 %-át eltávolítják. A mentesített területre humuszos termőtalajt hordanak, majd ezt a réteget befűvesítik. A hulladéklerakók rendezése során humuszos anyagot is nyernek további hasznosításra. A pár éve bezárt hulladéklerakókat⁶ két ütemben rekultiválják, véglegesen 10 év múlva zárják le őket. A lerakóknál monitoring- és figyelő kutakat telepítenek, a nagyobbaknál gázgyűjtő kutakat és depóniagáz elszívó-fáklyázó berendezést is telepítenek (Szolnok). Továbbra is gondot jelentenek az illegális hulladéklerakók, elsősorban a nagyobb városokban. Állami támogatással több településen felszámolják az illegális lerakókat.

2.2.1.2 ábra: A megye hulladékgazdálkodási rendszere és hulladéklerakói (forrás: www.remondisszolnok.hu, remondisketpo.hu, regiokom.hu)

6 2007-2009-ben bezárt és 10 ezer m³-t meghaladja a hulladék

FELSZÍNI VIZEK ÁLLAPOTA

A megye területrendezési tervében lehatárolt felszíni vizek vízminőség-védelmi területe a Kiskörei víztározó (Tisza-tó) környéki településeken, valamint a Közép-Tiszavidéken, a Zagyva torkolatánál és az ún. Szolnoki ártér területén található. A felszíni vizek esetén fő szennyezőforrásként a közvetlen és közvetett települési szennyvízbevezetést, valamint az ipari szennyvízbevezetést kell kiemelni (diffúz szennyezés jellemzi a mezőgazdasági (túltrágyázás, vegyszerhasználat) és hulladékelhelyezési tevékenységet (nem megfelelő szigetelés)).

A Megyei Környezetvédelmi Program (2009-2014)⁷ vizsgálatai szerint a megyei szakaszon a Tisza folyó vízminősége minden komponens esetén a II. (jó) illetve III. (tűrhető) kategóriába esik. A megye területére lépő víz és a megyét elhagyó víz minősége egyaránt a III. kategóriába esik. A folyó szervesanyag terhelését a közvetlen, tisztított szennyvíz bevezetések határozzák meg, melyek közül a szolnoki szennyvíz hatása emelendő ki. A tanulmány megállapítja, hogy a folyó terhelésének és az öntisztulásának folyamata a megyei szakaszon egyensúlyban van. A Zagyva vize a szennyezett (IV. kat.) és erősen szennyezett (V.) kategóriába került besorolásra, melyre kedvezően hat a Tarna tűrhető III. besorolású vize. A Hortobágy-Berettyó vizét tűrhető ill. szennyezett kategóriába sorolták be. A Nagykunsági főcsatorna kiváló (I. kat.) illetve jó (II.) minőségű. A belvízelvezető csatornák esetében attól függően, hogy egyben szennyvízbefogadók-e, jelentős eltérések lehetnek. Erősen szennyezettek pl. Karcagi I. csatorna, az öntöző vizet szállító vize I.-III. kategóriába esik (pl. Villogó-főcsat.)

A vizek esetében mindenképpen kiemelendő az Európai Unió által elfogadott Víz Keretirányelv (VKI). Fő célkitűzése, hogy olyan keretet képezzen a -felszíni és felszín alatti- vizek védelmére, amely lehetővé teszi, hogy lehetőleg 2015-re elérjük a víztestek 85%-ánál a jó ökológiai állapotot, vagy jó ökopotenciált. (A vízgyűjtő gazdálkodási tervekben egyértelműen látszik, hogy időbeni mentességet kell kérni 2021-ig, valamint 2027-ig a jó állapot eléréséhez).

A végleges vízgyűjtő-gazdálkodási terv folyamatos, nyílt tervezés és a társadalmi vélemények beépítése eredményeképpen készült el. Az elkészült terv olyan intézkedéseket tartalmaz, amelyek jelentősen javíthatnak a vizek állapotán, finanszírozásuk megoldható, és az érintettek is segítenek a megvalósításban. A VGT a környezeti célkitűzések és társadalmi igények összehangolása mellett tartalmazza a megvalósíthatóság (költségek, finanszírozhatóság, társadalmi támogatottság, stb.) elemzését is, de nem jelenti a beavatkozások konkrét, kiviteli terv szintű részletes kimunkálását. Az intézkedések első csomagjának 2012-ig kell működésbe lépnie.

A legáltalánosabb probléma **a tisztított szennyvizek, belterületi csapadékvizek bevezetéséből adódó tápanyag-tartalom túlzott megnövekedése**, illetve a természet közeli parti zonáció (az ökológiai szempontokat figyelembe vevő fenntartási tevékenység) hiánya. Együttesen kiemelik a területfejlesztés és a területrendezési igények összhangjának biztosításának szükségességét a vízrajzi és a természetes vízjárás viszonyokkal. Ebben segít országos szinten az OTrT és megyei szinten az MTrT, de jelentős szerepe van a települési terveknek az elhatározások érvényesülésében és a különböző igények összehangolásában.

LEVEGŐMINŐSÉG

A kapott adatok alapján a megye területén nincs olyan levegőszennyező üzemi létesítmény, amelynek olyan mértékű szennyezőanyag kibocsátása lenne, amely térségi szintű védelmi övezet kijelölését igényelné. (2.2.1.a melléklet)

Ebből következően a légszennyező telephelyek jelentős része Szolnok, Jászberény, Karcag és Mezőtúr térségében található. A közlekedési eredetű levegőszennyezés elsősorban a főutak településeken áthaladó szakaszai mentén lévő lakóterületeket érinti. A közlekedési eredetű légszennyezés a megye területén nem csökkenthető számottevő mértékben, legfeljebb a közvetlen légszennyezés csökkenthető a települések belterületét elkerülő gyorsforgalmi utak kiépítésével, illetve a főutak településeket elkerülő szakaszainak kiépítésével.

⁷ Elfogadta JNSZ Megyei Közgyűlés 151/2010.(IX.24.) számú határozatával Készítette KEVITERV AKVA Kft.

ZAJ- ÉS REZGÉSTERHELÉS

A megye területén **térségi jelentőségű zajterhelése a közlekedésnek van**. A közúti közlekedésből eredő zaj a főutak belterületi szakaszainak közvetlen környezetében lévő zajtól védendő területeket érinti. Jelentős javulás a gyorsforgalmi utak megépítésétől és a főutak településeket elkerülő szakaszainak megépítésétől várható.

Az országos elképzelések szerint Szolnokon közös felhasználású (katonai és polgári), Kunmadarason kereskedelmi célú repülőtér tervezett. Amennyiben a fejlesztések megvalósulnak, úgy az mindkét esetben jelentős zajhatást fog jelenteni a térségben. A két repülőtér védőövezetére vonatkozó területhasználati korlátozások biztosítják, hogy a környezetükben zajtól védendő területfelhasználás ne alakulhasson ki, illetve zajtól védendő létesítmény ne épüljön. A Szolnokon és Mezőtúron található sportolási célú repülőtér zajterhelése nem jelentős.

ÉLŐVILÁG ÁLLAPOTA

A megyére is igaz, mint általában az agárvidékekre, hogy a termelés üzemi szintűre emelésével, összefüggő táblák kialakításával a biodiverzitás igen alacsonnyá vált a térség jelentős részén. Az élőlények terjedését, illetve védelmét szolgálják az ökológiai hálózat elemei. Jelenleg csak a nagyobb folyók mentén található összefüggő ökológiai folyosó, valamint a védett területek töltik be ezt a szerepet (lásd később). Bizonyos területi adottságokat (pl. belvízre érzékeny területek) a nagyüzemi gazdálkodás kevésbé vesz figyelembe. A mezőgazdasági táblákat elválasztó mezsgye, fasorrendszer (mezővédő erdősáv) rendkívül hiányos, illetve bizonyos területeken teljesen hiányzik. Miközben a megyét beszövi a csatornák hálózata, addig az ezek mentén kialakítható lokális jelentőségű elemek hiányoznak. Ahol mozaikosabb szerkezetű a táj (ligetes erdők, erdők, szántóföldek, rétek, gyepek egymás szomszédságában), összefüggő erdőségek találhatóak, illetve ahol kevésbé érzékelhető az ember intenzív jelenléte, ott az adott terület fajösszetétele magasabb, mivel nagyobb védeltséget élveznek az élőlények. Az előzőekben bemutatott Magas Értékű Területeken és a NATURA 2000 gyepterületeken területalapú kompenzációs kifizetés segíti a környezetkímélő, és ezzel az ökológiai sokféleség megőrzését, a fajok életterének bővülését szolgáló gazdálkodás fenntartását.

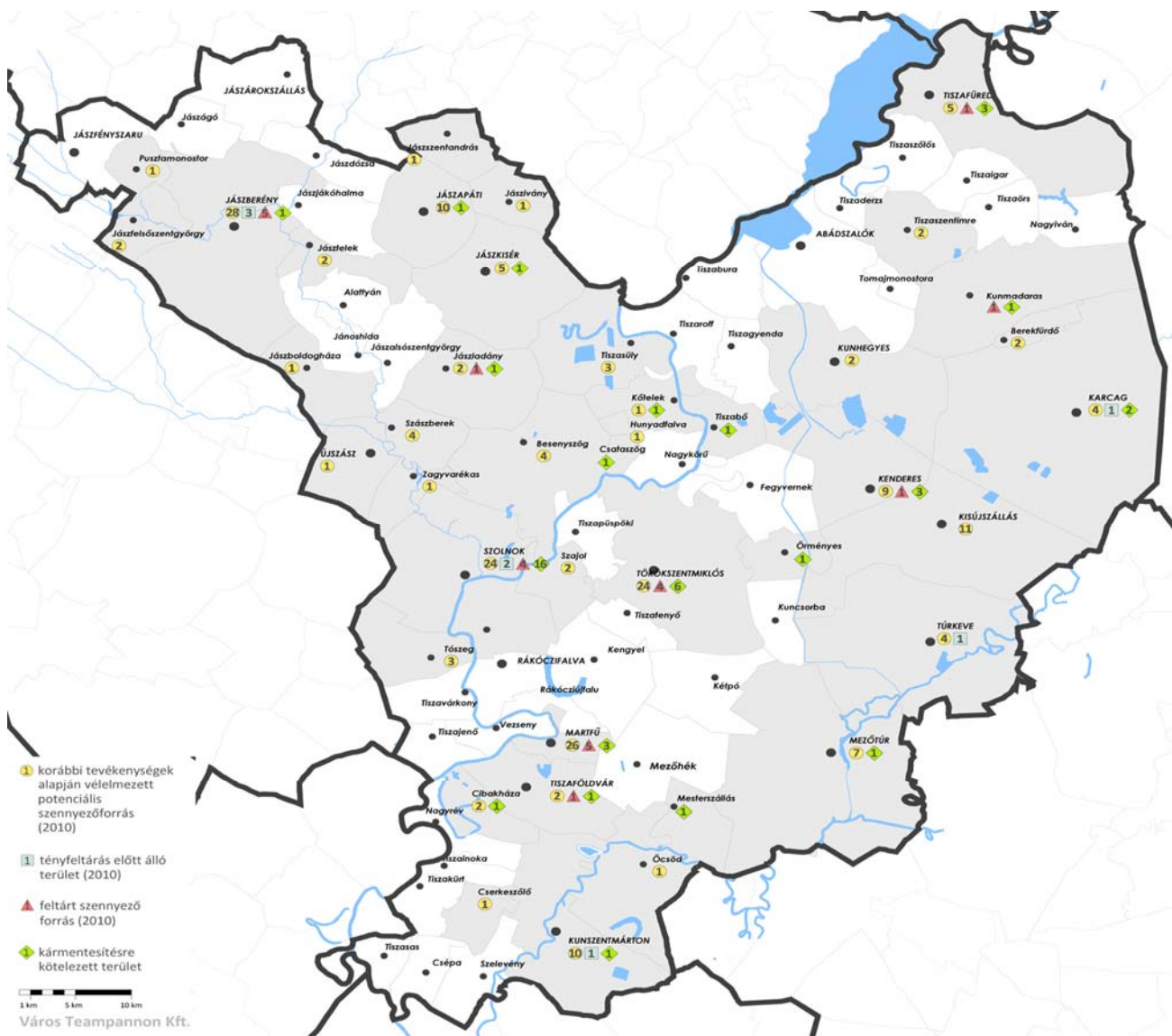
A települések erőteljes növekedése és a vonalas infrastruktúra hálózatok sűrűsödése a mezőgazdaságnál még drasztikusabban korlátozza, szabdalja szét az élőlények életterét. A vasutak és a közutak elválasztó hatással bírnak, melyen a belvízcsatornák, patakok, folyók különböző nagyságú átereszei tudnak enyhíteni. Bár a megyében még nem épült ki a tervezett gyorsforgalmi úthálózat egyetlen eleme sem, azonban itt is megjelennek a szélesebb főútszakaszok, a 4. sz. főút 2x2 sávú szakaszai, illetve a közlekedési folyosók többszörös elválasztó hatása (pl. a 4. sz. főút és Budapest-Debrecen vasút vonal párhuzamossága esetén).

2.2.2. SZENNYEZETT TERÜLETEK SZÁMBAVÉTELE

A felszín alatti vizet és földtani közeget érintő szennyezések kivizsgálását, kármentesítését és nyilvántartási rendszerét (FAVI) a 219/2004. (VII.21.) Korm. rendelet szabályozza. Az Országos Környezeti Kármentesítési Program (OKKP) keretében megkezdődött **a föld alatti víz és földtani közeget veszélyeztető tényleges és potenciális szennyezőforrások számbavétele**. Ennek informatikai hátterét a Felszín Alatti Víz és a Földtani Közeg Környezetvédelmi Rendszert (FAVI) részeként működő Kármentesítési Információs Rendszert (KÁRINFO) adja. A felszín alatti víz és a földtani közeg környezetvédelmi nyilvántartási rendszer (FAVI) adatszolgáltatásáról szóló 18/2007.(V.10.) KvVM rendelet (amely a 25/2007. (VII. 30.) KvVM rendelettel módosításra került) jogszabályi hátteret biztosít a FAVI valamennyi alrendszerére, így a **tartós hátrahagyott környezeti károkra vonatkozó adatok gyűjtését** támogató FAVI-KÁRINFO rendszernek is. A rendszert a KvVM, a VITUKI Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Kutató Intézet Kht. Környezet- és Természetvédelmi Igazgatóság Kármentesítési Koordinációs Központja, valamint a KÖTEVIFÉ-k működtetik. (2.2.2.a melléklet). A 2007. előtti adatok⁸ tartalmazzák a korábbi tevékenység alapján vélelmezett **potenciális (lehetséges) szennyező forrásokat**, elsősorban mérnöki becslések és következtetések alapján. A megye 78 településéből 40 településen található lehetséges szennyezőanyag, a legtöbb Jászapáti, Jászberény, Kenderes, Kisújszállás, Kunszentmárton, Martfű, Szolnok,

⁸ 2004-2005. és korábbi adatok

Törökszentmiklós területén fordul elő. Az egykor elavult technológiával üzemelő ipari telephelyek, üzemenyagtöltők, kommunális szilárd és veszélyes hulladéklerakók, döngkutak, kommunális folyékony hulladékürítők és tározók környezetében lehet jelentősebb mennyiségű szennyezőanyag, mely szennyezheti a talajt és a talajvizet. Térségi jelentőségű szennyezést feltételeznek a kunszentmártoni szűrmekeztítő üzem felhagyott szennyvíz-utótisztító tavanál. Jelentősebb kiterjedésű szénhidrogén szennyezés a szolnoki Mezőgép felhagyott telephelyén jelentkezhet. A 2.2.2.a melléklet 3. táblázat a tényfeltárásokat mutatja, a szennyező anyagokat és **a szennyezett terület lehatárolását**, melyek jellemzően a megye jelentősebb ipari városaiban fordulnak elő. A legjelentősebb szennyezőanyagok között szerepel az ásványolaj és származékai (Martfű, Szolnok, Törökszentmiklós), az akkumulátor (Jászberény volt MÉH telepe), és a króm (Martfűi felhagyott krómozó). A legnagyobb kiterjedésű szennyezés (klórozott szénhidrogén) Törökszentmiklóson és a szolnoki TVM Rt. hulladéklerakó területén található. A 2.2.2.a melléklet 4. számú táblázata tartalmazza a Közép-Tisza-Vidéki Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség 2010. márciusi adatszolgáltatását a megye legfrissebb, jelentős területű, kármentesítésre kötelezett telephelyeiről. A szennyezések esetén károsodott a talajvíz. **A legtöbb szennyezőforrás Szolnokon és Törökszentmiklóson található.** A jellemző szennyezőanyag a szénhidrogén és annak származékai, de előfordul triklór-etilén, króm, nikkel és bór szennyezés is. A műszaki beavatkozás éve és a tervezett befejezés dátuma több esetben bizonytalan, vagy nincs meghatározva. A felsorolt 20 településen összesen 51 db területen van előírva a kármentesítés, 31 esetben pedig elvileg már befejezték a beavatkozást.

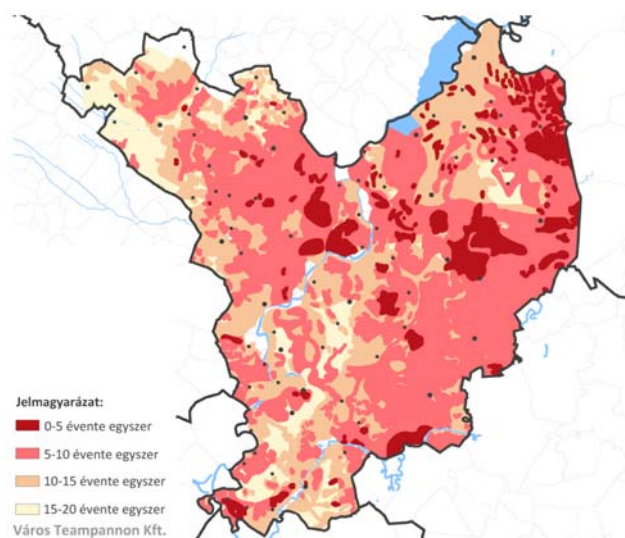
2.2.2.1 ábra: A megye szennyezett, kármentesített és kármentesítésre kötelezett területei (forrás: FAVI-KARINFO, VITUKI, KÖTI-KTVF 2010.)

2.2.3. VÍZKÁRT OKOZÓ ELEMEL, VÍZKÁRELHÁRÍTÁS

Jász-Nagykun-Szolnok megye teljes területe síkvidéki jellegű, a folyómedrek kis mértékű esése jellemző, ezért **nagy a veszélye a tartós és nagy árvizek kialakulásának**. A kockázat mértékét jelzi, hogy a megyét érintő folyók mentén kiépült az árvízvédelmi infrastruktúra. A legutóbbi tájékoztató⁹ szerint az árvízvédelmi fővédvonal a pénzügyi lehetőségekhez mérten ápolta és karbantartotta. A 2010-es árvíz utáni helyreállítás I. üteme már tavaly befejeződött, a II. ütem engedélyezés alatt áll. A Fegyvernek térségében észlelt töltéssérülést a KÖTIKÖVIZIG megfelelően kezeli. A folyók nagyvízi és kisvízi időszakos megjelenése természetes jelenség, ezek a víztestek vízjárásai sajátosságai. A jövőt illetően előre jelezhető, hogy az árvízszintek további emelkedésével kell számolni, ami növeli a Tisza-völgy árvízi kockázatát.

A KEOP forrásait felhasználva jelenleg folyamatban van Szolnok térségének és a Hármas-Körös jobb partjának árvízvédelmi fejlesztése, előkészítés alatt áll a Zagyva és Tarna komplex fejlesztése. A **Vásárhelyi-terv továbbfejlesztési programjához kapcsolódóan** 2009 nyarán a tiszaroffi, 2012 nyarán a Hanyi-Tiszasülyi és Nagykunsági árapasztó tározókat adták át. A Tisza-völgy árvízi biztonságának növelése érdekében tovább kell folytatni a programot, ami jelentősen javíthatja a Közép-Tisza vidéken élők életkörülményeit. A programnak fontos elve volt, hogy az árvízi védekezés műszaki infrastruktúráinak létesítését az árvízi tározókhoz kapcsolódó tájgazdálkodási rendszerek megvalósításával kívánta összekötni. A megyében épülő és meglévő árvízi tározók esetében csak a rendszer kiépítésének lehetőségét teremtették meg a vízbeeresztő műtárgyak beépítésével. (A Nagykunsági árvízi tározóhoz kapcsolódóan tájgazdálkodási rendszer épül.) A 2009-ben módosított előírások szerint az **ártéri gazdálkodás szakmai elveit**, továbbá a tározó árapasztási célú igénybevétele esetén fizetendő kártalanítás feltételeit **kormányrendeletben** kell megállapítani. A leendő szabályozás szigorúságától és megalkotásának időpontjától függ, hogy kiépül-e a tájgazdálkodási rendszer.

Rendszeresen visszatérő probléma a belvíz jelenléte is. A tájékoztató szerint a belvízi védképességet közvetlenül veszélyeztető, azonnali helyreállítást igénylő feladat nincs, karbantartásuk folyamatosan történik. A rendkívüli időjárási helyzetekre való megfelelő felkészítés érdekében felülvizsgálatot tart a Vízügyi igazgatóság a vízrendezési művek vonatkozásában. A húszéves előntési tapasztalatokon alapuló és természeti adottságokkal módosított **Pálfai-féle belvíz veszélyeztetettség térkép szerint az egész megyében előfordulhat belvíz**, de ennek **gyakorisága térségenként változó**. Az EU szabályokhoz igazodóan ugyanakkor már készül az „**Árvízi veszély- és kockázati térképezés és kockázatkezelési tervezés**” (ÁKK), melynek eredményeként várhatóan 2013-ban áll majd rendelkezésre olyan szakmailag alátámasztott, országosan egységes térkép, mely az önkormányzatok és a katasztrófavédelem számára is megfogalmazza adott területre a veszélyek és kockázatok mértékét. Idén nem annyira a belvíz, hanem az aszály sújtja a térséget. Így a belvizek (többlet vizek) helyben tartásának is kiemelt feladatnak kell lennie. A megyében a Kecskeri és a X. tározók, valamint a holtágak vesznek részt a belvíztározásban, de bevonhatók a belvíz-, illetve az öntözőcsatornák medreire is. A felmérések szerint medertározással együtt a megyében közel 100 millió m³-nyi víz tározható, melynek jelenlegi kihasználtsága 17%. A **víz többlet megfelelő víz- és tájgazdálkodással a térség javára fordítható**. Az áttérés ugyanakkor több szakág szoros, kompromisszumos együttműködését (elsősorban mezőgazdaság, vízgazdálkodás, környezet- és természetvédelem), és a jelenlegi üzemeltetési/gazdálkodási/fenntartási rendszer felülvizsgálatát kívánja meg, ami a későbbiekben sokszorosán megtérülhet. A településeken általában ismerik a tájgazdálkodást, de elterjedtsége nem jellemző, legfeljebb a NATURA 2000-es területekhez köthető, illetve a nagykörűi ártéri tájgazdálkodási rendszer emelhető ki.

2.2.3.1 ábra: Elöntés gyakorisága a Pálfai-féle belvíz-veszélyeztetettség térkép alapján (Forrás: JNSZ MTRT)

⁹ Közgazdasági tájékoztató Jász-Nagykun-Szolnok megye ár- és belvízvédelmi helyzetéről, 2012. május 16.

2.3. KOMMUNÁLIS INFRASTRUKTÚRA

2.3.1. VÍZELLÁTÁS

A megye településeinek nagy részét felszín alatti vízkészletekből látják el. Szolnok és a hozzá kapcsolódó hét település (Rákóczi falva, Rákócziújfalú, Szajol, Szászberek, Tószeg, Újszász, Zagyvarékas) Kistérségi Vízellátó Rendszert alkot. Vízigényét a Tisza folyóból, közvetlenül felszíni vízből elégítik ki, a Szolnoki Felszíni Vízművön keresztül. A vezetékes ivóvíz-ellátásba bekapcsolt lakások aránya 95,3%, mely azt jelzi, hogy nem minden külterületi lakott hely rendelkezik e szolgáltatással. A fejenkénti vízfogyasztás az elmúlt évtizedben valamivel több, mint 30 m³ volt évente, az utóbbi években jelentősen nem változott. A felszíni vízből ellátott településeket és hat, rétegvízből ellátott településen (Jászárokszállás, Jászágó, Jászfényszaru, Jászberény, Kengyel, Vezensy), az ivóvíz minősége megfelelő viszont a további települések, településrészek ivóvízminőségével probléma van (/volt) a 201/2001 (X. 25.) Kormányrendelet szerint. Az ivóvíz minőségét lerontja a határértéket meghaladó bór, fluorid, nitrit, arzén, vas, mangán, ammónium. Ezeket a problémákat kívánja felszámolni az Észak-Alföldi Ivóvízminőség-javító Program, mely két ütemben valósul meg. A beruházások során sor kerül a meglévő vízkezelő rendszerek felújítására, új technológiák kiépítésére, és kisebb mértékben ugyan, de a vízművek felújítására és az elosztóhálózatok rekonstrukciójára is. Az I. ütem 10 települést érintett a megyében (Jászárokszállás, Jásztelek, Tiszabura, Tiszagyenda, Kunmadaras, Tizsaszentimre, Nagyiván, Kisújszállás, Besenyszög, Tiszapüspöki), és 2011-ben lezárult. A II. ütem előkészítését már 2005-ben elkezdték, majd csak hosszú időt követően 2010-ben véglegesítődött a részt vevő települések köre.

Az ivóvízminőség-javító programok vállalási határideje csúszik, ezért Magyarország halasztási kérelmet nyújtott be az arzén, a bór, valamint a fluorid paraméterek tekintetében. Ezért a Kormány határozatot hozott az Ivóvízminőség-javító Program felgyorsításáról. Ennek eredményeképpen hét önkormányzati társulás 36 települése kapott támogatást 2011-ben a rekonstrukcióra, és tizennégy település kapott eddig támogatást ún. derogációs ivóvízminőség-javító projektek előkészítésére.

2.3.1.a. táblázat: Ivóvízellátásba, közcsatorna-hálózatba bekötött települések, lakások aránya (forrás: KSH)

	BEKAPCSOLT TELEPÜLÉSEK SZÁMA			BEKAPCSOLT LAKÁSOK ARÁNYA		
	2000	2005	2010	2000	2005	2010
IVÓVÍZELLÁTÁS	77	78	78	93%	94,86%	95,25%
KÖZCSATORNA	24	45	50	31,4%	48,7%	65,5%

2.3.2. SZENNYVÍZELVEZETÉS, TISZTÍTÁS, SZENNYVÍZ ÉS SZENNYVÍZISZAP ELHELYEZÉS

A szennyvízkezelés helyzete jelentősen javult a megyében az elmúlt évtizedben, melynek eredményeként több mint a duplájára növekedett a közcsatornába bekapcsolt települések száma. Ugyanilyen mértékben növekedett a közcsatorna hálózatba bekapcsolt lakások aránya is, mely 2012-re elérte a 68%-os szintet.

A Kormány célként határozta meg, hogy országos szinten el kell érni a **88-90%-os csatornázottságot**, a 2000 lakosegyenérték (LE) feletti szennyvízelvezetési agglomerációk megfelelő gyűjtőrendszerének és szennyvíztisztító telepi kapacitásának kiépítésével (legalább biológiai fokozattal). Ezt a célt a Nemzeti Települési Szennyvíz-elvezetési és -tisztítási Megvalósítási Program megvalósításával kívánják elérni úgy (25/2002. (II.27.) Korm. rendelet), hogy a különböző agglomerációk terheltségi szintjéhez megvalósítási határidőket rendeltek. A nagyobb szennyvízterhelésű agglomerációkban 2010. december 31-ig kellett volna a fejlesztéseket végrehajtani, a kisebb terheltségű (15.000 LE alatti) agglomerációkban 2015 végéig kell a szennyvízhálózatot megépíteni és üzembe helyezni. Láthatóan **a megvalósulás jelentős csúszásban van**, a minisztérium nemrég vizsgálta felül a 2010. december 31-i állapot szerinti teljesülést.

Elmondható, hogy a **15.000 LE-nél nagyobb szennyvízterheléssel érintett agglomerációk esetén** az érintett megyei települések mindegyike támogatást nyert a konkrét fejlesztések megvalósítására, tulajdonképpen két éven belül **teljes mértékű megvalósulást feltételezhetjük a megyében. A 2015. december 31-ei határidővel érintett települések esetén előrehaladottnak mondható a teljesítés**, hiszen a fejlesztéssel érintett 15 településből két településen megvalósult a beruházás, 11 település a megvalósításra, 3 település az előkészítésre kapott támogatást (Lásd: 2.3.2.1 ábra). Hat település még nem pályázott sem a beruházás előkészítésére, sem megvalósítására.

Az előbbi rendeletbe nem tartozó 2000 LE alatti települések esetében szakszerű közműpótlók (egyedi gyűjtés vagy kezelés, közterületi gyűjtés) kiépítésével javasolt megoldani a szennyvízelhelyezést. Ez a megyében 19 települést érint, melyből háromban már kiépült a szennyvízelvezető hálózat, valamint a szennyvíztisztító-telep (Jásztelek, Mesterszállás, Mezőhék), Jászdózsza pedig az előkészítésre kapott támogatást. Információink szerint Jánoshida és Jászboldogháza már korábban előkészítette a projektet.

Nemcsak a csatornahálózat kiépítése kell, hogy megtörténjen, hanem hogy a lakások nagy arányban rá is kössenek. Ebből a szempontból sok teendő van még, mivel mindössze három agglomeráció (Berekfürdői, Jászárokszállási, Martfúji) rendelkezik megfelelő szennyvízelvezető és tisztító rendszerrel. Ezt ösztönözheti, eredményessé teheti jogszabályi kötelezés, vagy kedvezmények nyújtása.

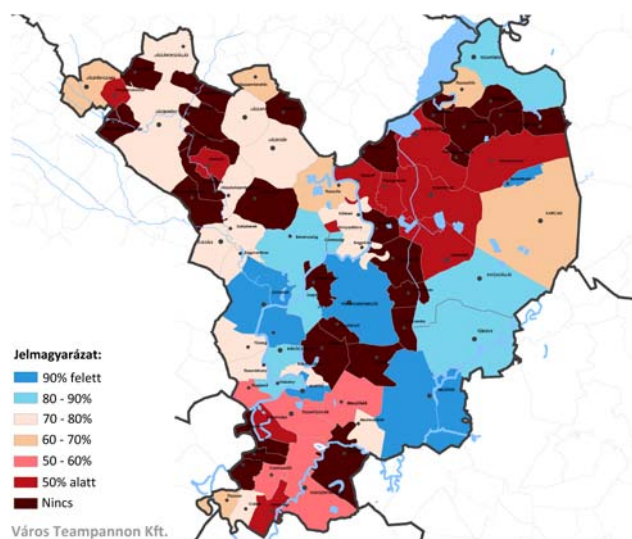
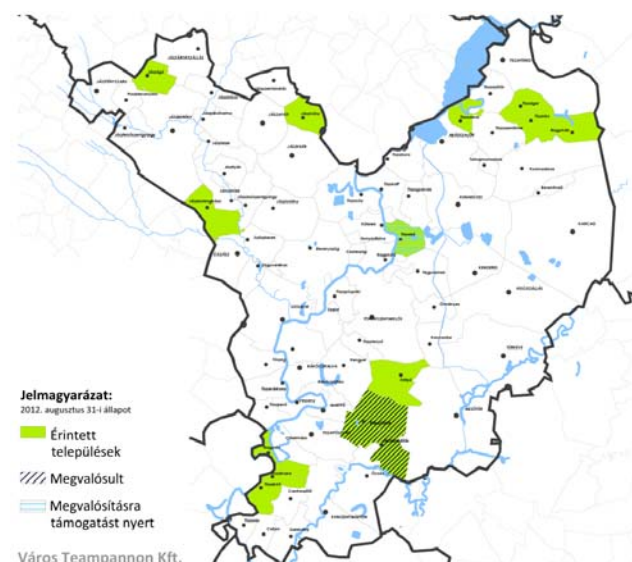
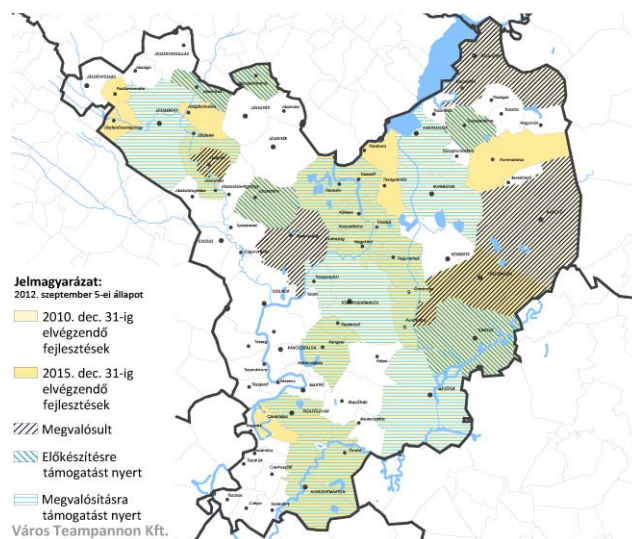
A települési folyékony hulladék befogadói – megfelelő műszaki infrastruktúra esetén – a kommunális szennyvíztisztítók. A megye egészében ugyanakkor nem tekinthető megoldottnak a teljes körű kezelés a nagy távolságok miatt. 2009-ben több, mint 2800 tonnányi szennyvíziszap keletkezett a megyében, melyből 1180 tonnányit a mezőgazdaság számára adtak át felhasználásra. Az engedélyezett területek nagysága 351 ha, ebből 187 ha-on került kihelyezésre az átadott szennyvíziszap. Hígtrágyából több, mint fél millió m³ keletkezett, melyet 4300 ha engedélyes területre helyeztek ki.

A szennyvízhálózat folyamatos bővülésével a szennyvíziszap mennyiségének növekedése várható. A hasznosításra (vagy megsemmisítésére) több lehetőség adódik: égetés (veszélyes hulladékkal együtt), szántóföldi kihelyezés, vagy újabban biogáztermelés. A megye legnagyobb részén szántóföldi művelést folytatnak, így kézenfekvő, hogy az ellenőrzött körülmények közötti szántóföldi kihelyezést kell előnyben részesíteni. Ez azért is jótékony hatású, mert az iszap eltávolítása mellett a talajok termékenysége is jelentősen növelhető. A nyugat-európai országok némelyikében (pl. Franciaországban, Dániában) igen nagy a mezőgazdasági felhasználás részaránya (meghaladja a 60%-ot).

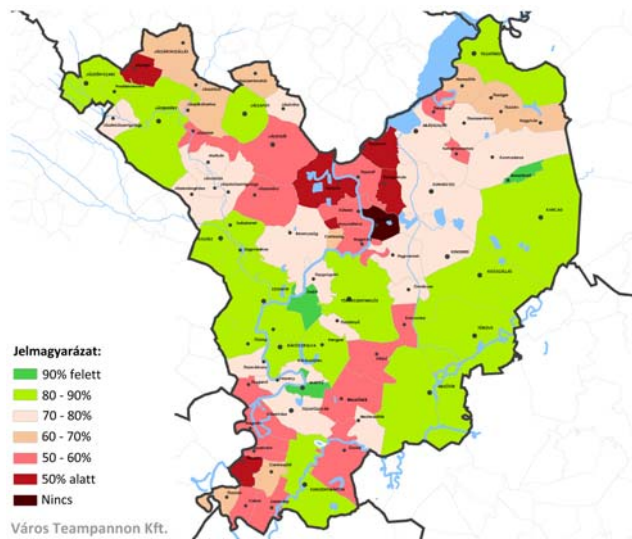
2.3.2.1 ábra: Megvalósult és tervezett beruházások (Forrás: 22/2005 (II.27.) korm. rendelet, www.nfu.hu)

2.3.2.2. ábra: Egyedi szennyvízkezeléssel érintett települések (Forrás: www.nfu.hu)

2.3.2.3 ábra: Szennyvíz csatornára való kötések aránya 2010-ben (Forrás: KSH)

2.3.3. ENERGIAELLÁTÁS

2.3.3.1. ábra: A földgázhálózatba bekapcsolt lakások aránya (Forrás: KSH)

Az energiaellátás számos energiaforrással történhet: hagyományosnak mondható a fosszilis tüzelőanyagok, tüzifa, elektromos energia, a földgáz használata, de az elmúlt évtizedben egyre jobban teret hódít a megújuló energiaforrások használata. Az energiaforrások felhasználása nagyjából hűtési igényeket elégít ki (hazánkban 2005-ben 927 PJ felhasznált energia 47%-a hőfelhasználás volt), kisebb részben villamos-energiatermelés és a közlekedés motorja. A hűtési igények 3/4-ét a fűtésre és használati meleg víz előállításra használják. Hazánkban mind a távhő szolgáltatás, mind az egyedi fűtési módok terén **a földgáz felhasználása a számottevő** (kb. 80%-os) könnyű kezelhetősége és „tisztasága” miatt. Ezt igazolják a megyei adatok is: a megye igen jól ellátott földgázhálózattal, ugyanis egyedül Tiszabót nem kapcsolták be a rendszerbe. A 2010-es KSH adatok szerint a lakások 79%-a volt bekapcsolva a szolgáltatásba, mely megegyezik az országos átlaggal. Ennek jelentős többsége (96%-a) fűtési fogyasztó is egyben.

A földgáz még mindig népszerű, mivel a háztartási fogyasztók száma – a 2000-es évek első feléhez képest már kevésbé intenzívebben – de továbbra is bővül. Az áremelkedés hatásai inkább **az egy főre jutó gázfelhasználásban** érhető tetten: míg 2000-hez képest 2005-ben 14%-kal nőtt a gázfogyasztás, majd **2010-re 2/3-ára esett vissza**. Ez utóbbiak esetében a spórolás (és esetleg a lakások energetikai fejlesztése) mellett az olcsóbb alternatív energiaforrások térnyerése áll (pl. tüzifa).

2.3.3.a. táblázat: Háztartások energia-felhasználásának változása 2000-2010 között (forrás: KSH)

	EGY HÁZTARTÁSI FOGYASZTÓRA JUTÓ ÁTLAGOS FOGYASZTÁS		
	2000	2005	2010
VEZETÉKESGÁZ (M ³)	1327	1514	1096
ELEKTROMOS ENERGIA (KWH)	1898	2082	2082

A megyében közel 9000 lakás van bekapcsolva a használati melegvíz és távhő-szolgáltatásba. **Az ellátott lakások aránya gyakorlatilag tíz éve változatlan**, annak ellenére, hogy Európa számos országában fejlődik, mint **a klímavédelmi célok egyik eszköze**. Finnországban például a lakosság 50%-a távfűtéses lakásban él, míg Magyarországon ez az arány 15%. A távfűtés népszerűtlensége annak magas költségével, és a lakótelepek problémáival függ össze (szabályozhatatlanság, elavult fűtési rendszerek, szigetelési hiányosságok stb.). A költségek csökkentése érdekében megoldást jelenthet a fűtési rendszerek korszerűsítése, az épületek energetikai fejlesztése (pl. „panelprogram” folytatása) a kapcsolt energiatermelés (pl. az NCsT által javasolt biomassza), vagy a megújuló energiák rendszerintegrációja, illetve a felhasználók számának növelése az olcsóbb hő érdekében. **A földgáz kiváltását biomassza üzemű fűtőblokkok beépítésével** (ilyen fejlesztés valósult meg 2009-ben a szolnoki távhőszolgáltatónál), **geotermikus energia felhasználásával, illetve a használati meleg vizek esetében napkollektoros kiegészítő megoldásokkal, amely elsősorban nyáron jelenthet jelentős megtakarítást**. A távfűtési rendszerek ugyanakkor nemcsak távhő szolgáltatására lehetnek alkalmasak, hanem a távhűtésben is jelentős szerepük lehet, ezzel növelve a szolgáltatási lehetőségek körét. A távhőszolgáltatás jelentőségének felismerését jelzi, hogy távhőszolgáltatás bővítésére kerül sor Szolnokon, ahol 12 épület (11 közintézmény, és egy 10 emeletes társasház) csatlakozhat a rendszerhez. Sőt Jászberényben – ahol jelenleg nincs távhőszolgáltatás – a távhőrendszer kiépítését tervezik a helyi hévíz, biomassza erőmű, és a kapcsolt hőenergia felhasználásával.¹⁰

¹⁰ Jászberény város távhő tanulmányának elfogadásáról és a város által tervezett távhőrendszer kialakításáról szóló 125/2011. (V. 25.) kt. határozat

A lakások 16%-ában ugyanakkor sem távhő-, sem vezetékes földgázszolgáltatás nincs, tehát ezekben az esetekben a hőtermelés szénrel, olajjal, tűzifával illetve elektromos energiával történik. Megyei szintű adatok nem állnak rendelkezésre, viszont az országos tendenciák arra mutatnak rá, hogy **az olaj és szénhasználat fokozatosan visszaszorulása mellett a tűzifa felhasználás jelentős mértékben nő**. A felhasznált tűzifa hőértékben kifejezett mennyisége a 2000-es 14,9 PJ-ról 2010-re 29,3 PJ-ra, azaz a duplájára emelkedett.¹¹ Az emelkedés hátterében az egyedi fogyasztók vegyes tüzelésre való átállása is állhat, hiszen az egy főre jutó gázfogyasztás jelentősen visszaesett a megyében.

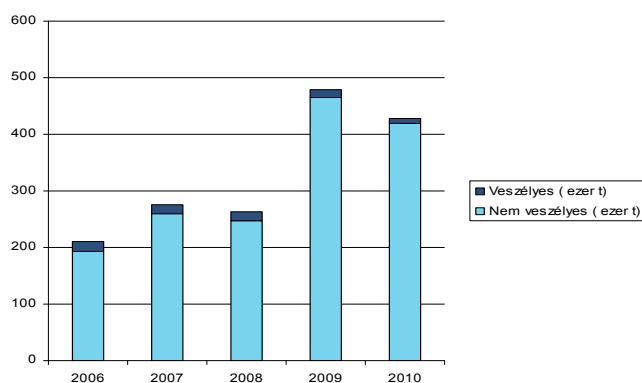
Az elektromos energiát hazánkban 15%-ban hőtermelésre is felhasználják, ugyanakkor nem ez a jellemző felhasználási mód. **Az egy főre jutó elektromos energia használat az elmúlt 10 év alatt jelentősen növekedett**, annak ellenére, hogy az utóbbi évtizedben folyamatosan terjednek az energiahatékony háztartási eszközök. A növekedésre egyetlen magyarázat a nagy energiafelhasználású légkondicionálók gyors elterjedése. A megye elektromos-energia ellátottságára vonatkozóan nem található megbízható adatok, de ahol a KSH adatai szerint az alacsony háztartási fogyasztó arány mellett magas a **külterületi lakott** helyek (tanya) aránya, ott **nem megfelelő ellátottság feltételezhető**. E területeken a lakók általában „önellátók”. Megoldást jelenthet a megújuló energiaforrások egyedi felhasználása (pl. kis léptékű napelem, szélkerék).

2.3.4. HULLADÉKLERAKÓK, HULLADÉKGAZDÁLKODÁS

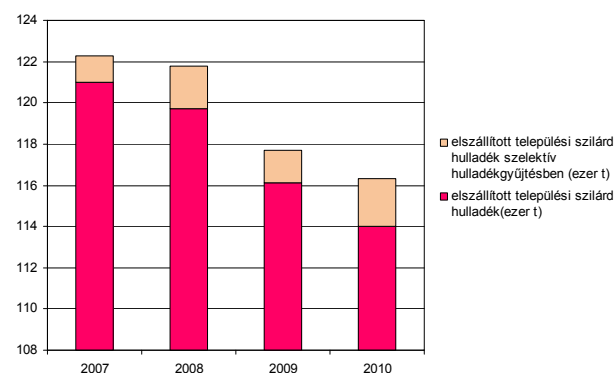
A hulladékgazdálkodási törvény nyomán megalkotott hulladékgazdálkodási tervek jelentősen javították mind a keletkező hulladékok megfelelő elhelyezésének helyzetét, mind a korábbi nem megfelelő hulladéklerakók rekultivációjának előrehaladását. A megyében kellő számú, és területileg megfelelő regionális hulladéklerakó létesült.

A megye 2003-2008 időszakra készült környezetvédelmi és hulladékgazdálkodási programja nem csak a hulladékkezeléssel, annak szabályozásával és intézményrendszerével kapcsolatban fogalmazott meg célokat, hanem kitért az oktatás, a szemléletformálás és tájékoztatás fontosságára is. Az intézkedések legfontosabb eredménye, hogy meggyeszerre folyik a felhagyott települési hulladéklerakók rekultiválása (lásd bővebben a 2.2.1 fejezetet), és működnek a regionális hulladéklerakók. A 2009-2014 közötti időszakra készült környezetvédelmi program — igazodva az országos hulladékgazdálkodási tervhez — tartalmazza a lerakókra kerülő hulladékok mennyiségének csökkentését célzó intézkedéseket, a települési szilárd hulladékok gyűjtésének és kezelésének javítását, a hulladékkezelő és hasznosító telepek létesítésének elősegítését célzó intézkedéseket, az illegális hulladéklerakók csökkentését, valamint a régi szilárd hulladéklerakók rekultiválását az összes körzetben.

A megye települései – a Heves megyei rendszerhez kapcsolódó Jászfényszaru kivételével – a Tiszafüred, Jásztelki, Kétpó és Szelevény településeken kiépült regionális hulladéklerakókba szállítják a hulladékot. A karcagi kistérségi hulladéklerakó csak négy település hulladékát fogadja. (2.2.1.2 ábra). A HIR adatbázisa szerint a megyében évről évre nő a keletkezett hulladékok mennyisége (szilárd, folyékony, iszap), a lakosságtól begyűjtött mennyiség viszont csökken.

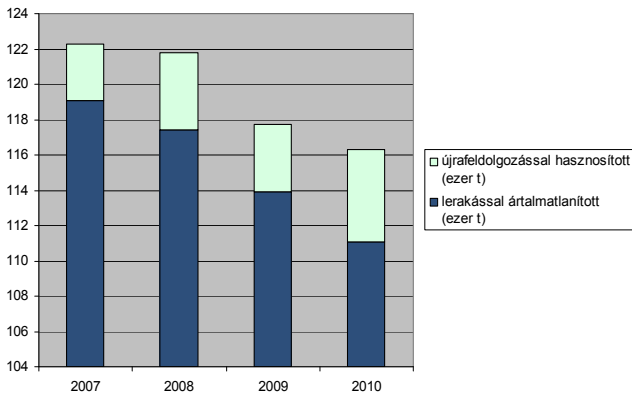

2.3.4.1. ábra: Veszélyes és nem veszélyes hulladékok arány 2006 és 2010 között

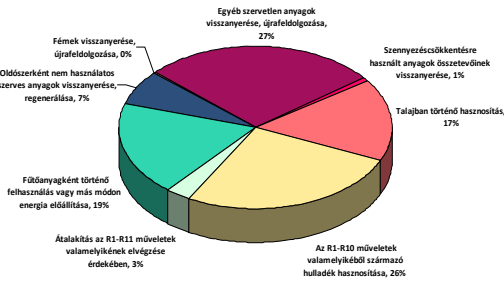
2.3.4.2. ábra: Lakosságtól begyűjtött települési szilárd hulladék mennyisége

11 http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_ui010b.html

2.3.4.3. ábra: Hulladékok hasznosítása és ártalmatlanítása (Forrás: www.okir.kvvm.hu)

A 2008 és 2010 között¹² másfélszeresére nőtt az összes hulladék mennyisége (folyékony, szilárd). A 2012-ben keletkezett hulladék 2%-a volt veszélyes hulladék. Ennek fő termelője a Tiszamenti Vegyiművek Szolnoki telephelye. A szilárd hulladékok mennyisége 2010-ben 224 206 tonna volt, melyből 1,7%-a volt a veszélyes hulladék. Viszont a hasznosított szilárd hulladékok aránya 2008 és 2010 között 4,5-szeresére nőtt. Az egészségügyi veszélyes hulladékok mellett jelentős mennyiségben keletkeznek olajhulladékok és folyékony üzemanyag hulladékok. Veszélyes hulladéklerakó és hulladékégető nem található a megye területén, azonban Szolnokon, Martfűn és Törökszentmiklóson található a nagyobb veszélyeshulladék-gyűjtő udvarok.

2.3.4.4. ábra: Hulladékok hasznosítása (Forrás: www.okir.kvvm.hu)

A KSH szerint az elszállított települési szilárd hulladék mennyisége 2007-től enyhén csökkent, majd 2010-ben kis mértékben újra nőtt. Viszont a szelektív hulladékgyűjtésben begyűjtött hulladékok mennyisége a másfélszeresére nőtt 2009 és 2010 között. Az újrafeldolgozással hasznosított hulladék mennyisége is jelentősen nőtt 2007 óta, 5,2 ezer tonna volt 2010-ben, de ez még mindig elmarad az elvártnál. A mezőgazdaságban és faiparban keletkező melléktermékek remekül hasznosíthatók hőtermelésre, melyek hozzájárulnak az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkenéséhez is.

HULLADÉKLERAKÓK

A 2006-ban épült Tisza-tavi (tiszafüredi) regionális hulladéklerakó és -kezelő telep a legkorszerűbb a megyében, mely négy megye 42 településének hulladékát fogadja. A lerakó tömörítthulladék depóniáját 25 évre tervezték, komposztálóban szennyvíziszapot is kezelnek. A Tiszazugi (szelevényi) regionális hulladéklerakó és -kezelő telep 17 települést szolgál ki, melynek kb. 1/3 része szabad jelenleg. A Jászsági (jásztelki) regionális hulladéklerakó és -kezelő telepre 33 település hulladéka kerül, ebből 17 település megyei. A Kétpó regionális hulladéklerakó és kezelő telep 220 ezer állandó lakos hulladékát kezeli. Az átrakó-, tömörítő-állomás, és válogató csarnok Szolnokon található. Megjegyzendő, hogy ebben a rendszerben újrahasznosítási gazdálkodást is folytatnak (a keletkező biogáz épületek gázellátását szolgálja). A Karcagi kistérségi hulladéklerakó a legkisebb és a legrégebbi lerakó a megyében. 10 hektárral szeretnék bővíteni a telephelyet, ugyanakkor a telep ökológiai folyosóban fekszik.

A hulladékok környezetkárosító hatásának felismerése mellett egyre nagyobb szerepet kap a hulladék a természeti erőforrásokkal való ésszerű gazdálkodásban. A hulladékok keletkezésének megelőzése, az újrahasznosítás, feldolgozás csökkenti a természeti erőforrások igénybevételét és segíti a gazdaság hatékonyságát is. A hulladékhasznosítás nem csak környezetvédelmi, hanem gazdasági kérdés is a hulladékban előforduló hasznosítható anyagok miatt (másodlagos nyersanyagforrás), sőt, az újrahasznosítás által kevesebb a CO₂ kibocsátás is. A hulladék hasznosítása a települési hulladék kezelését gazdaságossá is teheti, mind a nemzetgazdaság, mind az adott település számára. Az EU előírások szerint a teljes hulladék 40%-át kellene újrahasznosítani országos szinten, ugyanakkor jelenleg ez csak 5%, a szelektív gyűjtés infrastruktúráját a lakosság csak 32 %-a éri el a 80 %-hoz képest. Hiányosságok vannak a kezelő és hasznosító hálózat rendszerében, az inert hulladékok kezelésében és hasznosításában, a kistérségi állati hulladékgyűjtő és tároló helyek megszervezésében és telepítésében is. Komposztáló létesítmények hiányoznak a karcagi és a tiszazugi

12 Forrás: Hulladékgazdálkodási Információs Rendszer (HIR) <http://okir.kvvm.hu/hir/>

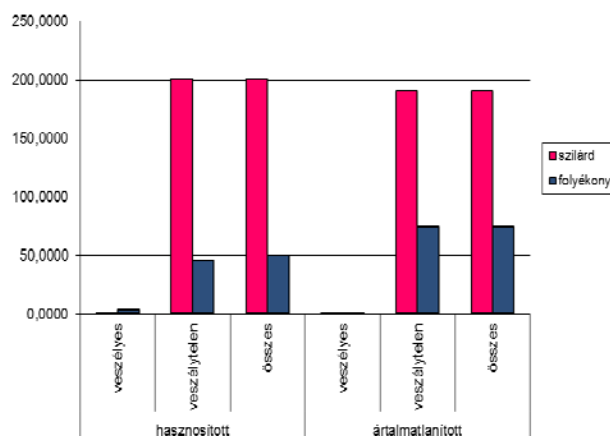
hulladéklerakó telepen. A hulladéklerakók közül válogatás, tárolás és komposztálás a tiszafüredi, a szelevényi és a jásztelki telepen történik.

A gépjárművek számának növekedésével egyre nagyobb problémát fog jelenteni a kiselejtezett gépjárművek kezelése, újrahasznosítása. Ehhez kapcsolódó hulladékhasznosító háttérpar kialakítása fontos a megyében is, mivel a hasznosításának 85 tömeg %-ra növelése szükséges.

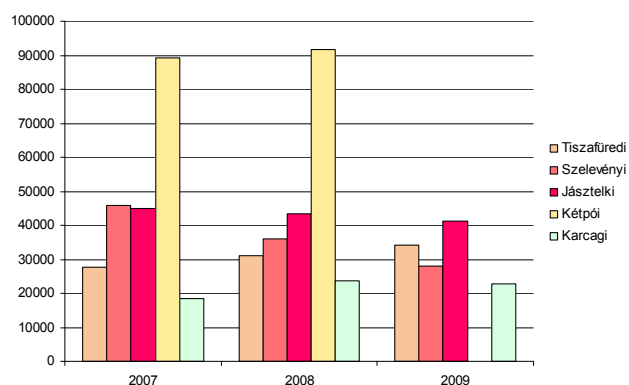
A megyében nincs szemétegető mű, pedig az egyik leghatékonyabb energia- és hőtermelés az áram-hő kapcsolt szemétegető-művekben történik. Biogázkinyerő és gázkezelő, hasznosító rendszer csak a kétpói telepen található, de a többi telepnél a korszerűsítés és fejlesztés területén már ezek is szerepelnek.

A szelektív hulladékgyűjtés területén elmaradás van a jászberényi, szolnoki és mezőtúri kistérségben. A lakossági veszélyes hulladékok begyűjtése és ártalmatlanítása nem minden kistérségben megoldott (tiszafüredi, mezőtúri). A legtöbb kistérségben több módon történik a veszélyes hulladék ártalmatlanítása: vagy az ATEV Rt. hőmezővászárhelyi fehérje-feldolgozójába, az aszódi lerakóba, a dorogi szemétegetőbe, vagy a komáromi és száhalombattai olajfinomítóba kerül. A megyén kívüli szervezettség és a nagy távolság jelentős anyagi ráfordítást jelent.

A megyében működő hulladékhasznosító, feldolgozó telephelyek száma nőtt az elmúlt 4 évben, melyek Szolnokon, Jászberényben, Jászapátin, Mezőhéken és Jászárkáhalmán található. Utóbbi három településen műanyag-feldolgozással foglalkoznak, ahol fémet is elő tudnak állítani. Ismereteink szerint Kunmadarason és Tiszafüreden tervezik hulladékfeldolgozó üzem építését. Minél drágább az olaj, annál értékesebb lesz a műanyag, és egyre nő az újrahasznosított műanyag piaca, ezért jelentős előrelépést jelentene a feldolgozás és a kereskedelem hálózatának kiépítése a megyében is. A szennyvíziszap elhelyezés helyzetét a 2.3.2. fejezet tárgyalja.

2.3.4.5. ábra: Hasznosított és ártalmatlanított hulladékok mennyisége hulladék típusa szerint 2010-ben (Forrás: www.okir.kvvm.hu)

2.3.4.6 ábra: A lerakó telepre beszállított hulladékok mennyisége

2.4. TELEPÜLÉSEK JELLEMZŐ LAKÁSVISZONYAI

2010. év végén 172 958 lakás volt Jász-Nagykun-Szolnok megyében. Az ezredforduló óta eltelt időszakban az egyes években épített lakások száma meglehetősen hullámzóan alakult a megyében csakúgy, mint országosan. 2008 után nagyobb visszaesés következett be, mint országosan: a régióban és a megyében kétharmaddal, országosan 58 százalékkal esett vissza a megépített lakások száma. A száz lakásra jutó lakosok száma a vizsgált időszakban minden területi kategóriában évről-évre csökkenő tendenciát mutat. (2.4.a. melléklet)

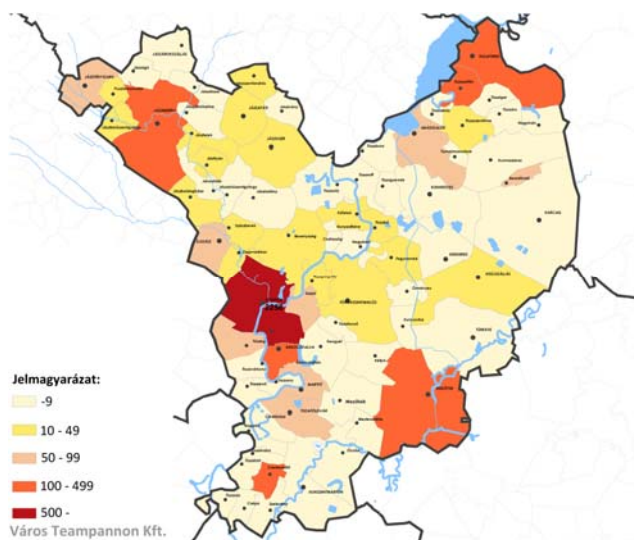
A lakásvizonyokat kistérségenként részletesebben leíró adatok szerint, a megyén belül is jelentős differenciálódás figyelhető meg. A Törökszentmiklósi és a Karcagi kistérségben laknak átlagosan a legtöbben egy lakásban, míg legkevesebben a Kunszentmártoni és a Tiszafüredi kistérségben. A Törökszentmiklósi kistérségben épült a legkevesebb új lakás (összesen 6 db.), a Szolnoki kistérségben pedig a legtöbb (120 db). Jász-Nagykun-Szolnok megyében, 2010-ben

összesen 9 új lakás építése jutott tízezer lakosra. Ugyanakkor a száz épített lakásra jutó megszűnt lakások magas száma arra utal, hogy a megyében jelentős a korszerűtlen és felújításra nem alkalmas régi lakások aránya, illetve jellemzően a régi házak helyére épülnek új lakások. (2.4.b. melléklet)

A megye kistérségeiben viszonylag kiegyenlített a vezetékes gázfogyasztásba bekapcsolt lakások aránya. A megyei átlag (79%) valamivel magasabb az országos átlagnál, és meghaladja a régió másik két megyéjére jellemző átlagot. Legmagasabb a Szolnoki kistérségben (83,7%), legalacsonyabb a Kunszentmártoni kistérségben (69,2%). A közüzemi vízhálózatba bekapcsolt lakások arányát tekintve a megyén, a régión és az országon belül is kiegyenlített és magas szintű az ellátottság. Nem mondható el ugyanez a szennyvízcsatorna-hálózatba bekötött lakások arányáról. A Tiszafüredi és a Kunszentmártoni kistérségben a legnagyobb a közműolló, itt a vízhálózatba bekötött lakások aránya 96 %-nál magasabb, míg a közüzemi szennyvízcsatorna -hálózatba való bekötés aránya mindössze 43%. A csatornázottság szintje a Szolnoki és a Mezőtúri kistérségben a legmagasabb. (2.4.c. melléklet)

2.4.1. NÉPESSÉGSZÁM ÉS LAKÁSSZÁM VÁLTOZÁSAI

A megye átlagos népességcsökkenése jelentősen túllépi az országos szintet. A 2001-2010. december 31. között regisztrált nyolc százalékos csökkenés az országos átlagot többszörösen meghaladja. A megye lakásállománya ugyanezen időszakban 2,9 %-kal növekedett.

2.4.1.1 ábra: Lakásszám változás 2001 és 2010 között (Forrás: KSH népszámlálás 2001 és megyei évkönyv 2010)

A városok népességének csökkenése több mint duplája a községekének, ami arra utal, hogy a szuburbanizációs jelenségek Jász-Nagykun-Szolnok megyében is érvényesülnek. A városok közül a legerőteljesebb népességcsökkenést Tiszafüred, Abádszalók és Kunszentmárton szenvedte el, de 11% fölötti volt a népességvesztesége Túrkeve, Martfű, Kunhegyes és Kenderes városoknak is.

A népességszám és a lakásszám változását ellentétes előjellel írhatjuk le. A csökkenő népességszám és emelkedő lakásszám többféleképpen is magyarázható: a településeknek azzal az elvárásával, hogy a lakásépítés ösztönzése önmagában népességmegtartó erővel bír, de állhat mögötte egy irracionális ingatlanpiaci dinamika is. A jelenség sok üresen álló városi lakást sejtet és egyúttal felhívja a figyelmet egy megfontoltabb területbővítési politika szükségességére. (2.4.1.a. melléklet)

2.5. ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÁLLAPOTA, ÖRÖKSÉGGAZDÁLKODÁS

2.5.1. ÉPÍTETT KÖRNYEZET

ELVI ALAPVETÉS

Az épített környezet fogalma az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény megfogalmazása szerint: „a környezet tudatos építési munka eredményeként létrehozott, illetve elhatárolt épített (mesterséges) része, amely elsődlegesen az egyéni és a közösségi lét feltételeinek megteremtését szolgálja.”

A törvény, a hagyományos közelekedéssel összhangban, az épített környezetet elsősorban kulturális értéként értelmezi, a védelemre vonatkozó kötelezettségeket is ebben az értelmezési keretben használva, másodsorban a

magán- vagy köztulajdon részét képező tárgyként, ahol a védelem a tulajdonhoz fűződő jogok sérthetlenségére irányul. A törvényből **teljes mértékben hiányzik annak (f)elismerése, hogy hatalmas anyagi értékről van szó, amelynek nem megfelelő kezelése a társadalomra exponenciálisan növekvő terhet ró!** A törvényből kimaradt az **épített környezet, mint anyagi érték, továbbá a benne rejlő használati érték fenntartásának felelőssége, a felelős létesítménygazdálkodás elve.**

A rendszerváltáskor megvalósult lakásprivatizáció a szocializmus évei alatt felhalmozott több évtizedes karbantartási-felújítási feladatok minden következményét és felelősségét az állampolgárokra, az önkormányzati tulajdonba került ingatlanok esetében az állam az önkormányzatokra, az infrastruktúra (út- és közműhálózat) esetében azok kezelőire-tulajdonosaira hárította, melynek felvállalásához legtöbb esetben (a közműszolgáltatók ez alól kivételek) még ma is **hiányzik mind a tulajdonosi felelősségtudat, mind a szükséges pénzügyi, mind pedig a szakmai háttér.** A szükséges feltételrendszer leginkább csak a nemzetközi szinten is mozgó szerepelőknél adott. Az épített környezet átfogó, komplex menedzselését nagymértékben akadályozza, hogy az épületállomány túlnyomó része magánkézben van.

Az épített környezet három fő alkotórésze az **épületállomány, a műszaki infrastruktúra, továbbá a települések egyéb, épületként és műszaki infrastruktúraként sem értelmezhető területei** (zöldfelületek, használaton kívüli telekingatlanok). Az épített környezet használati és környezetesztétikai értékére, illetve a kor műszaki, környezeti-fenntarthatósági-biztonsági követelményeinek megfelelő üzemeltethetőségére irányuló fenntartási feladatok magukban foglalják a folyamatos „jókarban-tartást”, a létesítmények adottságaival összhangban lévő hasznosítást, az élettartam meghosszabbítására és/vagy a változó használati-üzemeltetési követelmények kielégítésére irányuló korszerűsítési, felújítási, átalakítási intézkedéseket, az amortizálódott részek cseréjét, az épület, műtárgy stb. állomány bővítését (adott esetben szűkítést!), a fenntartás tervezését, a tervezéshez szükséges nyilvántartásokat és monitorozási feladatokat.

AZ ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÁLLAPOTÁT JAVÍTÓ FEJLESZTÉSEK JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYÉBEN

Az 1990-es évek közepétől 2005-ig rendelkezésre álló hazai önkormányzati céltámogatások, az elmúlt évtizedben a 2007-ig tartó ingatlanpiaci boom, 2004-től az EU források, a panelprogram és a lakosság tulajdonosi tudatának erősödése hatására összességében jelentős, de a feladat volumenéhez képest – sejtésünk szerint csekélynek számító – javulást lehetett elérni az épített környezet állapotában.

Tekintettel a szinte teljes körűnek tekinthető információdeficitre, jelen vizsgálat néhány, az épített környezet minősége és fenntartható használata szempontjából kiemelkedő jelentőségű témát tud érinteni.

Jász-Nagykun-Szolnok megyében az EU források 2007-2012 közötti felhasználásából, továbbá az építésügyi hivataloktól és az önkormányzatoktól kért adatok alapján lettek az épített környezet fontosabb változásai feltérképezve. Az uniós forrásokból megvalósuló beruházások – a támogatható projektek függvényében gazdasági és turisztikai infrastruktúra fejlesztésére, közintézmény-hálózat megújítására, városrehabilitációra, közúthálózat fejlesztésére, épületenergetikai fejlesztésekre irányultak. A 100 millió forint nagyságrendet meghaladó, uniós forrásból támogatott projekteket összegezve megállapítható, hogy az épített környezet tekintetében a közúthálózat állapotának javításába történt a legjelentősebb befektetés: az épített környezetet érintő összes vizsgált fejlesztésre elköltött 54 milliárd forint **42 %-a ment közlekedési infrastruktúrafejlesztésre (30 projekt, 18 településen).** Ennek ellenére, a megyei önkormányzat tájékoztatása szerint a közúthálózat 65 %-a a megyében még mindig felújításra vár.

A következő legnagyobb összeg, **17 % hulladéklerakó reaktivációra és laktanya kármentesítésre** ment (mindössze 6 projekt). Harmadik a rangsorban **15 %-kal a közintézmény-állomány korszerűsítése (27 projekt, 18 településen).** Kb. **10 %-ot tett ki a városrehabilitáció,** ami nagyobb részt közterületrehabilitációt, kisebb részben köz- és vagy egyházi intézmények, esetleg 1-2 üzlethelyiség felújítását, építését jelentette **(8 projekt, 6 településen).** A **termelési infrastruktúra** (telephelyek, üzem- vagy raktárépületek fejlesztése, 13 projekt, 18 településen), **turizmus infrastruktúrája** (10 projekt, 7 településen) és **energetikai fejlesztések** (8 projekt, 5 településen) beruházási értékben kb. azonos nagyságrendet (5-6%) képviselnek. A beruházások legnagyobb része Szolnokon zajlott, 5-6 nagyobb beruházástípusnál szerepelt karcagi, jászberényi és törökszentmiklósi projekt. Jelentős fejlesztések történtek Kunhegyes, Jászfényszaru és

Tiszafüred területén, Kisújszálláson és Martfűn. Két-két projekt valósult meg Jászapáti városban, továbbá Nagykőrű és Jászládány községekben. A nagyléptékű beruházások a megye 78 településéből 31-et érintettek, ám közülük 21-ben csak 1-2 projekt valósult meg (közút és/vagy intézmény-felújítás), ami az épített környezet egészére gyakorolt hatását tekintve minimális előrelépés. Természetesen rengeteg kisebb projekt is megvalósult, amit ilyen mélységben nem áll módunkban vizsgálni.

A kérdőíves adatgyűjtés során a településeknek illetve az építésügyi hivataloknak csak egy része válaszolt. A 20 városból 14, továbbá 46 településre vetített hatáskörrel bíró építésügyi hatóság küldött vissza választ. Ezek a településeken az építési aktivitás a következők szerint alakult:

2.5.1.a táblázat 2001-2010 között kiadott használatbavételi engedélyek új épültre illetve meglévő épület felújítására, bővítésére átalakítására 14 Jász-Nagykun-Szolnok megyei városban* és 46 községben (forrás: városok építésügyi hivatalai)

	lakás				üdülő				egyéb					
	családi ház		társas ház		hétvégi ház		szállásadó		ipar, raktár		iroda		keresk. szolg.	
	új	megl.	új	megl.	új	megl.	új	megl.	új	megl.	új	megl.	új	megl.
Szolnok	1081	510	163	63	172	33	8	9	283	110	51	49	190	168
többi 13 város	2063	1614	82	8	135	29	46	20	509	216	33	57	220	389
46 község	1554	821	16	3	61	9	34	13	213	87	16	34	136	142
összes	4551	2841	249	74	368	71	88	42	982	396	96	134	532	652

* A 2012. szeptember 7-i határidőig nem érkezett válasz Rákóczi falva, Tiszafüred, Abádszalók, Kunhegyes, Túrkeve városokból.

A fenti adatokból látható, hogy a megújulási folyamat éllovasai a magánépítkezések voltak, a legtöbb használatbavételi engedélyt új családi házra adták ki (Szolnok 23%, egyéb városok 42%, községek 34%), de jelentős volt a családi ház felújítási tevékenység is. A megyében épült társasházak mintegy kétharmada, a felújítások közül viszont csaknem mindegyik a megyeszékhelyen valósult meg. Néhány településen a lakásra kiadott építési engedélyek száma és a demográfiai mutatók éles ellentéte figyelhető meg. Kiugróan jelentős építési kedvről tanúskodnak a számok különösen Martfű és Mezőtúr esetében: a két városban mindhárom kategóriában kiugróan sok használatbavételi engedély kiadása történt a többi településhez képest.

A gazdaság szférájában folytak még jelentős építkezések: a megyében összesen 2560 új vagy felújított ipari, logisztikai, kereskedelmi, szolgáltató épültre adtak ki használatbavételi engedélyt. Ezek többsége sejtésünk szerint kisméretű fejlesztés lehet, de a megye egyébként kedvezőtlen mutatói mellett jelentős beruházási kedvet sugall.

Barnamezős terület újrahasznosításával összefüggő feladatot a 34 válaszoló település közül 10 település összesen mintegy 1000 hektár nagyságrendben jelzett. Legnagyobb a kunmadarasi repülőtér 734 hektáros területe. Mezőtúron közel 50 ha, Szolnokon 32 hektár, Szajol területén 18 hektár ilyen típusú terület hasznosítása van folyamatban vagy előkészítés alatt. Közel 400 hektáron van szükség kármentesítésre illetve infrastruktúrafejlesztésre. Nagyméretű barnamezős területek esetében a tetemes költségű kármentesítés mellett komoly korlát a befektetői érdeklődés hiánya, különösen a kevésbé kedvező fekvésű ingatlanoknál (lásd Kunmadaras). Nyugat-Európában nem ritka ilyen esetekben a megújuló energiatermelési, a vízgazdálkodási célú hasznosítás vagy végső megoldásként akár a terület visszaadása a természetnek, mezőgazdaságnak, mely utóbbiak, ha többletbevételt nem is hoznak, de legalább a fölösleges kiadásoktól szabadítják meg a terület tulajdonosát.

A válaszoló 34 önkormányzat közül 12 rendelkezik **konkrét településrehabilitációs tervvel**, a betervezett akciók kb. 750 hektár települési terület érintenek, többségük szociális városrehabilitációs jellegű, kisebb részük funkcióbővítő, néhánynál egy-egy piactérre, parkra, önkormányzati tulajdonú szlömösödött lakóházcsoportra korlátozódik. Leginkább körvonalazott a válaszban Mezőtúr 4 szociális rehabilitációból és egy funkcióbővítő rehabilitációból álló, összesen 185 hektár területet és 7500 lakost érintő programjavaslata és Szolnok 17 hektáros területet magában foglaló 700 lakost érintő javaslata. Reálisnak látszanak Kunmadaras, Jászfényszaru, Jászládány és Martfű tervei, melyek 5-től 50 hektáros területen 500-1000 lakost érintő programokra irányulnak. Komoly kihívást fognak jelenteni a valós és súlyos konfliktusokat sejtető települések egészét vagy nagy kiterjedésű településrészét érintő projektjavaslatok. Tiszabó esetében a válaszadó szerint az egész település telepként kezelendő, az egész települést átfogó programra van

szükség, míg Tiszaföldvár a 400 hektáros, több mint 2 ezer lakosú szlömösödő „Homok” városrészt jelölte meg rehabilitálandóként.

Nagyon fontos, **hogy a megye ne hagyja magukra a településeket a komoly szociális és műszaki problémákat egyaránt magukban foglaló kihívásokkal, segítse, koordinálja az elkészítő munkálatokat**, keresse meg az alkalmas támogató (non-profit) szervezeteket. E programjavaslatok jelentőségét fokozza, hogy igen komoly foglalkoztatási lehetőséget is rejtenek magukban, annak lehetőségét, hogy a legrosszabb helyzetű lakosokat saját maguk számára végzett munkán keresztül lehessen visszavezetni a munka világába.

Az épített környezet megújulásának növekvő jelentőségű eleme az **energiamegtakarítással és megújuló energiaforrás hasznosításával kapcsolatos fejlesztések**. Ezen a téren 14 beruházást jeleztek a választ adó önkormányzatok. A megújuló energiaforrások előállítását illetve hasznosítását összesen 25 létesítmény esetében (többnyire önkormányzati közintézmények, 1 ipari park, 1 mezőgazdasági üzemhez kapcsolódó biogáztermelő egység) jelezték. További 8 projekt áll előkészítés alatt. A jelzett projektek a feladat nagyságrendjéhez képest nem jelentenek komoly mennyiséget, de jelzik a növekvő nyitottságot, a bizalom erősödését az ilyen jellegű projektek irányába. A megye itt is vállalhat koordináló, projektgeneráló szerepet, az egyes projektek több települést érintő térségi programmá szervezését.

Az épített környezet szempontjából az évtized talán legnagyobb hatású fejlesztése – a közúthálózat-fejlesztés mellett – a panelprogram. Ez a megyében praktikusán csak Szolnokot érinthette, nagyságrendjéről azonban, információ hiányában nem tudunk képet alkotni. A megvalósult projektekkel kapcsolatos hiánynál nagyobb baj, hogy nem ismert a még hátralévő feladat nagyságrendje.

Az épített környezet állapotával összefüggő konfliktusok további eszkalálódását eredményezheti a népesség és a gazdaság zsugorodása. Ha csupán azt nézzük, hogy a megye népessége az elmúlt 10 év alatt 34 000 fővel csökkent, akkor csak ebből az adatból következik, hogy **számos településen az épületállomány megritkulásával, üres ingatlanok szaporodásával, ezzel együtt a települési infrastruktúra fajlagos költségeinek növekedésével, a településkép pusztulásával kell számolni**. A megye 20 városából nyolcban 10 %-ot meghaladó mértékű volt a népességcsökkenés, ami egy 10 ezer lakosú város esetében 3-500 háztartásnyi lakos eltűnését jelenti (az 1-2 fős háztartások arányának növekedése miatt valójában jóval kevesebb háztartásról van szó, de a szám a nagyságrendet jól érzékelteti). A községek közül 25-ben haladta meg a 10 %-ot, 5-ben 15 és 20 % közötti, 3 községben 20%-ot meghaladó volt a népesség csökkenése. Az utóbbi egy 1000 lakosú faluban 200 főt (80-100 háztartásnyi lakost jelent). **Ennek a folyamatnak az épített környezet állapotára, üzemeltetésére gyakorolt hatásával nem számolni a hosszú távú infrastruktúrafejlesztések során óriási felelőtlenség.**

2.5.2. A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGGEL VALÓ GAZDÁLKODÁS

A kulturális örökség összességében messze túlmutat az épített örökségen, magában foglalva a közgyűjteményeket, a kulturális közösség múltját megőrkítő mindennemű dokumentumokat és az azokat őrző könyvtárakat, levéltárakat, műalkotásokat stb. A közgyűjtemények tulajdonosi, üzemeltetői viszonyai alapvető átrendeződésen mennek át, miközben jelentős forráselvonással is számolniuk kellett az elmúlt időszakban. A kiemelt országos minősítésű intézmények kivételével a közgyűjtemények fenntartása önkormányzatokhoz kerül és az állam korlátozott szerepvállalására lehet számítani. Így a vállalatok, bel- és külföldi magánszemélyek társadalmi szerepvállalására, a közgyűjtemények menedzselésének korábban sokkal hatékonyabb szervezésére, az intézmények közötti együttműködésre, hálózattá szerveződésére, a pályázati források kihasználására, kreatív megújulási folyamatokra egyre nagyobb szükség lesz. Várható, hogy egyes intézmények összevonása elkerülhetetlen lesz, ami csak akkor lehet eredményes, ha az érintettek nem drámaként, hanem lehetőségként próbálják a megváltozott helyzetet felfogni. Az, hogy mely intézmények válnak országosan kiemeltté, jelenleg még nem világos, de a megye közgyűjteményei esetében ennek esélye igen kicsi.

Az épített örökség még sokkal összetettebb, sokrétűbb probléma, tekintettel a tulajdonosi, funkcionális sokszínűsége, mennyiségére, műszaki bonyolultságra. Mint az épített környezet szerves része, az imént bemutatott létesítménygazdálkodási szemléletű megközelítés az épített örökség vonatkozásában is érvényesnek tekinthető. Az épített

környezet e részalmazába tartozó objektumok, együttesek, területegységek esetében azonban az anyagi érték mellett, sőt esetenként azt megelőző szempontként a hozzájuk kapcsolódó szellemi (kultúrtörténeti, művészettörténeti, identitáserősítő, stb) érték, továbbá a települések és térségek turisztikai potenciáljára gyakorolt hatásuk fokozott jelentőséggel bír. Az Emberi Erőforrás Minisztériuma gondozásában készülő Kulturális örökségvédelmi stratégia „arra irányul, hogy a kulturális örökségvédelem hasznossá tehesse magát más ágazati politikák (turisztikai ipar, foglalkoztatás, közösségépítés, vidékfejlesztés stb.) számára, és eszközöket ajánljon fel a mindenkori kormányzatnak nemzetstratégiai céljaink megvalósításához.”

A fentiek szellemében e vizsgálat megkísérelte a megye épített örökségét a korábbiaktól eltérő szemlélettel feltérképezni. A hozzáférhető információk birtokában és a megyei kormányhivatal illetékes munkatársával folytatott konzultáció alapján egy hozzávetőleges becslés készült a megye műemlékeivel összefüggő legsürgetőbb felújítási feladatok meghatározása tekintetében. E becslés kiegészítését szolgálta a települési kérdőív épített örökségre vonatkozó kérdése, mely azonban a válaszadás minősége és mennyisége miatt nehezen értékelhető. Az épített örökség állapotának az önkormányzatok általi minősítése többé-kevésbé visszaigazolta a várakozásokat a funkció/fenntartó és a műszaki állapot közötti összefüggés tekintetében. A tervelőzmények rövid összefoglalóját – így a megyében található műemlékekre és régészeti területekre vonatkozó információkat – a 2.5.2.a. melléklet tartalmazza.

2.5.3. ÖRÖKSÉGGAZDÁLKODÁST BEFOLYÁSOLÓ MEGHATÁROZÓ FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

INFRASTRUKTÚRA, KÖZLEKEDÉS

Az ez irányú fejlesztések az érintett területek elérhetőségét teszik könnyebbé. Tőkevonzó-, munkahelyteremtő-, népességmegtartó hatásukon túl az idegenforgalom-vendéglátás bővülését is iniciálják. Utóbbi hatás felértékeli az épített örökség elemeit, és hangsúlyossá teszi a közterület-megújítás igényét. Ilyenkor távlatban fellép a magántőke érdeklődése is egyes - az épített örökség részeként nyilvántartott - objektumokra (szálláshely, vendéglátás, stb.). Fentebb tárgyalt „húzóhatással” számolhatunk az M4 autópálya 2020-ig megépülő, Szolnok-Kisújszállás szakaszától. Primer módon érvényesülhetnek az előnyök Tiszapüspöki, Törökszentmiklós, Kisújszállás, Túrkeve, Kenderes, Fegyvernek térségében (21 műemlék, a megyei állomány 10%-a).

KÖZTERÜLET –MEGÚJÍTÁS

A következő tervidőszakban valószínűleg folytatódik a települések közterület-rekonstrukciós tevékenysége (pályázati rendszer). Jó esetben a településközpontok megújítása a műemlékállomány kezelését is jelentheti. Előnyös, ha az érintett műemlék az idegenforgalmi-vendéglátó vagy a közművelődési kínálatot bővíti. A megye sajátossága a műemléki védettségű közterületen lévő egyházi műalkotások nagy száma (36). Esedékes felújításukat érdemes közterület-rekonstrukcióhoz kötni, vagy együttesüket (pl. kálvária) önálló egységként megújítani az idegenforgalmi vonzerő fokozása érdekében.

IDEGENFORGALOM, VENDÉGLÁTÁS

A megye idegenforgalmában az üdülés (pl.: Tisza-tó), a gyógyturizmus (termálfürdők), a természetjáró (öko-, kerékpáros-, lovas-, horgász-vadász) turizmus, valamint Szolnok komplex forgalma (itt üzleti- illetve konferenciajelleg is) dominál. Célirányos marketing piacképessé tehetné Jászberényt, mint a megye műemlékekben leggazdagabb települését (kulturális turizmus), valamint Jászfelsőszentgyörgyöt hatásos prészházegyüttesével. E két helyen manifeszt idegenforgalmi célok is motiválhatják az örökséggazdálkodást. A Jászság további kiemelkedő értéke a Jász Múzeum (Jászberény) és a Jászberényi Állat- és Növénykert. A kulturális turizmus fellendülését szolgálhatja a „TÁJHÁZ-HÁLÓZAT MAGYARORSZÁGON” világörökség-várományos terület előkészítése. A kijelölésre esélyes műemléki helyszíneken (ld. 2.5.2.b Melléklet) közterület fejlesztés is tételvezhető. A „puszta” világörökségi helyszín megyei települései szerencsés módon gyógyhelyként is elismertek, Karcag műemlékállománya is jelentős (13 db.). Világörökség terület övezetében Karcag, Kunmadaras, Nagyvíván és Tiszafüred településeket sorolták. A védett objektumok karbantartási-felújítási igény jellege szerint csoportosítását a 2.5.2.c. melléklet, az épület- v. építményjellegű védett örökségi értékek felújítási igényének becslését 2.5.2.d. melléklet tartalmazza. A települések épített örökségének kérdőív alapján történt értékelését a 2.5.2.e melléklet tartalmazza.

3. GAZDASÁG, TÁRSADALOM, HUMÁNINFRASTRUKTÚRA

3.1. GAZDASÁGI KÖRNYEZET

3.1.1. FŐBB GAZDASÁGI ÁGAZATOK, AZOK FEJLŐDÉSI IRÁNYAI

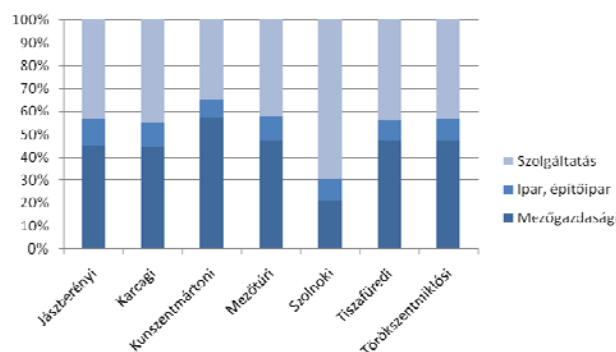
A megye összteljesítménye a bruttó hazai termékhez (GDP) való hozzájárulás tekintetében meglehetősen gyenge. Az egy főre jutó GDP 2009-ben az országos átlagnak 68%-a, Jász-Nagykun-Szolnok megye a tizennegyedik a megyék között (2007. évhez képest két helyezéssel előbbre lépett a megye!). A megyében keletkezett bruttó hozzáadott érték ágazati megoszlása azt mutatja, hogy a megye gazdasági szerkezete **relatív korszertűlen**: a mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás (7,6%) és az ipar, építőipar(41,0%) a hetedik legmagasabb a megyei rangsorban, míg a szolgáltatások aránya a nyolcadik (51,5%) legalacsonyabb.

3.1.1.a. táblázat: Bruttó hazai termék (GDP), 2009 (Forrás: KSH, interaktív grafikonok és térképek)

Megye	Egy főre jutó GDP			Bruttó hozzáadott érték=100,0		
	Ezer Ft	Az országos átlag %-ában	A megyék átlagának %-ában	Mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás	Ipar, építőipar	szolgáltatások
Jász-Nagykun-Szolnok	1 737	67,9	92,1	7,6	41,0	51,5

A gazdasági ágazatok közötti megoszlást tekintve az agrárium egyértelműen Kunszentmárton környékén a legerősebb a vállalkozások számaránya alapján (57%). A többi térség agrárvállalkozásainak aránya hasonló (44-48%), csak Szolnok adata alacsony (21%). Az ipari vállalkozások aránya 8-12% között van mindegyik kistérségben. A tercier szektor egyedül a Szolnoki kistérségben képvisel magas arányt (69%). A megyében regisztrált vállalkozások több mint fele a Szolnoki és a Jászberényi kistérségben található. (3.1.1.b. melléklet)

A megye domináns foglalkoztatási szektora a feldolgozóipar, melynek működési profilja nem ritkán egymás, vagy más, a környező megyékben működő cégek igényeinek kiszolgálása. Jelentős szerepe van még a kis- és nagykereskedelemnek, valamint a mezőgazdasági szektornak. Megfigyelhető, hogy a mezőgazdasági cégek azokon a területeken számítanak nagy foglalkoztatónak, ahol a foglalkoztatási számok alacsonyak – a jobb mutatókkal rendelkező térségekben a hasonló nagyságú mezőgazdasági vállalatok a feldolgozóipari cégek mögé szorulnak. A megye három legnagyobb foglalkoztatója közül kettő (Electrolux-Lehel Hűtőgépgyár Kft.; Jász-Plasztik Kft) Jászberényben, egy (Samsung Zrt.) Jászfényszarun található.

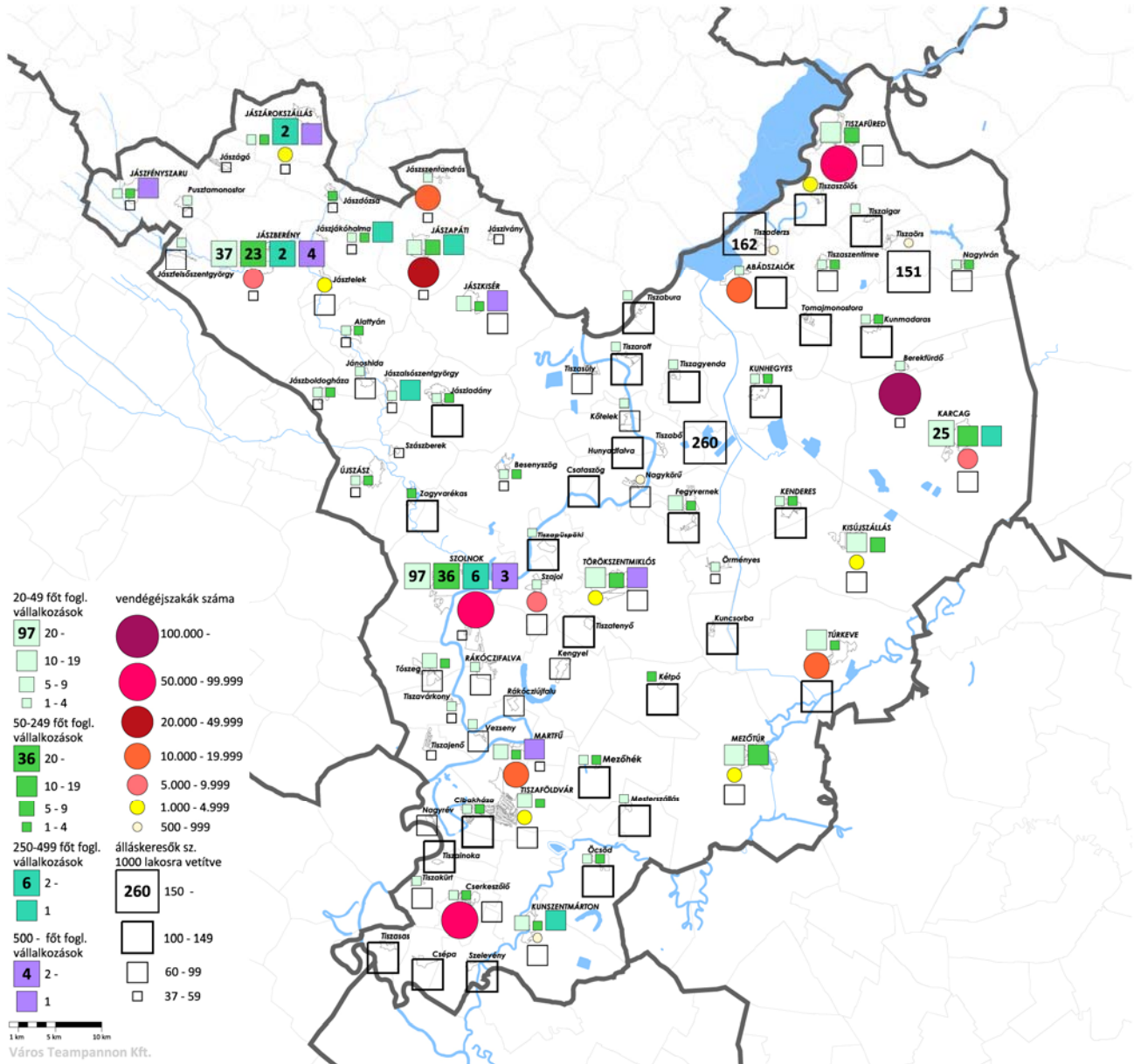

3.1.1.1. ábra: Regisztrált vállalkozások ágazati megoszlása kistérségenként, 2010.

3.1.2. A MEGYE KISTÉRSÉGEINEK GAZDASÁGI PROFILJA

JÁSZBERÉNYI KISTÉRSÉG

A kistérség 5 várossal is rendelkezik. Közúti elérhetőség szempontjából a legkedvezőbb pozícióban van, a Budapesti agglomeráció kisugárzása-vonzása eléri a térséget. A rendszerváltás előtt idetelepült ipar jórészt talpon maradt, sőt jelentős külföldi tőkét vonzott a térségbe. A megye 3 legnagyobb vállalata a kistérségben működik. A Jászfényszarun működő Samsung Electronics Rt. magasan a többi vállalkozás fölé emelkedik, de a Jászberényben található, második és harmadik helyen álló Electrolux Lehel, illetve Jász-Plasztik Kft. gazdasági súlya is többszöröse az utána következőknek. E három cég forgalma együttesen a megyében működő cégek teljes üzleti forgalmának több mint a felét produkálta 2010-ben. A kistérség gazdasága viszonylag kiegyensúlyozott. Ipari szempontból a megye legerősebb térsége.

3.1.2.1. ábra: Települések közötti munkamegosztás gazdasági-foglalkoztatási szerepek alapján, 2009-2010 (Forrás: TEIR, saját szerkesztés)

Meghatározó a gépipar, és magas a külföldi tőke aránya. Iparterületei rendezettek. Jászkiséren a MÁV járműjavítója, Jászladányban jelentős beszállító működik. Jászfényszaru, Jászárokszállás és Jászapáti a meglévő ipari területeit bővíteni kívánja. Fejlesztési lehetőség az élelmiszeriparban is adódik. Az EU egyik legnagyobb vágóhídja működik Jászszentandrason, de környezetvédelmi problémákkal küzd. Jászladányban malom- és húszem található. Az M3-as autópályához közeli fekvés következtében a kistérség logisztikai fejlesztéseket is tervez (Jászárokszállás).

A kistérségben az ipar mellett a mezőgazdaság is jelentős szerepet játszik (szántóföldi növénytermesztés, fóliasátras kertészet, kistérségbe átnyúló hevesi dinnyetermelő táj). A kapcsolódó feldolgozóipar fejletlen. A Jászságban van az ország egyik legnagyobb szarvasgomba termőterülete.

KARCAGI KISTÉRSÉG

Két jelentős vonzáskörzet nélküli városa: Karcag, Kisújszállás. Mindkettő tipikus alföldi mezővárosi problémákkal küzd. Gazdaságában az ipar közepesen jelentős, melyet elsősorban feldolgozó, alkatrészgyártó egységek képeznek. E térségben van Kunmadaras, amely a felhagyott 700 hektáros reptér hasznosításával jelentősebb logisztikai vagy ipari

háttérbázist alkothatna. A fejlesztést azonban a nagyon nehézkes megközelíthetősége, valamint a debreceni repülőtér közelsége és a tőkehiány is gátolja.

A térség klasszikus agrártáj, amelynek jelentős része mezőgazdasági hasznosítású terület, de többnyire alacsony termelékenyséű termőterületekkel. Kisújszállás térségében jelentős arányú a rizstermesztés (4230 ha meglévő és tervezet), amelyhez feldolgozás és csomagolás is társul. A kistérség foglalkoztatási gondokkal küszködik, jövedelmi viszonyai alacsonyak, a vállalkezési kultúra és a térség innovációs potenciálja sem erős. Karcag város, illetve a Hortobágyi Nemzeti Park határában fekvő Berekfürdő turisztikai vonzereje jelentős.

A Kunmadaras és térsége Különleges Vállalkozási Övezet hat települést fogott össze: Abádszalók, Berekfürdő, Karcag, Kunhegyes, Kunmadaras, Tiszafüred. Az Övezet 2008. végéig élvezhette a különleges státusból származó előnyöket, de a hozzáfűzött remények nem váltak be. A menedzselést végző Kunmadaras és térsége Különleges Vállalkozási Övezet Fejlesztő, Beruházó és Szolgáltató Közhasznú Kft.-ből egyes települések már kiváltak. Tényleges, tartalommal megtölthető együttműködés Karcag, Berekfürdő, Kunmadaras esetében tűnik racionálisnak, esetleg még vizsgálható Kunhegyes kapcsolódásának racionalitása. A két Tisza-tavi városnak sokkal inkább a Tisza-tó menti térségben indokolt kapcsolatait építeni (Kisköre, Poroszló és a tó menti községek).

KUNSZENTMÁRTONI KISTÉRSÉG

Iparilag a legfejletlenebb a megyében, a fejlesztést a mezőgazdasági vertikum adhatja. Jellemző ipari tevékenység az építőanyag-ipar, könnyűipar, mezőgazdasági eszközök gyártása. Cserkeszőlőn holland tőkebefektetések történtek, gyógyturisztikai szerepe kiemelkedő. A kistérségben viszonylag jelentős a borászat és a fóliás és szabadföldi zöldségtermesztés. Jelentős szőlőterületek Tizakürt, Cserkeszőlő, Csépa, Cibakháza és Tizasas területén található. Feldolgozó Tizakürtön működik a kistérségben, a Tiszamenti Szőlőtermesztők Szövetkezetének üzemeltetésében. A kistérség települései a Kunsági borvidék Tisza menti körzetéhez tartoznak.

MEZŐTÚRI KISTÉRSÉG

A vállalkozások térszerkezetét illetően az összes működő vállalkozás 66%-a Mezőtúron, közel 30%-a Túrkevéen található. A kistérség ipari termelését a feldolgozóipar dominálja, ebben azonban alacsony az élelmiszeripar súlya. Igen jelentős a műanyag és elektromos alkatrészgyártás, valamint a gépipari tevékenység is, melynek nagy hagyományai vannak. Számottevő még a ruházati- és faipar. Ez utóbbi tevékenységek folytatása jellemzően bedolgozási jellegű.

A kitörési pontokat meghatározó prioritást az élelmiszer, illetve mezőgazdasági termékfeldolgozás, a gép-, a fa-, és a fazekasiparban jelöli meg a kistérségi fejlesztési koncepció. A jövőt illetően ugyancsak nagy lehetőség a Mezőtúri Ipari Park továbbfejlesztésének minden eszközzel történő támogatása. A kistérség sajátos ipari jövőképét meghatározó tényező a kézműipar lehet, különösen a fazekasipar és a fafeldolgozás.

A kistérség feldolgozóiparának strukturális átalakítása csak akkor járhat sikerrel, ha az itt megtermelt, illetve előállított termékek helyi feldolgozásával és a piacra juttatással párosul.

SZOLNOKI KISTÉRSÉG

A Jászberényi kistérség mellett a második legiparosodottabb kistérség. Legfontosabb gazdasági ágazatok az élelmiszer és egyéb nagykereskedelem, az élelmiszeripar, a vegyipar, a gépipar, a bőr- és textilipar. Jövőbeni fejlesztését elsősorban közlekedési – logisztikai helyzetére alapozhatja. A városban jelenleg is két logisztikai szerepű ipari park működik.

Vasúti szempontból a helyzete meglehetősen jó, azonban a város logisztikai fejlesztése szempontjából legkritikusabb Szolnok-Szajol vasúti nyomvonalszakasz felújítása a következő uniós költségvetési ciklusban tervezett. Jelentős munkáltató a kistérségben a MÁV járműjavító. A gyorsforgalmi közúti kapcsolat kiépülése még várat magára. Különösen bizonytalan a Budapestet elkerülő M8-as megépülésének időpontja.

A térség második tradicionális ipari központja Szolnok mellett Martfű, mely a megye második legnagyobb ipari területével rendelkezik Szolnok után. Sör-, növényolaj- és cipőgyár található itt, ám ipari parkját befektetői érdeklődés hiányában bezárták.

TISZAFÜREDI KISTÉRSÉG

Tiszafüred és térsége a rendszerváltozás előtti évtizedekben radikális hatású központi beavatkozások színterévé vált. A Tisza-tó megkezdett, de be nem fejezett kialakítása gyökeresen megváltoztatta az itt élő emberek környezetét, rendkívüli alkalmazkodásra kényszerítette őket. A nagyszabású vízügyi projekt átmenetileg kétségtelenül sok munkahelyet teremtett a térségben. Ma már megállapítható, hogy a környezetfejlesztéssel kapcsolatos további beavatkozások elmaradtak, a várt dinamikus fellendülés nem következett be a kistérség számára; az ide telepített ipari üzemek nem élték túl a rendszerváltozást.

Tiszafüred város számára a természeti környezet gazdagsága és sérülékenysége a hagyományos gazdaságfejlesztés lehetőségeit korlátozza: a várost „beszorítják” a Tisza, a Tisza-tó és a Natura 2000 területek. A kistérség kitörési lehetősége a turizmusban rejlik. Az ipar a térségközpontban és Kunhegyesen koncentrálódik. Jelentősebb ágazat az élelmiszeripar, a gépipar és a faipar.

TÖRÖKSZENTMIKLÓSI KISTÉRSÉG

Relatív fejlett központtal és elmaradott vonzáskörzettel jellemezhető. 1997-ben az önkormányzat, a Videoton Holding Rt., a HM Radar Rt., a Claas Hungária Kft. és a Semecs Kft. által alakított konzorcium ipari parkká fejlesztette területét Törökszentmiklóson. A betelepült terület 22 ha, ahol 9 vállalkozás működik, továbbá 25 hektárral bővített terület várja a betelepülőket és befektetőket. Az ipari park komplex infrastruktúrával teljesen ellátott. A megyei Top 50 tizedik helyezette a törökszentmiklósi Claas Hungária Mezőgazdasági Gépgyártó Kft. Örményesen a Magyar Aszfalt Rt. és az Alföldi Gabona Rt. tart fenn telephelyet, de ezen a településen működik a Hunivar és az ÖGÉP Kft. is, melyek mezőgazdasági gép és szárítógéptárral foglalkoznak. A kistérség további településeit tekintve korábban sem volt jellemző az ipar.

3.1.3. MEZŐGAZDASÁG, ERDŐ-, VAD-, HALGAZDÁLKODÁS ÉS MEZŐGAZDASÁGHOZ KAPCSOLÓDÓ FELDOLGOZÓIPAR

Jász-Nagykun-Szolnok megye Magyarország 2. legjelentősebb mezőgazdasági régiójának részét képezi. A megyében található a régió termőterületének 31,7%-a. Jász-Nagykun-Szolnok megyében a régió mezőgazdasági vállalkozásainak csak 16,8%-a működik, de megállapítható, hogy a vállalkozási struktúra egészségesebb, fejlődésre jóval alkalmasabb, mint például Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében.

Az élelmiszeripari vállalkozások aránya a régión belül a legalacsonyabb a megyében (25,4%). A megye lemaradása minden vállalkozási forma esetében megmutatkozik. A mezőgazdasági termékfeldolgozás egyik új területéről, a megújuló energiatermelésről nincsenek adatok.

3.1.3.a. táblázat: Az Észak-alföldi régió megyéinek részesedése a régió mezőgazdasági, vad-, erdő-, halgazdálkodásában vállalkozási formák szerint, 2007

	Összesen	Kft.	rt.	szövetkezet	bt.	egyéni vállalkozás
Jász-Nagykun-Szolnok megye	16,78%	27,67%	45,65%	24,45%	22,30%	15,30%
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	59,09%	34,50%	19,57%	32,85%	42,86%	62,75%
Hajdú-Bihar megye	24,13%	37,83%	34,78%	42,70%	34,84%	21,94%
Észak-Alföld	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

3.1.3.b. táblázat: Az Észak-alföldi régió megyéinek részesedése a régió élelmiszer, ital-, dohányiparában vállalkozási formák szerint, 2007

	Összesen	Kft.	rt.	szövetkezet	bt.	egyéni vállalkozás
Jász-Nagykun-Szolnok megye	25,35%	23,76%	19,44%	11,11%	30,57%	26,87%
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	41,75%	42,77%	41,67%	55,56%	40,13%	40,19%
Hajdú-Bihar megye	32,90%	33,47%	38,89%	33,33%	29,30%	32,94%
Észak-Alföld	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

A MEGYE TERMŐFÖLDHASZNÁLATA

A megye termőföldhasználatának meghatározó sajátossága a termőterületeken belül a **mezőgazdasági területek 91%-os aránya**, ezen belül pedig a **szántóterületek igen magas aránya (közel 79%)**, ami az országos átlagot jóval meghaladja. A **gyepterületek aránya a termőterületeken belül közel 11 %**, a régióban a legalacsonyabb. A többi művelési ág az összes termőföldhasználatnak még a fél százalékát sem éri el.

Az erdőterületek aránya 7,77%, ami jelentősen elmarad az országos átlagtól. Az erdők legnagyobb része a Szolnoki és a Törökszentmiklósi földhivatal illetékességi területén található (a megye erdőterületeinek 25-25%-a). A megye termőföldhasználatára elmondható, hogy meglehetősen homogén, annak ellenére, hogy a természeti-táji adottságok ennél változatosabb használatot indokolnának.

A gabonafélék közül - az országos trendektől eltérően, mely szerint a magyar szántóföldeken legnagyobb arányban kukoricát termelnek - **a megyében legnagyobb arányú a búzatermesztés**: a megye betakarított szántóterületeinek 34 %-án búzát takarítottak be (szemben a Hajdú-Bihar megyei 25 %-kal és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei 14%-kal). A régió betakarított búzatermő területeinek 52%-a volt a megyében. Ezt követi – az országos és a régiós trendeknek megfelelően a megyében is – a napraforgó 22 %-kal. A megyében a kukorica termesztése csak a harmadik legjelentősebb, a betakarított termőterületek 12 %-át tette ki 2007-ben.

A régió többi megyéjéhez képest jelentős volt még az árpa, a repce és a silókukorica termőterülete. A szántóföldi zöldségtermesztés messze elmarad a régió többi megyéjétől. Kedvező adat, hogy a megyében a legkevesebb volt a bevetetlen, betakarítatlan szántóföldek aránya (5,2% a Hajdú-Bihar megyei 7,8 és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei 14,1%-kal szemben).

3.1.3.c. táblázat: Termőföld használat művelési ág szerinti megoszlása az Észak-alföldi régió megyéiben, regionális és országos összehasonlításban 2010. (KSH megyei évkönyvek alapján saját számítás)

Művelési ág	Jász-Nagykun-Szolnok	Hajdú-Bihar	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Észak-Alföld	Magyarország
Szántó	78,97%	60,95%	53,97%	63,81%	58,75%
Konyhakert	0,56%	0,96%	0,88%	0,81%	1,11%
Gyümölcsös	0,39%	0,70%	6,15%	2,48%	1,27%
Szőlő	0,32%	0,26%	0,19%	0,26%	1,13%
Gyep	11,08%	20,82%	13,29%	15,38%	10,37%
Mezőgazdasági terület	91,32%	83,70%	74,47%	82,75%	72,63%
Erdő	7,77%	13,09%	24,61%	15,50%	26,12%
Nádas	0,47%	1,91%	0,72%	1,08%	0,89%
Halastó	0,44%	1,30%	0,19%	0,67%	0,48%
Termőterület	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

A Tisza jobb parti térségében 2400 ha rizs művelésű terület található. A rizstermesztés fejlesztése több kistérségi fejlesztési dokumentumban (Karcagi kistérség, Mezőtúri kistérség) és a megye területfejlesztési stratégiai programjában is megjelenik¹³. Kisújszálláson a térségben egyedül álló módon a rizstermesztés mellett a termés feldolgozása, csomagolása és értékesítése is

13 A rizstermesztés előnye, hogy a gyengébb talajok is alkalmasak a termesztésére, továbbá a vízháztartás megfelelő kontrollja esetén a területen tartott vízkészletek egyik fontos hasznosítási területe lehet.

zajlik. A munkanélküliség csökkentéséhez azonban csak akkor tud hozzájárulni, ha a termesztéshez további csomagolási, feldolgozási kapacitás is kapcsolódik.

Megemlítendő még a vetőmagtermesztés is: jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, hogy a vetőmagtermő területek nagysága az elmúlt évhez képest növekedést mutat, az idei évben megközelíti a 20 ezer ha-t.

Regionális összehasonlításban a **halastavak aránya viszonylag kedvező**: a TAKARNET adatbázis Jász-Nagykun-Szolnok megyében 120 halastavat 3357,6 hektár vízfelülettel tart nyilván. A megye legtöbb halastavát (32 földrészlet) a Törökszentmiklósi földhivatal illetékességi körébe tartozó 13 településen tartják nyilván (ide tartozik a Törökszentmiklósi kistérség mellett a Tiszafüredi kistérség 3, és a karcagi kistérség két települése). A szőlőterületek aránya nem jelentős, a megye termőföldjeinek mindössze 0,3 %-án folyik szőlőtermelés.

ÁLLATTENYÉSZTÉS

Állattartás szempontjából az Észak-Alföldi régió vezető szereppel bír az ország egészéhez viszonyítva: 2010-ben az ország szarvasmarha-állományának és sertésállományának negyedét és a juhállományának csaknem a felét itt vették számba. **Az állattartás jelentőségének növelésére irányuló országos célkitűzés ellenére a megyében az állatállomány folyamatosan csökken**: 2000 és 2010 között a szarvasmarha-állomány 28%-kal, a sertésállomány 33%-kal, a tyúkfélék aránya ennél kisebb mértékben. Jelentősnek mondható a juhágazat is a megyében, az utóbbi években növekedésnek indult a juhállomány (2007 és 2010 között mintegy 29%-kal). A hazai piacot alapvetően a vágóbárány export határozza meg, de egyes térségekben (Karcag, Túrkeve) kiemelkedő turisztikai programok is épülnek rá. A lovaglás népszerűségének növekedése ellenére nincsenek adatok a lótartás nagyságrendjéről, illetve annak változásairól.

HAL-ÉS VADGAZDÁLKODÁS

A vadgazdálkodás a megye jövedelemtermelésében nem játszik kiemelkedő szerepet. Ugyanakkor a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kormányhivatal Földművelésügyi Igazgatóságának adatközlése szerint – az elmúlt évek tapasztalatai alapján – a megye őzállománya világszínvonalú. Ennek köszönhetően a külföldi vendégvadászok továbbra is nagy számmal kezdik hazánkban őzvak vadászati szezonjukat, de egyre több hazai vadász is gyarapítja az őzvak terítéket. A trófea mellett jelentős bevétel származik az elejtett vadak húsból is. A mezei nyúl, fácán és tőkésréce bér vadászata szintén sok külföldi vadászt vonz, de ezen túlmenően jelentős az élőnyúl kivitel is.

A Földművelésügyi Igazgatóság adatai szerint a megyében lévő 3400 ha halastó mellett, megközelítőleg 4500 ha természetes vízfelülettel is rendelkezik a megye. Az elmúlt évben a 400 tonnát is meghaladta a kihalászott, kifogott hal mennyisége, ami elsősorban harcsa, ponty, csuka, süllő és busa fajokból tevődött össze. A haltermelés mellett jelentős a szaporítóanyag előállítás és értékesítés is Jász-Nagykun-Szolnok megyében. Kiemelendő és jövőbe mutató a Jászkiséri Halastavak geotermikus vízkészlet hasznosításra alapozott technológiája, illetve a kuriózumnak számító barramundi halfajta tenyésztése.

3.1.4. ÜDÜLÉS, IDEGENFORGALOM

Jász-Nagykun-Szolnok megyét természetföldrajzi adottságai miatt nem sorolhatjuk a legvonzóbb turisztikai célterületek közé. A megye a magyar Alföld közepén fekszik, felszíne tökéletes síkság, éghajlata szélsőséges, kontinentális jellegű. **A megye turisztikai értékei közül kiemelkedő jelentőségű a termálvízkinccs és a napsütéses órák magas száma, valamint a viszonylag érintetlen és szennyezetlen mozaikos természeti környezet.**

Jász-Nagykun-Szolnok megye területére esik a Tisza-tó Kiemelt üdülőkörzet területének közel fele, a tömeges vízparti üdülésre alkalmas Abádszalóki-öböllel és a védett természeti értékekben gazdag, nyugalmasabb termál, illetve gyógyüdülésre alkalmas Tiszafüredi-öblözettel. Ezen kívül a Tisza folyó megye területére eső szakasza alkotja a Közép-Tiszai (Tájvédelmi- és Üdülőkörzetet). A két üdülőkörzet egyúttal országosan védett természeti értékeink közé tartozik, amelyekhez társul még a Hortobágyi Nemzeti Park Jász-Nagykun-Szolnok megyére eső területe (15.700 ha), de érinti a megyét a Körös-Maros Nemzeti Park több részlete (13.085 ha) is.

A megye turizmusának alapvető fejlődési iránya a **termál- és gyógyturizmus fejlesztése**, amely elősegíti a szezonnyújtást, a tartózkodási idő növelését, valamint fizetőképes keresletet vonz. A vendégforgalom teljesítményét legjobban kifejező mutató, a vendégéjszakák száma szerint legnagyobb vonzerővel rendelkező települések a megyében (csökkenő sorrendben): **Berekfürdő, Cserkeszlő, Szolnok, Tiszafüred, Abádszalók**.

3.1.4.a. táblázat: Idegenforgalom, 2010 - kistérségi szálláshely adatok (Forrás: KSH megyei statisztikai évkönyv, 2010)

Kistérség	Kereskedelmi szálláshely					Magán szálláshely (2009-ig)				
	Férőhely	Vendégéjszaka	ebből: külföldi	átlagos tartózkodási idő, éjszaka	egy férőhelyre jutó vendégéjszaka	férőhely	Vendégéjszaka	ebből: külföldi	átlagos tartózkodási idő, éjszaka	egy szállásadóra jutó vendégéjszaka
Jászberényi	971	51125	23675	3,5	52,7	182	4829	228	3,4	178,9
Karcagi	1816	108607	23329	3,6	59,8	893	22483	1010	5,7	179,9
Kunszentmártoni	1457	89942	18297	3,2	61,7	704	12318	544	3,3	104,4
Mezőtúri	598	18796	8908	3,8	31,4	120	2621	2	4,0	218,4
Szolnoki	1613	84053	15607	2,2	52,1	346	6502	893	4,3	122,7
Tiszafüredi	6196	72078	14671	2,6	11,6	3675	23684	1591	3,1	50,6
Törökszentmiklósi	477	2280	1235	3,3	4,8	57	2578	24	1,4	322,3
JNSZ megye	13128	426881	105722	2,9	32,5	5977	75015	4292	3,6	92,5
Hajdú-Bihar megye	16470	1140429	357222	3,3	69,2	13418	253503	87456	3,4	140,3
SZSZB megye	9784	240582	69615	1,9	24,6	2400	31706	8270	2,6	101,9

Az Észak-Alföldi Régió belüli Jász-Nagykun-Szolnok megye idegenforgalma a szálláshely adatok alapján a középső helyet foglalja el. Hajdú-Bihar megye adatai kiemelkedőek, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megye adatai rendre alacsonyabbak. A Karcagi és a Kunszentmártoni kistérségben a kiemelkedően nagyszámú vendégéjszakát a két nemzetközi jelentőségű gyógyfürdő (Berekfürdő és Cserkeszlő) vendégei töltötték el. A Tisza-tó mentén azonban nagyon alacsony a szálláshelyek kihasználtsága.

A vendégforgalom alakulása mind a kereskedelmi, mind pedig a magán szálláshelyeken évről évre hullámzik, de összességében megállapítható, hogy az átlagos tartózkodási idő – a turisztikai szokások változásaival és a gazdasági nehézségekkel összefüggésben – lerövidült. A gazdasági válság hatására a belföldi vendégéjszakák aránya növekedett. A különféle turisztikai ágazatok fejlesztését lehetővé tevő potenciálok a megye területén:

- termál- és gyógyvizek (20 termálvizes strandfürdő, ebből 14 minősített gyógyvíz);
- élővizek (Tisza és Körös folyók, Tisza-tó; Alsó-Zagyva hullámtere); és élővizek holtágai;
- védett természeti értékek (Hortobágyi Nemzeti Park, Körös-Maros Nemzeti Park);
- rendezvények;

A megye turizmusfejlesztési stratégiai programja (2007-2013) a megyét „a természetközeli turizmus élményközpontjává” kívánja/kívánta fejleszteni. Ennek érdekében stratégiai célnak tekinti a megye turisztikai versenyképességének és vonzerejének növelését, amelyhez 3 prioritást rendelt:

- fogadási feltételek javítása;
- sokszínűség megőrzése, fejlesztése;
- attrakciófejlesztés.

3.1.5. A GAZDASÁG KÜLSŐ ÉS BELSŐ KAPCSOLATAI

A gazdaság külső és belső kapcsolatait egyrészt a beszerzési és felvevő piacok, másrészt a hierarchikus (beszállítói) és mellérendelt (TÉSZ, klaszter stb.) jellegű hálózatok jellemzik. Jellemző még a tudásközpontok terjedése, amely inkább sugárirányú, virtuális kapcsolatot jelent, ugyanakkor alapul szolgálhat (sőt sokszor alapfeladata is) hálózati kapcsolatok kialakulásának.

BESZERZÉSI ÉS FELVEVŐ PIACOK, BESZÁLLÍTÓI HÁLÓZATOK

A megyében működő vállalkozások széleskörű kérdőíves felmérésének hiányában inkább csak általános megállapítások tehetők. Elsősorban a multinacionális cégekre illetve leányvállalataikra jellemző a transznacionális, sőt Európán kívüli kapcsolatok fenntartása (Electrolux, Samsung, TM Zrt., Stadler járműjavító, AccelHunland, Claas-Hungaria, Contarex, KITE, Mezőgép stb.). A nagyobb ipari és mezőgazdasági vállalkozások országos piacra szállítanak és beszerzéseiket is többnyire itthon intézik, még ha a beszerzett termékek között gyakoriak az importból származóak is (pl. Martfű cipőgyártás). Az élelmiszeripar elsősorban a megyéből és a szomszédos megyékből szerzi be alapanyagait, ám országos piacra szállít. Az Agrárkamara tájékoztatása szerint a szállítói hálózatok a felvásárlás, továbbértékesítés és feldolgozás területén az alapanyag-termesztők és termelők mintegy 70-80 %-át integrálják.

A nagyobb kiskereskedelmi hálózatok számára indifferens a beszerzési piacok közelsége, ám a kisebb kiskereskedelmi vállalkozások a megyében és a szomszéd megyékben szerzik be a hozzáférhető árukat (kenyér, tej, zöldség-gyümölcs, hús). Jász-Nagykun-Szolnok megyében ezt elsősorban a Coop Üzlethálózat valósítja meg (kapcsolat pl. a Surjány-Hús Kft-vel, Szabados-Hús Kft-vel). A kvk-k köre ezen a területen szelektálódik, azaz csökken.

Újszerű, innovatív non-profit kezdeményezések indultak a hazai kistermelők mezőgazdasági termékeinek piacra juttatásában, különös tekintettel a biotermékekre, háztáji feldolgozott termékekre. Ebben a regionális hatókörű Szövetség az Élő Tiszáért Egyesület úttörő szerepet vállal, a megyében kiemelt partnere a nagykörűi tájközpont, de más partnereik is vannak. Elsősorban budapesti és vidéki nagyvárosi célcsoportokra építik bővülő kínálatukat, városi zöldszervezetek önkéntes tevékenységét és interneten keresztüli értékesítési lehetőségeket is igénybe véve. A piac bővülése a hazai zöldszervezetek kiterjedt társadalmi kapcsolatrendszerének és a tudatos, fizetőképes (pontosabban: a hazai különleges minőségű árura áldozni hajlandó) vásárlói kör bővülésének köszönhető.

A mezőgazdaság számára nagy jelentősége van az ún. TÉSZ szervezeteknek illetve termelői csoportoknak. Ezek szerveződésére már van példa megyében (pl. JÁSZ-TÉSZ Térségi Zöldségtermelő és Értékesítő Szövetkezet, Gabona-2003 Kereskedelmi Kft, GOF Mezőgazdasági Termeltető Kft, Észak-alföldi Gabonatermelők Szövetkezet, TOVITER Értékesítő és Feldolgozó Termelői Csoport Szövetkezet, Nagykunsági Minőségi Búzatermelők Termelői Csoportja Kft., Nagykunsági Olajos Növények Termékcsoport Kft., KASZAT-2003 Kereskedelmi Kft., Szászbereki Olajos Növények Termékcsoport Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., Mezőtúri Olajos Növények Termékcsoport Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., Mátravidéki Cukorrépa Termelők Szövetkezete stb.).

LOGISZTIKA

A megye és kiemelten Szolnok helyzetéből és hagyományaiból adódóan magától értetődik a logisztikai funkció, mint egyik fejlesztési fő irány kijelölése. Jelen pillanatban Szolnok pozíciója mindazonáltal nem túl kedvező: a Magyarországi Logisztikai Szolgáltató Központok Szövetsége minősítési rendszere szerint 2009. márciusában **Magyarországon 13 ún. intermodális Logisztikai Szolgáltató Központ (LSZK), 8 regionális LSZK és 6 helyi LSZK rendelkezett minősítéssel. Közülük egyetlen egy sem található Szolnokon vagy térségében, de még Jász-Nagykun-Szolnok megyében sem.** A logisztikai funkció fejlődését a térségben elsősorban a gyorsforgalmi kapcsolat hiánya hátráltatta. A régióban Záhony primátusa szembeűnő: a településen vagy a térségében 4 intermodális és két regionális központ rendelkezik a szövetség minősítésével, továbbá Debrecen rendelkezik még intermodális LSZK-val.¹⁴

¹⁴ Forrás: <http://www.mlszksz.hu/mlszkszminlszkk.php>

Magyarország tagja a fontos nemzetközi kombinált szállítási útvonalokról és ezek létesítményeiről szóló európai megállapodásnak (AGTC), a fő nemzetközi vasútvonalokról szóló európai egyezménynek (AGC), továbbá a nemzetközi jelentőségű főbb vízi utakra vonatkozó európai egyezménynek (AGN). A terminálok közül a dokumentum szerint azok működnek jól, amelyek logisztikai szolgáltató központba integrálódtak. Az egyéb **kombiterminálok esetében további fejlesztések szükségesek a logisztikai szolgáltató központ jelleg eléréséhez**. Szolnok ebbe a kategóriába tartozik.

HÁLÓZATOK, KLASZTER TÍPUSÚ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK, INKUBÁCIÓ

A megye legfontosabb, inkább potenciális együttműködésének tekinthető a Szolnok és Jászberény városok önkormányzata közötti megállapodás, melynek célja a két város és ezáltal a megye versenyképességének fokozása az együttműködésben rejlő szinergiára építve. A két város együttes tőkevonzó képessége jóval erősebb lehet, mint a kettőé külön-külön. A két város közös fellépésének kiemelt célpontja lehet az innovációs potenciál növelése, aminek szempontjából a két város közötti viszonylag nagy távolság lényegében indifferens (jelenleg kb. 1 óra autóval).

A klaszter szerveződések elsődleges „terepe” a régió. 2008-ban jött létre a INNOVA Észak-Alföld Regionális Fejlesztési és Innovációs Ügynökség Nonprofit Kft., illetve az Észak-alföldi Regionális Innovációs Kompetencia Klaszter. Tevékenységük ismertetését az „Innovációs potenciál” alfejezet tartalmazza. Régiós szinten működik az ún. Innostrada virtuális innovációs Klaszter. Tervezett a Integrált Gyümölcsstermékek Monitoring Rendszere Klaszter, illetve Magyar Kertészeti Klaszter létrehozása.

A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Gazdaságfejlesztő és Innovációs Kht. koordinációja mellett jött létre a régióban az Alföldi Gazdaságélénkítő Klaszter, illetve a megyében a Jász-Nagykun Szolnok Megyei Termálklaszter. Új kezdeményezés az Innovatív Turizmus Klaszter (lásd az innovációs potenciál c. alfejezetben). A klaszterek működéséről kevés információ áll rendelkezésre, mindenesre a megyébe 2009 folyamán 47,5 millió forint érkezett klasztermenedzsment szervezetek létrehozására. Az agrárkamara tájékoztatása szerint új klaszterkezdeményezés indul a gabonaipar, sütőipar, malomipar összefogásával.

Az inkubáció a kezdő mikro- és kisvállalkozások számára nyújt indulási lehetőséget. A kistérségek mindegyikénél megjelenik az inkubátorház iránti igény, Szolnok és Jászberény város esetében ez kifejezetten innovációs tevékenységhez kapcsolódik. A Debreceni Egyetem Kreatív Iparágak Inkubációs Központja a megye kezdő innovatív informatikai vállalkozásai számára nyújthat rendkívül jó vállalkozási környezetet.

A megyében számos szerveződés működik (vagy legalábbis létrejött), ám ez kevésbé épült be a fejlesztésért felelős közszereplők tudatába. Hiányosság, hogy e szerveződések nem jelennek meg olyan információs bázisban, amely alapján a megye ilyen irányú aktivitása nyomkövethető lenne pl. potenciális partnereket kereső vállalkozások számára. Hiányoznak az országos összehasonlító adatok, különös tekintettel a szervezetek működésére, így nem értékelhető, hogy a megye hogy áll ebben a vonatkozásban.

3.1.6. A TERMELÉSI INFRASTRUKTÚRA ÁLLAPOTA

A megye gazdasági helyzetét jól tükrözi az ipari parkok helyzete és elhelyezkedése. A két gócpont a Jászsági kistérség illetve Szolnok város, – ezen túlmenően csak a nagyobb városok közelében létesült egy-egy ipari park. Az infrastrukturális ellátottság megfelelőnek mondható, mivel még a ki nem bérelt és fejlesztendő területeken is a legtöbb közmű kialakításra került, illetve kialakítása elkezdődött. A leggyengébb pontnak a közúti kapcsolat mondható: az ipari parkok többsége nem kapcsolódik közvetlenül gyorsforgalmi úthoz, de ennek ellenére minden esetben viszonylag könnyen megközelíthetőek (a kevés kivétel: pl. Karcag és Törökszentmiklós, elsőrendű főút mellett fekszik).

A mérettől és infrastruktúrától független, körülbelül 50%-os kihasználtság arra enged következtetni, hogy a megye vonzáserejéhez mérten jelenleg megfelelő számú ipari park működik, és térkép alapján az is látható, hogy elhelyezkedésük hozzávetőlegesen lefedi a megye egészét. A 12 parkból jelenleg kettő nem üzemel. Az esetleges további beruházásokat a meglévő parkok infrastrukturális és egyéb szolgáltatásainak fejlesztésére célszerű irányítani, így javítva a befektető-vonzó és megtartó képességüket, növelve a versenyképességüket.

TELEPÍTÉSI TÉNYEZŐK

Annak eldöntésében, hogy a vállalatok hol végezzék gazdasági tevékenységeiket, igen sokféle mérlegelési szempont merül fel. A szűken vett gazdasági, üzleti szempontok mellett egyéb információk is döntőek lehetnek, amelyek az ágazattól és a tevékenység jellegétől is függenek, emiatt elkülönülnek: a hagyományos feldolgozóipar, a high-tech ipar, az üzleti szolgáltatás, a kutatás-fejlesztési tevékenység, a logisztikai, valamint a vállalati központ helyének letelepítésével foglalkozó döntések mérlegelési szempontjai. Telepítési helyszínek közötti mérlegelés csak a *nem helyhez-kötött* tevékenység esetén lehetséges.

A nagyon eltérő telepítési feltételek összehangolásával a közgazdaságtan szokásos gondolatai és fogalmai alapján célszerű megkülönböztetnünk az anyagi és nem anyagi mérlegelési jellemzőket. Szokás a telepítési tényezők két nagy csoportját *hard* és *a szoft tényezőkként* is megadni.

Jász-Nagykun-Szolnok megye a telepítési szempontok alapján *nagyon heterogén*, egészen mások a feltételek pl. Szolnokon és Kunszentmártonban, ezért a megyére csak általános megállapítások tehetők.

A *telepítési feltételeket* az elfogadott nemzetközi gyakorlat szerint az input (nyersanyag, energia, munkaerő, tőke, ingatlan) beszerzési és az output (késztermék) piacra juttatási lehetőségekkel írhatjuk le, kiegészítve az extern hatások és az infrastruktúra szerepével. A különböző telephelyvariánsokat az anyagi tényezők alapján össze lehet mérni és így megadható a legelőnyösebb (legolcsóbb) telephely helyszíne. A nem-anyagi jellemzőknél csak szakértői véleményre, megérzésre és tapasztalatokra lehet hagyatkozni.

A telepítési mérlegelési szempontok közül csak a helyi, megyei kompetenciákra térünk ki:

- Szállítási lehetőségek: a közúti szállítás az M5-ös és M3-as autópályák kiépülésével megbízhatóvá vált a szomszédos megyékben, az elérhetőség és a fuvar költségek jól kalkulálhatók, ezért JNSZ megye viszonylagos hátrányba került. A vasúti szállítás gerincvonalak mentén megoldott, a fővonalak korszerűsítése folyik. A vasúti szállítás hatékonyságát az iparvágányhálózat nagymértékben növeli, ennek kiépítettsége nem kielégítő. A vízi szállítás nem játszik szerepet, a Tisza nem hajózható (és kétséges, hogy erre szükség van-e egyáltalán). Az informatikai hálózatok a megyében kiépültek.
- Nyersanyagok: a megye mezőgazdasági nyersanyagokból viszonylag jól ellátott, főleg a gabona, állattenyésztés, valamint a szántóföldi növénytermesztés rendelkezik erős hagyományokkal, kialakult kapacitásokkal.
- Piacok: A földrajzi helyzet következtében a logisztikai csomópontoktól (pl. Budapesttől) való távolság miatt a szállítási költségek is nagyobbak egyes potenciális versenytársakénál, ugyanakkor a megye keleti feléből a határon túli piacok könnyebben elérhetők.
- Munkaerő: a bérköltségek a megyében elmaradnak az országos átlagtól, amíg 2011-ben a teljes munkaidőben foglalkoztattak átlagos havi munkajövedelme Jász-Nagykun-Szolnok megyében 173 eFt volt, addig országosan 218 eFt. A nagyobb városokban a munkaerő felkészültsége megfelelő (talán a műszaki végzettségű szakemberek hiányoznak), de a rurális térségekben alacsony az iskolai végzettség és hiányos a szakképzettség. A 2001-es népszámlálás szerint az egyetemest, főiskolát végzettek aránya a 25 évnél idősebb népesség között a megyében megegyezik az országos átlaggal (12,6%), de megyén belül kistérségenként nagyon szóródik, amíg Szolnokon az országos átlag kétszerese (25%), addig pl. Tiszafüreden ez az arány 8,4% (2008).
- Externális hatások: a pénzben nem ellentételezett, gazdaságon kívüli hatások üzleti szempontból a nagyobb városokban jelentősek. Ezekben a városokban a lokalizációs agglomerációs előnyök a piaci bizonytalanság mérséklődését, a koordinációs költségek csökkentését, az információk és tapasztalatok szétterülését idézhetik elő. Az egyik legfontosabb externális hatás a kutatási-fejlesztési tevékenységekből ered, ahol a megyén belül szintén erős szolnoki fölény mutatkozik.
- Közösségi infrastruktúra: a megyében a fizikai tőke (utak, épületek), mint a közösségi infrastruktúra egyik része, nagyjából kiépült mindegyik térségben. A közösségi infrastruktúra másik része a társadalmi tőke (emberekben, közösségekben), amely a megyében felemás, a bizalom, a korrekt együttműködés hiányosságokkal bír. Több üzletág nehézségekkel küszködik (építőipar, mezőgazdasági felvásárlás stb.). A társadalmi tőkétől függ a vállalkozóképesség. Ezer lakosra számolva Jász-Nagykun-Szolnok megyében 49 működő vállalkozás van (2009), azonban ez az érték erősen szóródik a megyén belül: a Szolnoki kistérségben 64, a Törökszentmiklósi és a Kunszentmártoni kistérségben 36.

Összegezve, Jász-Nagykun-Szolnok megyében a gazdasági tevékenységek széles köréhez megtalálhatók az elfogadható színvonalú telepítési, működési háttérfeltételek, a szállítási és informatikai infrastruktúra nagyjából kiépült, a bérköltségek alacsonyak. A munkaerő felkészültsége, a vállalkozókészség, a tőkeellátottság viszont erős területi koncentrációt mutat, nagyok a kistérségek közötti különbségek. Emiatt kistérségenként célszerű rendszerezni a telepítési feltételeket, egyúttal a kistérség speciális feltételeihez igazítani a gazdaság- és vállalkozásfejlesztési programokat. Jász-Nagykun-Szolnok megyére elmondható, hogy telepítési tényezők szempontjából a megye nyugati fele, különösen Szolnok térsége és a Jászság helyzeti előnyben van, míg a Tiszántúl és a megye déli része jóval kedvezőtlenebb helyzetű.

A megyében mennyiségi értelemben telephely-túlkínálat van. Új telephelyek létrehozása helyett tehát alapvetően a minőségi kínálatot kell fejleszteni, a minőségi fejlesztéseket pedig elsődlegesen a jól megközelíthető, puha telepítési tényezőkben lehető leggazdagabb településekre kell koncentrálni, ezek pedig a nagyobb városok.

3.1.7. INNOVÁCIÓS POTENCIÁL

Jász-Nagykun-Szolnok megye innovációs potenciálja a KSH adatai alapján meglehetősen gyenge. A 3.1.7.a táblázat mutatja a kutatás-fejlesztés adatainak változását 2000-2010 között a megyében, illetve a 3.1.7.b táblázat az Észak-alföldi régió és néhány szomszédos megye K+F adatait hasonlítja össze.

3.1.7.a. táblázat: A kutatás fejlesztés főbb adatai, Jász-Nagykun-Szolnok megye, (forrás: KSH megyei évkönyv, 2010)

MEGNEVEZÉS	2000	2005	2010	Változás 2000-2010
Kutató-fejlesztő hely	22	27	30	136%
Az összes dolgozó tényleges létszáma	270	450	468	173%
Ebből: kutató, fejlesztő	120	257	290	242%
Tudományos fokozattal és címmel rendelkezők közül:				
Az Akadémia rendes vagy levelező tagja	–	–	1	
a tudomány doktora	–	2	2	
a tudomány kandidátusa	7	50	49	700%
Számított létszám	131	223	282	215%
Ebből: kutató, fejlesztő	71	116	168	237%
K+F ráfordítás, millió Ft	868	1 610	3273	377%
Ebből:				
K+F-költség	675	902	2216	329%
beruházás	193	708	1058	548%
Egy kutató-fejlesztő helyre jutó ráfordítás, millió Ft	42	60	109	260%

A 21. század első évtizedében JNSZ megye K+F mutatói jelentősen javultak a kiinduló évhez képest. Különösen pozitív fejlemény, hogy a kutató-fejlesztő létszámnál is nagyobb arányban növekedett a K+F ráfordítás értéke. Jelentős arányban nőtt a tudományos fokozattal rendelkező kutatók száma és a K+F beruházások értéke.

A megyék közötti összehasonlítást elemezve Jász-Nagykun-Szolnok megye mind a kutató helyek, mind a kutatói létszám, mind pedig a K+F ráfordítások tekintetében igen szerény pozíciót foglal el, azonban a ráfordításokon belül a beruházások aránya kiemelkedően magas.

3.1.7.b. táblázat: A kutatás fejlesztés főbb adatai, megyék közötti összehasonlításban, 2008 (forrás: www.ksh.hu)

Megye	Kutató-fejlesztő hely	Kutató-fejlesztő helyek teljes munkaidejű dolgozóra átszámított létszáma	Ebből: kutató fejlesztő	K+F tevékenység ráfordításai		Ebből	
				millió Ft	egy lakosra, ezer Ft	K+F költség	beruházás
Jász-Nagykun-Szolnok	38	288	154	3 421,7	8,6	2 200,4	1 221,3
Hajdú-Bihar	237	1 707	1 103	20 006,4	36,8	18 220,6	1 785,8
Szabolcs-Szatmár-Bereg	67	457	256	2 569,2	4,5	2 071,8	497,4
Pest	180	1 277	756	10 610,3	8,8	9 516,7	1 093,6
Borsod-Abaúj-Zemplén	111	636	460	5 364,3	7,6	4 749,7	614,6
Heves	71	352	205	3 533,6	11,2	2 730,2	803,4
Bács-Kiskun	67	403	290	5 615,7	10,6	4 513,9	1 101,8
Csongrád	229	1 677	1 057	11 888,2	28,0	10 907,2	981,0

Jász-Nagykun-Szolnok megye innovációs potenciáljának fontosabb bázisai: Elektrolux-Lehel Kft; Szolnoki Főiskola; Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészettudományi Kara; Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum Karcagi Kutatóintézet; Tisza Tájéközpont Kht. és a megyében működő multinacionális vállalatok kutató-fejlesztő kapacitásai.

Jász-Nagykun-Szolnok megyének az országos prioritások között szereplő logisztika (járműipar: lásd vasút) mellett főleg a megújuló energiahasznosítással és a klímaváltozással összefüggő innováció (fenntartható vízgazdálkodás) területén vannak jól kiaknázható lehetőségei.

A növekvő társadalmi feszültségek és az eddig alkalmazott rutinok, megoldások kudarca azok kezelésében ugyanakkor az alkalmazott társadalomtudományok keretében folyó K+F+I tevékenységek szükségességére is ráirányítják a figyelmet, még ha ennek közvetlen gazdaságélénkítő hatása nem is mutatható ki. Hasonlóan növekvő jelleggel bír az eleve alkalmazott tudományok minősülő üzleti tudományok területén folyó K+F+I tevékenység. Az utóbbi két területen Jász-Nagykun-Szolnok megye két főiskoláján már ma is komoly eredmények regisztrálhatók.

3.1.7.1. ábra: Az innovációs teljesítmény szerinti térségtípusok az Észak-alföldi régióban (Forrás: 2012, SZTE-GTK, saját szerkesztés)

3.1.8. A MEGYE VERSENYKÉPESSÉGÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

„A versenyképesség a nemzetgazdaságok (regionális gazdaságok), vállalatok azon képessége, hogy bizonyos javakat, szolgáltatásokat másoknál kedvezőbb feltételekkel tudnak előállítani, nyújtani.” „A régió versenyképessége nem más, mint nyitott gazdaságban a régiók képessége relatíve magas jövedelem és relatíve magas foglalkoztatottsági szint létrehozására.” (Lengyel Imre, 2003).

A MEGVALÓSULT VERSENYKÉPESSÉG, MÚLTBELI TELJESÍTMÉNYEK KÖVETKEZMÉNYEI

A munka termelékenységére vonatkozó mérések nem állnak rendelkezésre, így csak az általános országos megállapításra hivatkozhatunk, miszerint a termelékenység általánosan igen rossz, bár jelentős a javulás a rendszerváltás előtti állapothoz képest (még mindig magas a magyar gazdaság egységnyi termékre jutó energiaigénye

és alacsony a munkaerő teljesítménye: „többet, drágábban dolgozunk, kevesebb és rosszabb minőségű eredménnyel”). Jellemzően jobb a termelékenység a multinacionális, transznacionális vállalkozásoknál. A megye keleti és nyugati fele között jelentős különbségek mutatkoznak a foglalkoztatottsági szint, illetve jövedelem szint tekintetében. E két mutató jóval kedvezőbb a városokban, mint a falvakban (lásd az ezekre vonatkozó fejezeteket).

A megvalósult versenyképesség egyik legfontosabb összetevője, mutatója a megtermelt jövedelem, amit a *bruttó hazai termékkel (GDP)* szokás mérni (3.1.8.a. táblázat). Az egy lakosra jutó GDP a megyében 2007 után folyóáron (nominál-értéken) alig nőtt, holott jelentős volt az infláció is, azaz reálértéken inkább stagnálás figyelhető meg (területi árindexet nem közöl a KSH, emiatt területi adatokat nem lehet szakmailag korrekt módon deflálni). Az országos átlaghoz képest Jász-Nagykun-Szolnok megye 63-68 % között ingadozik, némileg az Észak-Alföld régió átlagát meghaladva (kivétel: 2010, amikor a régió átlagával azonos). A sikerességi faktorok gazdaságon belüli és gazdaságon kívüli tényezőket egyaránt magukban foglalnak és jellemzőjük a nagy komplexitás. Befolyásolásuk elsősorban gazdaságon kívüli eszközökkel lehetséges. Ebben a vonatkozásban a Jászság és a Szolnok térsége bír kiemelkedő helyzeti előnnyel. A Jászságban, amellet, hogy a közlekedési kapcsolatai a Budapest agglomerációval igen kedvezőek, sok évtizede jelen van a korszerű munkakultúra, a jól képzett munkaerő, továbbá fontos tényező a társadalomban a „jásztudat”. Szolnok és térsége helyzeti előnye a megyeszékhelyek és térségük általánosan kedvezőbb pozíciójával, másrészt szintén a fővárosi agglomerációs térség könnyű elérhetőségével függ össze. Szolnok és térsége versenyképességéhez még mindig (bár csökkenő mértékben) hozzájárul az a közlekedés-földrajzi elosztószerep, amit évszázadokon át a város betöltött. A város számára nagyon fontos, hogy az ország kollektív emlékezetének ezt a szegmensét életben tudja tartani, sőt újra felerősíteni.

3.1.8.a. táblázat: Az egy lakosra jutó bruttó hazai termék (GDP) (eFt/fő) és az országos átlag %-ban (forrás: KSH)

	2007		2008		2009		2010	
	eFt/fő	%	eFt/fő	%	eFt/fő	%	eFt/fő	%
J-N-SZ megye	1 601	64,4	1 724	65,2	1 737	67,9	1 689	63,2
ÉSZAK-ALFÖLD	1 563	62,9	1 664	62,9	1 659	64,9	1 690	63,2
ORSZÁG	2485	100,0	2644	100,0	2556	100,0	2675	100,0

Jelentős hátránnyal bír a Tisza-tó térsége, ahol az elérhetőség nehézségein túl egy fiatal, 4 megye területére széttagolt egyre szervezettebbé váló tájfejlődésről van szó, teljesen átalakított tájszerkezettel és ebből fakadó gazdasági lehetőségekkel. A társadalmi és intézményi tőke gyengesége hatványozottan jelentkezik a megye északkeleti részében, ahol a rendszerváltást követően a képzettek nagyarányú elvándorlása következett be és folyik mind a mai napig.

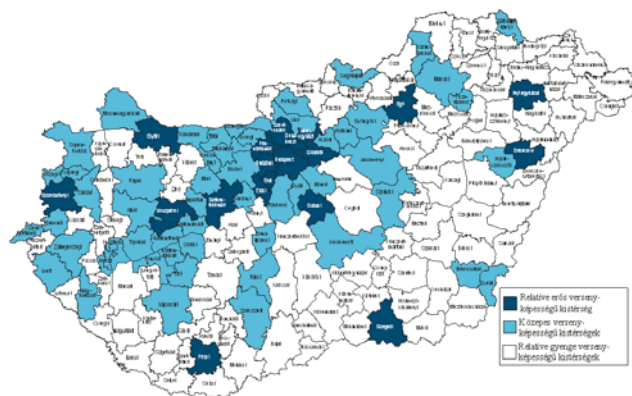
A hazai 174 kistérség versenyképességét 78 mutatóból álló mutatórendszer alapján, többváltozós statisztikai módszerekkel (vizsgálva a magyar kistérségek versenyképességét és a rájuk ható tényezőket) is elemezni lehet. Jász-Nagykun-Szolnok megyéből a szolnoki és a jászberényi kistérség az ún. közepes típusba került, míg a többi kistérség mindegyike a relatíve gyenge versenyképességű csoporthoz tartozik. Relatíve erős versenyképességű kistérség a megyében nincsen. Ez a tipizálás összecseng a megvalósult versenyképességet mérő indikátorokkal (jövedelmek, foglalkoztatás stb.): a régióban csak a nagyobb városokkal bíró kistérségek gazdasága képes sikeresen részt venni a területi versenyben.

A nemzetközi vizsgálatok alapján széles körben elfogadott, hogy a globális versenyben egy térség 'kritikus tömege', az ott élő urbanizált lakosság száma erőteljesen befolyásolhatja a térség gazdasági lehetőségeit, ezáltal versenyképességét. A szolgáltatások egy részét (pl. repülőtér, bevásárlóközpont, egyetem) csak megfelelő nagyságú 'piactérben' lehet gazdaságosan működtetni. Az ún. *agglomerációs előnyök* az ott működő cégek költségeit mérsékelhetik, alkalmazkodóképességüket felerősíthetik, pl. a megosztható szolgáltatások olcsóbbak, elérhető a kiépült infrastruktúra, az intézményi ellátottság, a nagyobb és kvalifikált munkaerőpiac, a nagyobb fogyasztói réteg. A hazai vizsgálatok rámutattak arra, hogy potenciális agglomerációs előnyök ott figyelhetők meg, ahol a városi lakosság legalább 50 ezer fő, vagy a kistérségé legalább 75 ezer fő (Bajmócy 2012, Lengyel 2011).

3.1.8.b. táblázat: A Jász-Nagykun-Szolnok megyei kistérségek versenyképességi rangsorban elfoglalt pozíciója a 174 magyar kistérség között (forrás: Lukovics-Kovács: A magyar kistérségek versenyképessége in: Területi Statisztika 2011/1):

Rangszám	Kistérség	Koordináta
1.	Budapest	3,205
38.	Szolnoki	0,394
66.	Jászberényi	0,033
97.	Mezőtúri	-0,226
107.	Karcagi	-0,284
121.	Törökszentmiklósi	-0,369
125.	Kunszentmártoni	-0,386
129.	Tiszafüredi	-0,408

Magyarországon 31 ilyen városi kistérség különíthető el. A hazai városi kistérségek közé Jász-Nagykun-Szolnok megyéből két kistérség került: a Szolnoki és a Jászberényi kistérség. Jász-Nagykun-Szolnok megye versenyképességi helyzetét a legfontosabb mutatók alapján értékelve egyértelmű, hogy a megye gazdaságának versenyképessége gyenge, a gazdasági kibocsátás stagnál, felét éri el az EU-átlagnak és 2008 után megtorpant a felzárkózás. A foglalkoztatás is nagyon alacsony és nem javul. A kistérségek versenyképessége felemás képet mutat, miközben Szolnok jövedelemtermelő képessége

3.1.8.1. ábra: Kistérségek versenyképességi alaptípusai komplex vizsgálat alapján (forrás: Lukovics-Kovács 2011)

kiemelkedik a megyéből és az ipari várostérségekben (Jászberény) a foglalkoztatás jobb az országos átlagnál, addig a rurális jellegű kistérségekben mind a jövedelmek, mind a foglalkoztatás szintje alacsony. A többváltozós komplex elemzések arra is rámutattak, hogy a megyéből egyedül a szolnoki kistérség versenyképessége számít közepesnek, amely kistérség humán tőkéje révén potenciális, ki nem aknázott lehetőségekkel rendelkezik.

A fenti megállapítások alapján látható, hogy a megyének párhuzamosan szükséges dolgozni a sikerességi faktorokon és az alaptényezőkn: az utóbbi vonatkozásában lehet viszonylag gyorsabb, látványosabb eredményeket produkálni, ugyanakkor az is világos, hogy az ún. „sikerességi faktorok” elhanyagolása az „alaptényező” fejlesztését hátráltatja.

3.2. TÁRSADALOM

3.2.1. KULTURÁLIS ADOTTSÁGOK, ÉRTÉKEK¹⁵

Jász-Nagykun-Szolnok megye gazdag népművészeti múltból táplálkozó hagyományokkal rendelkezik. A paraszti életmód változása miatt szükségessé vált a tudatos hagyományápolás, melyet többnyire önkéntesen alakult szervezetek és mozgalmak vállaltak fel, és ápolnak a jelenben is. A 19. század második felére tehető a szellemi és művészeti élet föllendülése is a megyében. 1902-től, Nagybánya után az országban másodikként kezdett el működni a **Szolnoki Művésztelep. A megye első művelődési házá**t, - mely kimondottan a város polgárainak közművelődéséért épült – **1927-ben adták át Karcagon** (országos viszonylatban is első között szerepel az átadás). Az új művelődési házak többségét az 1960-as

¹⁵ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzat Közművelődési Konceptiója (2009-2014) alapján

években építették. Az 1965 óta működő megyei művelődési központ 2007. január elsejétől Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Verseghy Könyvtár és Művelődési Intézet néven fogja össze a megyében működő kulturális intézmények működését.

Az elmúlt évek tevékenységét vizsgálva a megyei statisztikai jelentések alapján a következő tendenciák figyelhetők meg: **az alkotó művelődési közösségek száma csökkenésnek indult, a tagok száma hasonló mértékben, kb. 30 %-kal, csökkent.** A közösségek véleménye szerint ennek oka globalizáció negatív hatása, a nehezedő életkörülmények, az elszigeteltség, mely közömbösséget, érdektelenséget vált ki.

A kultúra eszközeivel is hozzá kell járulni a kisebbségek, különösen a romák társadalmi integrációjához, a kirekesztő intolerancia felszámolásához. Kiemelt feladat a kultúrák közti párbeszéd formáinak az erősítése. Pozitív diszkriminációval, kiemelt támogatásban kell részesíteni a roma művészeket és alkotóközösségeket, elősegíteni, hogy produkcióikat, alkotásaikat a nagyközönség folyamatosan megismerhesse. **Nemcsak kampányszerű fesztiválokra van szükség, hanem a roma kultúra folyamatos jelenlétére.** A kulturális esélyegyenlőtlenségek évről-évre erősödnek, **a kulturális mutatók területenként is jelentős eltéréseket mutatnak a megyében.** A kistelepülések helyzete fokozottabban romlott a kedvezőbb helyzetben levő városokhoz viszonyítva.

A tanulás fontosságának felismerését jelzi, hogy a tanfolyamokon és képzéseken résztvevők száma közel megduplázódott az öt évvel korábbihoz képest. A közművelődési tevékenységek körén belül az ismeretterjesztő alkalmak száma nőtt, de a résztvevők száma nem követte ezt arányosan.

3.2.2. TERÜLETI IDENTITÁS, CIVIL AKTIVITÁS

CIVIL SZERVEZETEK JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYÉBEN

A megyében kulturális és közművelődési szervezetek, valamint identitáserősítő és hagyományőrző civil szervezetek működnek jelentős számban. A közművelődéssel foglalkozó civil szervezetek száma csökkent az utóbbi években. Működnek továbbá hobbi, szabadidő; környezetvédelmi; szociális és közbiztonsági feladatokat ellátó szervezetek. A megye két nagy területi egysége, illetve népcsoportja - a jászok és a kunok – napjainkban is őrzik és ápolják saját hagyományait: pl. a „Kun Összefogás”; illetve a „Jászok Egyesülete” keretén belül. Az egyes települések városvédő - városszépítő, hagyományőrző alapítványai és klubjai a lokálpatriotizmus helyi szintjét erősítik.

A Jászsághoz tartozó 18 település majdnem mindegyikében található tájház, vagy helytörténeti gyűjtemény, ahol a település és a vidék tárgyi emlékeit, az elődök életmódját bemutató gyűjtemény tekinthető meg. A jászok büszkék hagyományaikra, kulturális értékeikre és nem utolsósorban, nagyon vendégszerető emberek. A kistérségben sok hagyományőrző és kulturális rendezvényt tartanak. Egyik legjelentősebb rendezvény a Jászok Világtalálkozója. A szép számmal működő honismereti szakkörök, nemcsak a tárgyi emlékeket gyűjtik és őrzik, de felelevenítik a régi hagyományokat, jeles napok szokásait is. Jászapátin és Jászszentandráson népi mesterségeket bemutató műhelyek működnek. A hagyományos mesterségeket folytatók legnagyobb számban Jászapátin és Jászberényben lelhetők. A Jászsághoz kötődik a Lehel monda és a Csörsz árok legendája. A népzenei és néptánc hagyományokat több jászsági néptáncscsoport is őrzi, kiemelhető közülük a Jászság Népi Együttes.

A kun és besenyő származású emberek összefogásának elősegítésére alakult meg 1998-ban, Karcagon a Kunszövetség. Az egyesület tagja öt kun település önkormányzata: Berekfürdő, Karcag, Kisújszállás, Kunhegyes és Kunszentmiklós. A kun városok sorába tartozik még Túrkeve. A Kunszövetség három évvel a Kunok I. Világtalálkozója után, 2012-ben rendezte meg a Kunok II. Világtalálkozóját. A Kun Hagyományok Napja 2012-ben immár nyolcadik alkalommal került megrendezésre Karcagon, ekkor választották meg három esztendőre az új kunkapitányt. A kun identitástudat ápolásában jelentős szerepet játszanak a hagyományőrző kun lovasok.

A Nagykun Hagyományőrző Társulás elnöke, Kisújszállás polgármestere. A Társulás a következő települések önkormányzatainak együttműködésén alapul: Kisújszállás, Karcag, Túrkeve, Mezőtúr, Kenderes, Berekfürdő, Kétpó és Kunmadaras. A társulás feladatai között szerepel a nagykun kulturális és sporthagyományok őrzése, ápolása, pályázatok benyújtása, kiírása, rendezvények szervezése, kunkapitány-választás megszervezése, kiadványok megjelenítése, támogatások, kapcsolattartás határon túl élőkkel, más népekkel, honlap létesítése, egyéb közösségi tevékenységek. Jelentős tevékenysége ezek mellett a Kunok világtalálkozóinak szervezése és a nagykunsági programok

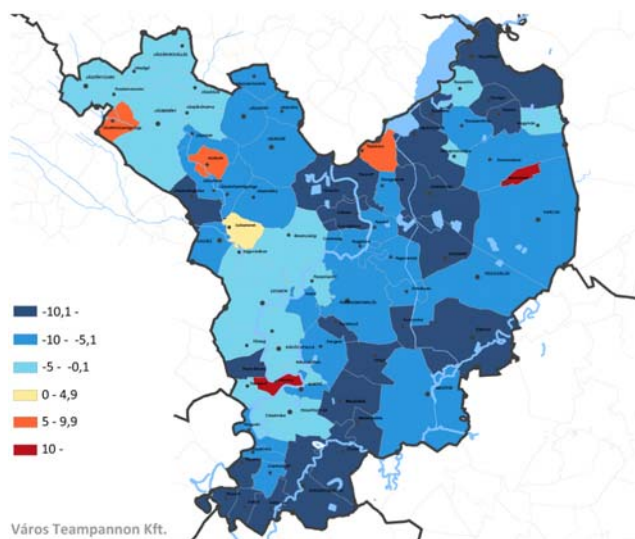
koordinálása. Jeles esemény az arTÚR fesztivál, valamint a Túri vásár megrendezése. Mezőtúr fazekassága a múltból megörökölt hírnevét és a magyar kézművesség történetében elfoglalt jelentős helyét megőrizve ma is él és fejlődik. Az itt felhalmozódott tudás hordozói azok a műhelyek, kisebb vállalkozások, ahol a helyben tanult mesterek dolgoznak, illetve oktatnak. A város lakosainak identitását nagyban meghatározza, hogy van egy híres szakma, melynek gazdag múltjára és létező jelenére mind elődeik, mind a mai emberek büszkék lehetnek és lehetnek. A helyi turizmus is alapvetően erre a kultúrára épül.

3.2.3. HUMÁN ERŐFORRÁSOK, DEMOGRÁFIAI SZERKEZET ÉS PROGNÓZIS, FOGLALKOZTATÁSI VISZONYOK, JÖVEDELMI VISZONYOK, KISEBBSÉGEK HELYZETE

DEMOGRÁFIA ÉS HUMÁN ERŐFORRÁS

Az ezredfordulót követően rendkívül nagymértékű, és a népesedési viszonyok hanyatlása irányába mutató fordulat következett be minden térség és településtípusban, még ha nem is azonos mértékben. Az ezredfordulót követően a népességvesztés üteme a megye minden statisztikai kistérségében lényegesen meghaladta az országos ütemet.

A Kunszentmártoni, a Szolnoki, és a Karcagi kistérségben a megelőző évtizedre jellemző **migrációs vonzást a migrációs taszítás váltotta fel,** a Mezőtúri-, a Törökszentmiklósi és a Tiszafüredi kistérség migrációs taszítása felerősödött, s a Jászberényi kistérség migrációs vonzása is számottevően mérséklődött. 2001 után már a statisztikai kistérségek egyikének sem növekedett a népessége, a születések száma nem haladta meg a halálozásokét, s csupán a Jászberényi kistérség esetében múlta felül a beköltözők száma az elköltözőkét.

3.2.3.1 ábra Népeségváltozás 2001 – 2011 (%) (forrás: KSH, saját szerkesztés)

3.2.3.a. táblázat: A születéskor várható átlagos élettartam alakulása Jász-Nagykun-Szolnok megyében

	1990	2001	2011
Férfiak	65,60	67,43	70,93
Nők	73,24	76,25	78,23

A demográfiai viszonyok területi változása nem csupán a természetes szaporodás, valamint a migrációs folyamatok által befolyásolt. A korösszetétel változása oka és következménye is a természetes demográfiai folyamatoknak. 2001 után az előregedés a Szolnoki és a Mezőtúri kistérségben volt a legintenzívebb, a Jászberényi kistérségben pedig legvisszafogottabb.

A megye városainak népesedési viszonyai rendkívül kedvezőtlenül alakultak. 2001 és 2010 között a megye akkori városai közül¹⁶ egynek sem gyarapodott a lakossága. **Kunszentmárton, Kisújszállás, Túrkeve, Kunhegyes, Abádszalók, Karcag, és Martfű vesztesége az országos átlag több mint ötszöröse volt,** évente legalább egy százalék. A megyei népességfogyás tendenciájának egyre intenzívebbé válása alapján látszik, hogy az előbbi városok többségében az ezredfordulót követő évtized vesztesége meghaladja a 10%-ot.

A különböző településtípusok közül az ezredfordulót követően **legjelentősebb népesedési veszteség a legnagyobb munkanélküliséggel terhelt, a legalacsonyabb képzettségi színvonalú népesség által lakott, a legelőregedetebb, a roma népesség által legkevésbé benépesített – 2000 főnél kevesebb lakosú településeket jellemezte.**

16 2009 július 1.-től Jászkisér és Rákóczi falva városi rangot kapott, ezzel 20-ra emelkedett a megye városainak száma.

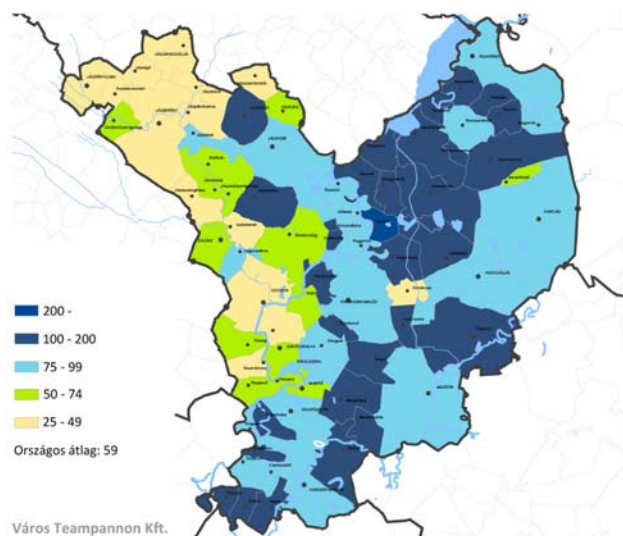
A megye tájegységei közül a Nagykunság népesedési vesztesége volt a legjelentősebb, – mintegy másfélszerese a megyei átlagnak és több, mint háromszorosa a kilencvenes éveket jellemző ütemnek. Ennek mintegy 60 százalékban a vándorlási veszteség volt az oka, bár a természetes veszteség is megugrott.

A Szolnoki nagyvárosi településgyűttes, vagy agglomerálódó térség népessége a kilencvenes években a vándorlás következtében még igen szerény mértékben gyarapodott. Ezt követően azonban már mind a **természetes népmozgalmi egyenlege, mind pedig a migrációs egyenlege megközelítően azonos mértékben veszteségessé vált.** Szolnok térségében az agglomerálódás folyamata az általános tendenciát meghaladó ütemben lassult. Az országos tendenciának megfelelően férfiak esetében 3,5 évvel, nők esetében 2 évvel emelkedett a születéskor várható élettartam.

FOGLALKOZTATOTSÁG ALAKULÁSA

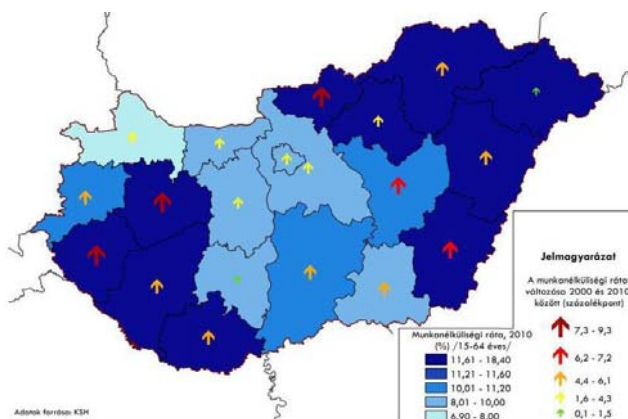
1990 és 2001 között az országos átlagot mintegy 30 százalékkal meghaladó ütemben esett vissza a foglalkoztatottak száma, miközben megkétszereződött a munkanélkülieké és az inaktív keresőké. Átlagot meghaladó ütemben esett vissza 1992 és 2001 között a megye egy lakosra jutó adózott jövedelme. Ugyanakkor a lakosság kommunális és civilizációs viszonyai jóval az országos ütemet meghaladóan fejlődtek.

Az ezredfordulót követő időszakról rendelkezésre álló információk szerint a megye az ország egyik legdinamikusabban és viszonylag folyamatosan felzárkózó megyéje volt a gazdasági válság kezdetéig. A munkaképes korú népesség foglalkoztatottsági színvonala mintegy 17 százalékkal gyorsabban emelkedett, mint országosan, miközben a munkanélküliség az országos növekedési tendenciától 29 százalékkal elmaradt a megyében. A népesség átlagos képzettségi színvonala ugyancsak a felzárkózás irányába mozdult el, de a magasabban képzett népesség arányának növekedése – ha nem is olyan mértékben, mint a kilencvenes években – elmaradt az országos ütemtől.

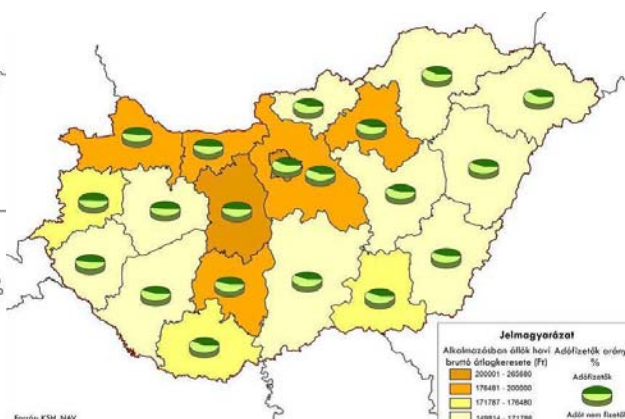

3.2.3.2. ábra Nyilvántartott álláskereső száma 1000 lakosra, 2010. (forrás: KSH, saját szerkesztés)

A munkához jutás esélyei a megye Tiszán inneni és Tiszán túli térségében jelentős mértékben eltérőek, amint azt a 3.2.3.2. ábra mutatja. A megye munkanélküliségi rátája az országos átlaggal megegyező, de növekedési üteme 2008 után jelentősen megemelkedett. Munkanélküliségi ráta a 15-64 éves korosztályban: országos átlag= 11,15%; vidéki átlag= 11,63%.

3.2.3.3. ábra: Munkanélküliségi ráta, 2010 és változásai 2000-2010 (forrás: NTH szakmai háttéranyag)

3.2.3.4. ábra: Az alkalmazásban állók havi átlagos munkabére és az adófizetők aránya, 2010. (forrás: NTH szakmai háttéranyag)

JÖVEDELMI VISZONYOK

A személyi jövedelemadót fizetők ezer lakosra jutó száma 2001 és 2007 között országosan 4,3 százalékkal emelkedett, a megyében viszont 7,3 százalékkal. 2001 és 2007 között az egy lakosra jutó személyi jövedelemadózás alá vont jövedelem – változatlan áron számolva – országosan 29,7 százalékkal emelkedett, Jász-Nagykun-Szolnok megyében ugyanakkor – a megyék hét tizedét meghaladó ütemben – 33,7 százalékkal, tehát közeledett az országos átlaghoz.

A megyén belül a Szolnoki és a Jászberényi kistérség jövedelmi adatai húzzák fel a megyei átlagot, míg a legalacsonyabb jövedelmek rendre a Kunszentmártoni, a Törökszentmiklósi, a Tiszafüredi és a Mezőtúri kistérségben figyelhetők meg. (3.2.3.b melléklet)

Jász-Nagykun-Szolnok megye az alkalmazásban állók bruttó átlagkeresetét valamint az adófizetők arányát tekintve a legkedvezőtlenebb kategóriába tartozó megyék között foglal helyet.

KISEBBSÉGEK HELYZETE

Jász-Nagykun-Szolnok megyében 43 településen cigány, 1 településen lengyel, 2 településen ruszin, 1 településen pedig görög kisebbségi önkormányzat működik. Statisztikai adatok a kisebbségek helyzetéről nem állnak rendelkezésre. A cigány kisebbséghez tartozó állampolgárok jelentős részének többszörösen hátrányos a helyzete Jász-Nagykun-Szolnok megyében csakúgy, mint az ország egészében. A legsúlyosabb munkanélküliséggel sújtott térségekben **egyes települések egyre visszafordíthatatlanabb szegregációs spirálba kerültek** (pl. a Tisza bal parti települései a Tisza-tótól délre). A tartósan munkanélkülivé vált, alacsonyan képzett és sok esetben hátrányosan megkülönböztetett emberek lakhatási körülményei és egészségi állapota tagadhatatlanul rosszabb a többségi társadalom tagjaira jellemző átlagnál.

A többségi és a kisebbségi társadalom tagjai között mélyülő szakadék öngerjesztő folyamat: a kirekesztés, **a diszkrimináció fokozódik, ezáltal az integráció egyre lehetetlenebbé válik**, a többség és a kisebbség közötti viszony ellenségessé fajul. A deklarált szándékok ellenére egy-egy szórványos és lokális eredményt hozó programon túl¹⁷, **javulás helyett – országos szinten - inkább romlás tapasztalható** e súlyos társadalmi konfliktus esetében. Javulás csak hosszú távon, az oktatás és a foglalkoztatás diszkriminációmentes (esetenként pozitív diszkriminációval megerősített) biztosításától remélhető. A szegregált települések, illetve településrészek szociális rehabilitációjára vonatkozó uniós és hazai irányelvek a komplex beavatkozások szükségességét hangsúlyozzák: **a lakhatás, a foglalkoztatás, az oktatás és az egészségügy körébe tartozó problémák együttkezelésétől várható fenntartható eredmény** az érintett társadalmi csoportok számára. A legnagyobb kisebbség, a cigányság helyzetének kezelése az egyik, ha nem a legfontosabb kérdés a megyében, melyet a megye és a települések vezetőinek figyelembe kell venni a 2014 – 2020 közötti fejlesztési elképzelések során. Ezek a problémák ugyanis rengeteg más területre (demográfia, elvándorlás, munkaerőhelyzet, tőkevonzó képesség, idegenforgalom stb.) hatást gyakorolnak.

3.3. TELEPÜLÉSEK INTÉZMÉNYI FELSZERELTSÉGE

A lakosság egészségügyi ellátását biztosító intézmények férőhelyeinek száma 1990 és 2010 között jelentős változáson ment keresztül. A demográfiai folyamatok átrendeződésén túl az intézmények finanszírozási feltételeinek átalakulása, illetve a fenntartási költségek csökkentésének igénye játszott szerepet. A **bölcsődei férőhelyek száma** 2005-re drasztikusan lecsökkent, majd 2010-re valamelyest újra növekedett, miközben a bölcsődébe beírt gyermekek száma keveset változott. Az időszak elején kihasználatlanság, a végén túlterheltség mutatkozik.

A bentlakásos elhelyezést nyújtó szociális intézmények férőhelyszáma megduplázódott, az idős korosztályok teljes népességen belüli arányának növekedésével összefüggésben. **A működő kórházi ágyak száma egyharmadával csökkent a megyében.** Az egészségügyi ellátásban megnőtt a járóbeteg ellátás szerepe, az aktív kórházi ágyak kihasználtságának fokozása, az aktív ágyakon történő kezelési idők lerövidítése.

¹⁷ Több önkormányzat is jelentős erőfeszítéseket tesz és tett a helyzet kezelése érdekében: pl. a törökszentmiklósi önkormányzat által elnyert projekt a Cserhaj Gyermekeház üzemeltetésére, országosan is kiemelten sikeres program.

A települési önkormányzatok ellátási kötelezettsége egyes szociális intézmények és ellátási formák tekintetében folyamatosan – a költségvetési támogatások csökkentésével összefüggésben – szűkült, bizonyos ellátó funkciók biztosítása egyre nagyobb népességek kategóriába tartozó településeken vált kötelezővé. A változásokat áttekintve láthatjuk, hogy 2005. óta csökkent az önkormányzatok kötelező feladatainak köre, illetve egyes ellátási formák csak magasabb lakónépesség esetén váltak kötelezővé. Ez a „könnyítés” az önkormányzatok számára finanszírozási oldalról kedvező, ugyanakkor az ellátásra szoruló lakosság szempontjából korántsem előnyös.

Az oktatás területén 1990 óta lezajlott demográfiai változások legmarkánsabb mutatója a különböző életkor csoportokba tartozó gyermeklétszámok ellentétes irányú változása. Az óvodás és az általános iskolás korosztályok csökkenésével összefüggésben csökkent az óvodai férőhelyek száma és az általános iskolai tanulók létszáma, előbbi 15%-kal, utóbbi közel 30%-kal. Ugyanakkor a középiskolai tanulók száma kb. 40%-kal nőtt, a felsőfokú oktatásban résztvevők száma pedig az időszak első periódusában, 1990 és 2001 között, meredeken nőtt, közel ötszörösére (!), majd stagnált, 2005-től pedig fokozódó csökkenésnek indult, 2010-re kevesebb, mint felére csökkent. 2010-ben a megye három településén nem volt sem óvoda, sem általános iskola (Csataszög, Hunyadfalva, Jászivány), további egy településen óvoda volt, de általános iskola nem (Tiszaigar). Ezek a települések más településen működő intézményekben biztosítják a feladatellátást.

A középfokú oktatásban összességében a Szolnoki, a Mezőtúri és a Karcagi kistérség számít élenjárónak a megyén belül. Felsőfokú oktatás Szolnokon, Jászberényben és Mezőtúron működik. A hagyományos iskolarendszer mellett a megyében létrejött a Térségi Integrált Szakképző Központ (TISZK), amely szerepet vállal a piacképes, keresletnek megfelelő, vállalkozói és intézményi együttműködésen alapuló szakképzés, középszintű oktatás megvalósításában. A megye 20 városa közül kilencben, azaz a városok közel felében nincs mozi, ugyancsak kilenc városban nincs semmiféle múzeum. Ennél még hiányosabb két város intézményi ellátottsága, (Abádszalók, Jászfényszaru) ahol a fentiekén kívül még középiskola sem működik. **Különösen kedvezőtlen a hiányos oktatási és kulturális intézmény ellátottság a megye legjelentősebb idegenforgalmi térségében, a Tisza-tó mentén.**

3.3.b. táblázat. Oktatás, kultúra (Forrás: KSH Megyei Statisztikai Évkönyv, 2010)

Év	Óvodai férőhely	Óvodába beírt gyermek	Nappali tagozatos		Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgató	Ebből: nappali tagozaton	A települési könyvtárak könyvtári egységei, ezer
			általános	közép-			
			iskolai tanuló				
1990	16 656	17 498	49 456	11 932	1 705	1 063	2 340
1995	15 882	17 258	42 555	14 645	5 059	2 589	2 410
2000	7 817	3 115	2 507
2005	14 259	13 759	37 460	17 354	7 639	3 402	2 546
2010	14 302	13 552	32 283	16 772	3 518	1 693	2 460

3.3.c. táblázat: Oktatás, kultúra, 2010 (Forrás: KSH Megyei Statisztikai Évkönyv, 2010)

Kistérség	Egy gyermekcsoportra jutó óvodás gyermek	Általános iskolai	Gimnáziumi	Szakközépiskolai	Szakiskolai	Felsőfokú képzésben részt vevő hallgató ¹	Ebből: nappali tagozaton	Kölcsönzött könyvtári egységek ²	Mozilátogatás ezer lakosra
		nappali tagozatos tanulók ezer lakosra							
Jászberényi	24	82,5	19,2	22,0	13,8	10,8	5,3	23	199
Karcagi	22	96,4	19,3	25,2	29,7	-	-	25	83
Kunszentmártoni	25	85,6	11,9	11,4	12,7	-	-	35	36
Mezőtúri	24	72,0	22,3	29,9	10,3	-	-	21	-
Szolnoki	24	76,4	20,5	36,6	19,6	21,7	10,4	16	1302
Tiszafüredi	23	92,4	16,7	13,4	25,8	-	-	21	-
Törökszentmiklósi	24	91,2	12,2	16,8	15,5	-	-	13	-
Összesen	24	83,5	18,2	25,1	18,3	9,1	4,4	20	459

¹Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgató ezer lakosra

²Települési könyvtárak kölcsönzött könyvtári egységei egy olvasóra

A kiskereskedelmi üzletek száma alapján a Szolnoki és a Jászberényi kistérség emelkedik ki a megye kistérségei közül. A tízezer lakosra jutó kiskereskedelmi üzletek száma azt mutatja, hogy a megyeszékhelyen kívül a Tisza-tó térsége számít üzletekkel legsűrűbben ellátottnak, míg a Kunszentmártoni és a Törökszentmiklósi kistérség áll a rangsor végén a kistérségek között.

A tízezer lakosra jutó vendéglátóhelyek száma a Tiszafüredi kistérségben a legmagasabb, messze felülmúlja a megyei átlagot. Átlag fölötti a vendéglátóhelyek sűrűsége a Mezőtúri kistérségben is, míg a Jászberényi és a Szolnoki kistérség a megyei átlagot alulról súrolja ebben a tekintetben. A Kunszentmártoni és a Törökszentmiklósi kistérség ebben a tekintetben is a legrosszabbul ellátott kistérségnek számít. A megye kiskereskedelmi üzletekkel legjobban ellátott városa Jászberény, ettől nem sokkal marad el Tiszafüred, Szolnok és Abádszalók. A vendéglátóhelyek sűrűségét tekintve Abádszalók és Tiszafüred magasan kiemelkedik, ugyanakkor a kulturális intézmények hiánya e két városban arról tanúskodik, hogy az idegenforgalmi kínálat viszonylag egyoldalú a Tisza-tó mentén.

4. TÉRSZERKEZET, TÉRSZERVEZŐDÉS, TÁJHASZNÁLAT

4.1. TELEPÜLÉSHÁLÓZATI ADOTTSÁGOK: HIERARCHIA, KAPCSOLATOK, MUNKAMEGOSZTÁS

Jász-Nagykun-Szolnok megye településrendszerét múltjából következően az erőteljes **háromosztatúság** (*Jászság, Nagykunság, a ma Tisza-térségnek nevezhető korábbi Külső-Szolnok megye*) és ennek megfelelő hárompólusosság jellemzi (*Szolnok, Jászberény, Karcag*). A többpólusosság elvileg kedvező feltételt biztosít a megyék többségénél kiegyenlítettebb fejlődésre, ám **mindhárom központ a megye peremén** helyezkedik el, aminek eredményeként a megye középső, természeti-táji adottságai tekintetében is az átlagnál hátrányosabb térsége (*árvíz-belvíz-aszályfenyegetettség*) egyúttal az ország legrosszabb társadalmi-gazdasági pozíciójú térségeinek egyike (lásd Tiszabő évek óta az ország leggyengébb vásárlóerejű települése). Ráadásul ezek az önmagukban nem túl erős pólusok maguk is kifelé „vonzódnak”: **Szolnok és Jászberény Budapest, Karcag Debrecen irányába. A kohéziót** a megye súlypontjában fekvő, 20 ezer főnél (még mindig) népesebb kisváros, **Törökszentmiklós** sem képes elősegíteni. Szolnoktól északra a Tisza-mente, különösen a folyótól keletre fekvő települések drámai mértékben szenvedik meg ezt az excentrikus hálózatot, de a külső szívóhatás a városhálózat szintén jelentős mértékű népességfogyásán is jól tükröződik.

A megye népességének ugyan 72 %-a él városi jogállású településen, de csak 51 %-a 10 ezer főnél népesebb városban. **Közigazgatási hierarchia** szerint Jász-Nagykun-Szolnok megyét jelenleg a megyeszékhely (*Szolnok*) mellett 19 további városi jogállású település alkotja, ami alföldi viszonylatban is rendkívül nagy várossűrűségnek számít. A 2013. január 1-én hatályba lépő új közigazgatási rendszerben **kilenc város járási székhelyé** fog válni. Ennek megfelelően a többi **11 városi jogállású település térségi közigazgatási szerepkör nélkül** marad.

Jász-Nagykun-Szolnok megye városhálózatát a jelenlegi makroregionális térstruktúrának többségében másod-harmadrangú hálózati rétegei határozzák meg. E térstruktúrák megértése és felértékelése a megye városai számára mégis a kibontakozás egyik lehetőségét rejthetik magukban. Ahogy más megyékben is, a városhálózat strukturálásának többféle lehetősége is kínálkozik, közülük Jász-Nagykun-Szolnok megyében a helyi társadalom kötődéseinek ismeretében leginkább a történeti táj- és igazgatási egységek szerinti tagolás látszik alkalmasnak egy fejlesztési szempontú elemzés számára. Ezek ugyanis azok a területi egységek, melyeken belül ebben az excentrikus rendszerben is esély lehet a belső kohézió erősítésére. A településhierarchia vizsgálatának módszerét a 4.1.a, fontosabb adatait a 4.1.b és a 4.1.c mellékletekben közölt táblázatok tartalmazzák.

4.1.1. JÁSZSÁG

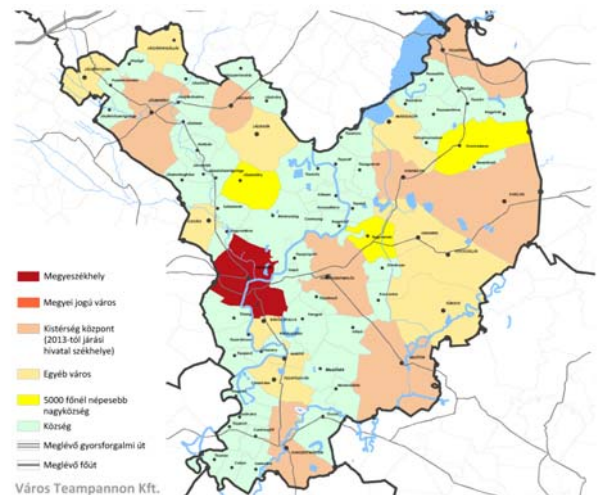
A **történeti Jászság területén ma öt városi jogállással rendelkező település** található. Még egy község, Jászladány népessége haladja meg az 5 ezer főt és rendelkezik is kisebb térségi szerepekkel. A Jászság városhálózata elsősorban a Hatvan (M3)-Jászberény-Szolnok-Szentes-Hódmezővásárhely-Szeged Zagyva és Tisza menti nyomvonalon fűződik be az Alföld városhálózatába, míg a Tápióságon keresztül erős szálak kötik a Budapesti agglomerációhoz. A Jászság „fővárosa” Jászberény, a térségben ugyanakkor több – mezotérségi viszonylatban jelentős – gazdasági szerepkörrel rendelkező város alkot – a Heves megyei Hatvannal együtt – egyfajta **gazdasági agglomerációt**.

Az Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK) tervezete szerint a Jászberényi kistérség, mint ún. **funkcionális várostérség (FTV) gazdasági potenciál tekintetében az országban a 22. helyen áll**, csupán egyetlen hellyel lemaradva a Szolnoki és megelőzve a Nagykanizsai (24.) vagy a Békéscsabai (25.) funkcionális várostérségek gazdasági potenciálját. A Jászság területe mindazonáltal nem egységes: a korszerű elektronikai ágazatokra épülő ipari agglomeráció (Jászberény mellett Jászfényszaru és Jászárokszállás) területe a tervezett Jászberényi járás területére esik, míg az ettől keletre fekvő Jászapáti járás gazdasági arculatát a hagyományosabb, jóval kisebb jövedelemtermelő képességű, nemzetgazdasági szempontból azonban szintén jelentős ágazatok határozzák meg: mezőgazdaság és élelmiszeripar, termálvízre épülő turizmus, vasúti járműjavítás.

A Jászság mindezzel együtt is kimondottan vidékies jellegű. Jászberény mezővárosi karakterét őrzi, ahol a középvárosi intézmények, főiskola, kórház jelen vannak *(noha az átszervezések miatt hosszabb távú fennmaradásuk bizonytalan)* az élénk üzleti élet jeleként hét országos bank fiókja is megtalálható. Az alacsony népességkoncentráció miatt azonban a városiasság egyéb jellemzői (kulturális, oktatási, szolgáltatási, kereskedelmi, turisztikai stb. kínálatok) korlátozottan vannak jelen. A többi város fokozottan funkcióhiányos. Jászapátit a turisztikai funkció mellé újra megjelenő közigazgatási funkció hosszabb távon emelheti ki (újra) a térség többi kisvárosa közül városi szerepek tekintetében. A városi funkciók hiányával indokolható, hogy a jelentős munkaerőpiaci kínálat ellenére is erőteljes elvándorlás jellemzi a térséget, ami a kiszolgáltatottabb, kevésbé mobil, kisebb vásárlóerővel bíró népesség koncentrációjának növekedését, a városi funkciók további csökkenését eredményezheti. A folyamat megállítására csak a városok közötti rivalizálás feladása és valódi kooperáció kialakulása mellett lehetséges.

Jelentős foglalkoztatói szereppel bír a Jászság számos községe is, mintegy a jászsági gazdasági agglomeráció részeként: Alattyán, Jászsalsószentgyörgy, Jászboldogháza, Jászdózsa, Jászájkóhalma, Jászládány, Jászszentandrás, Jászárokszállás, Jászfényszaru és Jászkisér. Keresett lakótelepülésként emelkedik ki a környezetéből Alattyán, Jászfelsőszentgyörgy és Pusztamonostor (2007-2010 évek átlagában pozitív belföldi vándorlási mérleg). A többi község hagyományos vidékfunkciójú település. 2013-tól a 13 községből 7 tarthatja meg polgármesteri hivatalát a 2010. évi népessége alapján. Erősen funkcióhiányos aprófalvak Jászágó és Jászivány. Három további községnek kell feladnia önálló polgármesteri hivatalát 2013-ban, melyek az elmúlt évtizedben 5-10 % népességcsökkenést szenvedtek el.

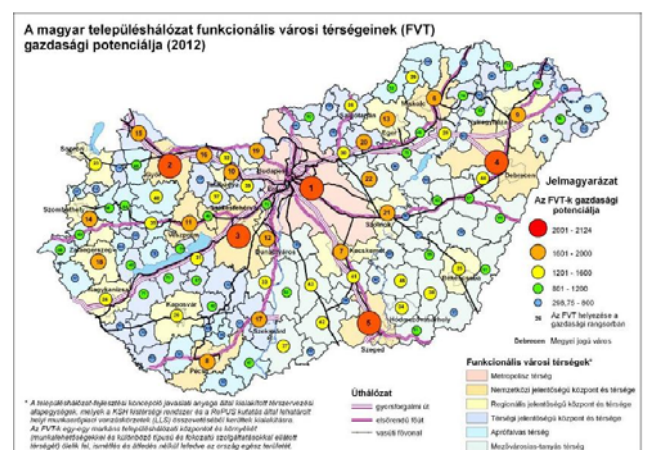
A **Jászság egyike az ország hagyományosan tanyás térségeinek** (2001-ben 69 külterületi lakott helyen kb. 2700 fő élt), jelentősebb külterületi népességgel Jászberény és Jászszentandrás rendelkezik.

4.1.1.1 ábra Jász-Nagykun-Szolnok megye városhálózata, 2011 (Forrás: KSH Helyiségnévkönyv alapján saját szerkesztés)

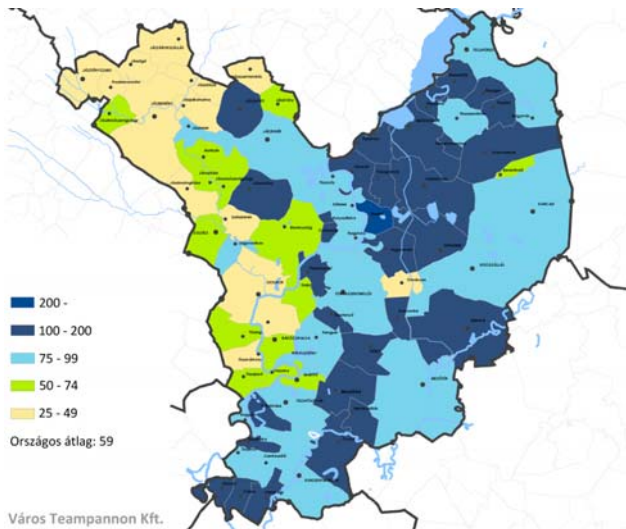

4.1.1.2. ábra Települési hálózatok térszerkezete (forrás: Országos Területfejlesztési Konceptió tervezete, 2012, Nemzetgazdasági Minisztérium, Nemzetgazdasági tervezési Hivatal)

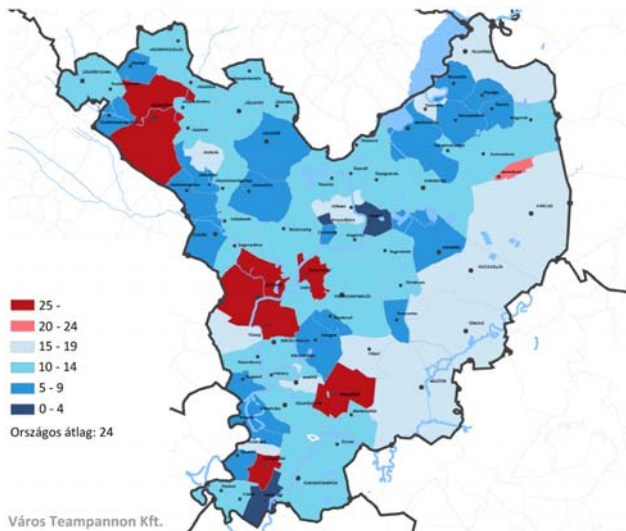

4.1.1.3. ábra A magyar településhálózat funkcionális városi térségeinek gazdasági potenciálja (forrás: Országos Területfejlesztési Konceptió tervezete, 2012, Nemzetgazdasági Minisztérium, Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal)

4.1.2. NAGYKUNSAÉG

4.1.2.1. ábra Nyilván tartott álláskeresők száma 1000 lakosra vetítve, 2010 (Forrás: KSH Jász-Nagykun-Szolnok megye statisztikai évkönyve 2010 alapján saját szerkesztés)

4.1.2.2. ábra Korlátolt felelősségű társaságok száma 1000 lakosra vetítve, 2010 (Forrás: KSH Jász-Nagykun-Szolnok megye statisztikai évkönyve 2010 alapján saját szerkesztés)

A 2007. (válság előtt) évi és 2010. évi (válság alatt) adatok egyöntetűen azt mutatják, hogy a Nagykanizsa városait, a természetes fogyás mellett **drámai mértékű elvándorlás** is jellemzi. A 2001-2010 között időszakra vetített népességcsökkenés mértékében a térség két legnagyobb városa, **Karcag és Mezőtúr** között nincs lényeges eltérés (2001-2010 között Karcagon 10%, Mezőtúron 9%). Városi szerepek tekintetében (középfokú oktatás, egészségügy) szintén hasonló súlyúak, noha Karcag, földrajzi pozíciójánál fogva nagyobb vonzáskörzettel bír. A járási hivatalok e városok központi szerepeit tovább fogják erősíteni. A Nagykanizsa többi városa közül még **Kisújszállás** tölt be viszonylag jelentősebb gazdasági szerepet. A térség gazdasági arculatában a mezőgazdaság és a hozzá kapcsolódó ipari-szolgáltató tevékenység a meghatározó.

A **történelmi Nagykanizsa, mint egykori önálló igazgatási egység, hat mezővárosból – Karcag, Kisújszállás, Kunhegyes, Kunmadaras, Kunszentmárton, Túrkeve – állt.** Táji adottságok, közlekedésföldrajzi viszonyok alapján ma **Kenderest és Mezőtúr** is a Nagykanizsa részének tekintjük. Az egykori mezővárosok közül Kunmadaras az egyetlen, amelyik nem városi jogállású település, noha a jelentős népességcsökkenés ellenére még mindig közel öt és fél ezren lakják. Mezőtúr – Kunszentmártonnal együtt – erős szálak kötik a **Körös menti városhálózathoz** (Békés megyei Dévaványa, Szeghalom, Szarvas és Gyomaendrőd, lazábban kapcsolódva a Csongrád megyei Sentes és Csongrád sorolható ide). **Kunszentmárton és Kunhegyes hálózati kapcsolatai alapján inkább a Tisza-menti városhálózat része,** mint a Nagykanizsagé. A Nagykanizsa vizsgált városai közül **Karcag és Mezőtúr 2013-tól járási hivatal székhelye,** a többi város közigazgatási szerepkör nélküli.

Az OTK szerint a **Karcagi FVT** (funkcionális várostérség), gazdasági súlya tekintetében országos viszonylatban 62. helyen áll, vagyis az első harmadba tartozik, míg a **Mezőtúri FTV** a 91. az országos rangsorban (középmezőny). Karcag városi funkcióit tekintve is kiemelkedik a térség városai közül, a jelenlévő mezőgazdasági innováció és a kapcsolódó új felsőfokú képzés (további felsőfokú oktatási kínálat tervezett) a város kistérségen túlnyúló szerepeit erősíti. A római katolikus egyház (Szeged-Csanádi Egyházmegye) közreműködésével, úgy tűnik, sikerült a mezőgazdasági felsőfokú képzést egyelőre Mezőtúron is fenntartani. Mindkét városban hiányoznak ugyanakkor azok a színvonalas kulturális, szabadidős funkciók, melyek Karcagot és Mezőtúr a felsőfokú képzési alternatívák között válogató diákok számára vonzóvá tehetik. E városok leginkább a természetközeli rekreációs kínálataikkal (vízi, lovas, kerékpáros stb. kínálatok) és a gyakorlati képzésben nyújtható szinte korlátlan lehetőségeikkel tudnának versenyképes szabadidős alternatívákat kínálni a diákok egyes célcsoportjai számára.

Annak ellenére, hogy a Nagykunság gyógyvízzel, jelentős természeti értékekkel (Hortobágyi NP), egyik másik értékes műemlékkel, kulturális örökséggel rendelkezik, a **térség turisztikai teljesítménye** igen gyenge. **A térség turizmusának zászlóshajója azonban Berekfürdő község gyógyfürdője**, ahol a vendégéjszakák száma 1000 lakosra vetítve és abszolútértékben is meghaladta a 100 ezret, felülmúlva a Tisza-tó menti települések közös teljesítményét. Vendégéjszakák tekintetében **Túrkeve** ért el megyei szinten jelentősebb eredményt 2010-ben. Feltűnő Mezőtúr rendkívül alacsony teljesítménye vonzó természeti adottságai (*Körös és holtágai, horgászati, vadászati, vízi és kerékpáros turisztikai lehetőségek*), gyógyfürdője és híres fazekas hagyományai ellenére. A térség sajátosságaihoz tartozik, hogy a volt mezőváros Kunmadaras mellett mindössze három, egykori külterületi lakott helyből kialakult községgel bír. Kunmadaras mind a mai napig nem tudta kiheverni azt a vákuumot, amit a rendszerváltás eredményezett. A rendelkezésre álló infrastruktúra hasznosítására az elmúlt húsz évben nem mutatkozott igény. A rövidesen lezáruló kármentesítés nem csupán az ipari-logisztika gazdasági célú újrahasznosítást teszi lehetővé egy egyébként komoly túlkínálattal rendelkező térségben, hanem akár innovatív tájgazdálkodási-természetfejlesztési célú hasznosítást vagy akár energetikai célú hasznosítást (biomassza, napenergia, stb.) is, amivel a község az országban egyedülálló, úttörő lépést tenne, megvalósításához pedig jó eséllyel jelentős európai támogatásokra számíthatna.

A Nagykunság községei, a mikroközponti szerepű Kunmadaras kivételével hagyományos vidékfunkciójú települések. A térség sajátos adottságai miatt az új közigazgatási rendszer a Mezőtúri kistérség területén fog komolyabb változásokat eredményezni (eltekintve az új Kunhegyes központú területi egységtől).

A Nagykunság egykor az ország egyik legjelentősebb – alapvetően állattartásra berendezkedett – tanyavilágával bírt, 2001-ben már csak kb. 2800 fő élt közel száz külterületi lakott helyen.

4.1.3. TISZA MENTE

A Tisza mente három meghatározó része a Tisza-tó térsége, a Szolnoki Tisza-szakasz és a Tiszazug. Az egyes szakaszok között jelentősek az eltérések, de a Tisza – tudatos és következetes, sokrétű fejlesztőtevékenység eredményeképpen – kohéziós erőt jelenthet. A **Tisza-tó** térségének városai **Tiszafüred és Abádszalók**. Az előbbi, egyéb központi szerepkörök mellett üdülőváros, míg az utóbbi szinte kizárólagosan üdülővárosi funkciót tölt be. Mindkét város **regionális forgalmi szerepű „hídfőváros”**, Tiszafüred a Heves megyei Poroszló nagyközséggel, Abádszalók pedig Kiskörével párban. A Tisza mente északi szegmenséhez tartozó Kunhegyes (2013-tól járási székhely) majdani járásának területén ma két kistérség osztozkodik, ami egyéb tényezők hatásait felerősítve hozzájárulhatott ahhoz, hogy **Kunhegyes térsége (három kistérség periferiája) ma az ország legszegényebb térségei közé tartozik (Tiszabő harmadik éve „vezeti” a leggyengébb vásárlóerejű települések ranglistáját)**. A Tisza-tó térsége minden kétséget kizáróan a „megye turisztikai zászlóshajója”, a megye városaiban az **1000 lakosra vetített kereskedelmi szálláshelyen töltött vendégéjszakák csaknem harmada Tiszafüreden, közel 20%-a Abádszalókon realizálódik**. A községek közül csak háromnál mutatható ki jelentősebb turisztikai fogadókészség, a többi hagyományos vidékfunkciójú település. A Tisza-tó térség a viszonylag jelentős turisztikai vonzeró és egykori jelentős gyümölcsstermesztő hagyományai ellenére sem képes népségét megtartani: a városok és a községek népességcsökkenése egyaránt 10 % körüli volt az elmúlt évtizedben. A létrejövő Kunhegyesi járás legrosszabb helyzetű településein már a családok létfenntartását szolgáló vidékfunkciók is csak nyomokban vannak jelen.

A Tisza mente déli része, a **Tiszazug** városai **Martfű, Tiszaföldvár, Kunszentmárton**, Tiszafürednél egytől-egyig kisebb gazdasági súllyal, központi szereppel. Martfű erős szállal kötődik a Szolnoki FTV-hez is. **A Kunszentmártoni FTV-t a 151. helyre sorolja az OTK tervezete**, Kecskemét viszonylagos közelsége azonban kedvező foglalkoztatási, beszállítási lehetőséget, továbbá a térség rekreációs kínálatára iránti (potenciális) keresletet jelent(het). Községei közül kiemelkedik **Cserkeszlő**, mely a megye második legjelentősebb turisztikai vonzerővel bíró települése a kereskedelmi vendégéjszakák alapján. A potenciálisan jelentős turisztikai vonzerókkal, a Tiszazug térség városainál jelentősebb kisvárosi szolgáltatásokkal rendelkező, de igen gyenge turisztikai teljesítményű Csongráddal való kooperáció, a közös borvidék okán is a turisztikai teljesítmény jelentős növekedésének lehetőségével kecsegtet. **Turisztikai vonzeró tekintetében kiugró Martfű pozíciója**, ahol a megye összes kereskedelmi vendégéjszakáinak 13%-a realizálódott. A város emellett még mindig viszonylag jelentős feldolgozóipari foglalkoztatási központ.

A térség népességfogyása, az elvándorlás mértéke a Tisza-tó térségét meghaladó mértékűen súlyos. Sejtésünk szerint a főváros mellett itt a korábbi erős martfúji foglalkoztatási potenciál felszámolódása, Kecskemét és térsége vonzereje, a humán erőforrás versenyképesebb volta, nagyobb mobilitási hajlandósága is szerepet játszhat az elvándorlás ilyen drámai mértékében. A térség **magyarányú külterületi népessége** sokkal inkább a szőlőműveléshez és más kertészeti tevékenységekhez kapcsolódó egykori kertészekkel (később zártkertek), mint a klasszikus tanyás településszerkezettel hozható összefüggésbe. A községekben ennek megfelelően a hagyományos vidékfunkció meghatározó része a szőlészet, a borászat kertészet.

A Szolnoki Tisza-szakasz városai **Szolnok mellett 21 ezer lakosú Törökszentmiklós** és a **megye egyetlen agglomerációs városának tekinthető Rákóczi falva**. A Tisza-menti településhálózatból némileg kilóg a **Zagyva és a Tápiai találkozásánál fekvő vasúti csomópont, Újszász**, mely funkcionálisan, de hagyományosan is Szolnok térségéhez vonzódik. A térség községei közül

jelentősebb térségi szerepkörrel bír a vasúti csomópont **Szajol** (2010-ben 3,8 ezer lakos), **Tószeg** (4,4 ezer lakos) és **Besenyszög** (3,4 ezer lakos), melyek a település méretét jelentősen meghaladó jelentőségű foglalkoztatási szereppel bírnak.

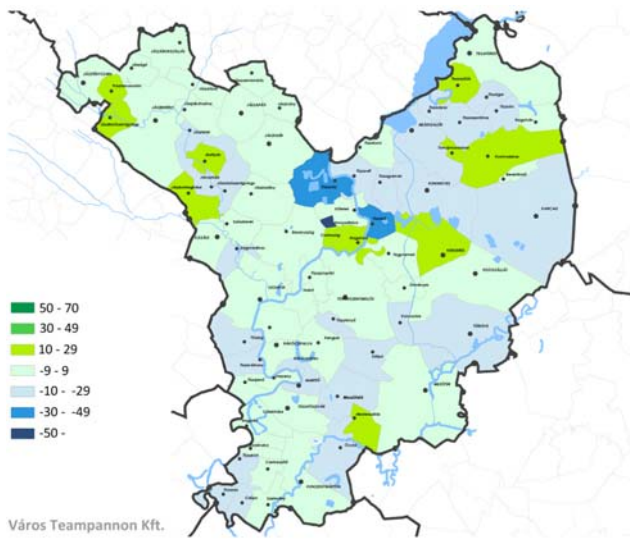
A **Szolnoki Funkcionális Várostérség az OTK rangsora szerint (21.)** egyetlen hellyel marad el gazdasági potenciál tekintetében a Jászberényitől, gazdasága azonban sokkal diverzifikáltabb, a logisztikai infrastruktúra jelenléte jelentős növekedési potenciállal bír, a városi funkciók tekintetében pedig messze kiemelkedik a megye városai közül. Az OTK térszerkezeti jövőképe a Szolnoki FTV-nek kiemelkedő szerepet szán a fővárost tehermentesítő „40-80 km-es ipari/logisztikai gyűrűben”, csakúgy, mint az ország kelet-nyugati súlyvonalában kialakuló urbanizációs tengelyben

(Szombathely-Veszprém-Székesfehérvár-Dunaújváros-

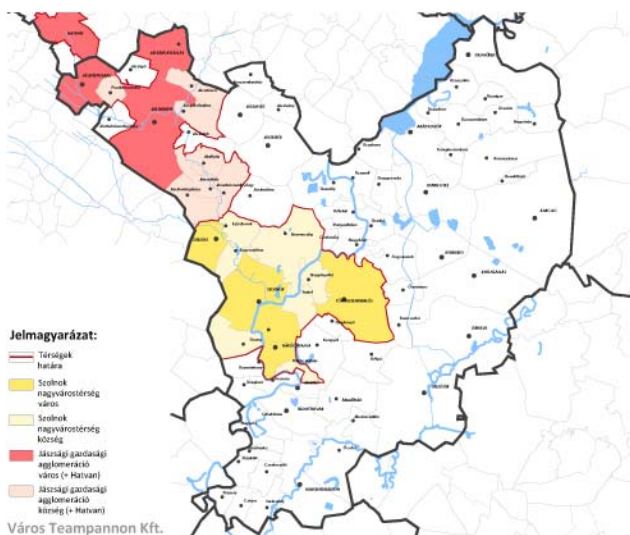
Kecskemét-Szolnok-Debrecen-(Nagyvárad)). Szolnok térsége gazdasági arculatában a járműipar és mezőgazdaságot kiszolgáló ipari tevékenységek mellett Törökszentmiklós mezőgazdasághoz kapcsolódó és mezőgazdasági termékeket feldolgozó vállalkozásai is egyre meghatározóbbakká válnak.

A Szolnoki Tisza-szakasz térségi község-hálózat többsége – az említett „ipari falvakon” kívül alapvetően hagyományos vidékfunkciójú település, de a jelentős ipari potenciálú településeken is jelentős a mezőgazdasági kiegészítő tevékenység (önfenntartás, jövedelem-kiegészítés). A hagyományos vidékfunkciójú települések közül kiemelkedik a komplex tájgazdálkodás innovációs központjának tekinthető Nagykörű.

A 2007. évi és a 2010. évi belföldi vándorlási adatok a Szolnokról való **elvándorlás megállására és a visszaköltözési tendenciák elindulására utalnak**, hasonlóan Jászberényhez. **Bevándorlás mutatkozott még Újszászon**, míg Rákóczi falván 2010-ben már elvándorlás (!). **Drámai mértékű az elvándorlás a Szolnok közeli városok közül Törökszentmiklósról és Martfűről** (Kenderes után a második legjelentősebb elvándorlási hullám a megyében).

4.1.3.1. ábra 1000 lakosra vetített 2007. év és 2010. évi belföldi vándorlási különbözet átlaga (fő) (Forrás: Jász-Nagykun-Szolnok megye statisztikai évkönyvei 2007. és 2010. alapján saját szerkesztés)

4.1.3.2. ábra Jászberény ipari agglomeráció és Szolnok nagyváros-térség lehatárolása a közösségi közlekedési elérhetőség, a vándorlási különbözetek és a foglalkoztatási szerepek figyelembevételével (Források: Jász-Nagykun-Szolnok megye 2007. és 2010. évi évkönyvei, TEIR nyilvános adatok)

Az új közigazgatási rendszer jelentős változásokat fog hozni a Tisza-menti térségben: a Tisza-tó térségében nyolc községből mindössze egynek, az új Kunhegyesi járásban öt községből egynek, Törökszentmiklósi járásban hat községből 2-3-nak, Kunszentmártoni járásban kilenc községből háromnak, a Szolnoki járásban 14 községből négynek lesz saját hivatala. Az intézményi reform is a (további) koncentráció irányába fog hatni, ennek kimenetele azonban ma még nem világos.

4.2. KÖZLEKEDÉSI INFRASTRUKTÚRA

4.2.1. A KÖZLEKEDÉSI HÁLÓZAT TÉRSZERKEZETI JELLEMZŐI

Szolnok a megyén belül egyértelműen a közlekedési hálózat központja. Budapesttől mért távolsága miatt a főváros körül sugarasan összefutó közlekedési hálózat dominanciája oldódik, és a nyílt háló elemei is megjelennek. A város az egyik ilyen hálózati gócpontban helyezkedik el (csapágyváros), melyet a Tisza keresztezése is kihangsúlyoz. Szolnok funkcionálisan együttműködik Szajollal és Törökszentmiklóssal, a három település a Tiszán átfutó közúti és vasúti nyalábok gyűjtő- és elosztópontja.

Szolnok térségének Budapesttel közúton és vasúton egyaránt kiterjedt és sokoldalú kapcsolatrendszere van, országos viszonylatban a „budapesti csápok” Szolnok irányában nyúlnak legtávolabbra. Itt nem csak a Budapest felé Ceglédre, illetve Újszászon át haladó kapacitív vasútvonalakat kell megemlíteni, hanem a Jászberényen és Hatvanon át közvetetten Budapest, Salgótarján (-Losonc) és Szob (-Pozsony) felé tartó vasútvonalakat is, melyek Szolnokot önállóan is közvetlenül nemzetközi kapcsolatrendszerbe helyezik.

Közutat tekintve a budapesti kapcsolat a vasútinál szegényesebb. A 4-es főközlekedési út a hagyományos kapocs a megyeszékhellyel, de az M5-ös autópálya közelsége miatt racionális döntés volt az Újhartyán–Albertirsa közötti összeköttetés kiépítése a 4-es sz. út és az M5-ös autópálya között, mely továbbfolytatódik Szajolig, Ceglédre, Abonyt és Szolnokot helyi településelkerülő szakaszokkal megkerülve. Így Szolnokon, különösen az északi közúti Tisza-híd megépülése (M4) után már a megyeszékhely sokrétű kapcsolati rendszerének megfelelő, koncentrált tiszai átkelőkapacitás fog rendelkezésre állni, amely – indirekt módon – a város közlekedési hálózatban betöltött központi szerepét véglegesíti.

A vasúti hálózat karakteres térszerkezeti jellemzője, hogy a megyeszékhelytől délre és keletre a vasúti mellékvonalak szinte sematikus „létra”-elrendezésben épültek ki, azaz a fővonalak között, azokra nagyjából merőlegesen és egyenletes sűrűségben biztosítják az összeköttetést. A feltárt területek többnyire kis laksűrűségűek, a fővonalai csatlakozási pontok másodlagos fontosságúak, így a „létra”-rendszerben az alacsony utaslétszám párosul a főirányokba történő átszállási kényszerrel. Ennek okán e vasúti mellékvonalak gazdaságos üzemeltetésének kérdése várhatóan állandóan visszatérő kérdés marad. Ez alól kivétel a Szolnok-Kecskemét és a Szolnok-Kiskunfélegyháza vasútvonal, melyek főközpontokhoz csatlakoznak, és a Tisza mentén jobban belesimulnak a valós utazási igények áramlatába.

Főúthálózat tekintetében Szolnok erőteljes központképző hatása és a Tisza térszerkezeti kényszere érvényesül, azaz a megye gerinchálózata jellemzően sugaras elrendezésű. Ebben a rendszerben kivételt jelent a megye „karjait” északon és délen megközelítőleg kelet-nyugati irányban átmetsző 31-es és 44-es út. A mellékúthálózat ezt a rendszert nyílt hálónak egészíti ki, melyben értelemszerűen a Tisza mentén hosszabb szakaszokon kapcsolati hiányok tapasztalhatók.

4.2.2. VONALAS RENDSZEREK, LÉTESÍTMÉNYEK

A megyében a közúti közlekedési infrastruktúra fejlesztését a gyorsforgalmi- és a főúthálózat hosszú távú fejlesztési programjáról és nagytávú tervéről szóló 1222/2011.(VI.2 9.) Korm. határozata és a 2012. évi CXIX. törvénnyel módosított 2003. évi CXXVIII. a gyorsforgalmi közúthálózat közérdekeltségéről és fejlesztéséről szóló törvény határozza meg. Egyidejűleg hatályát veszítette „Az országos közúthálózat fejlesztésének, fenntartásának és üzemeltetésének hosszú- és középtávú feladatairól, valamint a finanszírozás egyes kérdéseiről szóló 2044/2003 (III.14) Kormányhatározat”. A 2011-es kormányhatározat a megyében a következő útfejlesztéseket tartalmazza:

4.2.2.a. táblázat. A gyorsforgalmi- és a főúthálózat hosszú távú fejlesztési programja a megyében (Forrás: 2. melléklet az 1222/2011. (VI. 29.) Korm. határozathoz)

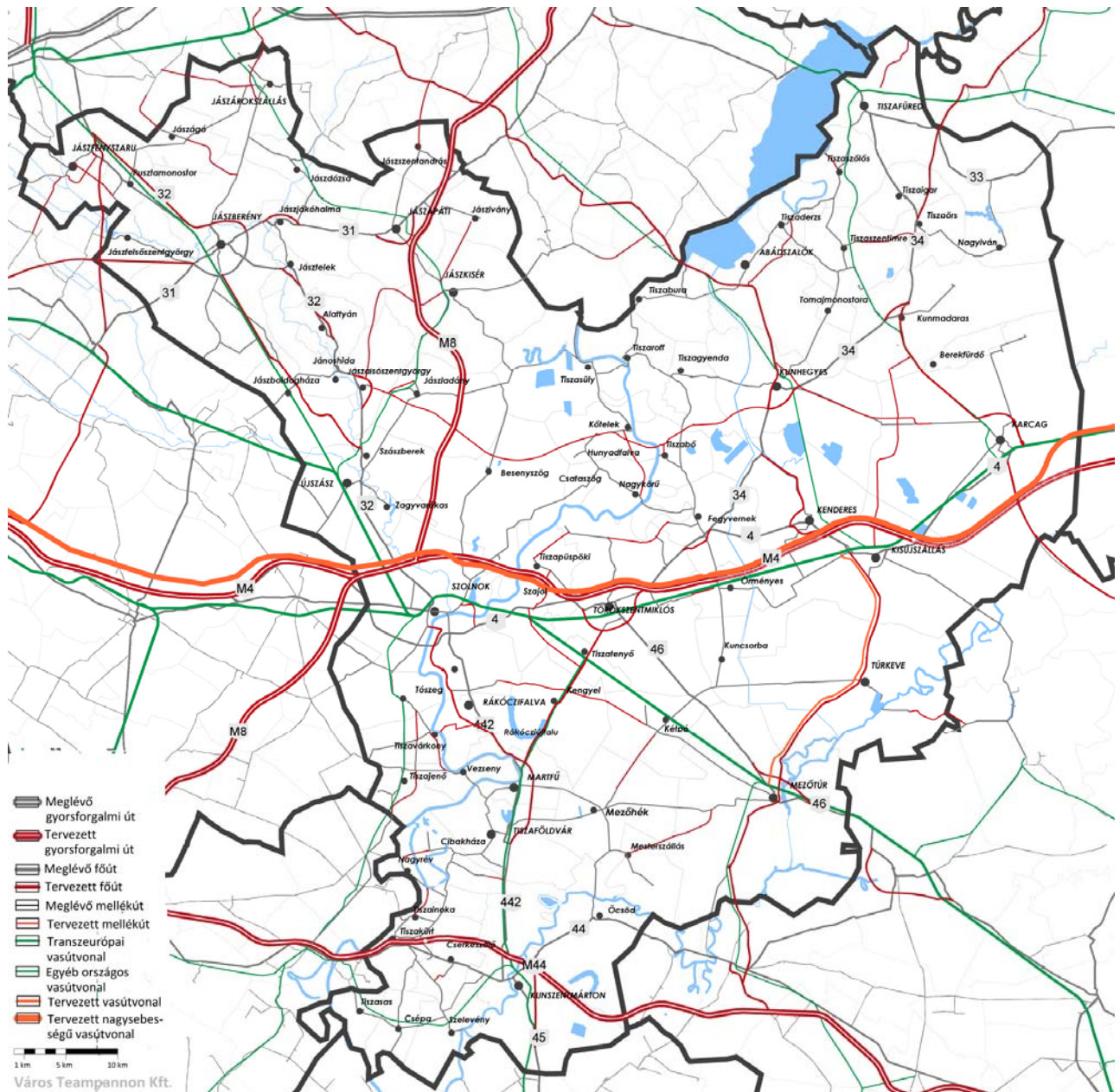
I. programciklus (munkaütemezés szerint 2011-2016)					
Út jele és száma	Úttípus	Műszaki tartalom	Sávszám	Hossz	Elkészült
M4	autópálya	Üllő–Törökszentmiklós (ny.)	2x2	89,8	–
M8	autóút	Nagykőrös (d.)–Szolnok (ny.)	2x1	34,9	–
M44	autóút	Kunszentmárton(k.)–Kondoros(k.)	2x1	46,6	–
32	főút	Jászberény elkerülő (III.ütem)	2x1	3,9	–
II. programciklus (munkaütemezés szerint 2017-2020)					
M4	autópálya	Törökszentmiklós (ny.)–Kisújszállás (ny.)	2x2	26,0	részben
III. programciklus (munkaütemezés szerint 2021-2024)					
M4	autópálya	Kisújszállás–Berettyóújfalu	2x2	65,9	–
M44	autóút	M8 ap.–Kunszentmárton(k.)	2x2	47,4	–
IV. programciklus (munkaütemezés szerint 2025-2027)					
M8	autóút	Szolnok(M4)–Jászsalszentgyörgy (k.)	2x1	16,7	–
32	főút	Jászsalszentgyörgy–Hatvan(elkerülő)	2x1	18,8	–
442	főút	Szandaszőlős–Rákóczi falva–Rákócziújfalu	2x1	14,0	–

E határozat alapján 2011-16 között 175,2 km, 2017-20 között 26km, 2021-24 között 113,3km, 2025-27 között 49,5m, tehát 15 év alatt összesen **363,9km** új nyomvonalú közút épülhet meg a megye területén.

A 2008-ban módosított OTRT-be bekerült a 32-es főút Pusztamonostort elkerülő szakasza, melyet nem tartalmaz jelen kormányhatározat. A leendő M4-es autópálya Törökszentmiklóst elkerülő szakasza (elkerülőlánc egyik tagjaként) 2007-óta megépült.

Az első programciklusban felsorolt fejlesztések a Jászberényi elkerülő út III. ütemének megvalósításán kívül olyan mértékű késedelmet szenvednek, hogy valószínűsíthető a következő ciklusra való átcsúszásuk, mely természetesen a következő ciklusokban előre jelzett beruházások további késedelmét is előrevetíti.

A közútfejlesztési prioritásokat értékelve látható, hogy a mindennapi üzemeltetés, kapacitásbővítés és a lakott területek elkerülése döntéshozói szempontból előrébb kerül a térszerkezetet tudatosan alakító, a területi munkamegosztás új helyszíneit létrehozó nyomvonalakhoz képest (Kecskemét–Szolnok). Ezáltal a megye térszerkezete (és annak hiányai is) jellemzően változatlanul megmaradnak, a meglévő problémák újratermelése, más helyszínré történő áthelyeződése várható.

4.2.2.1. ábra: A megye közlekedési hálózatának koncepciója (Forrás: JNSZ MTt)

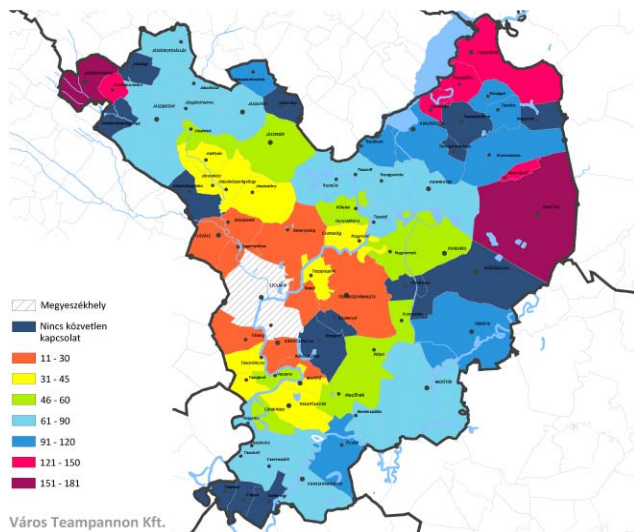
A felújításból kimaradt a 2007-ben még prioritást élvező Szolnok–Szajol vonalszakasz a szabványtól eltérő vágánytengely-távolságú és ezért „tú fokaként” működő vasúti Tisza-híddal együtt és Szolnok állomás rekonstrukciója sem indult meg, jöllehet annak indulását 2012-re prognosztizálták.

A viszonylag ritkán lakott megyében külön problémakör a vasúti mellékvonalak helyzete. Mellékvonalnak teherbírásuk és a rajtuk elérhető sebesség miatt minősülnek, járataik jellemzően csak az első fővonalai átszállóállomásig közlekednek, átmenő- és teherforgalom nincsen rajtuk. Helyzetüket legfőképpen a teherforgalom megszűnése rendítette meg, majd a rugalmasabb autóbussz-közlekedés és az egyéni gépjárműhasználat elterjedése is súlyosította. Több esetben az országhatárok módosulása (Mátra-Körösvidéki HÉV), vagy csatlakozó vasúti kapcsolatok megszűnése (Kisújszállás–Dévaványa) során jelentéktelenedtek el. Néhány összehasonlító adat az érintett mellékvonalokról:

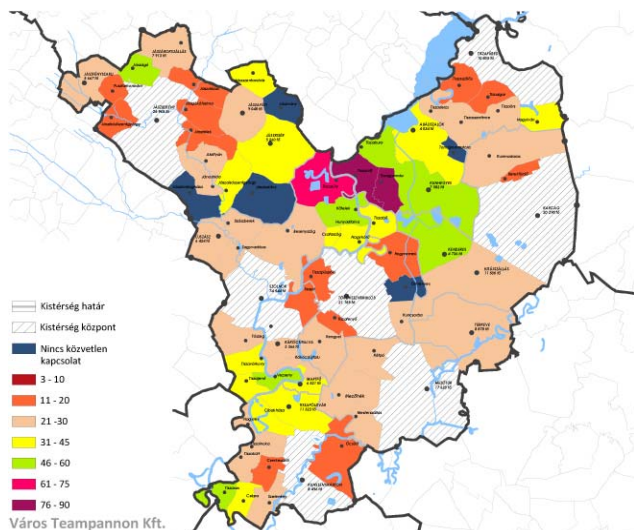
Kál-Kápolna – Kisújszállás vonal	74 km, érintett népesség	19.230 fő, azaz 259 fő/km
Tiszafüred – Karcag vonal	44km, érintett népesség	10.730 fő, azaz 243 fő/km

(Összehasonlításképpen, a Szolnok – Karcag vonalszakasz mutatószáma 2.147 fő/km)

4.2.3. EGYÉNI ÉS KÖZÖSSÉGI KÖZLEKEDÉSI MEGKÖZELÍTHETŐSÉG

4.2.3.1. ábra: A megyeszékhely elérhetősége közösségi közlekedéssel – percben (2012, saját szerkesztés)

4.2.3.2. ábra: Kistérségi központok elérhetősége közösségi közlekedéssel – percben (2012, saját szerkesztés)

periférikus fekvésük miatt ezek a vonalak a „kötelező minimum” jegyében éppen csak, hogy területfeltáró jelleggel bírhatnak. Ettől függetlenül utóbbi vonal kínálatinak mondható, kétórás ütemes menetrenddel rendelkezik.

A vasútállomások és megállóhelyek helyzete gyakran periférikus, egyes esetekben elérhetetlenül messze helyezkedik el a lakott területektől (Tiszavárkony, Berekfürdő, Abádszalók, Zagyvarékas), ezeken a helyeken a vasúti kapcsolat megléte ellenére szinte kizárólagos az autóbuszok szerepe. Az említett települések esetében: Tiszavárkony-Szolnok útvonalon napi 29 pár közvetlen buszjárat közlekedik Szolnokra 25-35 perces menetidővel, Berekfürdő-Karcag között napi 20 pár buszjárat közlekedik 20 perces menetidővel, Abádszalók és Szolnok között napi 7 pár közvetlen buszjárat közlekedik 2 órás menetidővel, Zagyvarékas és Szolnok között napi 35 pár buszjárat, átlagosan 20 perces menetidővel biztosítja a kapcsolatot.

A megye összes települése egyéni közlekedéssel, szilárd burkolatú úton megközelíthető. Az úthálózat kialakítása folytán a megyeszékhely közvetlen vonalvezetésű útvonalakon érhető el.

A vasúthálózat kialakítása közvetlen kapcsolatok szempontjából kedvezőtlen, ez érezhető is hatásait az autóbusz-hálózat területi lefedettségében és igénybevételi adataiban. A vasúthálózat gerincvonalai a Szolnok-Jászberény-Hatvan, a (Budapest)-Szolnok-Debrecen és a (Budapest)-Szolnok-Békéscsaba vonalak, az ezeken megvalósuló vegyes személy-, gyors- és IC-vonatforgalom a vasútvonalak vonzáskörzetében kielégítő eljutási időket és sűrűséget nyújt. A mellékvonalak közül a Szajol-Szentes vonalon ütemes menetrend szerint napi 13 vonatpár közlekedik, 1 óra 10 perces menetidővel, 67km-es hossz, megfelelő eljutási alternatívákat kínálva. A Szolnok-Kecskemét vonalon (67 km) a napi vonatpárok száma 6, egységesen három órás ütemben közlekednek, 1 óra 40 perces menetidővel, ez a rossz megjegyezhetőség és a nagy vonatmentes időintervallum miatt nem nevezhető utasbarátnak. Ugyanez igaz a Vámosgyörk-Újszász-Szolnok vonalra is (1 óra 40 perc, 78 km), ezen a vonalon néhány vonat esetében még az ütemesség is sérül, ami jelentősen lerontja a színvonalat.

Ennél jelentősen rosszabb a Kálkapolna- Kisújszállás és a Tiszafüred-Karcag vasútvonal helyzete. Előbbin a két végpont között 1 óra 40 perces menetidővel napi négy pár vonat, utóbbin egy órás menetidővel napi két pár vonat közlekedik (ráadásul rossz időfékvesztésben), így ez a két vasútvonal tulajdonképpen nem tartozik a közösségi közlekedés témakörébe. Mindkét vasútvonal két fővonal közötti kapcsolatot valósít meg, anélkül, hogy központi helyet érintene. Érintik még a megyét a Lakitelek-Kunszentmárton (napi 3 pár vonat, 50 perces menetidő) és a Mezőtúr-Orosháza (8 pár vonat, 1 óra 20 perc) vonalak is,

Az autóbusz-hálózat kiterjedtségét és dominanciáját jól jellemzi, hogy a „példásképpen” periférikus és kapcsolathányos Tiszorff autóbusz-összeköttetésein napi 6 pár közvetlen szolnoki, 2 pár közvetlen kunhegyesi és 1 pár közvetlen kenderesi járatpár biztosítja.

4.2.4. KÖZLEKEDÉSI KAPCSOLATOK

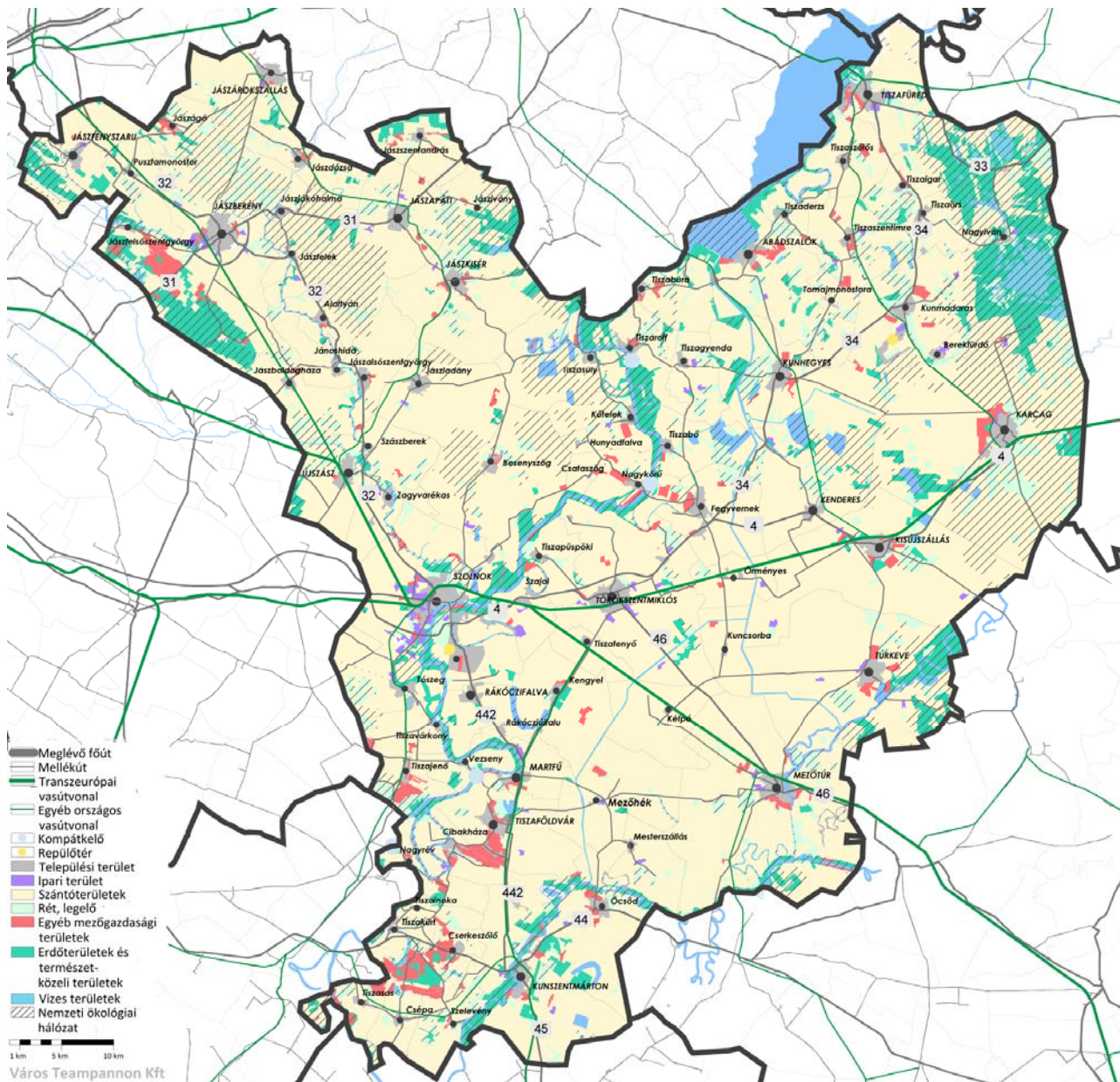
A megye területén a közúti és vasúthálózat jellemzően más-más kapcsolatrendszerrel működik, ez alól csak Szolnok környezete kivétel, ahol ezek a hálózatok integrálódnak, összefutnak. Szolnok az egyetlen teljes mértékben megvalósult csomópontja a Budapest környékén kiépíteni tervezett, de később félbemaradt vasúti elkerülő-nyomvonalaknak. A város méretéhez képest jelentős vasúti infrastruktúrával rendelkezik, az egymást jórészt különbszintben keresztező vasútvonalak a „mindenhonnan-mindenhová” elv jegyében épültek ki és látják el máig feladatukat. A volt Szovjetunió összeomlása miatt a (Záhonyba irányuló) vasúti teherforgalom töredékére esett vissza, így a (Budapest-) Szolnok-Debrecen -vasútvonal jelentősége a (Szolnokig kiterjedő) budapesti elővárosi forgalomban és általában a Kelet-Magyarország és a Partium városai felé irányuló személyszállításban jelentős, a Románia és a Balkán felé irányuló személy- és teherforgalom Szajolnál leválik a fővonalról és délkelet felé veszi az irányt. Ez egyben azt is jelenti, hogy a Nyugat-Európa és Románia közötti vasúti személy- és áruszállítás szempontjából a megye tranzitterület, ugyanebben a viszonylatban a kapacitív közúti folyosók azonban északról és délnyugatról elkerülnek (M3-A3 és M5-M43-A1 autópályák). Tehát a megye területén nemzetközi kapcsolatok dominánsan kötőtpályán valósulnak meg. Amennyiben az Ukrajna-Oroszország irányú záhonyi teherforgalom növekedésnek indul, esetleg a koncepció szintjén már felmerült Ukrajna-Adria szélesnyomtávú vasútvonal a megvalósulás fázisába lép, a megye külső kapcsolati rendszerében egyértelműen a vasúthálózat lesz a meghatározó. Ezekhez az adottságokhoz szervesen kapcsolódik a gondolat, hogy Budapest elővárosi vasúti közlekedéséhez Szolnok kiemelten jó vasúti infrastruktúrája biztosítsa (Székesfehérvárral együtt) a karbantartó- és tárolófunkciókat, tehermentesítve ezáltal a más szerepkört ellátó (és részben egyéb településrendezési célokra már kiszemelt) fővárosi vasúti területeket.

Párhuzamosan azzal, hogy az autópályák építése Szolnokot „légüres térbe” helyezte, a főúthálózat korszerűsítése és új kapcsolatok kiépítése hozzájárulhat, hogy Szolnok a megváltozó országos (és megyei) térszerkezetben megtalálja új szerepét. A folyamatot erősíti, hogy a közlekedéspolitikában (részben gazdasági szükségszerűségekből) az autópályák továbbépítésénél nagyobb hangsúlyt kap a főúthálózat felértékelése. Ebből a szempontból kritika érheti a Kecskeméttel való kapcsolat tervezett fejlesztésének módját, hiszen a 2007-2013 közötti időszak közúthálózat fejlesztési terve ezen a nyomvonalon egy (Dunaújváros-) Kecskemét-Szolnok (-Eger) gyorsforgalmi utat tartalmaz, ami kapacitását és a várható igénybevételt tekintve túlméretezett, másrészt a budapesti körutas szerkezetet az országos térszerkezetre terjeszti ki, ami indokolhatatlan. A nagyobb hálózati rendszerbe való illeszkedéstől függetlenül is indokolt viszont egy, a területet is feltáró közvetlen közúti összeköttetés építése a két megyeszékhely között, ami nem csak gazdasági kapocsként működne, hanem látványos térszerkezeti hiányt is megszüntetne.

Vasúti közlekedés szempontjából a megye kapcsolatrendszere folyamatosan alakul, a kapcsolatok bővülése és csökkenése párhuzamosan folyik. A Lakitelek-Kunszentmárton vasútvonal az egyik legutolsó volt a hazai vasútépítések sorában, a vasútvonal 1952-ben nyílt meg, egy tervezett, Budapestet délről elkerülő alternatív kelet-nyugati vasútvonal részeként. Két évtizeddel később megszűnt a Kisújszállás-Déaványa vasútvonal (ezzel a Békéscsaba és Püspökladány közötti térségnek a közvetlen, Kisújszálláson át létrejövő, Szolnok-Budapest irányú kapcsolata szűnt meg), 2009-ben pedig a Karcag-Tiszafüred vonalon szűnt meg a személyszállítás (utóbbi vonalon 2010-ben ismét felvették a közlekedést, majd 2012-ben napi két vonatpárra szűkítették). Ugyanakkor a megye vasúti gerincvonalát alkotó két vonalon (Budapest-Szolnok-Békéscsaba-Lőkősháza és Budapest-Szolnok-Debrecen) folyamatos az infrastruktúra fejlesztése. Utóbbi vonal Szajol és Püspökladány közötti teljes átépítése a jelenleg folyó legnagyobb méretű vasúti beruházás Magyarországon. Szajol és Murony között több évtizedes szakaszos fejlesztések hatására végig kétvágányossá vált a vasútvonal, a Békéscsabát is magába foglaló utolsó hiányzó szakasz országhatárig történő elkészültével Románia is kapacitív vasúti folyosón kapcsolódik Magyarországon át Nyugat-Európához.

4.3. A TÉRSZERKEZET IDŐBELI ALAKULÁSA, TERÜLETFELHASZNÁLÁS VÁLTOZÁSAI

A fejlesztés szempontjából meghatározó szerkezeti elemek a **közlekedési hálózat létesítményei**, melyek a Közlekedési infrastruktúra, illetve a nagytérégi összefüggések fejezetekben részletesen bemutatásra kerültek. A változásoknál meg kell említeni, hogy **javult a megye és ezzel az Alföld észak-déli irányú kapcsolatrendszere** azal, hogy megépült a 442-es főút Tiszaföldvár központját elkerülő szakasza, valamint Jászberénynél a 31. és 32. sz. főút közös elkerülőjének első üteme. A gyorsforgalmi és főúthálózat hosszú távú fejlesztési programja megyét érintő több fejlesztés ütemezését tartalmazza. Eszerint a 2011-16 közötti I. ciklusban megvalósul az M4-es gyorsforgalmi út Budapest (M0) és

4.3.1 ábra: A megye jelenlegi térszerkezete és területfelhasználása (Forrás: CORINE, MTrT)

Törökszentmiklós között, valamint az M8-as gyorsforgalmi út tervezett nyomvonalán főút épül Kecskemét és Szolnok között, valamint az M44 Kunszentmárton Kondoros közötti szakasza és a Jászberény elkerülő III. üteme a 32. sz. főúton. A II. szakaszban (2017-2020) az M4 folytatása tervezett Törökszentmiklós és Kisújszállás között, ennek Kisújszállást elkerülő felpályás szakasza elkészült. Megvalósult a 120-as vasút (Budapest-Cegléd-Szolnok-

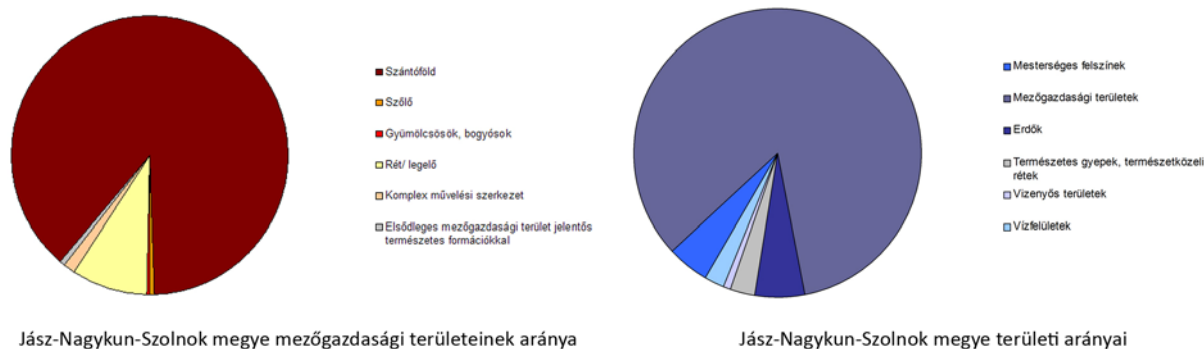
Lőkösháza) Szajol-Mezőtúr-Gyoma közötti szakaszok rehabilitációja, de megindult a 100 sz. vasútvonal (Szolnok-Záhony) rehabilitációja is, mely során 160 km/h-ú sebességre fejlesztik a Szajol-Püspökladány közötti szakaszt az I. ütemben, várhatóan 2015-ig. A megye turisztikai fejlesztésének meghatározó elemei az **új kerékpárutak**, köztük kiemelkedő jelentőségű a Tisza-tó körül kiépült kerékpárút. **Szolnok logisztikai pozíciójának erősítése** szempontjából kiemelkedő jelentőségű az új logisztikai ipari park átadása 2006-ban.

4.3.a táblázat: A területfelhasználás változása 1990 és 2006 között (Forrás: CORINE, saját szerkesztés)

Területfelhasználás	Változás 1990 és 2000 között		Változás 2000 és 2006 között	
	terület	%-os változás 1990-hez képest	terület	%-os változás 2000-es állapothoz képest
Települési terület	80,7 ha	0,4%	57 ha	0,29 %
Ipari és kereskedelmi	33,87 ha	1,1%	145 ha	4,64 %
Bányák	-9,3 ha	-30,8%	-39,7 ha	-57 %
Lerakóhely	-	-	-25,9 ha	-14,9%
Szántóföld	4272 ha	1%	-1068,9 ha	-0,26%
Szőlő	-180,5 ha	-7,1%	-50,7 ha	-1,87%
Gyümölcsös	-138 ha	-9,2%	-171,9 ha	-10,49%
Rét/legelő	-5916 ha	-16,5 %	87,62 ha	0,21%
Komplex művelésű t.	88,9 ha	1,4 %	-59,6 ha	-0,92%
Elsődlegesen mg. ter.	-46,7 ha	-1,8%	-7,8 ha	-0,30%
Erdők	1542 ha	4,9%	833,5 ha	2,79%
Természetes gyepek	-14 ha	-0,1%	4,1 ha	0,03%
Vizenyős területek	-	-	-19,58 ha	-0,39%
Vízfelületek	268 ha	2,2%	185,9 ha	1,59%

Általánosságban elmondható, hogy a folyók menti térséget tekintve a megye területhasználata a tájkép szempontjából egyhangúnak tekinthető, bár némi változatosságot a folyók és árterületeik menti galériaerdők, valamint a természetvédelmi területek jelentenek. Ezt jól mutatja a tájtypusonként kiemelt egy-egy település tájhasználat is.

Ezt az egyhangúságot erősíti a CORINE Landcover 2006-os adatai is, mely szerint a megye jelentős részére a szántóföldi művelés a jellemző (74%)¹⁸. Aránya a '90-es években 1%-kal nőtt főként egykori rizs-, szőlő- és gyümölcssterületek felhasználásával, de van példa erdőszülő területek igénybe vételére, igaz kisebb arányban, vélhetően a korábban felhagyott szántóföldek újrahaszosításával. Ez a növekedés csökkenésbe csapott át az ezredfordulót követően. A szőlő- és gyümölcsstermesztés – a komplex művelési szerkezettel¹⁹ – együtt sem éri el a 2%-os arányt (Tiszaföldvár, Cserkeszölő), sőt területük tovább zsugorodott az elmúlt két évtizedben. Az összefüggő szántóföldeket rétek és legelők szabdalják fel, melyek részesezése meghaladja a 10%-ot, és elsősorban a megye alacsony termőképességű területein helyezkednek el. A gyepek csökkenése elsősorban a '90-es években volt jellemző, de ez a folyamat a

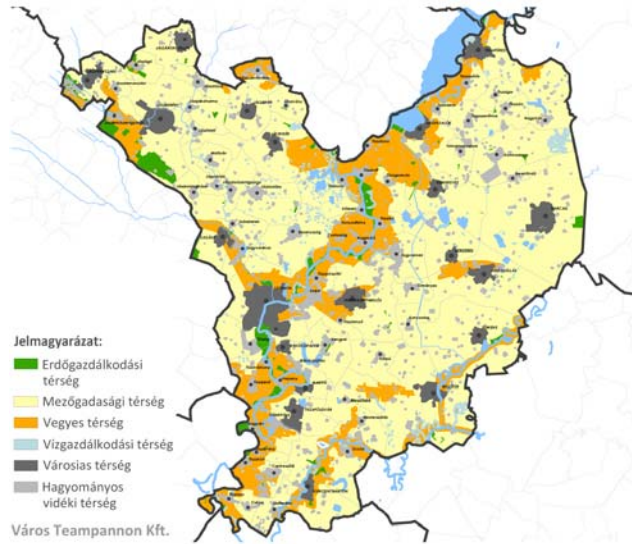
4.3.2 ábra: A megye területfelhasználása a CORINE szerint

18 A KSH adatai szerinti termőföld használat a korábbi fejezetekben már bemutatásra kerültek. Az eltérő felmérés és módszer miatt a KSH és a CORINE felmérés adatai között eltérések lehetnek.

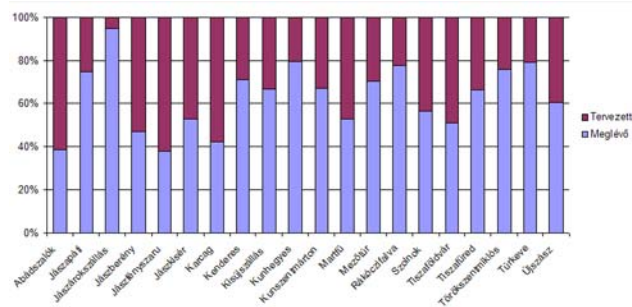
19 Komplex művelési szerkezet: kis területű földrészletek, vegyes egyényári növényi kultúrák, legelők és élővilági növényi kultúrák egymás mellett (pl. szőlőhegyek, zártkertek)

2000-es években lelassult. A megyében az erdőterületek nagysága az egyik legalacsonyabb az országban, területi aránya jelenleg 5,5 % a CORINE szerint. Ez az arány az 1990-es állapotokhoz képest 25% magasabb, mely elsősorban a szántóterületek felhagyásának, spontán erdősülések eredménye. Feltűnő, hogy 2000 és 2006 között az erdőterületek közül az átmeneti erdős-cserjés területek aránya²⁰ is növekedett, mintegy 9000 ha-ral, főként a lomblevelű erdők átalakulásával, mely az leromlásának, de az intenzív erdőgazdálkodásnak is lehet eredménye. Összefüggő erdőterületek a Tisza és Hármas-Körös mentén helyezkednek el nagyobb arányban, illetve a Jászság dél-nyugati részén helyezkednek el (Jászberény, Jászfényszaru).

A települési területek bővülése alacsony mértékű, a teljes megyét tekintve 316 ha-nyi terület került beépítésre 1990 és 2006 között, melyből valamivel több mint fele ipari és kereskedelmi terület bővítés. Miközben a lakó- és üdülőterületek a '90-es években elsősorban Szolnokon, Jászberényben, Szajolon és Tószegen is érezhetően bővült, addig 2000 és 2006 között csak Cserkeszőlőn (termálfürdő és lakópark) és Jászberényben növekedett a lakóterület nagysága jelentősebb mértékben. Az ipari és kereskedelmi területek bővülése 1990 és 2000 között igen alacsony volt, mindössze 33 ha-nyi, viszont 2000 és 2006 között 145 ha-nyi fejlesztést mutat a CORINE: növekvő sorrendben Jászárokszálláson, Tiszafüreden, Jászberényben és Szolnokon. A CORINE szerint folyamatos a bányák és lerakóhelyek felszámolása.

4.3.3. ábra: A megye térségi területfelhasználása (Forrás: JNSZ MTRT)

4.3.4 ábra: Városok meglévő és tervezett beépítésre szánt területei, belterületei (Forrás: CORINE 2006, településszerkezeti tervek alapján saját szerkesztés)

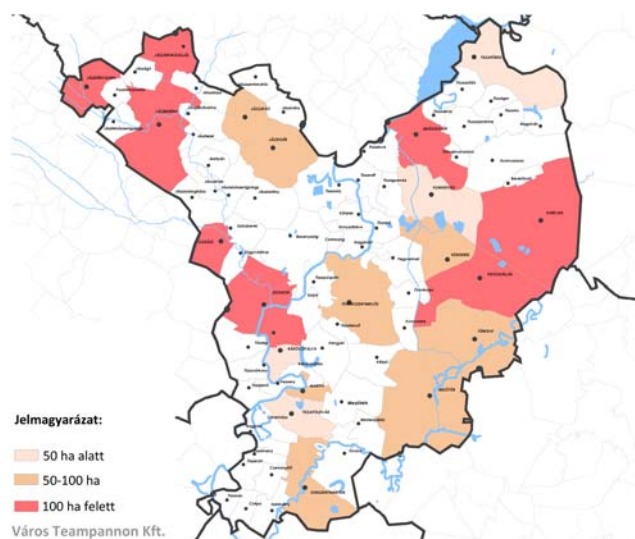
A megye **terület-felhasználásának fő tendenciáját** a települési területek és erdőterületek arányának lassú növekedése, illetve a szőlő- és gyümölcssterületek, bányaterületek, lerakóhelyek csökkenése jellemezte **az elmúlt évtizedben**. Úgy tűnik, hogy a szántóterületek nagysága stagnál, a kö-zeljövőben sem várható jelentős változás, legfeljebb az alacsonyabb termékenyséű területek szántóföldjei kerülhetnek ki a művelés alól. Az erdőterületek növekedése nem kötött terepekhez, de elsősorban a művelésből kivont, alacsonyabb termékenyséű, homokterületeken (Jászság dél-nyugati része), a szikes területek térségében, valamint a folyók mentén várható az erdőterületek növekedése. Ezt a tendenciát követi a térségi szerkezeti terv is, hiszen ezeken a területeken vegyes területfelhasználású térség²¹ került kijelölésre, azaz az érintett településeknek lehetőségük van korlátozás nélküli erdőterület és szántóterület területfelhasználás kijelölésére. Meg kell jegyezni, hogy a halastavak (vízfelületek) aránya jelentősen növekedett az elmúlt évtizedben (vé-lhetően már korábban ekként hasznosított területek ismételt üzembe helyezésével). Ezt a változást a halfogyasztás erős emelkedése indukálta; mértéke 1996 és 2009 között 67%-kal növekedett, ugyanakkor az utóbbi években stagnálás tapasztalható. Vé-lhetően, ha nagyobb visszaesés nem is várható, de – tekintve a magas árakat – növekedésre egy ideig nem számíthatunk. Ebből következően a halgazdálkodási célú területfelhasználás növekedése

20 Átmeneti erdős-cserjés területek: Cserjés és lágyszárú növényzet elszórta fákkal. Formációk, melyek vagy az erdő leromlásával, vagy az erdő újratelepítésével ill. újraképződésével állnak elő. (Forrás:CORINE)

21 Jogszabály szerint a vegyes területfelhasználású térséget a településrendezési tervezés során erdő, illetve mezőgazdasági terület terület-felhasználásba lehet sorolni.

kevésbé várható. Számíthatunk viszont a tározási szükségletek növekedésére, ezzel együtt a víztározók számának növekedésére.

A területfelhasználás elmúlt évtizedekben történt változásainak tendenciáit tekintve a települési területek további lassú növekedésére számíthatunk, annak ellenére, hogy a településrendezési tervekben jelentős mennyiségű terület belterületbe vonását, beépítését célozták meg az önkormányzatok (egyes esetekben a jelenleg beépített területük, belterületük majdnem kétszeresét). Ezek nagyságrendjét jól mutatja a 4.3.4 ábra, mely a CORINE 2006 területfelhasználás állapota szerinti és a hatályos településszerkezeti tervek szerinti települési területek összehasonlításával készült.

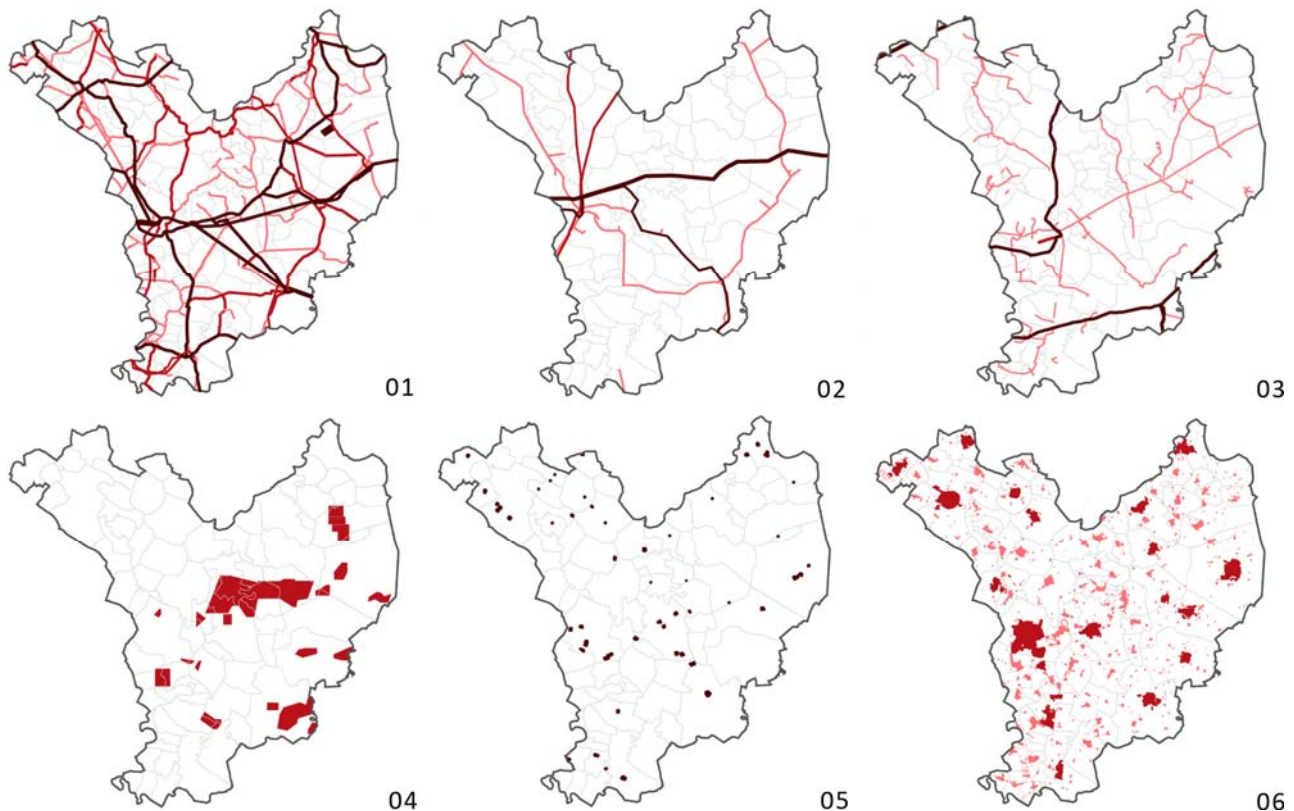
4.3.5 ábra: Városok még nem beépített ipari, gazdasági területei településszerkezeti tervek és légifotó (Google Earth) alapján (Forrás: Mészáros János vizsgálata alapján saját szerkesztés)

Természetesen a települési terület növekmény összetevője rendkívül változatos mind területfelhasználását, mind intenzitását tekintve (pl. kereskedelmi, szolgáltató gazdasági terület, hétvégi házas üdülő terület, különleges területek, zöldterületek stb.), ezért csak a települések szerkezeti terveivel együtt értelmezhető. Fejlesztési szempontból kiemelve a városok gazdasági területkínálatát, megállapítható, hogy a megye városaiban összességében közel 2000 ha-nyi ipari, gazdasági terület áll rendelkezésre. A legnagyobb ipari, gazdasági területkínálat Jászberényben (223 ha), és Kisújszálláson (188 ha) található, de jelentős nagyságú, több mint 100 ha-nyi terület került kijelölésre Karcagon, Szolnokon, Abádszalókon, Újszászon és Jászárokszálláson. A legkevesebb ipari, gazdasági területkínálat Tiszafüreden (16 ha), Rákóczi falván (27 ha) és Kunhegyesen (37 ha) áll rendelkezésre.

4.4. TÁJ TERHELÉSE ÉS TERHELHETŐSÉGE

A táj terhelésével és terhelhetőségével nagyon szoros kapcsolatban állnak az előző helyzetértékelési fejezetekben kifejtett térségi adottságok. A táj-terhelhetőség vizsgálatára alapozott fejlesztési koncepció célja a tájhasználat szempontjából kedvező ökológiai adottságokat nem veszélyeztető mértékű, korlátozott fejlesztés biztosítása. Az adott táj terhelhetősége többféle tájhasználati mód szempontjából vizsgálható. Külön-külön javasolt vizsgálni a táj mezőgazdasági, erdőgazdasági vagy ipari termeléssel, üdülési vagy települési hasznosítással való terhelését és terhelhetőségét. Mindegyik tájhasználat esetében az ökológiai értékekre gyakorolt esetleges negatív hatásra kell koncentrálni. A tájanalízisnek nem része a tájképi adottságok vizsgálata és értékelése.

A táj terhelhetősége a terhelésekkel szembeni ellenállásával és a táj már elszenvedett terheléseinek összevetésével határozható meg. Szükséges meghatározni a táj érzékenységet (regenerálódó képességét) is. Ezért a vizsgálatok első részében a táj érzékenységet meghatározó szempontok felállítása a feladat. Az értékelés alapja a Budapesti Corvinus Egyetem Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszékén a területrendezési tervekhez kidolgozott tájterhelhetőség vizsgálati módszertana volt, az abban meghatározott vizsgálati és értékelési javaslatokkal.

4.4.1 ábra: A tájat terhelő tényezők (forrás: Corine, JNSZ MTrT) 1. Közlekedési hálózat 2. Elektromos vezetékek 3. Szénhidrogén vezetékek 4. Szénhidrogén bányatelkek 5. Hulladéklerakó-helyek és bányaterületek, tájsebek 6. Települési térség

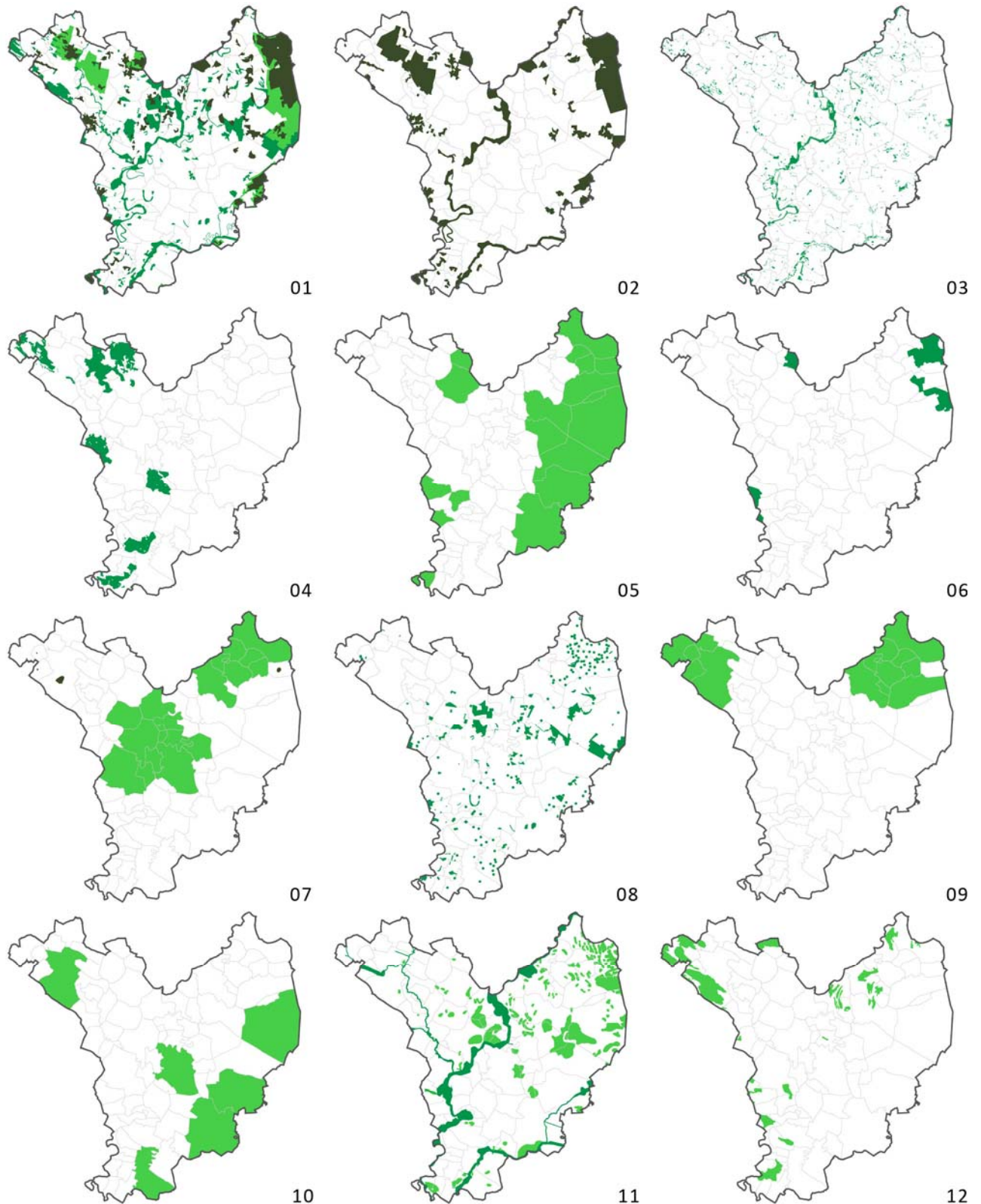
A „táj jellemzői” című fejezetben kerültek meghatározásra a megye tájszerkezeti egységei, melyek adottságaikat, tájhasználatukat tekintve összefüggő tájegységek és különböző érzékenységi szintűek. Az 5 tájszerkezeti egységen belül a mezőgazdasági táj a legkevésbé érzékeny, mivel itt nagy a mesterséges, módosított területek aránya és kevés a természetes, védelemben részesülő terület. A mezőgazdasági tájon belül viszont kiemelt figyelmet kell fordítani a meglévő erdők, véderdők ökológiai folyosók megőrzésére, és lehetőség szerinti bővítésére, az ipari területek és a lakott területek véderdősávval való térbeli elhatárolására. A tájterhelés vizsgálata során a megyében 12 terhelő tényező került figyelembe vételre, melyek az alábbi csoportosításban kerültek térképi megjelenítésre:

- közlekedési infrastruktúra: gyorsforgalmi utak, főutak, mellékutak, autópálya csomópontok, repülőtér, vasúthálózat;
- elektromos és szénhidrogén szállító vezetékek és szénhidrogén bányatelkek;
- települési térség: városok és községek beépített és beépítésre szánt területei;
- hulladéklerakó helyek, nyersanyag kitermelés területei, tájsebek (szilárd nyersanyag és szénhidrogén).

Az elemzés során nagyobb súlyt kaptak a hulladéklerakók, a vonalas létesítmények közül a nagyobb hatást gyakorló hálózati elemek, valamint a sérülés esetén súlyos károkat okozó szénhidrogén szállító vezetékek és a tájsebek. Összesen 4 kategóriába soroltuk az egyes területeket: erősen terhelt, fokozottan terhelt, közepesen terhelt, kevésbé terhelt.

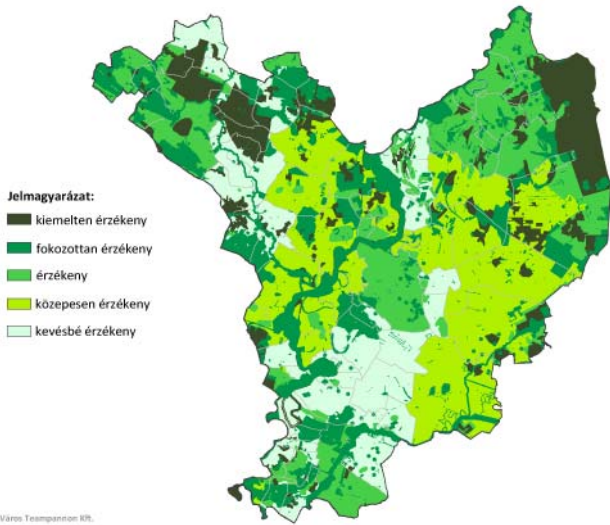
A táj érzékenysége - a természeti és kulturális örökségi adottságok figyelembevételével - 18 érzékenységi tényező alapján került meghatározásra:

- ex lege védett területek: szikes tavak, lápok, kunhalmok;
- tanyás települések;
- Magas Természeti Értékű Területek;
- Kiemelten Érzékeny Természeti területek;
- Megyei területrendezési tervből: ökológiai hálózat elemei (magterület, ökológiai folyosó, puffertérület) és Natura 2000 területek; kiváló termőhelyi adottságú erdőterület és szántóterület, felszíni és kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőségvédelmi terület, nitrátérzékeny területek, rendszeresen belvízjárta területek, nagyvízi meder; szélerózióval érintett területek;

4.4.2 ábra: A táj érzékenységét meghatározó tényezők (forrás: Corine, JNSZ MTrT, KNPI, HNPI)

1. Ökológiai hálózat 2. Natura 2000 területek 3. Kiváló termőhelyi adottságú erdőterület 4. Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület 5. Érzékeny Természeti Területek 6. MTÉT 7. Felszíni és kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőségvédelmi terület 8. Ex lege védett 9. Nitrátérzékeny települések 10. Hagyományos tanyás területek 11. Rendszeresen belvízjárta területek és nagyvízi meder 12. Szélerózióval érintett területek

4.4.3. ábra: Jász-Nagykun-Szolnok megye tájérzékenysége

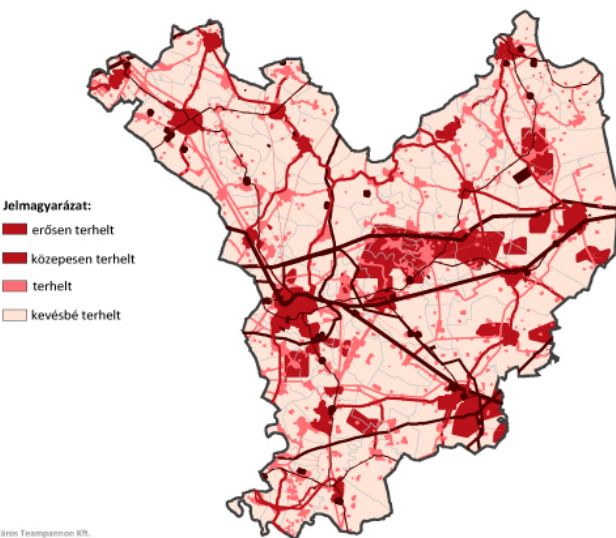
Az egyes elemek közül nagyobb súlyt kaptak a regenerálódó képességet is figyelembe véve a természetvédelmi, földvédelmi, vízvédelmi célú, vagy kulturális örökség szempontjából védendő területek, kisebb súlyt a természetvédelmi típusú, de külön védelmet nem élvező elemek. Összesen 4 kategóriába soroltuk az egyes területeket: kiemelten érzékeny, fokozottan érzékeny, érzékeny, kevésbé érzékeny.

A különböző rétegek alapján kijelölt kategóriák és azok térképi megjelenítése szerint került meghatározásra a tájterhelés és tájérzékenység. Az érzékenységi skála egyik végén a legértékesebb területek (sötétzöld), a másik végén a természet- és környezetvédelem szempontjából legkevésbé értékes területek (fehér) helyezkednek el.

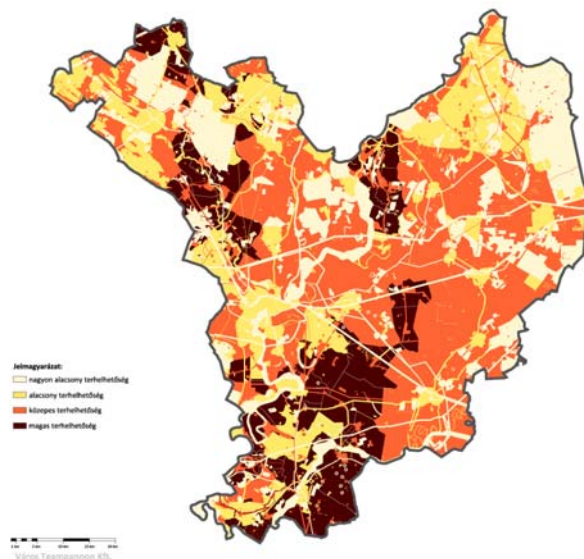
A terhelési skála egyik végén a legnagyobb mértékben igénybe vett területek (bordó), a másik végén legkevésbé roncsolt területek (világos) találhatók.

Az érzékenységi és terhelési kategóriákat összevetve készült el a négy részből álló terhelhetőségi skála. Sötétbarnával jelöltük a leginkább terhelhető területeket, melyek a megye legkevésbé érzékeny és legkevésbé igénybe vett területeit fedik le. A világos színek jelzik azokat a területeket, amelyek a (leg)kevésbé terhelhetők. Ide tartoznak a nagyon érzékeny és jelentősen igénybe vett területek.

A vizsgálat eredményeként a következő tájak a legkevésbé terhelhetők: a nagyobb városok (már túlterheltek), a Tiszató (vízvédelem miatt), a Közép-Tiszavidék árterei, holtágai és a Hortobágy szikes legelői (természetvédelem miatt).

4.4.4. ábra: Jász-Nagykun-Szolnok megye tájterhelése

4.4.5. ábra: Jász-Nagykun-Szolnok megye tájterhelhetősége

ELŐKÉSZÍTŐ MUNKARÉSZEK

5. TERVEZÉSI-FEJLESZTÉSI KÖRNYEZET

5.1. EURÓPAI UNIÓ TERVEI, STRATÉGIÁI

Az Európai Unió legfontosabb megalapozó dokumentumai

- a 2010-ben jóváhagyott EU 2020 stratégia, melyhez kapcsolódva az egyes országoknak is el kellett fogadniuk saját vállalásaikat;
- a 2011-ben (a magyar elnökség alatt) elfogadott Területi Agenda 2020;
- a Közös Stratégiai Keret 11 célkitűzése;
- a kohéziós politika szabályzata (régiók besorolásának feltételrendszere);
- és végül a Közös Agrárpolitika 2013 után reformja.

EU 2020 stratégia fő prioritásai az intelligens (tudásalapú), fenntartható (alacsony széndioxid kibocsátású és versenyképes) és inkluzív (szegénységet csökkentő, magas foglalkoztatási szintet biztosító) növekedés feltételeinek megteremtése.²²

5.1.a táblázat: EU 2020 stratégia célkitűzései és Magyarország nemzeti vállalásai

Célkitűzés 2020-ra	Eu. célérték	Mo. vállalása	Szlovákia vállalása	
foglalkoztatás	20–64 évesek körében a foglalkoztatottság aránya eléri	75%	75	72
K+F	A kutatásba és a fejlesztésbe fektetett GDP arány	3%	1,8	1
Éghajlat-változás/ energia	Az üvegházhatású gázok kibocsátása csökkenése az 1990-es szinthez képest	20-30%	n.a. (2011-ben 10)	n.a. (2011-ben 13)
	Megújuló energiaforrások aránya	20%	13 (2011-ben 14,65)	14
	Energiahatékonyság	20%-kal nő	n.a. (2011-ben 2.96)	n.a. (2011-ben 1,65)
Oktatás	Lemorzsolódási arány csökkenése (18-24 évesek)	10% alá	10	6
	felsőfokú végzettséggel rendelkező 30 és 34 év közötti uniós lakosok	legalább 40%	30,3	40
Szegénység/társadalmi kirekesztés	A nyomorban és társadalmi kirekesztettségben élők, illetve azok számának csökkenése, akik esetében a szegénység és a kirekesztődés reális veszélyt jelent.	legalább 20 millióval	n.a. (2011-ben 450 ezer fő)	n.a. (2011-ben 170 ezer fő)

Az EU 2020 stratégia végrehajtását szolgáló 7 kiemelt kezdeményezés: Digitális Európa, Innovatív Unió, Mozdulás az ifjúság, Erőforrás-hatékony Európa, Iparpolitika a globalizáció korában, Új készségek és munkahelyek, Szegénység elleni európai platform.

A **Területi Agenda 2020** célja a térségi szemlélet közvetítése, a szakpolitikák területi összehangolása. Prioritásai:

- policentrikus és kiegyensúlyozott területi fejlődés elősegítése,
- integrált fejlesztés ösztönzése a városokban, valamint a vidéki és sajátos adottságú régiókban,
- határokon átnyúló és transznacionális funkcionális régiók területi integrációja,
- régiók erős helyi gazdaságokon nyugvó globális versenyképességének biztosítása,
- területi összeköttetés javítása az egyének, a közösségek és a vállalkozások érdekében,
- régiók ökológiai, táji és kulturális értékeinek kezelése és összekapcsolása.

A Közös Stratégiai Keret (KSK) alapvetően új eszköz az Európai Unió fejlesztéspolitikájában. Célja **az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), Európai Szociális Alap (ESZA), a Kohéziós Alap, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) és Európai Tengerügyi és Halászati Alap (ETHA) – az ún. KSK-alapok területileg összehangolt, a**

²²Célrendszerhez kapcsolódó összes indikátort lásd http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/europe_2020_indicators/headline_indicators

hatékonyságot és a szinergiát erősítő felhasználása. A Közös Stratégiai keretre vonatkozó rendelet többek között a partnerségre, a többszintű kormányzásra, az esélyegyenlőségre, a fenntarthatóságra, valamint a vonatkozó uniós és nemzeti jognak való megfelelésre fogalmaz meg rendelkezéseket, továbbá tartalmazza KSK-alapok által támogatni tervezett 11 közös tematikus célkitűzést az EU 2020 stratégiával és a Területi Agenda 2020-al összhangban:

- a kutatás, a technológiai fejlesztés és innováció erősítése;
- az információs és kommunikációs technológiák hozzáférhetőségének, használatának és minőségének javítása;
- a KKV-k, a mezőgazdasági és a halászati ágazatok versenyképességének javítása;
- az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság felé történő elmozdulás támogatása minden ágazatban;
- az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, a kockázat-megelőzés és -kezelés ügyének támogatása;
- a környezetvédelem és az erőforrás-hatékonyság propagálása;
- a fenntartható közlekedés előmozdítása és kapacitáshiányok megszüntetése a főbb hálózati infrastruktúrákban;
- a foglalkoztatás előmozdítása és a munkaerő mobilitásának támogatása;
- a társadalmi befogadás előmozdítása és a szegénység elleni küzdelem;
- beruházások az oktatás, készségfejlesztés és élethosszig tartó tanulás területén;
- az intézményi kapacitás javítása és hatékony közigazgatás.

A KSK szabályzat szerint az ERFA forrásainak minimum 5%-át kötelező **fenntartható városfejlesztési beavatkozásokra** fordítani. Tagállamonként max. 20 város (EU szinten max. 300!) integrált programjának megvalósítására van mód, melyek a tagállam és az EU között kötendő partnerségi szerződésben nevesítésre kerülnek. Az ERFA további 0,2%-nak terhére további ún. **innovatív városfejlesztési akciók** megvalósítására is lehetőség nyílik.

A KSK további új eleme az ún. **Közösségi irányítású helyi fejlesztési programok**, mely egyrészt a LEADER közösségek számára hozzáférhetővé teszi a KSK-alapok egészét, jelentősen megnövelve a hozzáférhető forrásokat, másrészt viszont a LEADER módszertant **helyi közösségi fejlesztések széles köre számára** alkalmazhatóvá teszi (*angolul: Community-led Local Development, rövidítve CLLD programok*). A megvalósítható **Helyi Fejlesztési Stratégiákat** a tagállamoknak legkésőbb **2015. december 31-ig** ki kell választani és jóvá kell hagyni. A helyi fejlesztésekről az ún. helyi akciócsoportok döntenek, amelyekben a politikai döntéshozók szavazati aránya (elvileg) nem lehet nagyobb 49%-nál. A hazai konvergencia régiókban az ilyen típusú fejlesztések akár 95%-os támogatottságot is elérhetnek.

A városfejlesztésben és a helyi fejlesztések esetében fontos változás a beavatkozások valóban integrált megvalósításának lehetősége ún. **integrált területi beruházások** (ITB, *angolul ITI: Integral Territorial Investments*) keretében. A fejlesztések több OP különböző prioritásai alapján egységes program keretében (és nem külön-külön pályázgatva) valósíthatók meg. Az ITB-eket már az Operatív Programokban nevesíteni kell és prioritási tengelyenként el kell különíteni a hozzájuk kapcsolódó pénzügyi forrásokat is.

A KSK-alapokra vonatkozó rendelkezések a korábbiaknál differenciáltabban szabályozzák az uniós forrásokhoz való hozzáférés feltételrendszerét: a jelenlegi „konvergencia régió” és „versenyképességi régió” megnevezéseket három új kategória fogja felváltani: a **kevésbé fejlett régiók** GDP-je az EU27 átlagának 75%-a alatti, az **átmeneti régióké** az EU27 átlagának 75%-a és 90%-a közötti, a **fejlettebb régióké** meghaladja az EU27 átlagának 90%-át. Jász-Nagykun-Szolnok megye a 2009. évi adatok alapján a kevésbé fejlett régiók közé fog tartozni (megye 1 főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson kifejezve 10 300 euró, EU27 átlaga 23 500 euró).

A **Közös Agrárpolitika** tekintetében mind a mai napig heves viták folynak.²³ A Nemzetgazdasági Minisztérium meggyéknek adott tájékoztatása szerint a Közös Agrárpolitika megújításának legfontosabb elemei:

- növekedés és a munkahelyteremtés (jövedelemtámogatás csak az aktív termelőknek, üzemek teremtette munkahelyek számának figyelembe vétele, felső összeghatár 300 ezer euró),
- hatékonyabb és gyorsan aktivizálható válságkezelési eszközök (biztosítások, kárenyhítési és kockázati alapok létrehozásának ösztönzése),

²³ A viták a <http://capreform.eu/> honlapon nyomon követhetők.

- „zöld” kifizetések arányának növelése: a közvetlen kifizetések 30%-át a természeti erőforrások optimális hasznosítását szolgáló eljárásokra kell fordítani,
- mezőgazdasági kutatási és innovációs tevékenységek (továbbá tudásátadás, tanácsadás) támogatására szánt költségvetési tétel kétszeresére emelése,
- agrár-környezetvédelem erősítése: vidékfejlesztési politika hat prioritása közül kettő az ökoszisztémák védelme-helyreállítása és az éghajlatváltozás elleni küzdelem, illetve az erőforrások hatékony felhasználása lesz,
- fiatal (40 év alatti) gazdálkodók induló tevékenységének támogatása (első 5 évben),
- munkahelyteremtés és vállalkozói aktivitás (gazdaságélénkítés, helyi fejlesztések gazdaságfejlesztési elemeinek támogatása, mikroállalkozásoknak 5 éves csomag, max. 70 ezer euróig),
- hátrányos helyzetű térségek fokozottabb támogatása (kedvezőtlen természeti adottságú területek termelőinek kiegészítő kompenzációval való fokozott támogatása vidéki térségek elnéptelenedésének elkerülése és gazdagságának megőrzése érdekében, az egyéb vidékfejlesztési támogatásokon túl).

5.2. ORSZÁGOS TERVEK ÉS STRATÉGIÁK

5.2.1. ORSZÁGOS FEJLESZTÉSI ÉS TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ TERVEZETE

A megyei területfejlesztési koncepciók legfontosabb referenciakeretének számító országos fejlesztési dokumentumok kidolgozása a megyei tervekkel párhuzamosan zajlik. A közzétett tervezetben irányváltás tapintható, amennyiben a korábbi felzárkóztatás-orientált szemlélet helyett a gyorsan és hatékonyan dinamizálható térségek – a **növekedési motorok** – és tematikák – **nemzetgazdasági jelentőségű ágazatok**²⁴ – megerősítésére fókuszál, abból a filozófiából kiindulva, hogy a felzárkóztatást elsősorban a „növekedési motorok” fejlesztésének továbbgyűrűző hatása fogja katalizálni megfelelő területi együttműködések, integrált fejlesztések közvetítő hatása révén. Jász-Nagykun-Szolnok mindkét szempontból érintett: **Szolnok és Jászberény illetve térségük a 22 növekedési motorként kijelölt térségek (ún. HUB-ok) közé tartozik**, a megye gazdaságában a kiemelt ágazatok többsége jelentős súlyt képvisel: vö. **járműipar, elektronikai ipar, turizmus, mezőgazdaság és élelmiszeripar, logisztika, (mezőgazdasági) gépipar**.

A tervezet leginkább figyelemre méltó része az új térszervezési irányok meghatározása, mely részben az **ország térszerkezetének alakításához**, részben a **következő uniós ciklusban várható integrált területi beruházások, fenntartható városfejlesztési beruházások illetve a közösségi szinten irányított helyi fejlesztések potenciális célterületeinek kijelöléséhez** ad iránymutatást. Ebben a vonatkozásban erősen megkérdőjelezhető a tervezett ún. funkcionális város-térségeknek a járathatárokhoz való igazítása, amit indokolt lenne felülvizsgálni. Jász-Nagykun-Szolnok megye szempontjából kiemelten fontos lenne a **megyehatáron átlépő FTV-k kijelölésének lehetősége** (Tisza mente, Körös mente, Kecskemét-Cegléd-Abony-Szolnok-Törökszentmiklós, Jászágó-Gyöngyös-Hatvan, Tisza-tó-Hortobágy-Borsodi Mezőség). A térszervezési irányok alapos mérlegelése kiemelten fontos, mert, mint a Közös Stratégiai Kerettel kapcsolatban leírtakból látható, a **területszervezési és szerkezetalakítási döntések alapvetően meg fogják határozni a megye forrás-hoz jutási lehetőségeit, és részben a megye területén megvalósuló ágazati fejlesztéseket is a 2014-2020 közötti EU ciklusban**. A megye számára új lehetőségek rejlenek abban az elképzelésben, melyek Budapest tehermentesítésére, ennek keretében egy megerősített Székesfehérvár-Szolnok tengelyre, továbbá a Budapest-Szolnok-Debrecen kapcsolat helyett a Kecskemét-Szolnok-Debrecen kapcsolat erősítésére irányulnak. A **Kecskemét-Szolnok kapcsolat erősítése a stratégia időtávjában a megye számára kedvező és fontos országos törekvés, ugyanakkor Budapest gyorsabb elérhetősége rövidtávon prioritást élvez**.

²⁴ A dokumentumban említett kiemelt ágazatok: autó és járműipar; elektronikai ipar, híradástechnika; egészségipar és gyógyszeripar; turizmus; mezőgazdaság és élelmiszeripar; építő- és építőanyag ipar; logisztika; gép- és szerszámgyártás; vegyipar). A dokumentum más részein előkerül még a kreatív ipar és az energiaipar (megújuló és nem megújuló). A kiemelt ágazatok jelentőségét vagy az ország versenyképességéhez, a GDP-hez, a külkereskedelmi mérleg javulásához való hozzájárulásuk mértéke, vagy a foglalkoztatásban betöltött vagy potenciálisan betölthető szerepük határozza meg.

5.2.2. EGYÉB ORSZÁGOS TERVEK, ÁGAZATI FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁK

Az **Új Széchenyi Terv** gazdaságfejlesztési programot 2011-ben fogadta el a Kormány (ÚSZT). A Tervben megfogalmazott jövőkép szerint 2030-ra Magyarország meghaladja az Európai Unió átlagos gazdasági fejlettségét, fogyasztási szintjét és életminőségét. A gazdaságpolitikai fordulatok hatására Magyarországon a terv szerint 2013–2014-től ismét a dinamizáló gazdaságpolitikáé lesz a főszerep, a kedvező hazai és külső feltételek eredményeképpen pedig javul a közhangulat, valamint a gazdasági szereplők attitűdje, és az eredmények a gazdasági mutatószámokban is láthatóvá válnak. A következő tíz esztendő alatt egymillió új (vagyis tartós többletként jelentkező) és adózó munkahely jön létre Magyarországon a terv szerint. Ennek érdekében az Új Széchenyi Terv központjában a vállalkozók állnak. Az Európa 2020 stratégiához kapcsolódóan a Terv kiemelt irányként hangsúlyozza a zöldgazdaság és a tudásgazdaság fejlesztését. Az ÚSZT prioritásait és alprogramjait a 5.2.2.a melléklet foglalja össze. A további jelentősebb stratégiák, programok (pl. Nemzeti Vidékstratégia, Darányi Ignác Terv, Nemzeti Energiastratégia, Mo. első Vízyűjtő-gazdálkodási Terve stb.) a 5.2.2.b mellékletben található.

5.3. SZOMSZÉDOS MEGYÉK, KIEMELT TÉRSÉG KONCEPCIÓI, PROGRAMJAI

A terjedelmi korlátok miatt a fejezetben csak felvillantjuk a 2014-2020 között időszakra érvényes, illetve figyelembe veendő nagyobb térségeket is átívelő koncepciókat, programokat. Az Észak-Alföldi Stratégiai és Operatív Program és a megyei fejlesztési koncepció 2013-ig van érvényben, a korábbi fejlesztési koncepció felülvizsgálata ezt részletesen bemutatatta. Kiemelt térségek meghatározását a 2008-as OTK tartalmazta, melyek közül egy érinti a megyét: a Tisza térség.

A **2005-ben készült Tisza-tó térség területfejlesztési koncepciójának** igen fontos kiinduló megállapítása, hogy „a megindult fejlődésre tekintettel lehetőség van egy új, sajátos arculatú Tisza-tavi térség kialakulására”. A térségnek teljes értékű belső központja nincs (négy megye periferiáján helyezkedik el), a város-vidék kapcsolatok a hagyományok szerint a peremeken lévő kisvárosok és a területen kívül lévő közép- és nagyvárosok felé irányulnak.

A **Komplex Tisza-tó Projekt (2008)** célja a térségi vízpótlás és a jó ökológiai állapot eléréséhez szükséges vízi ökoszisztémák fenntartása, valamint a mezőgazdaság, a halászat és horgászat vízigényének biztosítása. A projekt keretén belül felújított rendszer növelni fogja a térség ár- és belvízi biztonságát és javulni fognak a területen élő, egyedülállóan gazdag vízi életközösségek életfeltételei is. Jó minőségű öntözővízhez jutnak a termőterületek és tápvízhez a halastavak. A vízátervezések révén biztosíthatóvá válik a Hortobágy és a Körös-völgy ökológiai vízpótlása.

A **Tisza vízgyűjtő közös területfejlesztési és rendezési tanulmányterve 2007-ben** indult és a Tisza egész magyarországi vízgyűjtőjét érinti. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága a 2001-ben végigvonul szennyezés hullámmot követően határozatban kérte fel az érintett államokat (Magyarország, Románia, Szerbia és Montenegró, Szlovákia és Ukrajna), hogy működjenek együtt a Tisza és a Szamos folyókat ért katasztrófához hasonló esetek elkerülése érdekében. A tervezőmunka a Tisza által érintett országok összefogásával, INTERREG projekt keretében folyamatban van és 2012-ben fog lezárulni.

A **Tisza Stratégia megalapozásának** I. üteme 2010-ben készült el, mely a Tiszával érintkező kistérségekre korlátozódó és a térszerkezeti adottságokra alapozó modell kidolgozására irányult. A modell egyik nagyon fontos üzenete a Tiszával megszakadt kapcsolat helyreállítása. E térség átfogó területfejlesztési célja a népesség változatos készségei és gazdasági képességei, illetve az eltérő adottságú Tisza-menti térségek-tájak mai valóságos, gazdaságilag érvényesíthető adottságai közötti új egyensúlyi helyzetek megteremtése, és a megfelelő társadalmi, gazdasági, intézményi rendszerek kialakítása.

5.4. OTRT ÉS A MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVÉNEK FEJLESZTÉSI VONATKOZÁSAI

Az OTRT 2008 módosításával **megváltozott a térségi terület-felhasználás, a közlekedési hálózat elemeinek rendszere, és az övezeti rendszer** (pl. ökológiai hálózat, kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek lehatárolása). A módosítással a főbb közlekedési kapcsolatok változatlanok maradtak, legfeljebb kisebb korrekciók történtek a tervezett nyomvonalakon. Új elemként a **Tápió menti főút** valamint a **pusztamonostori és a törökszentmiklósi főúti elkerülés**

jelent meg. Országos szinten megváltozott a **nagysebességű vasútvonal** nyomvonala, így azt Jász-Nagykun-Szolnok megyén keresztül vezet az M4-es gyorsforgalmi úttal párhuzamosan. A betervezett közutak többségének, és a nagysebességű vasút megvalósulása 2020 után várható, 2020-ig az M8 Kecskemét és Szolnok közötti szakasza, az M4-es gyorsforgalmi út Kisújszállásig történő kiépítése várható a jelenleg érvényben lévő kormányhatározat szerint. Jelentősen változott az **országos kerékpárút hálózat is**. Fontos lenne, ha országos szinten készülné kerékpárút hálózat ütemezés, mely egyrészt elősegítené az egységes hálózat kiépülését és könnyítené a pályázati elbírálást (ti. a tavaly benyújtott rengeteg pályázat miatt egy időre fel kellett függeszteni a pályázatot). Az OTrT a **kunmadarasi repülőteret** a **kereskedelmi (nemzetközi) repülőtérré fejleszthető repülőterek** közé, a **szolnokit** pedig a **közös felhasználású katonai és polgári repülőterek** közé sorolja. Az OTrT következő módosításának előkészületei már megindultak, ez újabb jelentős változást vetít előre a 2014-2020 közötti időszakra.

Jász-Nagykun-Szolnok megye területrendezési tervét 2011 tavaszán fogadta el a Megyei Közgyűlés. Az OTrT-hez képest – jogszabályok adta határok között - megtörtént az M4, M8 gyorsforgalmi út, a Tápió menti főút és nagysebességű vasútvonal nyomvonalának pontosítása. Az elkerülő utak tekintetében a megyei terv változatlanul javasolja a 32-es számú és a 4-es számú főút elkerülő szakaszait. Az alsóbb rendű utak esetén ki kell emelni a Nagykunság-Jászság összekötő út, Szolnok és Tiszasüly, Jászapáti és Kecskemét, valamint Mezőtúr-Tiszaföldvár térségi jelentőségű kapcsolatát. Kiemelendő még, hogy a Tisza mentén számos személyhajó kikötő került betervezésre, melyek a **turisztikai fejlesztések** egyik eleme. A megye **a jelentős ökológiai folyosók mentén** (Tisza, Zagyva, Hármas-Körös) mozaikos tájszerkezetű, ezért ezek a térségek **vegyes területfelhasználású térségként** kerültek meghatározásra. A megyei területrendezési tervben a jogszabályi előírásoknak megfelelően a hatályos településszerkezeti tervek szerint kerültek meghatározásra a települési területek, így a terv figyelembe vette a települések számos fejlesztési elképzelésének hatalmas területi igényét. A megyei területrendezési terv 2011-es módosítása kibővült **az ajánlásokkal, sajátos megyei térségekkel és intézkedésekkel**. E munkarészek javaslatot adnak a védett szerkezettel rendelkező települések fejlesztésére, védett értékek megőrzésére, a turisztikai szerepkörökre, sőt iránymutatást ad a megfelelő tájgazdálkodás típusok elterjedésének ösztönzésére.

5.5. 20 EZER LAKOSNÁL NÉPESEBB VÁROSOK KONCEPCIÓI, PROGRAMJAI

A 20 ezer főnél népesebb városok fejlesztési elképzeléseinek összefoglalása az *5.5.a mellékletben* található.

5.6. HATÁLYBAN LÉVŐ MEGYEI (TÉRSÉGI) ÁGAZATI TERVEK, PROGRAMOK

A megyei fejlesztési stratégia a regionális fejlesztési stratégiával összehasonlítva már bemutatásra került a korábbi fejezetekben. A **kistérségek** hatályos tervdokumentumai által elhatározott stratégiai és operatív célokat az *5.6.a melléklet* foglalja össze. A térség programjai közül kiemelendők a **LEADER közösségek** fejlesztési céljai. A megyében öt közösség működik, melyek **gazdaságfejlesztési** céljai jellemzően a helyi mikro- és kisvállalkozások támogatása, turizmusfejlesztés, helyi termelési lehetőségek támogatása. **Szociális célok** az esélyegyenlőség javítása és a szegregáció mérséklése. Egyedi cél többek között a nem turisztikai célú közlekedésfejlesztés (Tisza-tó), megújuló energiaforrások és környezeti terhelés csökkentésének támogatása (Jászság).

A térségek legfontosabb **szolgáltatásfejlesztési stratégiai céljai jellemzően**: helyi önkormányzati szolgáltatások és az azokhoz kapcsolódó infrastruktúra, a szociális szolgáltatások, az oktatási és felnőttképzési lehetőségek fejlesztése, kulturális és természeti örökségi értékek védelme és bemutatása, kisebbségi kultúra fejlődésének és felzárkózásának segítése és/vagy bemutatása, helyi speciális turisztikai célpontok fejlesztése. Az ártéri gazdálkodás feltételeinek és tudásbázisának fejlesztését sajnálatos módon csak a Közép-Tisza-Zagyva Egyesület jelölte meg célként. A LEADER közösség legfontosabb céljait az *5.6.b*, a megye által elfogadott egyéb terveket a *5.6.c melléklet* tartalmazza.

5.7. A TERVEZÉST ÉRINTŐ EGYÉB JOGSZABÁLYOK

A korábbi fejezetekben már részletesen bemutatásra kerültek a környezetvédelemmel, természetvédelemmel és tájképvédelemmel összefüggő szabályozások, valamint a tervezést érintő egyéb jogszabályok is. Itt a területi korlátok miatt nem ismételjük meg.

6. A TERVEZÉSI FOLYAMAT PARTNERSÉGI TERVE

BEVEZETŐ

A 2018/2009. (X.6.) Korm.rendelet 13§-a alapján „ a területfejlesztési koncepciók és programok kidolgozásának része az állampolgárok, a tervezéssel érintett területen működő érdekképviselők, társadalmi szervezetek és vállalkozások tervezésbe való bevonását részletező partnerségi terv.

A partnerségi terv a tervezés folyamatában meghatározza:

- a bevonandó célcsoportot,
- az egyes tervezési elemekhez és fázisokhoz kapcsolódó bevonás tervezett eszközeit és részvételi formáit,
- a bevonás céljait.”

PARTNERSÉGI TERV

Partnerség a szereplők bevonására, érdemi konzultációra épülő kommunikáció, amely a döntési folyamat egészében jelen van. A partnerség megvalósulásához szükséges az, hogy a szereplők a közös feladat megoldását tartsák szem előtt, és ennek érdekében törekedjenek a hatékony és a másik szempontjait figyelembevevő munkavégzésre. A hatékony társadalmi egyeztetés feltétele a partnerség érvényesülése.

A PARTNERSÉG CÉLJA:

- a megyei területfejlesztési koncepció elkészítésébe a települési önkormányzatok, szakmai és civil szervezeteknek, vállalkozásoknak a partnerség elve szerint történő bevonása, s ezen keresztül a megyei területfejlesztési koncepció demokratikus legitimitációjának, társadalmi elfogadottságának megteremtése;
- a megyei területfejlesztési koncepciót készítő szakértői csoport támogatása a különböző szakmai és társadalmi partnerek véleményeinek, javaslatainak összegyűjtésével.

A PARTNERSÉG CÉLCSOPORTJAI:

1. a 218/2009.(X.6.) Korm. rendelet 10. számú mellékletében felsorolt szervek:
 - Országos Területfejlesztési Tanács
 - miniszterek
 - JNSZ Megyei Kormányhivatal
 - Magyar Energia Hivatal
 - Országos Atomenergia Hivatal
 - Országos Környezetvédelmi Tanács
 - Magyar Tudományos Akadémia
 - országos önkormányzati érdekszövetségek (MÖÖSZ, TÖÖSZ)
 - **Szolnok Megyei Jogú Város Önkormányzata**
 - **Jász-Nagykun-Szolnok megye települési önkormányzatai**
 - Közép-Tisza-vidéki Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség
 - KÖTIKÖVIZIG
 - Nemzeti Környezetügyi Intézet Közép-Tisza-vidéki Kirendeltsége
2. A megye területén működő **vállalkozások**;
3. **Társadalmi szervek**, érdekképviselők;
4. a megye lakossága.

A partnerség szempontjából kiemelt célcsoportok neve vastagon szedve olvasható.

A TÁRSADALMI EGYEZTETÉS IDŐBELI ÜTEMEZÉSE

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Területfejlesztési Konceptió társadalmi egyeztetésének ütemterve c. dokumentum jelen partnerségi terv *szerves részét* képezi. (6.a. melléklet)

A társadalmi egyeztetés a következő **két szakaszra** bontható:

- 1, Helyzetfeltárás, helyzetértékelés,
- 2, Konceptióalkotás.

A helyzetfeltáró- és értékelő szakasz 2012. februártól 2012. november 30-ig tart. Ebben az időszakban **tájékoztató, információgyűjtő, konzultációs és véleményező** tevékenységek valósulnak meg az alábbiak szerint:

- kapcsolatfelvétel az érintett partnerekkel;
- előzetes véleménykérés;
- fórumok, műhelymunkák szervezése;
- kérdőívek kiküldése;
- válaszok feldolgozása, tapasztalatok összegzése;
- megyei honlapon (www.jnszm.hu) történő folyamatos tájékoztatás az előrehaladásról;
- egyeztetések az érintett minisztériumokkal (NGM és NFM);
- szakmai és véleményező csoportok felállítása: Megyei Stratégiai és Fejlesztési Csoport, kistérségi tematikus tervezői munkacsoportok.
- a helyzetértékelés véleményezése az alábbi testületek által: JNSZ Megyei Területfejlesztési Konzultációs Fórum, JNSZ Megyei Közgyűlés bizottságai (Tervezési és Monitoring Bizottság, Pénzügyi és Területfejlesztési Bizottság).

A konceptióalkotás szakasza 2012. december 15-től 2013.február 28-ig tart. Ebben az időszakban **tájékoztató, konzultációs és véleményező** tevékenységek valósulnak meg az alábbiak szerint:

- fórumok, műhelymunkák szervezése;
- megyei honlapon történő folyamatos tájékoztatás az előrehaladásról;
- fórumok, műhelymunkák szervezése a szakmai és véleményező csoportok tagjainak részvételével: Megyei Stratégiai és Fejlesztési csoport, kistérségi tematikus tervezői munkacsoportok.
- civil egyeztető fórum
- eredmények, javaslatok összegzése és elemzése.

A PARTNERSÉGI TEVÉKENYÉG SORÁN ALKALMAZOTT ESZKÖZRENDSZER

Az eredményes partnerség az alábbi **kommunikációs eszközök** segítségével történik:

- információcsere személyes találkozókön,
- telefonos információ szolgáltatás,
- megyei önkormányzat honlapján felhasználóbarát információszolgáltatás (Tervezés és területfejlesztés 2014-2020 elnevezéssel új menüpont, valamint irányított véleménynyilvánító modul elhelyezése);
- közvetlen megszólítás (levél, e-mail);
- kérdőíves információgyűjtés;
- sajtómegjelenés;
- rendezvények megvalósítása (kistérségi fórumok, civil és vállalkozói fórumok, műhelymunkák)

7. A TERÜLETFEJLESZTÉS ESZKÖZ- ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE

7.1. A TERÜLETFEJLESZTÉS FORRÁSAI

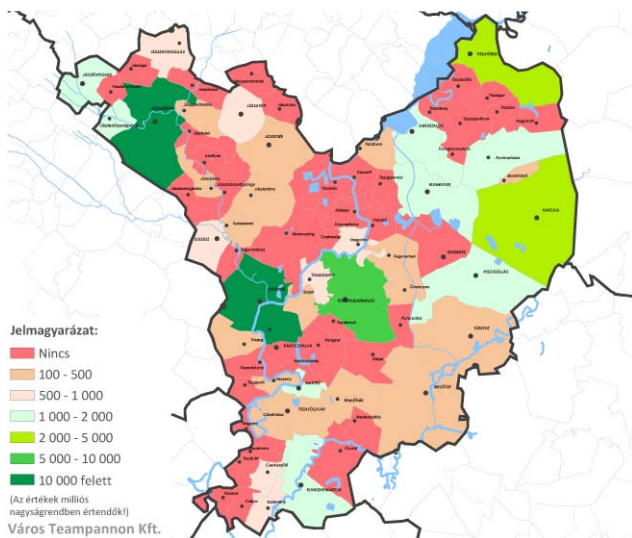
A Jász-Nagykun-Szolnok megyébe érkező támogatott pályázati döntésekhez kapcsolódó forrásokat a következő szerint összegezzük:

7.1.a. táblázat: Európai Uniós támogatások

Időszak	Operatív Program	Támogatott projekt, db	Támogatás, milliárd Ft
2004.01.01-2006.12.31.	Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP)	225	6,1
	Gazdaság és Versenyképesség Operatív Program (GVOP)	299	5,2
	Humán Erőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP)	72	4,8
	Környezet és Infrastruktúra-fejlesztési Operatív Program (KIOP)	6	10,1
	Regionális Operatív Program (ROP)	35	8,0
2004-2006	Összesen	637	34,2
2007.01.01-2012.08.15.	Államreform Operatív Program (ÁROP)	12	0,2
	Észak-Alföldi Operatív Program (ÉAOP)	398	49,7
	Gazdaságfejlesztési Operatív Program (GOP)	708	23,7
	Környezet és Energia Operatív Program (KEOP)	171	99,1
	Közlekedési Operatív Program (KÖZOP)	12	128,9
	Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP)	324	8,9
	Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP)	45	12,6
2007-2012	Összesen	1.670	323,1
2004-2012	Mindösszesen	2.307	357,3

A 2004-es Európai Uniós csatlakozás után megkezdődött, 2006 után pedig szinte teljessé vált a hazai területfejlesztési források drasztikus csökkenése. 2007 után a megyei területfejlesztési tanácsok hazai területfejlesztési források újraelosztásában betöltött egyre inkább minimalizálódó szerepe is megszűnt. Ezt követően a gazdasági válság miatt 2010-től már a regionális fejlesztési tanácsok sem írtak ki pályázatot. Mindezek a regionális szint erősödését és az uniós források meghatározóvá válását eredményezték.

A területi alapú támogatások – amelyek csak részben tekinthetők területfejlesztési eszközöknek – nélkül a következők szerint alakult az operatív programokból (2004-2006 Nemzeti Fejlesztési Terv; 2007-2012 Új Magyarország Fejlesztési Terv /ÚMFT/, majd Új Széchenyi Terv /ÚSZT/ és a Nemzeti Stratégiai Referenciakeret /NSRK/) elnyert támogatási kistérségek közötti megoszlása (a településekre egyértelműen vetíthető projektek esetében):

7.1.1 ábra: Százmillió forintnál nagyobb támogatások összértéke településként

A megyébe érkezett nyertes pályázati támogatás 40,5%-a a Szolnoki kistérségbe érkezett, 42,8%-a a Tiszafüredi, a Jászberényi, valamint a Karcagi kistérségekbe, és 16,7%-a a többi 3 kistérségbe. Különösen kirívóan alacsony a Mezőtúri kistérség forrásfelhasználása és az egyik leghátrányosabb kistérség, a Kunszentmártoni szereplése.

A Tiszafüredi és a Karcagi kistérség látszólagos jó szereplését torzítja, hogy a megye legnagyobb fejlesztéseiből a Nagykunsági árapasztó tározó és a 4. számú főút Kisújszállást elkerülő szakaszának építése itt valósult meg. Ezeket kiszűrve egyértelmű a megye két legfejlettebb kistérségének dominanciája, amit a nyertes pályázatok megoszlása is jól tükröz.

2004-2006 között 8 településen nem valósult meg az NFT operatív programjának támogatásával fejlesztés, ezek: Jászágó, Szászberek, Hunyadfalva, Rákócziújfalu, Csépa, Berekfürdő, Tiszaigar, Tiszaörs. 2007-2012 között 8 településről nem volt nyertes pályázat az ÚMFT operatív programok közül, ezek: Jászágó, Jászboldogháza, Jászivány, Tiszainoka, Kétpó, Mesterszállás, Csataszög, Kuncsorba. Az uniós csatlakozás óta 2012 nyaráig nem volt támogatott fejlesztés Jászágón. 2004-2006 között Szolnokra 6,9 milliárd Ft összegű támogatás érkezett, Jászberénybe 1,8 milliárd Ft, Jászapátiba 1,2 milliárd Ft, Tiszafüredre 0,9 milliárd Ft, Mezőtúrra és Törökszentmiklósról 0,8-0,8 milliárd Ft, Újszászra 0,6 milliárd Ft, Kisújszállásra és Kunszentmártonba 0,5-0,5 milliárd Ft.

7.1.b táblázat: Elnyert támogatások kistérségek közötti megoszlása

Kistérség megnevezése	2004.01.01-2006.12.31.				2007.01.01-2012.08.15.				Összesen			
	Nyertes pályázat		Megtílt összeg		Nyertes pályázat		Megtílt összeg		Nyertes pályázat		Megtílt összeg	
	db	%	millió Ft	%	db	%	millió Ft	%	db	%	millió Ft	%
Jászberényi	144	23,0	5.085	23,9	360	23,2	36.190	17,1	504	23,2	41.275	17,7
Karcagi	67	10,7	1.808	8,5	125	8,1	22.644	10,7	192	8,8	24.452	10,5
Kunszentmártoni	47	7,6	1.790	8,4	94	6,1	14.962	7,1	141	6,5	16.752	7,2
Mezőtúri	59	9,4	1.362	6,4	98	6,3	3.710	1,8	157	7,2	5.072	2,2
Szolnoki	210	33,5	8.629	40,5	594	38,3	86.188	40,5	804	36,9	94.817	40,5
Tiszafüredi	53	8,5	1.548	7,3	160	10,3	32.416	15,3	213	9,8	33.964	14,6
Törökszentmiklósi	46	7,3	1.069	5,0	119	7,7	15.869	7,5	165	7,6	16.938	7,3
Megye összesen	626	100,0	21.291	100,0	1.550	100,0	211.979	100,0	2.176	100,0	233.270	100,0

Megjegyzés: A 100-as vasúti fővonal Szajol-Püspökladány közötti szakasza rekonstrukciójának megyére eső mintegy 110 milliárd Ft-os összege nem szerepel a táblázatban.

2007-2012 között a megyei TOP 10-be a következő települések tartoztak: Szolnok 39,3 milliárd Ft, Tiszasüly 24,9 milliárd Ft (Hanyi-Tiszasülyi tározó), Abádszalók 19,0 milliárd Ft (Nagykunsági tározó), Jászberény 18,6 milliárd Ft, Kisújszállás 16,2 milliárd Ft (4.sz. főút elkerülője), Törökszentmiklós 9,5 milliárd Ft, Tiszafüred 6,3 milliárd Ft, Jászárokszállás 5,5 milliárd Ft, Kunhegyes 5,3 milliárd Ft és Karcag 4,8 milliárd Ft.

Az uniós fejlesztési források 2004 és 2012 között egyértelműen a fejlettebb kistérségekben és a nagyobb városokban kerültek felhasználásra. A megyei összkép országos összehasonlítását szemlélteti a következő táblázat:

7.1.c táblázat: Az Új Magyarország Fejlesztési Tervből elnyert támogatások (2007-2012)

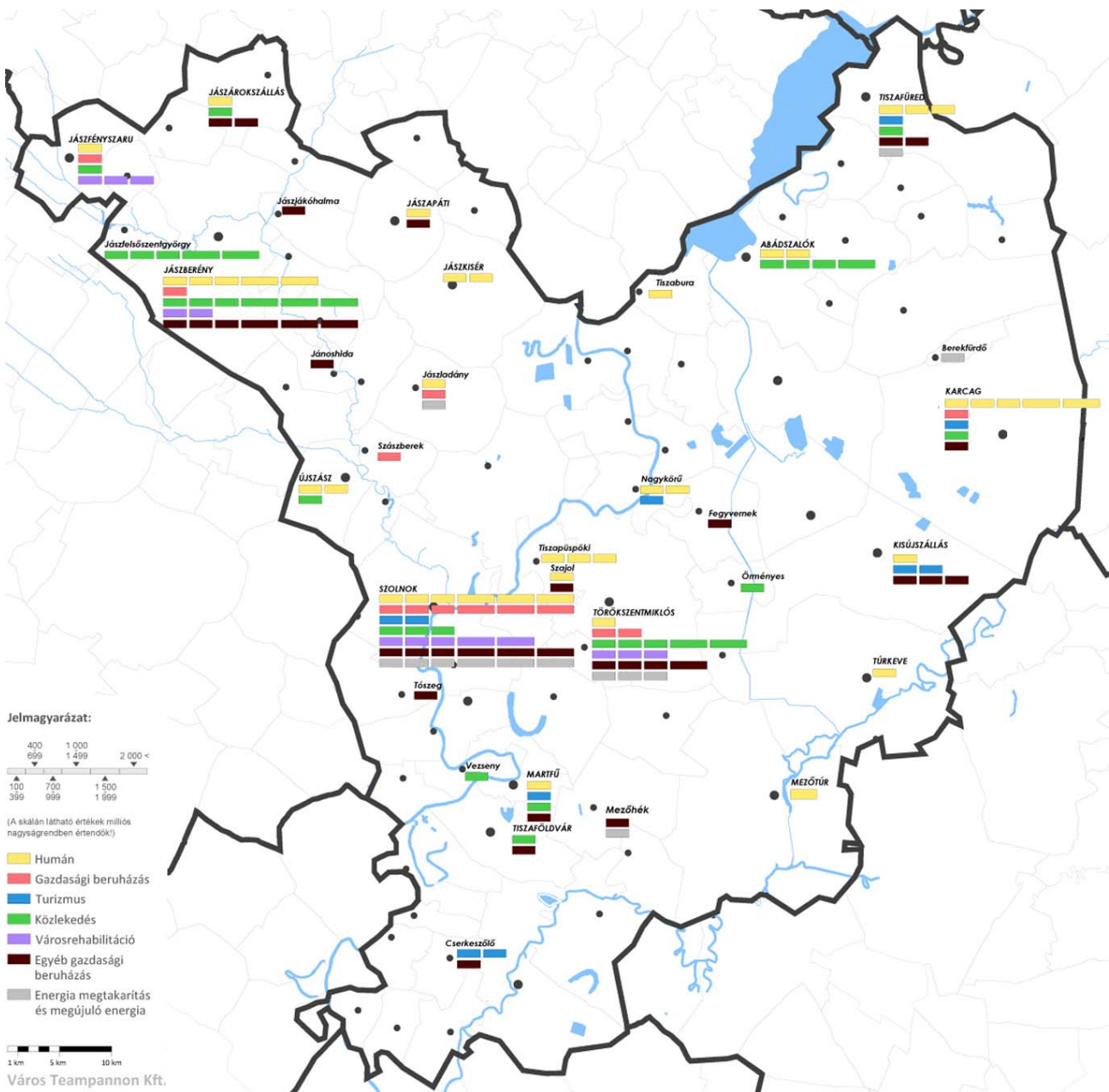
Operatív Program	Támogatott projekt db	Megyék közötti sorrend	Támogatás, milliárd Ft	Megyék közötti sorrend
Államreform Operatív Program (ÁROP)	12	12.	0,2	12.
Regionális Operatív Program (ROP)	398	9.	49,7	11.
Gazdaságfejlesztési Operatív Program (GOP)	708	14.	23,7	12.
Környezet és Energia Operatív Program (KEOP)	171	11.	99,1	4.
Közlekedési Operatív Program (KÖZOP)	12	11.	128,9	4.
Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP)	324	12.	8,9	16.
Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP)	45	12.	12,6	14.
Mindösszesen	1.670	14.	323,1	7.

Megállapítható, hogy a folyó uniós ciklusban az operatív programokból érkezett támogatások alapján a megye kedvező helyezést foglalt el – fejlettségéhez és gazdasági erejéhez képest – a megyék rangsorában. (Megjegyzendő, hogy a 100-as vasúti fővonal folyó rekonstrukciójának megyére eső költségei nélkül csak a 10. helyezést éri el.) Kiemelkedően jó a szereplés a KEOP és a KÖZOP tekintetében (ezek keretében érkezett az összes támogatás 70,6%-a), ami a nagyprojektek és a környezetvédelmi derogációs pályázatok sokaságából tevődik össze. A megye a GOP és a ROP terén átlagosan, súlyának megfelelően szerepelt, ami következik részben az alacsony vállalásból és az önkormányzatok kis számából is. A humán operatív programok tekintetében viszont rendkívül alacsony volt az aktivitás. A 2007-2012-es időszakban a megyébe érkező hazai források összege mintegy 35 milliárd Ft volt. Ez az összeg alig több mint 10%-a az uniós pénznek.

Összegezve megállapítható, hogy a hazai források fokozatos szűkülését ellensúlyozták az uniós pályázati lehetőségek, mivel azonban ezeknél a döntéshoztal teljesen központosított, csak áttételesen szolgálják a megyei területfejlesztési

célkitűzéseket, még ha egyes konkrét célok (útfelújítás, víziközmű-fejlesztés, árvízbiztonság megteremtése, munkahelyteremtés, turizmusfejlesztés) segítségével meg is valósulnak. Tudatos tevékenységre megyei és kistérségi szinten csak a projektgenerálás, pályázat-előkészítés útján van lehetőség. Ezt szolgálták a megye területfejlesztési tervdokumentumai és a megyei önkormányzat koordinatív tevékenysége.

Átfogó projektgenerálás megyei szintről a következő területeken történt: szennyvízfejlesztések, hulladéklerakók rekultivációja, belterületi vízrendezés és kulturális turizmus („Jászkun kapitányok nyomában” tematikus túraútvonal). Az ivóvízminőség-javítás és az alsóbbrendű utak felújításának összefogása pedig a megyei és a regionális szint közös munkájának az eredménye.

7.1.2 ábra: Százmillió forintnál nagyobb támogatások összértéke ágazati bontásban

7.2. A TERÜLETFEJLESZTÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE

A megyei területfejlesztés intézményrendszere fokozatosan alakult ki 1996-tól a megyei területfejlesztési tanácsok létrehozása, majd a kistérségi szint kifejlődése után. Az uniós csatlakozás előkészítése, majd a csatlakozást követően a regionális szint vált meghatározóvá. A kistérségek a többcélú társulások kialakításával pedig egyre inkább intézményfenntartó szerepet kaptak. 2007-től pedig – a közigazgatási rendszer kormányzati átalakítási törekvéseihez igazodóan – a megyei területfejlesztési szint úgymond fokozatos elsorvasztásra ítéltetett (a hazai decentralizált területfejlesztési források elosztása a regionális tanácsokhoz került, majd 2010-től ott is megszűnt).

Az elmúlt évtized végén bekövetkezett változások negatívan hatottak a megyei területfejlesztés intézményrendszerére is, egyes tevékenységek leépüléséhez és létszámproblémákhoz vezetve. A megyei területfejlesztési tanácsok munkaszervezeteinek továbbélésére a korábban támogatott pályázatok monitorizálásához adott csekély állami támogatás némi alapot adott, de ezt új tevékenységekkel (döntően pályázatírás, projektmenedzselés) kellett kiegészíteni. Folyamatos gondot jelentett a megyei önkormányzat területfejlesztési tevékenységének rendszerbe illesztése.

Kistérségi szinten a területfejlesztés koordinációjáért felelős kistérségi területfejlesztési tanácsok és a munkaszervezeteik mellett fontos szerepet játszanak a nem kistérségi alapon szerveződött LEADER helyi akciócsoportok is. A kistérségi koordinátorok hálózata egyértelműen a regionális fejlesztési ügynökségekhez kapcsolódott.

A kistérségi többcélú társulások munkaszervezeti tevékenysége egyre inkább az intézményfenntartáshoz kötődött, területfejlesztési szerepük, tevékenységük visszaesett. A vidékfejlesztés lényegében önálló ágazattá vált. Ez volt az a terület, ahol a legnagyobb aktivitás mutatkozott meg a településközi összefogásban.

Az uniós csatlakozással és 2007 után pedig – kormányzati törekvésekkel is segítve – a területfejlesztés regionális intézményrendszere erősödött meg. A regionális fejlesztési tanácsok az egyre szűkülő hazai források újraelosztási centrumaivá váltak. Az uniós források felhasználására önálló operatív programokat alkottak és ezek megvalósításában is érdemi szerepük volt.

Az egész hazai területfejlesztési rendszer egyik legtipikusabb anomáliája lett, hogy regionális szinten két közreműködő szervezet is van (a regionális fejlesztési ügynökség és a VÁTI területi irodája), illetve a 25%-os mértékben a regionális operatív programokhoz rendelt uniós forrásokról a döntés központosított, és az ágazati jellegű források felhasználása pedig lényegében független a regionális szinttől.

Összességében megállapítható, hogy a területfejlesztés megyei és kistérségi szintje kiüresedő és koordinálatlan volt, a regionális szint megerősödött, de a meghatározó uniós források tekintetében nem vált döntési szintté, a központosító tendenciák tovább erősödtek, sértve az uniós alapelveket is.

2012. január 1-jétől az új Alaptörvény, az új önkormányzati törvény, a módosított területfejlesztési törvény és a megyék konszolidációja nyomán lényeges **fordulat állt be a területfejlesztésben**. Megszűntek a regionális, a megyei és a kistérségi tanácsok, a **fejlesztés területi centrumaivá a megyei önkormányzatok váltak**. Új intézményként jöttek létre a regionális és a megyei területfejlesztési konzultációs fórumok.

Jász-Nagykun-Szolnok megyében a **Megyei Közgyűlés és két bizottsága** (a Pénzügyi és Területfejlesztési, valamint a Tervezési és Monitoring), valamint a **Megyei Önkormányzati Hivatal Térségfejlesztési és Külügyi Irodája** foglalkozik operatívan a területfejlesztéssel. Megmaradt a Megyei Területfejlesztési Ügynökség.

A megyei önkormányzat legfontosabb napi feladatává vált a folyó uniós ciklus forrásfelhasználásainak gyorsítása, a 2014-2020-as fejlesztési időszakra való felkészülés és a korábban támogatott hazai szerződéses állomány kezelése.

A megye 7 hagyományos kistérségében működnek a kistérségi többcélú társulások (Jászsági Többcélú Társulás, Karcagi Többcélú Kistérségi Társulás, Kunszentmártoni Kistérség Többcélú Társulása, Berettyó-Körös Többcélú Társulás, Szolnoki Kistérség Többcélú Társulása, Tiszafüred Kistérség Többcélú Társulása, Törökszentmiklós Térsége Többcélú Kistérségi Társulás). 6 kistérségben önálló munkaszervezet látja el a szakmai és döntés-előkészítési feladatokat, míg a Karcagi kistérségben a Polgármesteri Hivatal egyik irodája végzi azokat. A kistérségek jövője a társulások megszűnésével és a járások kialakulásával jelenleg bizonytalan.

A megyében 7 helyi vidékfejlesztési iroda szűnt meg: Jászapáti, Szolnok, Törökszentmiklós, Kunszentmárton, Túrkeve, Kunhegyes és Kisújszállás székhelyekkel. A 54/2011. (VI. 10.) VM rendelet 2§ (1) pontja alapján 2012. május 1.-től csak Egyesületi formában működő szervezet láthat el LEADER HACS feladatokat. 6 LEADER helyi akciócsoport tevékenykedik a megyében: Tisza-menti LEADER Közhasznú Egyesület (Kuncsorba), Tisza-tó Térsége LEADER Egyesület (Abádszalók), TISZAZUGI-LEADER Egyesület (Kunszentmárton), Jászsági Kistérségi Helyi Közösség Egyesülete (Jászapáti), Közép-Tisza-Zagyva Vidékfejlesztési Egyesület (Szolnok), a Nagykunságért Térségi Vidékfejlesztési Nonprofit Kft. helyett még nem alakult meg az új szervezet, amely folytatja a tevékenységét (Túrkeve).

Sajátos önkormányzati együttműködés a Jászságban és a Tiszazugban működő településszövetség és a Nagykunságban tevékenykedő hagyományörző társulás. A területfejlesztés egyes céljait valósítják meg a regionális környezetvédelmi beruházásokhoz kapcsolódó önkormányzati társulások és vállalkozásaik.

A területfejlesztés megyei intézményrendszeréhez sorolhatók továbbá a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kormányhivatal egyes szakigazgatási szervei, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Agrárkamara, a Közép-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság, a Magyar Közút Nonprofit Zrt Megyei Igazgatósága, az ipari parkokat működtető szervezetek, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány és a Gazdaságfejlesztő és Innovációs Nonprofit Kft.

A megyei, a kistérségi és a járási területfejlesztési rendszer feladatainak újragondolása a közeljövőben elengedhetetlen.

7.3. A TERÜLETFEJLESZTÉS HATÉKONYSÁGA

A területfejlesztési pénzeszközök körének uniós forrásokra szűkülése mellett nagyságuk ugrásszerűen növekedett. Azonban az érdemi területfejlesztési szerepek és döntések regionális, illetve országos szintre való központosulása miatt ezek hatékonyságának megyei és kistérségi érvényesülése csak áttételesen értelmezhető. E téren a 2012-ben bekövetkezett változások még csak részben hoztak fordulatot. A célkitűzések megvalósulásának mérése csak a Jász-Nagykun-Szolnok megyére elkészített 2003-2006-as és 2007-2013-as időszak szülő területfejlesztési stratégiai program kidolgozott projektei megvalósulásával értékelhető. Ennek alapján megállapítható:

- a megyében meg fog épülni az M4-es Abony-Fegyvernek közötti szakasza, viszont elmaradt a 4. számú főút Pest megyei fejlesztésének megkezdése,
- a megye ipara az utóbbi években az országos átlagnál gyorsabban nőtt, de a Jászság és a Szolnoki kistérségek dominanciája tovább nőtt, a tiszántúli területen csak néhány új beruházás valósult meg,
- a vállalkozások sikeres technológia- és telephelyfejlesztése is hozzájárult ahhoz, hogy a gazdasági válság a megye iparát kevésbé érintette,
- a megye mezőgazdasága továbbra is elmarad a lehetőségektől, az élelmiszeripar tovább csökkent, az öntözésfejlesztés nem valósult meg, a Jászsági-főcsatona megvalósításának előkészítése is leállt,
- az egészségügyben jelentősebb kórházfejlesztések valósultak meg,
- a Szolnoki Főiskolán új campus épült, a szakképzés koordinációjára létrejött a megyei TISZK,
- az alapfokú oktatás intézményei új struktúrában működnek tovább, a szükséges fejlesztések kisebb hányada valósult meg,
- a főúthálózat burkolat-megerősítése és az alsóbbrendű úthálózat rekonstrukciója a kívánalmaknál szűkösebben valósult meg, a település-rehabilitációs programok és a kerékpárút-építések viszont eredményesek,
- a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztésének I. üteme megvalósult, a kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztések közül csak a belvízrendezésre nyílt lehetőség,
- az ivóvízminőség-javító program folyó megvalósítása nem ad teljes körű megoldást sem az érintett települések számára, sem a műszaki megoldásokat tekintve, a szennyvízkezelés terén viszont folyamatos az előrelépés és a korszerű hulladékgazdálkodás is teljessé válik,
- a megyei és kistérségi területfejlesztési szint számára a projektgenerálás volt az egyetlen működő lehetőség, az elért megyei eredmények megvalósulása pedig jórészt ennek köszönhető.

8. SZINTÉZIS

8.1. HELYZETÉRTÉKELÉS

Jász-Nagykun-Szolnok megye helyzetértékelő SWOT elemzése a Megyei Közgyűlés Tervezési és Monitoring Bizottsága tagjainak, valamint a kistérségek, a városok és egyéb szervezetek képviselőinek részvételével megtartott konzultáció alapján került kidolgozásra.

A megye legfeltűnőbb sajátossága a lehetőségek és a trendek között feszülő ellentét. Kedvező fekvése, többirányú kapcsolata a budapesti nagyváros-térsséggel, kitűnő mezőgazdasági adottságai és hagyománya, a nemzetközi tőke, korszerű ipari termelőtevékenységek markáns jelenléte, kiemelkedő turisztikai vonzereje ellenére elvándorlás, a szegénység térbeli terjedése és elmélyülése, a kisvárosok leépülése jellemzi. Az elmúlt két évtized demográfiai, népmozgalmi folyamatai és növekvő társadalmi feszültségei különösen a Tiszántúlon drámai mértékűek. Ezek a folyamatok a belátható középtávú időszakban rendelkezésre álló eszközökkel legfeljebb csillapíthatók, azokon érzékelhető eredményre kevés az esély. Ennek megfelelően a megye keleti településein differenciált települési, társadalmi, vidékfejlesztési stratégiák kidolgozására lesz szükség.

A 2007-2013 közötti európai uniós fejlesztési ciklusban igen jelentős fejlesztések történtek és még fognak történni a közlekedés és a vízgazdálkodás területén, melyek a megye alapinfrastruktúrájában jelentős és kedvező változásokat hoznak létre. Az új árapasztó tározó üzembe helyezése, a kapcsolódó befejezett és a még folyamatban lévő árvízvédelmi fejlesztések az árvízi veszélyeztetettséget jelentősen csökkentették, illetve csökkentik, de ezeknek a beruházásoknak csak kisebb jelentőségű a továbbgördülő hatása. A mezőgazdasági termelés biztonsága, a védekezési-havária kiadások csökkentése okszerűbb vízkormányzást igényel, melynek azonban a bel- és öntözővíz-csatornahálózat megújítása, hiányainak pótlása elengedhetetlen feltétel. Kedvező és komplex hatású folyamat a jelentősebb településeket elkerülő utak, útszakaszok kiépülése. A települési környezetterhelés csökkenésével, a biztonság növekedésével komolyan javultak-javulnak az élhetőségi kritériumok az érintett településeken. Ahhoz azonban, hogy a beruházások a tranzitforgalom gyorsabb lefolyása mellett a megye gazdaságának dinamizálódásához is hozzájáruljanak, a városok regionális kapcsolódásainak optimális kialakítását is biztosítani kell. A közlekedési fejlesztések szerkezetalkító hatásával összhangban szükséges a jelenlegi túlzott gazdasági területkínálat megyei szinten összehangolt felülvizsgálata és az infrastrukturális elmaradások csökkentése.

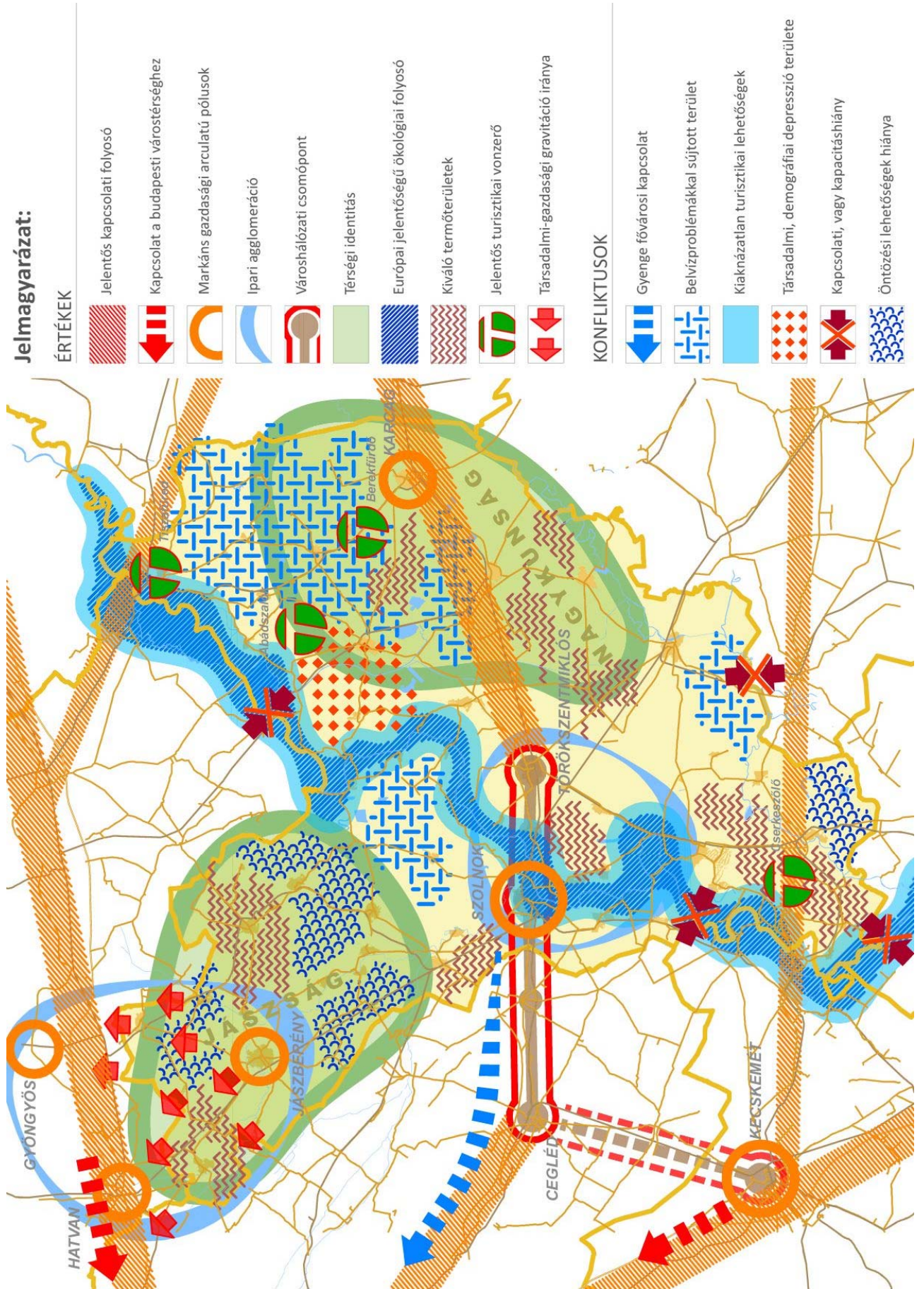
A gazdaság élénkítéséhez, a foglalkoztatás növeléséhez és ezen keresztül a megye népességmegtartó erejének növeléséhez a területkínálat biztosítása szükséges, de messze nem elégséges feltétel. Hiányzik egy olyan, megyei szinten összehangolt regionális gazdaságfejlesztési stratégia, mely a megye nagytérségi pozícióját, nyitottságát, policentrikus térszerkezetét, ipari és mezőgazdasági hagyományait képes hasznosítani. A megye egyes térségeinek – Jászágó, Nagykunság – több évszázados múlttal rendelkező, és sok elemében még ma is élő markáns identitása jelentős előny az országot egyébként általánosan jellemző gyenge együttműködési hajlandóság közepette. Ez a hagyomány kiinduló pontja lehet azoknak a térségi városközi, gazdasági szervezetek közötti együttműködéseknek, melyekre a 2014-2020 közötti költségvetési ciklusban a fejlesztési stratégia felfűzhető. A megyét sajátos adottságai ugyanakkor arra predesztinálják, hogy a kapcsolatépítések ne csak befelé, a hagyományos keretek között, hanem kifelé is elinduljanak. A külső kapcsolatok erősítése a népességmegtartás egyik fontos eszköze lehet. Ehhez az Országos Területfejlesztési Konceptió tervezetében felkínált térszerkezeti jövőkép jó kiindulópontnak tekinthető.

Az Alföld egészének jövőjét hosszú távon nagymértékben meg fogja határozni, hogy az ország mit tud és mit akar kezdeni a Tiszával, Európa egyik leghosszabb, legjelentősebb ökológiai folyosójával. Továbbra is a vízügy és a természetvédelem sok esetben egymásnak és a települési-térségi érdekeknek feszülő ágazati érdekei fognak dominálni, vagy elindulnak azok a változások, melyek a mainál talán kisebb népesség és a folyó együttélését új, fenntartható, életképes irányba mozdítják el. A Tisza újrapozicionálása érdekében alulról és felülről kezdeményezetten számos szervezet jött létre, közülük néhány már jelentős eredményekkel bír, mások még elakadtak az együttműködési szándék szintjén. Szolnoknak, mint a hazai Tisza szakasz súlypontjában fekvő nagyvárosnak, e vonatkozásban kiemelkedő szerepe lehet.

Hasonlóan nyitott kérdés, mit kezd az ország a 19. századtól megörökölt, mára azonban eredeti funkciójától jórészt megfosztott, többé-kevésbé kiegyenlített egykori mezőváros-hálózattal. Szembe kell nézni azzal, hogy a hálózat koncentrációja elindult, a folyamatban egyes városok kiemelkednek, mások egyre inkább elvesztik korábbi virulenciájukat. E folyamat lassítható, de úgy tűnik, aligha állítható meg. A kitörés egyik lehetséges iránya az Alföld e két kihívásának integrált kezelése, a közös válaszok megtalálása.

8.1.a táblázat: SWOT elemzés

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<p>Budapest közelsége, többirányú kapcsolódás a Budapesti nagyváros térséghez (M3-as autópálya és 32-es illetve 33-as főút; 4-es főút, 44-es főút);</p> <p>súlyponti elhelyezkedés, nyílt hálós kapcsolódás hét szomszédos megyéhez nemzetközi transzferfolyosók összemetsződése</p> <p>a három pólus – Szolnok, Jászberény és Karcag – mindegyike sajátos, jól megragadható gazdasági arculattal rendelkezik</p> <p>Szolnok élıhetősége és vonzereje markánsan javult az utóbbi néhány év beruházásai következtében</p> <p>nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű, komoly termelési hagyományokkal és szakmai kultúrával rendelkező és korszerű ipari termelőágazatok, multinacionális tőke markáns jelenléte Szolnok és Jászberény térségében</p> <p>jelentős mezőgazdasági termelési és élelmiszeripari hagyományok, versenyképes üzemmelretű gazdaságok, kapcsolódó iparágak, mezőgazdasági innovációs bázis jelenléte Karcagon</p> <p>jelentősen csökkent az árvízi fenyegetettség a megvalósult beruházások következtében</p> <p>színvonalas középfokú oktatási intézmények jelenléte, Szolnoki főiskola folyamatosan korszerűsödő oktatási-képzési kínálata</p> <p>Tisza-tó kiemelt üdülőkörzet növekvő turisztikai vonzereje jelentős turisztikai bevételt generáló gyógyfürdők (Berekfürdő, Cserkeszlő) térségi identitás jelenléte, térségi szemlélettel való azonosulási készség (Jászság, Nagykunság)</p>	<p>az Alföldet feltáró gyorsforgalmi közúti folyosók a megyén kívül épültek ki, a megye nagytérségi közúti kapcsolatrendszerének fejlesztése kis lépésekben, lassan halad és még sokáig el fog húzódni</p> <p>a megyében nincsenek jelentős vonzású, kisugárzó energiájú városok, a szomszédos Pest megye és Hajdú-Bihar megye elszívó hatásával szemben a megye nem tudja felvenni a versenyt</p> <p>kelet-nyugati átjárhatóság erősen korlátozott (Tisza hidak, útkapacitások), a megye belső kohéziója gyenge, közúthálózata leromlott</p> <p>a megye városhálózatát nagyobb részt gyenge, csökkenő térszervező erejű, népességmegtartó és tőkevonzó képességű kisvárosok alkotják kevés a felsőfokú képzettségű lakos, gyenge a felsőfokú képzés súlya és az innovációs potenciál</p> <p>kedvezőtlen képzettségi, foglalkoztatottsági, magas segélyezetttségi, munkanélküliségi mutatójú térségek, különösen a Tiszántúlon</p> <p>a lakosság egészségi állapota országos összehasonlításban rossz</p> <p>gyenge a mezőgazdaság foglalkoztatási és jövedelemtermelő képessége, a hagyományosan erős állattartó ágazat részesedése radikálisan lecsökkent a rendszerváltás óta</p> <p>A Tisza-tó menti turizmus jövedelemtermelő képessége gyenge, a városok hozzájárulása a turizmushoz minimális, a jelentős vonzerejű gyógyfürdők települési környezete kevésbé attraktív</p> <p>a stratégiai gondolkodás hiánya, gyenge forrásabszorpciós és érdekérvényesítő képességű térségek</p> <p>a hagyományos tájegységeken belül, tájközi viszonylatban és megye határon átvívelően még csak gyenge és formális az együttműködés</p>
LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<p>2007-2013 között több száz milliárd forintnyi vízi és közlekedési infrastruktúrafejlesztés valósul meg a megyében</p> <p>a kormányzati gazdaságpolitikai és térszerkezet-alakítási elképzelései a megye pozícióját erősítik („növekedési motorok”, Budapest tehermentesítése, Kecskemét-Szolnok kapcsolat erősítése, Kárpát-medencei kohézió erősítése)</p> <p>EU 2020 stratégia célkitűzései összhangban vannak a megyei érdekekkel (megújuló energia, szegénység mérséklése stb)</p> <p>Városi agglomeráció szintű együttműködések lehetősége:Kecskemét-Szolnok; (Cegléd)-Abony-Szolnok-(Szajol)-Törökszentmiklós, Jászsági városok-Hatvan-Gyöngyös, nagykunsági, Körös menti városok együttműködése jelentősen növelheti a térség tőkevonzó szerepét</p> <p>a korszerű iparágakban és a mezőgazdasághoz kapcsolódóan adottak a feltételek a klaszterek kialakulásához, erős beszállító lánchoz</p> <p>a megújuló energiaforrás-potenciáljának kihasználása a következő EU költségvetési ciklus egyik kiemelt prioritása lesz</p> <p>megye tájaihoz, településeikhez kötődő országszerte ismert termékek, szolgáltatások, márkanevek kötődnek</p> <p>víz többlet visszatartásához, öntözéses növénytermesztéshez kedvező vízföldrajzi adottságok, kiépült belvízcsatorna-hálózat</p> <p>a Tisza és a Budapesti nagyváros térség Szolnoknál találkozik, megyeszékhely súlyponti fekvése a magyarországi Tisza-szakaszon</p> <p>a Tisza Európa egyik legjelentősebb ökológiai folyosója, szelid- és aktív turizmus iránt növekszik a kereslet,</p> <p>civil, önkormányzati kezdeményezések, új típusú együttműködések a Tisza-térség országban belüli és országhatárt átvívelő újrapozícionálása érdekében</p> <p>Történelmi városokban meglévő termál- és kultúrurisztikai potenciál</p> <p>a fenntartható fejlődés szellemisége új távlatokat nyit a tanyarendszer számára (környezetkímélő helyi infrastruktúra és gazdálkodási rendszerek)</p>	<p>európai válság elhúzódása, ország leszakadásának, kettészakadásának fokozódása</p> <p>tervezett gyorsforgalmi út fejlesztések tovább késlekednek</p> <p>a települések hitelképtelensége akadályozni fogja, hogy a következő európai uniós költségvetési ciklusban pályázzanak</p> <p>a megye belső fejlesztési potenciáljai gyengék, a közsféra és a piaci szféra fejlesztései jelentős mértékben függenek a külső forrásoktól</p> <p>megye kettészakadása fokozódik, a Tiszántúl további leépülése, szegénység növekedése, térbeli továbbterjedése, etnikai konfliktusok fokozódása</p> <p>ágazati és térségi együttműködések híján esélytelenül válik a nagyhatékonyágú, valódi áttörést eredményező komplex térség- és vidékfejlesztési programok megvalósulása</p> <p>az uniós ciklusonként újraépülő terület- és vidékfejlesztési intézményi rendszerek nem tudják a korábban kiépült rutinokat, felhalmozott tapasztalatokat kamatoztatni</p> <p>az intézményhálózat koncentrációja a közlekedési kapcsolathányokkal, a közúthálózat, továbbá a vasúti infrastruktúra és szolgáltatások romlásával egyidejűleg, a lemaradó térségek leszakadását felgyorsítja</p> <p>éghajlat-változás következtében növekednek az extrém időjárási helyzetek; természetvédelem, vízgazdálkodás és agrárium ágazati szemlélete és érdekellentétei a hatékony válaszleépéseket akadályozzák</p> <p>mobillabb, képzettebb rétegek elvándorlása, valamint a kiépült infrastruktúra és intézményi kapacitások működési nehézségeinek fokozódása</p> <p>az új finanszírozási környezetben a felsőfokú oktatási intézmények ellehetetlenülhetnek, az intézmények zsugorodása, megszűnése jelentős kumulatív hatással bír (felsőfokú képzettségűek elvándorlása, helyi igényes szolgáltatások iránti fizetőképes kereslet csökkenése stb)</p>

8.2. LEHETSÉGES FEJLESZTÉSI IRÁNYOK, CSELEKVÉSI TERÜLETEK

A lehetséges fejlesztési irányok és cselekvési terület meghatározása egy első javaslat, mely szigorúan a SWOT elemzéssel összhangban készült. Végleges formája az egyeztetési fázisban fog kialakulni, párhuzamosan a koncepció tervezetének kidolgozásával.

A 2014-2020 közötti európai uniós ciklusban a megyének indokolt mindenekelőtt markáns offenzív „erősség-lehetőség” stratégiát folytatnia, a források tematikus és területi koncentrációját szem előtt tartva. A megye várhatóan jelentős szerephez és felelősséghez fog jutni az együttműködési hajlandóság kialakulásának ösztönzésében, potenciális partnerek egymásra találásának elősegítésében, megfelelő megállapodások, együttműködési keretek intézményesítésének támogatásában, a folyamatok koordinálásában, konfliktusok kezelésében.

